

**Наукові записки Вінницького державного
педагогічного університету імені Михайла
Коцюбинського.**

Серія: Філологія (мовознавство)

Збірник наукових праць

2025 • № 40

Вінниця • 2025

Затверджено як друковане періодичне видання, що входить до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») (додаток 5 до наказу Міністерства освіти і науки України 24.09.2020 № 1188).

Рекомендувала до друку Вчена рада Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 12 від 25.06.2025).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Інна Завальнюк, доктор філологічних наук, професор,
Вінницький державний педагогічний університет імені
Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Інна Гороф'янюк, кандидат філологічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет імені
Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР

Людмила Прокопчук, кандидат філологічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет імені
Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Світлана Амеліна, доктор педагогічних наук, кандидат
філологічних наук, професор, Національний університет
біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Єлизавета Барань, кандидат філологічних наук, доцент,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, м.
Берегове, Україна

Вільмош Газдаг, доктор філософії з галузі гуманітарні
науки, доцент, Закарпатський угорський інститут імені
Ференца Ракоці II, м. Берегове, Україна

Катерина Городенська, доктор філологічних наук,
професор, Інститут української мови НАН України, м. Київ

Інна Забужанська, кандидат філологічних наук, Вінницький
державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Наталія Іваницька, доктор філологічних наук, професор,
Вінницький торговельно-економічний інститут Київського
національного торговельно-економічного університету,
м. Вінниця, Україна

Ніна Іваницька, доктор філологічних наук, професор,
Вінницький державний педагогічний університет імені
Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Олександр Капранов, кандидат філологічних наук, доцент,
асоційований професор університетського коледжу
«Норвезький педагогічний університет NLA», м. Осло,
Норвегія

Олександр Петров, кандидат філологічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет імені
Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Дорота Рембішевська, доктор габілітований, професор,
Інститут славістики Польської академії наук, м. Варшава,
Польща

Світлана Романюк, доктор габілітований, професор,
Варшавський університет, м. Варшава, Польща

Казимир Сікора, доктор габілітований, професор,
Ягеллонський університет, м. Краків, Польща

Христоф Хаасе, доктор філософії, професор, Університет
Яна Євангеліста Пуркіне в Усті-над-Лабем, Чехія

Степан Черничко, доктор з гуманітарних наук, професор,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II,
м. Берегове, Україна

Василь Шинкарук, доктор філологічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України, м. Київ

РЕЦЕНЗЕНТИ

Маргарита Жуйкова, доктор філологічних наук, професор
кафедри української мови та лінгводидактики (Волинський
національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

Андрій Колесников, доктор філологічних наук, завідувач
кафедри української мови і літератури (Ізмаїльський
державний гуманітарний університет, м. Ізмаїл)

Зареєстровано Національною радою з питань телебачення і радіомовлення (Рішення № 1073 від 16.10.2023 року,
Протокол № 23, ідентифікатор медіа: R30-01569)

Засновник і видавець: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Рік заснування: 1999

Збірник публікується двічі на рік (червень, грудень)

Адреса редакції: 21101, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського; тел. +380 (432) 27-55-89
e-mail: naukovizap@gmail.com
<https://vspu.net/movoznavstvo>

ISSN 2521-1293
E-ISSN 2521-1307

**Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University. Series:
Philology (Linguistics)**

Collection of Scientific Papers

2025 • No 40

UDC 2521-1293
B 48

Approved as a printed periodical to the list of scientific professional editions of Ukraine (category «B») (addition 5 to the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine 24.09.2020 No. 1188).

Recommended by the Academic Council of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
minutes of a meeting No. 12 of 25.06.2025

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

Inna Zavalniuk, Doctor of Philological Sciences, Professor,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical
University, Vinnytsia, Ukraine

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF

Inna Horofianiuk, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State
Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

EXECUTIVE SECRETARY

Liudmyla Prokopchuk, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State
Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

Svitlana Amelina, Doctor of Philological Sciences, Candidate
of Philological Sciences, Professor, National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Erzsébet Bárány, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor, Ferenc Rákóczi II Transcarpathian
Hungarian Institute, Berehove, Ukraine

István Csernicskó, Doctor of Humanities, Professor, Ferenc
Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute, Berehove,
Ukraine

Vilmos Gazdag, Doctor of Philosophy in Humanities,
Associate Professor, Ferenc Rákóczi II Transcarpathian
Hungarian Institute, Berehove, Ukraine

Christoph Haase, PhD, Professor, Jan Evangelist Purkinje
University in Usti nad Labem, Czech Republic

Kateryna Horodenska, Doctor of Philological Sciences,
Professor, Institute of Ukrainian Language of the National
Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Inna Zabuzhanska, Candidate of Philological Sciences,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical
University, Vinnytsia, Ukraine

Nataliia Ivanytska, Doctor of Philological Sciences, Professor,
Vinnytsia Institute of Trade and Economics, Kyiv National
University of Trade and Economics, Vinnytsia, Ukraine

Nina Ivanytska, Doctor of Doctor of Philological Sciences,
Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State
Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

Oleksandr Kapranov, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor, Associate Professor at the University
College of the Norwegian Pedagogical University NLA, Oslo,
Norway

Oleksandr Petrov, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State
Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

Dorota Rembiszewska, Doctor Habilitatus, Professor,
Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences,
Warsaw, Poland

Svitlana Romaniuk, Doctor Habilitatus, Professor, University
of Warsaw, Poland

Vasyl Shynkaruk, Doctor of Philology, Professor, National
University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

Kazimierz Sikora, Doctor Habilitatus, Professor, Jagiellonian
University, Krakow, Poland

REVIEWERS

Margarita Zhuikova, Doctor of Philology, Professor of the
Department of Ukrainian Language and Linguodidactics (Lesia
Ukrainka Volyn National University, Lutsk)

Andriy Kolesnikov, Doctor of Philology, Head of the
Department of Ukrainian Language and Literature (Izmail State
Humanitarian University, Izmail)

Registered by the National Council on Television and Radio Broadcasting (Decision No. 1073 of 16.10.2023), Minutes No. 23, Media
identifier: R30-01569)

Founder and publisher: Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Year of foundation: 1999

The collection is published twice a year (June, December)

Editorial address: 32, Ostrozkyi St., Vinnytsia, 21101, Mykhailo Stelmakh Faculty of Philology and Journalism, Vinnytsia Mykhailo
Kotsiubynskyi State Pedagogical University; tel. +380 (432) 27-55-89

e-mail: naukovizap@gmail.com
<https://vspu.net/movoznavstvo>

ISSN 2521-1293

E-ISSN 2521-1307

Зміст

Актуальні питання теорії мови

Ніна Іваницька	
Сучасне українське слово в проєкції на денотат: теорія, проблеми.....	7-25
Тетяна Вдовенко	
Вплив інформаційних технологій на сучасну англійську мову.....	26-32

Когнітивні та комунікативно-прагматичні аспекти лінгвістики

Олександр Капранов	
Дискурс щодо зміни клімату від Міністерства оборони Великої Британії: фреймінг звіту за 2024 рік	33-43
Ніна Кухар	
Асоціативне поле й асоціативно-семантичні зв'язки лексеми «фейк»: порівняльний аналіз	44-52

Лінгвістика тексту. Стилiстичні та контекстуальні вияви лексичних і граматичних одиниць

Наталія Іщук, Анна Осадчук, Ірина Сергушова	
Економічна термінологія в книзі Генрі Форда «Моє життя та робота»	53-61
Володимир Кліменков	
Антропоідентифікація жінок у щоденниковому дискурсі української мови першої половини XVIII ст.	62-71
Алла Приймак, Ольга Черкес	
Звертання в польській мові: етикетні норми, комунікативні моделі, функції.....	72-78

Мова сучасних ЗМІ

Олександр Межов	
Семантико-граматичні та прагматистичні функції зв'язкових пропозиційних дієслів у сучасній українській медіапубліцистиці	79-88
Ольга Павлушенко	
Заголовок інформаційно-новинних медіаматеріалів як засіб клікбейту.....	89-97
Юлія Васьків	
Нормативність українського політичного блоготексту (на матеріалі блогу Сергія Стерненка)	98-105

Проблеми діалектології та ономастики

Інна Гороф'янюк	
Традиційний родильний текст подолян: атрибутивний і кількісний коди обрядового тексту.....	106-115
Ольга Жвава	
Матеріали до словника традиційних народних промислів (гончарська лексика подільських говірок). Частина 3	116-123
Наталія Павликівська, Тетяна Пелих	
Антропонімна категорія прізвища в українській мові (на матеріалі села Копіївка Гайсинського району Вінницької області).....	124-131
Олексій Романчук	
Буласхтське /мала'йеш/ 'глід, <i>Crataegus laevigata</i> ' як результат ранньої румуно-буковинської взаємодії	132-140

Перекладознавство та міжкультурна комунікація

Олег Деменчук	
Семантичні аспекти перекладу: англійсько-українські відповідники	141-147
Лариса Киричук, Людмила Ковальчук, Наталія Пожарська	
Розвиток міжкультурної компетентності у процесі доперекладацького аналізу українських туристичних путівників англійською мовою	148-155
Вікторія Юшак, Наталія Пожарська	
Переклад екологічної реклами: труднощі і тонкощі	156-163

Contents

Current issues in language theory

- Nina Ivanytska
The modern ukrainian word in relation to its referent: theory and problems7-25
- Tetiana Vdovenko
The impact of information technology on modern English26-32

Cognitive and communicative-pragmatic aspects of linguistics

- Oleksandr Kapranov
Climate change discourse by the British Ministry of Defence: The framing of the 2024 report.....33-43
- Nina Kukhar
Associative field and associative-semantic connections of the lexeme «fake»: comparative analysis44-52

Text linguistics. Stylistic and contextual manifestations of lexical and grammatical units

- Nataliia Ishchuk, Anna Osadchuk, Iryna Sergushova
Economic terminology in book «My Life and Work» by Henry Ford53-61
- Volodymyr Klimentov
Anthroponymic identification of women in the diary discourse of the Ukrainian Language in the first half of the 18th century62-71
- Alla Pryimak, Olha Cherkes
Addresses in Polish: etiquette norms, communication models, functions72-78

The language of modern media

- Oleksandr Mezhev
Semantic-grammatical and pragma-stylistic functions of copulative propositional verbs in contemporary ukrainian media journalism79-88
- Olha Pavlushenko
The headline of news media materials as a means of clickbait89-97
- Yuliia Vaskiv
Normativeness of ukrainian political blogotext (based on the material of Sergii Sternenko's blog).....98-105

Issues of dialectology and onomastics

- Inna Horofianiuk
Traditional birth text of Podolians: attributive and quantitative codes of ritual text106-115
- Olha Zhvava
The lexical materials for the dictionary of traditional folk crafts (pottery vocabulary of Podillia dialects). Part 3116-123
- Nataliia Pavlykivska, Tetiana Pelykh
Nicknames as an anthroponymic category (based on the material of the village of Kopyivka of Gaisyn district of Vinnytsia region)124-131
- Aleksey Romanchuk
Bulaestian /малаїїеш/ 'hawthorn, Crataegus laevigata' as a result of early Romanian-Bucovinian interactions132-140

Translation studies and intercultural communication

- Oleh Demenchuk
Semantic aspects of translation: English-Ukrainian correspondences141-147
- Larysa Kyrychuk, Liudmyla Kovalchuk, Nataliia Pozharska
Developing intercultural competence through pre-translation analysis of Ukrainian tourist guides into English148-155
- Viktoriya Yushak, Nataliia Pozharska
Translation of environmental advertising: challenges and nuances156-163

Актуальні питання теорії мови

УДК 811.161.2:81'371
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-01

Сучасне українське слово в проєкції на денотат: теорія, проблеми

Ніна Іваницька <https://orcid.org/0000-0001-8111-3645>

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Надійшла до редакції: 01.04.2025 • Схвалено до друку: 21.04.2025

Анотація

У статті продовжено висвітлення проблемних питань, присвячених виявленню багатоаспектної природи однієї з основних одиниць мовної системи – слова. Науковим підґрунтям проведеного дослідження слугувало нерозривне поєднання ознак «мінімальність та значеннєвість слова» у підходах і розв'язанні проблемних питань про слово з його ключовою домінантною – проєкцією на денотат. Виділено і з'ясовано низку мікропроблем, поданих у вигляді дискусій чи гіпотез, пов'язаних із головною проблемою – вивчення особливостей українських словоназв денотатів у традиційному та оновленому підходах до розв'язання проблемних питань сучасної української літературної мови. Описано елементи й причини неусталеності в трактуванні повнозначних та службових слів. Виявлено й подано опис словоназв денотатів, зумовлених позамовними реаліями їхньої денотативної природи. Закцентовано увагу на здобутках провідних науковців у сфері інноватики щодо студіювання природи українського слова крізь призму лінгвокультурних текстів у площині діалектології, ономастики та етнології. У висновкових фрагментах орієнтувалися на кількісні показники аналізованих одиниць, включених у завдання й загальний предмет дослідження.

Ключові слова: слово, денотат, словоназва денотата, повнозначне слово, службове слово, автосемантична словоназва денотата, синсемантична словоназва денотата, експлікатор синсемантизму, експресія слова

The modern Ukrainian word in relation to its referent: theory and problems

Nina Ivanytska <https://orcid.org/0000-0001-8111-3645>

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

Received: 01.04.2025 • Accepted: 21.04.2025

Abstract

The complex nature of the word, with its richness of features, makes this study **relevant**, as it has prompted researchers to examine it from various scientific perspectives. This approach has contributed to the expansion of the range of microproblems associated with this linguistic unit and the emergence of contradictory interpretations. In this context, it appears crucial to examine these issues through the framework of the denotative approach. The scientific understanding of the «concept – word – term» process has been the subject of considerable debate, leading to unconventional interpretations of contemporary social realities. This is exemplified by the two-word nomination «Ukrainian word». This research **aims** to examine the lexicon of the modern Ukrainian language. The research **subject** is Ukrainian word and term names regarding the denotative approach to their nature. The **objective** of the present study is to underscore the idiosyncrasies of Ukrainian word names of denotates in both traditional and contemporary approaches to addressing the challenging issues of the modern Ukrainian literary language. The **empirical foundation** of the study comprised a card index of specific word names of denotates, sentences, word combinations, and phraseological units selected from the texts of literary works by Ukrainian writers and poets, folklore, contemporary Ukrainian periodicals, and scientific and popular science publications. The totality of the investigation encompassed approximately 2,000 instances, incorporating a diverse array of word forms denoting various concepts. The present study explores the modern Ukrainian word about its denotatum, focusing on the dichotomy of «full meaning/partial meaning» and «single-level/multi-level» categorical representation of nature and types of word names of denotata. In the context of extant theoretical and linguistic-didactic oppositions, such as the dichotomy between «full-meaning word» and «function word» or «full-meaning part of speech» and «non-full-meaning part of speech» some aspects of instability and challenges in the interpretative fragments of the corresponding interpretations are delineated. The paper provides a detailed exposition of the phenomenon of semantic redistribution in the system of full-meaning word names of denotates typical for Ukrainian discourse, using specific examples to elucidate the concept. The necessity to augment the semantic substance of word names of denotates, occasioned by contemporary extra-linguistic realities of their denotative essence, was elucidated and interpreted. The author elucidated the fundamental nature of the categorical status of «emotionality», particularly in analyzing corresponding word names denoting artistic styles. The emphasis of the study was on the accomplishments of prominent scientists who have made significant contributions to the realm of innovation, particularly in the context of the Ukrainian word. The study's theoretical significance lies in the author's generalizations about the word in its projection onto the denotatum. These generalizations will serve as a basis for further in-depth study of the Ukrainian word from various scientific approaches and aspects. The necessity of the research topic is primarily evident in the comprehensive study of the native language, which is based on a combination of different approaches to linguistic units, the selection and use of scientifically sound criteria for determining linguistic realities in the Ukrainian language, as well as in a comparative aspect.

Keywords: word, denotatum, word name of denotatum, full-meaning word, function word, autosemantic word name of denotatum, synsemantic word name of denotatum, synsemanticism explicator, word expression

Постановка проблеми. Іменникова терміноназва «слово» належить до найчастотніших одиниць у науковому стилі сучасної української літературної мови (Бук, 2006, с. 208). Навряд чи знайдеться наукова або лінгвометодична праця, у якій би, незалежно від об'єкта вивчення мовного явища, ігнорувалося «слово» як одиниця мовної системи. Слово було і продовжує виступати найбільш науково витлумаченим постулатом із властивими йому суперечностями та дискусійними питаннями (О.І. Білодід, П.У. Білоусенко, Л.А. Булаховський, І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, А.П. Грищенко, І.В. Гороф'янюк, Н.В. Гуйванюк, С.І. Дорошенко, П.С. Дудик, М.А. Жовтобрюх, І.Я. Завальнюк, А.П. Загнітко, Н.Б. Іваницька, Н.Л. Іваницька, Л.В. Коваль, В.І. Кононенко, І.К. Кучеренко, О.І. Леута, О.П. Павлушенко, М.Я. Плющ, Л.В. Прокопчук, В.М. Русанівський, М.І. Степаненко, В.Д. Шинкарук та ін.).

Проблемні питання в науковому осмисленні процесу «поняття – слово-термін» виникли й отримали нетрадиційні трактування, пов'язані також із сучасними суспільними реаліями, що їх відтворює двослівна номінація «українське слово».

Своєрідність слова із властивим йому багатством найрізніших ознак сприяла розгляду цієї універсальної мовної одиниці в різних аспектах вивчення. Водночас це все розширило його мікропроблематику, як і спричинило появу окремих суперечливих думок. У цьому полягає актуальність проведеного нами дослідження в аспекті денотативного підходу до з'ясування багатьох мікропроблемних питань заявленої теми.

Об'єктом нашого дослідження є слова сучасної української мови. **Предметом дослідження** слугували українські словоназви та терміноназви в аспекті денотативного підходу до їхньої природи.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей українських словоназв денотатів у традиційному та оновленому підходах до розв'язання проблемних питань сучасної української літературної мови.

У дослідженні поставлено такі **завдання**: а) в основу дослідження сучасного українського слова в проєкції на денотат покласти дихотомію

«повнозначність / неповнозначність» та «однорівневість / різнорівневість» категорійного представлення природи й різновидів словоназв денотатів; б) показати роль словникових дефініцій основних слів, уживаних у викладі змісту статті; в) на фоні наявних теоретичної та лінгводидактичної опозицій, номінованих «повнозначне слово/ службове слово», «повнозначна частина мови/ неповнозначна частина мови», описати деякі елементи неусталеності та проблематики в інтерпретаційних фрагментах відповідних тлумачень; г) на конкретних прикладах пояснити типові для українського дискурсу елементи семного перерозподілу в системі повнозначних словоназв денотатів; г) виявити й описати необхідність розширення семантичного змісту словоназв денотатів, зумовлену сучасними позамовними реаліями їхньої денотативної природи: д) послуговуючись різними методичними прийомами аналізу, приділити увагу і якомога ширше застосовувати прийом елімінування; е) з'ясувати сутність категорійного статусу «емоційність», зокрема в аналізі відповідних словоназв денотатів у художньому стилі; є) зацентувати увагу на здобутках провідних науковців у сфері інноватики щодо студювання українського слова крізь призму лінгвокультурних текстів у площині діалектології, ономастики та етнології; ж) у висновкових фрагментах опису дослідження постійно орієнтуватись на кількісні показники аналізованих одиниць, включених у завдання й загальний предмет дослідження.

Джерельною базою дослідження слугувала картотека конкретних словоназв денотатів, речень, словосполучень, фразеологізмів, дібраних із текстів художніх творів українських письменників і поетів, фольклору, сучасної української періодики, наукових і науково-популярних видань. Загалом дослідження виконано на базі близько 2000 прикладів із наявними в них словоназвами (словоформами) різних денотатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальна методологічна й практична зорієнтованість і концентрація нашого дослідження базується на двох

узаємопов'язаних началах, номінованих однослівними термінами: *слово* та *денотат*.

Коротку дефініцію чи більш-менш розширену інформацію про слово вміщують майже всі тлумачні словники (ВТСУМ, 2004; СУМ, 2012; УМ, 2007; УМКТСЛТ, 2001 та ін.). Досить розгалужену інформацію про термін «слово» подають автори СУМ, шість детальних пояснень значеннєвих варіантів якого підкріплюють приклади. Важливим чинником уміщеної в СУМ інформації про термін «слово» є номінування його «мовною одиницею» та вказівка на її функцію – виражати поняття про реалію позамовного світу (СУМ, 2012).

Крім кореневої здатності слова щодо утворення системи споріднених назв (*словник, словникар, словникарство, слововживання, словопорядок, словоформа, словозміна, словотворення, словосполучення* та ін.), його увиразнює також властивість розширювати свій семантичний зміст способом приєднання прикметникових слоназв для деталізації номінувань (*загальновживане слово, незнайоме слово, влучне слово, дотепне слово, застаріле слово, рідне слово* і т.д.), а також і для утворення відповідних терміноназв (*повнозначне слово, службове слово, автосемантичне слово, синсемантичне слово*).

Часте звернення до вислову В.М. Русанівського «У слові – вічність» (Русанівський, 1988, с. 23) спонукає до узагальнених міркувань щодо словесного позначення предметного денотата, які виявляють спільні риси з іншими номінаціями на кшталт: *концепт, зміст концепту, семантика слова* тощо.

У вживаннях цих і подібних номінацій відповідних понять учені завжди згадують слово як мовний знак, нерозривно пов'язаний із людиною. Так, у статті О.А. Павлушенко, Л.Ю. Мазай читаємо: «...зміст концепту завжди ширший за семантику слова, яка є його мовним знаком, оскільки в ньому відображена людина як особистість, її розуміння світу, національно специфічні ознаки її мислення, світоглядні орієнтири, естетичні уподобання (Павлушенко, Мазай, 2021, с. 117).

Узагальнивши розширене коло використовуваних різними авторами критеріальних ознак слова як одиниці мовної

системи, О.О. Тараненко, виділяє такі: а) самостійність; б) вільну відтворюваність у мовленні; в) співвідносність із вицленовуваним елементом дійсності; г) номінативність; ґ) багатофункційність у системі мови (УМ, 2010, с. 565).

Для характеристики слова як основної одиниці мови ми обрали один із аспектів аналізу – денотативний.

Словоназvu «денотат», яка отримала статус лінгвістичного терміна, що походить від лат. *denotatus*, кваліфікують як щось позамовне, назване в мові цим словом (СІС, 2006, с. 210). Семна зорієнтованість на критерій «позамовність» у підході до інтерпретаційної складової назви «денотат» відкрила широкий діапазон для використання її в різних аспектах як щодо тлумачень, так і щодо практичного різноманіття вживаності.

Мовна номінація денотатів є досить непростою як щодо конкретних словесних назв, так і щодо їхніх теоретичних узагальнень. Слово, зокрема повнозначне, виконує в мові насамперед денотативну функцію – позначає референт (лат. *referentis*) (СІС, 2006, с. 596), володіючи при цьому реальними властивостями позначуваного предмета.

Вивчати ж, узагальнювати й класифікувати слова за характером денотативних найменувань видається можливим лише з урахуванням функціонування їх у словосполученнях чи реченнях. Це цілком закономірно, оскільки повнозначні слова в загальній своїй масі номінують взаємопов'язані денотати зі властивою їм ознакою розчленованості. Ядерна сема двослівної номінації «розчленований денотат» базується на єдності, взаємозалежностях: предметних денотатів (*перебудова освіти, завершення війни, отримання нагороди*), процесуальних та предметних денотатів (*садити дерево, вирощувати сад, гасити пожежу*), атрибутивних та предметних денотатів (*вищий від сусіда, найкращий з-поміж друзів*).

Відсутність спеціального терміна «денотат» в (УМ, 2007) компенсується вживанням цієї номінації в інтерпретаційних частинах інших назв, наприклад, «повнозначне слово» (УМ 2007, с. 458). Водночас автори інших словників

включають цей термін як лінгвістичну одиницю із властивою їй ознакою відображати предмет чи явище об'єктивної дійсності у співвідношенні понятійних та номінативних ознак слова, наприклад ВТССУМ (ВТССУМ, 2004, с. 214).

У всьому комплексі загальнотеоретичних проблем номінації невід'ємною складовою виступає взаємозв'язок семантичної структури словоназви денотата й конкретної словесної номінації з її денотативним началом (словоназвою з базовою денотативною семою). Аналіз об'ємного матеріалу дослідження показує, що кожна словесна номінація денотата (словоназва денотата) являє собою винятково складне явище в площині ономазіологічних, семасіологічних, формальних, функціональних та інших підходів у їхньому органічному поєднанні.

Наявна в словниках деяка розбіжність у тлумаченні терміна «денотат» полягає насамперед в ієрархії складових (*позамовна дійсність, поняття, назва як складова мовної системи*) (ВТССУМ, 2004, с. 214) та включення в інтерпретаційні ознаки «*співвідношення мовних одиниць із предметами та явищами навколишньої дійсності*» (СУМ, 2012, с. 60). Такі, як і деякі інші, несуттєві відмінності в коротких інтерпретаційних частинах щодо терміна «денотат» усе ж не завадили вченим широко послуговуватися нею в лінгвістиці, завдячуючи усталеному розумінню того, що всі поняття, певним чином номіновані у вигляді слова, сполучення слів чи речень, співвідносяться з відповідним позамовним чинником, відтвореним і номінованим відрізком мовлення.

Під однослівним терміном *денотат* ми розуміємо явище об'єктивного світу: відчуте, сприймане, уявлюване, осмислене й вербалізоване засобами конкретної мови.

Більш розгорнута інформація про слово (українське слово) в аспекті денотативного підходу буде подана у викладі результатів аналізу, що стосуються варіантів словесного відтворення різних денотатів.

У сучасній науковій лінгвістиці й лінгводидактиці слова поділяють на дві групи: повнозначні й неповнозначні (службові). Трамбування теоретичних засад щодо кожної з групи породжує низку мікропроблемних питань, оновлених теорій, які сприяють розв'язанню

складних дискусійних питань у теорії та в лінгводидактиці.

Заслугує на увагу інформація про повнозначне слово, уміщена в Словнику лінгвістичних термінів Д.І. Ганича, І.С. Олійника (СЛТ, 1985). Матеріалом для добору і внесення в цей словник лінгвістичних терміна назв послужили наукові й навчальні посібники з мовознавчих дисциплін для різних типів навчальних закладів, методичні посібники для словесників, теоретична й навчально-методична періодика. Повнозначні слова в словнику віднесені до основного структурно-семантичного класу слів, що утворюють головний лексичний і граматичний фонд мови. Характерно, що до самої прикметникової назви «повнозначні» долучена прикметникова назва «самостійні», тлумачена далі як «самостійне лексичне значення» (СЛТ, 1985, с. 202]. У такий спосіб поширюється трактування самої ознаки повнозначного слова не лише «називанням», але й вказівкою на предметні, атрибутивні, процесуальні тощо субстанції.

Домінують ознакою повнозначних слів у проєкції на денотат вважаємо їхнє розмежування в межах міжрівневої категорії «автосемантизм / синсемантизм» значеннєві варіанти якої забезпечують поділ повнозначних слів на автосемантичні та синсемантичні.

Як відомо, посиленою в україністиці виявилась увага вчених до класифікації повнозначних слів за їхніми дистрибутивними (сполучальними) характеристиками в синтагматиці та утвердження цілісної концепції формально-граматичної структури речення (О.С. Мельничук, В.М. Русанівський, І.Р. Вихованець, Д.Х. Баранник, А.П. Грищенко, Н.Л. Іваницька, Л.О. Кадомцева, С.Я. Єрмоленко, К.Г. Городенська, М.Я. Плющ, К.Ф. Шульжук та ін.).

Детальну інформацію теоретичного обґрунтування найголовніших питань, пов'язаних із вивченням повнозначного слова в аспекті міжрівневої категорії «автосемантизм / синсемантизм», викладено в багатьох наших працях, зокрема (Іваницька 2007; Іваницька 2012; Іваницька 2015; Іваницька 2017 та ін.).

Для поділу повнозначних словоназв денотатів на автосемантичні/ синсемантичні ми

використали критерій «здатності повнозначного слова своїм власним фонемним складом виражати закладений у ньому зміст (реалізувати значення)». У такий спосіб повнозначні слова було поділено на дві групи: автосемантичні та синсемантичні.

Автосемантичними словами називаємо повнозначні словоназви денотатів, які своїм власним фонемним складом забезпечують вираження закладеного в них змісту: *Петро, стеля, квочка* (назви предметних денотатів); *позіхати, хворіти, кукурікати* (назви процесуальних денотатів); *синій, хороший, злий* (назви атрибутивних денотатів) тощо. Автосемантичними словоназвами в українській мові виражаються:

- предметні денотати, наприклад: *Поету, кажуть, треба знати мову... натхнення і талант – і все готово, слова самі піснями забринять* (Симоненко, 2001, с. 27); *Ворушиться солодке, мелодійне, що забуваю рани, біль і страх...* (Франко, 2010, с. 562); *Він став поетом – для математика у нього не вистачало фантазії* (Матяш, 2018, с. 87); *Божеволіло залізо, божеволіли коні і шаленіли люди* (Стельмах, 1973, с. 7); *Ген від моря до гаю налилися жита* (Малишко, 1988, с. 46); *Пізно для всього: для радості й для смутку, для визнань і каяття* (Загребельний, 1988, с. 273);

- процесуальні денотати, наприклад: *Полетів Горобчик, сів на тоненьку вербову гілочку та й гойдається. Уже й сонце заходить, а він усе гойдається* (Сухомлинський, 2012, с. 41); *Відклемкають, відбомкають великодні дзвони і почнуться знов будні* (Гончар, 1985, с. 94); *На пагорбі під ціпами бою в жасі здригалось село* (Стельмах, 1973, с. 7); *Твердохліб промовчав* (Загребельний, 1988, с. 8); *Наближався Новий рік* (Сухомлинський, 2012, с. 40); *Проходять дні. Життя стікає* (Симоненко, 2001, с. 42); *Я хотів би, як ти, прожити, щоб не тліти, а завжди горіть...* (Драчук, 2019, с. 2);

- атрибутивні денотати, наприклад: *Ранки солов'їні, ночі весняні, далі подніпровські наснилися мені* (Малишко, 1988, с. 261); *У зарубіжній науці в останні десятиліття на методологічному рівні утвердився новий*

підхід... (Повстан, 2018, с. 69); *Рушійна сила математичної творчості – не міркування, а уява* (Матяш, 2018, с. 83);

- адвербіальні денотати, наприклад: *У нього в серці робилося якось холодно, тихо, мов там залягла велика порожнеча.* (Франко, 2010, с. 118); *Ти мене поїла чаєм холодненьким і компреси клала, й пестила злегенька.* (Драчук, 2019, с. 112).

На особливу увагу й дещо розширену інформацію заслуговує об'ємна група повнозначних словоназв денотатів, номінована «синсемантизмом».

Синсемантичними словами називаємо повнозначні словоназви денотатів із властивою їм несамостійністю номінувати денотат, які для реалізації закладеного в них змісту (значення) «вимагають» інших слів (словосполучень, речень). Синсемантизм таких українських словоназв денотатів підтверджують, розкриваючи при цьому їхній зміст, формальні засоби – експлікатори синсемантизму у вигляді: а) окремих слів: *Начебто бабині гвалти не дуже й доймають Надійку* (Гончар, 1985, с. 100); б) поєднання повнозначного слова з прийменником: – *Генії кружляють на орбітах та по спіралях...* (Загребельний, 1988, с. 48); *Обід помалу доходить до кінця* (Франко, 2010, с. 313); в) словосполучень двослівної будови: *...нині відбувається становлення постіндустріального, інформаційного суспільства – суспільства знань* (Повстан, 2018, с. 68); г) семантичних єдностей та їхніх ланцюгових рядів: *Навчання мистецтву розв'язувати задачі – це виховання волі* (Матяш, 2018, с. 83); *Глобалізаційні та інтеграційні процеси... створюють потребу в модернізації системи охорони здоров'я* (Пайкуш, 2018, с. 4); г) окремих речень (у структурі складнопідрядних): *І дуб уже знав, яка доля його чекає попереду* (Хвильовий, 2004, с. 255); *...Я бачила, що з професором відбуваються зміни* (Андрухович, 2011, с. 156).

Досить поширеними в науковому стилі виявилися семантичні єдності, прогнозовані синсемантичними іменниками, що включають до свого складу 3–5 одиниць на зразок: *реалізація принципу інтеграції знань; здатність*

вирішувати завдання щодо організації діяльності колективу і под.

Проаналізований матеріал синсемантичних словоназв із різними експлікаторами синсемантизму показує, що будова та кількісний склад конкретних експлікаторів синсемантизму повнозначних слів можна включити до показників (параметрів) стилю та авторського мовлення.

Звісно, глобальна проблема дослідження українського слова в його проєкції та денотат вміщує в себе, як і постійно породжує, різного роду мікропроблеми, що потребують додаткового вивчення із використанням системи методів і прийомів аналізу. Узагальнюючи висловлені думки щодо повнозначних словоназв денотатів у ракурсі категорії «автосемантизм /синсемантизм» в українській мові, простежуємо певну закономірність: у текстах значно переважають автосемантичні прикметники та іменники, тоді як у межах дієслівних уживань автосемантизм охоплює набагато меншу кількість.

Як у теоретичному осмисленні й обґрунтуванні будь-яких наукових постулатів, у категорії «автосемантизм / синсемантизм повнозначного слова» наявні елементи синкретизму, вирішення конкретних питань якого допомагають різні методичні прийоми аналізу та словникова інформація. Покажемо це на прикладі речення, у якому повнозначність конкретної словоназви предметного денотата «визначає» синтагматика: *Сучасний етап розвитку людської цивілізації посилює вимоги до наукової компетентності фахівців* (Матяш, 2018, с. 45). Звертаємо увагу на такі три повнозначні словоформи предметних денотатів: *етап, вимоги, компетентності*. Словоназва предметного денотата «етап» належить до синсемантичних за своєю первинною визначеністю в синтагматичі, виражаючи «...окремий момент, стадію в розвитку чогось» (Куньч, 2007, с. 264). Інтерпретаційні частини словоназви «етап» (в переносному значенні) інших тлумачних словників української мови зводяться до переліку синонімічних відповідників: *момент, період, стадія в розвитку чого-небудь* (СУМ, 2012, с. 275; ВТСУМ, 2004, с. 267). Така стадія в розвитку (відповідний період розвитку) може відтворювати: сьогодення (*теперішній етап*),

минуле (*давній етап*), майбутнє (*післявоєнний етап*) та черговість (*наступний етап, тривалий етап, стабільний етап*). Уживана в реченні конструкція «сучасний етап», як бачимо, номінує сьогодення, завдячуючи семі, реалізованій прикметниковою словоназвою атрибутивного денотата «сучасний». Статус обов'язковості виконує друга синсемантична словоназва предметного денотата «вимоги» (*посилює вимоги*), синсемантизм якої також підтверджує її синтагматика: «... *вимога – норма, правило, які необхідно виконувати: Хворий підкорився вимогам медсестри*» (Куньч, 2007, с. 127). Постійною формою експлікатора синсемантизму словоназви «вимоги» є родовий відмінок залежної від неї словоформи: *вимоги директора, вимоги командира, вимоги війни* і т. д. Групу повнозначних словоназв предметних денотатів, уживання яких у зазначеному реченні, підтверджуючи їхній синсемантизм, доповнює словоформа *компетентності*.

У синтагматичі здебільшого орієнтуються на сполучальну обов'язковість словоназв задля об'єктивізації висновків, які стосуються синсемантизму повнозначних словоназв денотатів. Не менш «авторитетними», на нашу думку, можуть бути вказівки на розмежування сем у структурі номінувань денотатів. Покажемо це на прикладі іменникової словоназви предметного денотата «перемога». Ядерна сема, закладена в переносному значенні слова «перемога» (певний успіх у бою, остаточна поразка військ супротивника, успіх у двобої, змаганнях), отримала варіантне поширення прикметниковими, дієприкметниковими та займенниковими словоназвами, обов'язковість яких безпосередньо прогнозують реалії сьогочасності (*справедлива перемога, заслужена перемога, довгоочікувана перемога, наша перемога* та ін.). Така властивість розширення семної ядерності зазначеної іменникової словоназви предметного денотата може «претендувати» на особливий статус параметрії в сучасному міжстильовому дискурсі.

Використання в нашому аналізі системи різних методичних прийомів аналізу, зокрема трансформаційного, забезпечило розгляд системи словоназв денотатів у плані вияву ресурсоспроможних можливостей української мови щодо урізноманітнення формальних

засобів вираження тих самих реальностей буття. Покажемо це на прикладі-ілюстрації т.з.в. «перерозподілу сем» у конструкціях з іменниковою словоназвою предметного денотата «пакет»: *отримати пакет підтримки* → *отримати підтримку*. Отже, унаслідок трансформації втрачається закладена в іншомовній синсемантичній словоназві предметного денотата «пакет» ядерна сема «комплекс (чогось)» із перенесенням її на експлікатор: *пакет програм* → *програми*, *пакет пропозицій* → *пропозиції*, *пакет порад* → *поради*, *пакет акцій* → *акції* і т. д. Умовно такий процес можна кваліфікувати як своєрідне ущільнення, можливість і доцільність якого зумовлює позамовний – економія мовних ресурсів.

Ураховуючи міжрівневі категорійні властивості повнозначних словоназв денотатів, їхній поділ на автосемантичні / синсемантичні слова та кількість повнозначних слів, що беруть участь у вираженні відповідного денотата, виокремлюємо однослівні та кількаслівні денотати.

Однослівними бувають:

- іменникові предметні денотати, наприклад: *Перед образом Спасителя стояла **молільниця*** (Стельмах, 1973, с. 145); ***Симетрія** – широка тема, яка має велике значення для **мистецтва і природи*** (Матяш, 2018, с. 83); *Теорія Дарвіна набула загального **поширення та визнання** ще за життя **дослідника*** (Матяш, 2018, с. 37); *Зійшло **сонце**, дихнув легенький **вітерець**, і всі **дерева в лісі** заспівали* (Сухомлинський, 2012, с. 10); *Поможу **кораблику** пливти, **чорнобривцю** поможу **цвісти*** (Драчук, 2019, с. 47); *Отак і **сходяться пісня і життя**, **присмерк давнини і світанок сьогодення*** (Стельмах, 1973, с. 690); *Де ви **ішли – там пуста і руїна, і трупи** не вміщалися до ям...* (Симоненко, 2001, с. 67); ***Художника** ми **застали вдома, якраз після авансу, в стані його матеріального розквіту*** (Гончар, 1985, с. 237); ***Сліз** більше не було, тепер із мене **лилися слова**...* (Андрухович, 2011, с. 117);

- дієслівні процесуальні денотати, наприклад: *Інтерес до проблеми підготовки фахівців різного профілю до управлінської діяльності останнім часом **розширився***

(Повстан, 2018, с. 64); *На цьому етапі **з'являються труднощі і для студентів, і для викладачів*** (Пайкуш, 2018, с. 243); ***Западає тиша*** (Андрухович, 2011, с. 16); *Всі, крім голови політвиконкому, **засміялися*** (Стельмах, 1973, с. 707); *А в цей час під вікнами **загупали кроки, засвітилось, закружляло** мальоване в образі дівчини **сонце**...* (Стельмах, 1973, с. 710); *Червона калино, чого в лузі **гнешся?*** (Франко, 2010, с. 153); *Поле, бувало, **квітне-одквітне**; соки буяють в тихому клені...* (Малишко, 1988, с. 267); ***Одлунала** далека пісня, **гамірливий вечір замовк*** (Симоненко, 2001, с. 67); ***Заходило сонце... наступала ніч**...* (Тютюнник, 2001, с. 27);

- прикметникові атрибутивні денотати, наприклад: ***Важливу** роль у збиранні та популяризації **народного мистецтва** відіграли **музейні установи*** (Драчук, 2019, с. 215); *За **справжні** почуття боротись треба...* (Драчук, 2019, с. 20); *Аделя любить **товариські розваги**...* (Андрухович, 2011, с. 7); ***Маленький Михайлик** побачив у косі **материнській три сиві волосинки*** (Гончар 1985, с. 58); *Листопад співає оду **осінню пісню прощальну**...* (Юрченко, 2018, с. 59); *Кожну хвилю у кожну днину **гріє душу твоє ім'я, ненаглядна, горда, єдина, Україно моя*** (Симоненко, 2001, с. 63); ***Основна наукова заслуга Гіппократа** – укладання першого **повного зібрання геометричних знань*** (Матяш, 2018, с. 91);

- прислівникові адвербіальні денотати, наприклад: *Ліфтом він не користувався й **нагору, а вниз** – і поготів* (Загребельний, 1988, с. 44); *... людство оволоділо величезним науково-технічним потенціалом, але ще не навчилося належним чином – **обережно та раціонально** його використовувати* (Повстан, 2018, с. 78).

На відміну від однослівних форм вираження денотатів, українське слово переважає в структурах кількаслівного вираження денотатів, зокрема:

- предметного денотата (у структурах із синсемантичними іменниками), наприклад: *Цілком **закономірним є формування на загальнодержавному рівні настанови щодо гармонізації управлінської ситуації та нормалізації управлінської***

діяльності...(Повстан, 2018, с. 68); **Із розвитком інтегративних ідей тісно пов'язане питання про структурування знань** (Пайкуш, 2018, с. 12); **Для дослідження умов розвитку творчого мислення на уроках математики та діагностики рівнів розвитку творчого мислення у процесі навчання математики ми рекомендуємо використовувати різні методики** (Матяш, 2018, с. 196);

- процесуального денотата (у структурах із синсемантичними дієсловами), наприклад: **Лихой кривди та огуди у нашій слові не знайти** (Малишко, 1988, с. 117); **«Земля!» Як це слово пасувало до Катерини, до її весняних з темними краплинками очей, до голосу, до постаті** (Стельмах, 1973, с. 156); **Мати ніжно куйовдить мою чуприну...** (Тютюнник, 2001, с. 19); **Повітря один за одним розтинають вражені зойки** (Андрухович, 2011, с. 127); **3 хвилини сумнівів, нерішучості, а то й безвиході він знов і знов перечитував ці слова і знаходив у них порятунок, вказівку, засторогу, надію** (Загребельний, 1988, с. 226); **Інтеграція сприяє виробленню професійного мислення** (Пайкуш, 2018, с. 52); **Професійно-управлінські ресурси розкривають управлінський потенціал фахівця...** (Повстан, 2018, с. 42); **Математика виявляє порядок, симетрію і визначеність** (Матяш, 2018, с. 84);

- атрибутивного денотата (порівняно рідко – у структурах із синсемантичними прикметниковими формами вищого ступеня), наприклад: **Ох, тієї очі темніші ночі...** (Франко, 2010, с. 352).

За кількісними показниками кількаслівні форми вираження денотатів переважають однослівні форми в різних стилях українського дискурсу майже у 80 разів.

В ієрархію алгоритмічного понятійно-словесного представлення номінувань предметних денотатів, скерованих на результативну спрямованість процесу «від теорії → до практичного втілення результатів пошукової діяльності», можна вписати конкретний приклад використання двослівної номінації «Предметна рубрика», уживаної в статті В.С. Білоус «Лінгвістичне забезпечення –

важливий аспект діяльності Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського». Авторка цієї статті робить висновок: «Використання методик лінгвістичного забезпечення – складний логічний процес, який потребує не лише відповідної фахової підготовки, але і «лексичної інтуїції, особливого «відчуття слова». Метою створення списку предметних рубрик є алгоритмізація дій індексатора при відборі, нормалізації та систематизації лексики для формування предметних рубрик» (Білоус, 2013, с. 16).

Активне використання в практиці аналізу кількісних показників дозволяє ширше орієнтуватися в т.зв. семному розподілі ознаки «ядерність / периферійність», про що йшлося в нашій статті, присвяченій дослідженню системи префіксів (Іваницька, 2024). Так, наприклад, семна ядерність властива українській дієсловоназві процесуального денотата «діяти» – робити, здійснювати щось, виявляти діяльність. Семантичними репрезентантами в номінуванні відповідних процесуальних денотатів використовуються різні назви із цією ядерною семою на зразок: **використовувати + що? (укриття); подавати + що? (допомогу); давати + що? (наказ, озброєння), з'ясовувати + що? (поступки); здійснювати + що? (контроль, евакуацію, штурм); посилювати + що? (атаку, наступ); оцінювати + що? (стратегію, тактику, поступки, бездіяльність); укладати + що? (угоду, перемир'я, контракт)** і т.д. Ми навели лише кілька назв процесуальних денотатів, що, володіючи семною ядерністю, реалізують свою семантичну повноправність лише як перехідні дієсловоформи, хоча відомі є також уживання основного еквівалента номінації процесуального денотата з ядерною семою «діяти» (**Мотор не діє; Гради не діють, Контракт не діє; Акція подіяла**), як і вживання «діяти», семантично підсиленого прислівниковими назвами: **рішуче, чесно, справедливо, своєчасно** та ін.

Елементарна перевірка за тлумачними словниками чималої кількості номінацій предметних денотатів показує наявність у них різного роду трансформацій щодо ядерності / периферійності в межах, наприклад, активних іменникових словоназв сучасного українськомовного дискурсу: **укриття, тривога,**

штурм, атака, ракети, евакуація, гради, дрони, війна, перемир'я, контроль, захист, наказ, закон.

Поставлене в дослідженні завдання щодо деякого розширення матеріалу, дібраного з основних стилів, спробуємо ілюструвати хоча б кількома конкретними прикладами, які відтворюють, на нашу думку, своєрідну «економію мовних ресурсів» окремими словоназвами денотатів у розмовному мовленні. Наприклад, у розмовному мовленні своєрідні варіації синсемантичних дієсловоназв процесуальних денотатів здатні «порушувати» норми їхньої типової синтагматики. Часто вживаною реченнєвою конструкцією є така: *Раджу (радимо) вам цю книгу* (замість пропущеного інфінітива як експлікатора синсемантизму дієсловоформ «*раджу*»: *раджу купити, придбати, прочитати* та ін. Або ще такі конструкції, уживані найчастіше в діалогах: *Почніть (почни) з наукової літератури для статті* (замість пропущеного інфінітива в ролі експлікатора синсемантизму дієсловоформи *почни*: *почни опрацьовувати*) чи: *Закінчуємо із цією проблемою* (замість пропущеного інфінітива як експлікатора синсемантизму дієсловоформи *закінчуємо*: *закінчуємо обговорювати...*).

Склад синсемантичних дієсловоназв процесуальних денотатів з однослівними експлікаторами (автосемантичними іменниками в родовому відмінку) останнім часом значно поповнився, наприклад: *наближення перемоги, поставлення техніки, передача зброї, закінчення війни, збереження миру, хвилина мовчання, реабілітація поранених, отримання допомоги* і т. д.

В українському дискурсі можна спостерігати явище синтаксичного паралелізму в структурах з наявними в них експлікаторами синсемантизму, вираженими предикативними одиницями як підрядними частинами складнопідрядних речень: *чути, як дзвонять / чути дзвони; відчувати, що люблю / відчувати любов; сумніватися, чи щось було / сумніватися у чомусь* і т. д. Такий синтаксичний паралелізм ми розглядаємо як багаті виражальні можливості українського слова, загалом української мови, її потужний лексико-граматичний арсенал вираження думки, відтворення мовними засобами багатогранного навколишнього світу.

Поглиблене наукове освоєння природи сучасного українського повнозначного слова в реаліях сьогодення робить невідкладним завданням вивчення специфіки повнозначних словоназв усіх денотатів як щодо обов'язковості, так і традиційно трактованої факультативності. Проілюструємо це аналізом двох іменникових словоназв предметних денотатів – «криза» та «фронт». Звертаємо увагу на обов'язкову участь прикметникових словоназв, що супроводжують ці іменникові номінації: *військова криза, демографічна криза, економічна криза, психологічна криза, екологічна криза, повітряна криза* та ін. (зафіксовано й проаналізовано понад 20 подібних двослівних номінацій). Подібна закономірність простежена також в номінуванні іменниковою словоназвою денотата «фронт», зафіксованого в мовленнєвій практиці та в друкованих джерелах сьогодення: *південний фронт, східний фронт, економічний фронт, будівельний фронт, гуманітарний фронт, мовний фронт, релігійний фронт, сімейний фронт, науковий фронт, побутовий фронт, справжній фронт* і т. д.

Отже, як бачимо, на окремий статус і деяких коментарів у системі повнозначних слів заслуговують прикметникові словоназви атрибутивних денотатів. Спеціалізацію прикметника увиразнює ознака його обов'язковості, безвідносно до типових синтагматичних властивостей повнозначного слова утворювати сильні прислівні позиції для заміщення їх обов'язковими компонентами у формально-граматичній структурі речення.

У викладі результатів проведеного аналізу прикметника обмежимося лише найбільш показовими елементами, що відтворюють сучасну українську повнозначну словоназву атрибутивного денотата, номіновану прикметником.

У ракурсі актуалізації проблемних питань сучасної філологічної науки й лінгводидактики варто наголосити на посиленій увазі наукової спільноти філологів до найрізніших вербальних засобів номінування реалій дійсності, до мовлення українців, до живого слова, його здатності, з одного боку, кодувати інформацію, а, з іншого, неприховано, повноцінно й об'єктивно номінувати реалії, конкретні денотати, бути сьогоденням та перспективою на майбутнє в

постійному поглибленні й оновленні наукових теоретичних постулатів.

Найчастіше наукову цінність публікацій вбачають у «правильній» методології, своєчасній науковій проблематиці, в сукупності терміноназв та ін. Заслуговує ж, на наш погляд, дещо й інша увага вчених до українського слова, а саме: в плані розкриття таємниць зібраних матеріалів, у певних описах, узагальненнях. Маємо на увазі постійне поповнення матеріалів як скарбів українських словоназв та науково виважений підхід до їхнього використання в науковому й навчально-виховному процесі. Хотілося б проілюструвати висловлене бодай короткою цитатою щодо діалектизмів у родильному обряді подолян із публікації І. В. Гороф'янюк: «...аналіз діалектних текстів про родильний обряд подолян дав змогу висувати, що родильний обряд є складним фрагментом традиційної народної культури. За родиними як «текстом» стоїть особлива термінологія – так звані коди обрядового тексту, які мають окремий набір однотипних одиниць і свою парадигматику, власну систему релевантних ознак» (Гороф'янюк, 2024, с. 104).

Розширюючи поставлені в дослідженні українського слова акценти на специфіці його функціонування в різних стилях сучасної української мови, звертаємо увагу також на медіадискурс щодо наявності в ньому повнозначних слів у сфері фразеологізмів з наявними в них словами експресивного значення (І.Я. Завальнюк, В.М. Каленич, Т.О. Цепкало, Д.Ю. Сизонов, Л.І. Шевченко та ін.). Саме в такому ракурсі сприймає й оцінює В.М. Каленич сучасний медіадискурс: «Динаміка фразеологічного складу літературних мов, зокрема й української, пов'язана з оперативним віддзеркаленням оновленого сприйняття світу, образними оцінками сучасного політичного, культурного, наукового, побутового життя соціуму... Журналісти завжди в пошуку ефективних експресивних заголовків відображення реалій буття» (Каленич, 2022, с. 132).

В аспекті нашого дослідження вартують семи, що стосуються повнозначного слова; ширше – властивостей мови, які надають мовленню образності, емоційності, й носіями

яких є експресивно забарвлені слова. Т.Цепкало, наприклад, робить висновок: «... метафори, епітети, риторичні питання та іронія слугують потужним інструментом у руках медіа, допомагаючи створювати емоційний вплив, підсилюючи або послаблюючи певні меседжі та спрямовувати громадську думку в потрібному напрямку» (Цепкало, 2024, с. 67).

В. Богатько пов'язує експресивність слова в різних стильових різновидах текстів, серед них і публіцистичних, із настійною потребою мовця вплинути на читача. Авторка зауважує: «Тенденція до експресивності й актуалізації на цій основі публіцистичного мовлення реалізується на лексичному, фразеологічному і граматичному рівнях. Комунікативна потреба вплинути на читача прогнозується й зреалізовується певною професійно-мовленнєвою організацією газетного тексту» (Богатько, 2006, с. 122).

Специфіці семантики експресивного слова, зумовлену денотативними, конотативними та образними чинниками, присвячені праці Н.І. Бойко, у яких висвітлена природа експресивності, описані засоби вираження, формальні ознаки експресивності та виявлені соціальні закономірності процесу переходу нейтральних словоназв в експресиви (Бойко, 2002; Бойко, 2005).

У розмовному чи жаргонному мовленні трапляються прикметникові словоназви, набуваючи відтінку експресивності. Так, наприклад, уживання прикметника *класний* у значенні «прекрасний, який заслуговує на найвищу оцінку»: *класний фахівець, класний музикант, класний співак* і т. д. При цьому позитивна ядерна сема словоназви *класний* у зазначених варіантах може зберігатися в синонімах (*добрий, славний, гарний, хороший* тощо), хоча не вичерпує максимального «семного навантаження», властивого прикметниковій словоназві *класний*. Семну ядерність позитиву створюють оригінальність і деяка обмеженість семантики словоназв, поєднаних у таких іменниково-прикметникових словосполученнях.

Проаналізувавши сучасне українське слово в проекції на денотат у всьому загалі його різностильових виявів із властивою йому семою

«експресивність», робимо висновки, що експресивність характеризує повнозначні словоназви всіх денотатів; кількісно переважають повнозначні словоназви експресивного значення в художньому стилі сучасної української мови.

Другу групу слів сучасного українського дискурсу становлять неповнозначні (службові) слова. В аспекті виокремлення цього об'ємного розряду словесних одиниць орієнтуємося на слово в його здатності виступати *мінімальною значеннєвою одиницею* мови, у якій закладені властивості понятійних реальностей про явища, процеси, якості. При цьому звертаємо увагу на такий показник, як «значення». Під «значенням слова» розуміємо відбиття предмета дійсності (явища, процесу, якості) у свідомості, зміст словесної номінації певного денотата (предметного, процесуального, атрибутивного). Отже, значення слова – це закладений у ньому зміст, закріплений історично та збережений традиційно. Саме з таких позицій і за такими критеріями аналізуємо другу групу слів, відмінних від повнозначних, – неповнозначних чи службових у їхній здатності брати участь у номінуванні денотатів.

В узагальнювальній статті про «слово» О.О. Тараненко, посилаючись на праці М.Я. Калиновича, Ю.О. Карпенка, А.П. Грищенка, виділяє неповнозначні слова, називаючи їх несамостійними, формальними, граматичними, частковими, які «співвідносяться з позамовною дійсністю тільки разом з одним або щонайменше з двома повнозначними словами» (УМ, 2007, с. 567). Аналіз великої кількості досліджуваного матеріалу переконує нас у тому, що, за відсутності значення як критерія повнозначності словоназви денотата, виразно простежується, наприклад, вираження значення просторовості прийменниковими назвами (*в, на, під, біля, над*) чи значення причиновості (*від, за, через, з огляду на*).

У багатьох випадках виражальні можливості відтворення певних денотатів без участі службових слів стають неможливими. Спробуймо, наприклад, вилучити деякі з них у таких реченнях: *Ви знаєте, як липа шелестить у місячні весняні ночі?* (Тичина, 1976, с. 16); *Не могу я брехати, що він зовсім не цікавив мене*

(Андрухович, 2011, с. 97); *Ні наша мови не загине, її не знищать сили злі!* (Сосюра, 2001, с. 187); *Стіни розсунулися від того могутнього співу, високо вгору піднялася стеля, і грім за віком приєднався до хору* (Загребельний, 1988, с. 60). Можна навести ще й такий аргумент на користь участі, наприклад прийменників, у проєкції на денотат. Маємо на увазі ядерність загальної семи «місцерозташування» у відтворенні денотата з постійним вираженням предметності, наприклад: «ліс» і варіаціями з різними прийменниковими словами (при збереженні однакової відмінкової форми іменникової словоназви предметного денотата) *над лісом (зверху лісу); під лісом (поблизу лісу); поза лісом (навколо лісу); попід лісом (близько від лісу); за лісом (минувши ліс); між лісом і ... (посередині лісу і ...)* та ін.

Вказівку на семантику службового слова спостерігаємо в деяких працях українських мовознавців. Нерідко автори, спеціально не наголошуючи на цьому, описують те чи те наукове явище у вигляді окремих фрагментів на фоні усталених домінант відповідної теорії. Наприклад, І.Я. Завальнюк, досліджуючи специфіку мовлення української преси початку ХХІ ст., робить таку заувагу щодо семантики допустових сполучників, ускладнених частками: «У газетних текстах спостерігаємо дедалі активніше структурне ускладнення допустових сполучників частками *навіть, би, б*, рідше – протиставними сполучниками *а, але, проте, однак*, що підсилює певний зміст на тлі попереднього, актуалізує семантику сполучників допустовості, модифікує значення певного відрізка речення» (Завальнюк, 2009, с. 49–50).

Деяка проблемність трапляється й у коментуванні сполучника. Попри вказівки на службовий характер «сполучника» в плані функціональної ролі зв'язку членів речення, частин складного речення, самостійних речень чи абзаців тексту, у МФЕ згадується також здатність сполучникових слів виражати різні значеннєві відношення, зокрема часові, просторові, причинові, умовні, мети (МФЕ, 2007, с. 389–390). Орієнтуючись на критерій «значення», думаємо, що сполучник як мовну одиницю в загальній системі слів можна умовно віднести до назв не окремого денотата, а певної

ситуації, зміст якої припадає на структуру речень непростой будови, наприклад: *Ми не святі, не боги, а значить, не варто втішати себе дарма* (Симоненко, 2001, с. 134); *Любіть Україну, а я завжди буду і з вами, і з нею!* (Юрченко, 2018, с. 30).

Крім прийменника та сполучника, заслуговує на увагу також частка. Загал українських граматистів (О.К. Безпояско, К.Г. Городенська, В.М. Русанівський, А.П. Грищенко, І.Р. Вихованець та ін.) кваліфікують частку як незмінне службове слово із властивою йому функцією надавати реченню чи його членам певних значеннєвих відтінків або ж брати участь у творенні дієслівних форм граматичної категорії способу.

Звісно, як прийменники та сполучники, частки становлять об'ємну групу українських слів, які відрізняються від повнозначних за критерієм «недостатність» ознак, властивих розряду повнозначних слів (повнозначних словоназв денотатів). Усе ж, розглянувши дефінітивні фрагменти кваліфікацій терміноназви «частка», напрошується висновок щодо деякої «обережності» в ієрархії, як і загалом у використанні прикметників «неповнозначний» чи «службовий», коли йдеться про слова, об'єднані й узагальнені терміном «частка». Характерно, що окремі з них увійшли до складу найчастотніших слів як наукового, так і розмовного стилів сучасної української мови, наприклад: *не, б/би, ж/же, чи* та ін. Без спеціальних коментарів щодо ознаки «неповнозначність», але орієнтуючись на денотат і проаналізувавши різностильові тексти української мови з наявними в них структурами з частками, вартують деякі зауваги стосовно кількісних вимірів уживаності часток у художньому стилі (проаналізовано 720 структур із частками; з них – на художній стиль припадає 650 структур). Подаємо кілька прикладів: *Ніколи я співати не покину про землю, повну щастя і краси!* (Сосюра, 2001, с. 205); *А небо наче ожива... Весна, весна, Сади мов п'яні, хитає вітер дерева* (Сосюра, 2001, с. 166); *Боже! Що вона зробила з себе! Чи збожеволіла, чи на якусь дивовижу, чи на жарі вдяглася...?* (Франко, 2010, с. 115); *Хіба таке може статись?* (Гончар, 1985, с. 214); *Але столик чи й був*

потрібний (Загребельний, 1988, с. 143); *Будівля ніби й прямокутної форми...* (Андрухович, 2011, с. 81); – *Як ти, сину, гарно сказав, – зітхнула мати. – За все життя ні від кого не чула таких слів, навіть від батька твого... І не в мене справді такі були очі? – аж зачудувались, згадавши минулі роки.* (Стельмах, 1973, с. 36).

Орієнтуючи аналіз часток на денотат і замислюючись над ознакою їхньої неповнозначності, ми все ж убачаємо неабияку проблематичність у тому, що в класифікаціях часток переважають наукові підвалини за таким критерієм, як «значення», наприклад: заперечення (*не, ні*), питальність (*хіба, невже*), порівнюваність (*мов, немов*), підсилювальність значення (*аж, навіть*) та ін.

Поставлені в дослідженні завдання в ракурсі узагальнень претендують на об'єктивацію лише за наявності належних показників. Цю ж умову ми ставимо й щодо визначення відповідних об'єктів у ролі параметрів стилю чи авторського мовлення. Уважаємо, що таким показником могли б слугувати повнозначні словоназви різних денотатів, які (в дослідженому нами матеріалі) переважають неповнозначні слова майже у 12 разів. Подібну «надійність» щодо параметризації показали однослівні словоназви нерозчленованих предметних денотатів, виявивши значну перевагу на фоні загальної кількості предметних денотатів (майже втричі) у художньому стилі сучасної української літературної мови. За наявністю експлікаторів синсемантизму семантичні єдності та їхні ланцюгові ряди «претендують» на параметр наукового стилю. Загалом же сучасне українське слово виявляє багату палітру своїх різноманітних реалізацій, здатність захоплювати, будити думку науковців, спонукати до дії.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Українське слово як основна одиниця мовної системи, вивчення її в аспекті денотативного підходу засвідчує певну результативність щодо вирішення поставлених завдань та досягнення мети дослідження.

Теоретичне значення дослідження вбачаємо в тому, що висловлені авторські узагальнення про слово в його проекції на денотат слугуватимуть подальшому поглибленому вивченню українського слова в

різних наукових підходах й аспектах. Висновки щодо вивчення українського слова в денотативному аспекті можуть слугувати певною методологічною основою для нових студій із постійною орієнтацією на проблемність та кількісні критерії щодо результативності аналізу.

Необхідність порушеної теми дослідження вбачаємо насамперед у всебічному вивченні рідної мови на основі поєднання різних підходів до мовних одиниць, вибору й використання

науково обґрунтованих критеріїв до визначення мовних реальностей в українській мові, як і в зіставному аспекті.

Перспективність досліджуваної проблеми вбачаємо в потребі поглибленого різноаспектного вивчення українських словоназв денотатів у різних критерійних вимірах, наукових коментуваннях та орієнтації на практику в освоєнні глибин рідного українського слова.

Література

- Білоус, В. С. (2013). Лінгвістичне забезпечення – важливий аспект діяльності бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. *Вісник книжкової палати*, № 3, с. 14-17.
- Богатко, В. (2006). Експресивізація українського публіцистичного мовлення. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія: зб. наук. праць*, вип. 8, с. 122-126.
- Бойко, Н. І. (2002). *Українська експресивна лексика в словнику, мові та мовленні*. Ніжин : Вид-во Ніжинського ун-ту, 217 с.
- Бойко, Н.І. (2005). *Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти*: монографія. Ніжин : ТОВ «Видавництво “Аспект-Поліграф”», 552 с.
- Бук, С. (2006). *3000 найчастотніших слів наукового стилю сучасної української мови*. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 192 с.
- Вихованець, І. Р. (2002). Морфологічні категорії? Словотвірні? Чи граматичні міжрівневі? *Актуальні проблеми українського словотвору*: зб. наук. праць. Івано-Франківськ : План, с. 13-18.
- Вихованець, І. Р. (1998). *Частини мови в семантико-граматичному аспекті*: монографія. Київ : Наукова думка, 256 с.
- Головащук, С. І. (2000). *Словник-довідник з українського літературного слововживання*. Київ : Рідна мова, 351 с.
- Городенська, К. Г. (2006). *Граматичний словник української мови: сполучники*. Херсон : Видавництво ХДУ, 340 с.
- Горденська, К. Г. (2010). *Сполучники української літературної мови*: монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 208 с.
- Гороф'янюк, І. В. (2020). *Ботанічна лексика центральноподільських говірок: структурна організація та ареалогія*: монографія / відп. Ред. П. Ю. Гриценко. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 632 с.
- Гороф'янюк, І. В. (2024). Традиційний родильний текст подолян: анатомічний і вербальний коди обрядового тексту. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 39, с. 97-107. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-39-09>
- Завальнюк, І. Я. (2009). Нові семантико-стилістичні вияви складнопідрядних речень в українських газетних текстах початку ХХІ ст. *Мовознавство (листопад, грудень)*, с. 42-51.
- Завальнюк, І. Я. (2022). Синтаксичні засоби експресивізації мови українських газет сьогодення. *Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи дослідження*. Чернівці, с. 107-109.
- Завальнюк, І. Я. (2003). Синтаксичні одиниці в мові вітчизняних масмедіа періоду російсько-української війни: оновлення змісту й структури. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 37, с. 120-130. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2023-37-120-130>
- Завальнюк, І. (2016). Специфіка й форми вияву інтертекстуальності в заголовках газет Вінниччини. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*: зб. наук. праць, вип. 38, с. 199-208.
- Завальнюк, І., Іваницька, Н. (2021). Сема та її варіанти в ієрархії номінацій синонімічних рядів українських словоназв денотатів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла*

- Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)* : зб. наук. праць / гол. ред. Є.Б. Барань, вип. 32, с. 93-109. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2021-32-93-109>
- Іваницька, Н. Л. (2010). *Алгоритми в практиці вивчення української мови*: навчальний посібник. Вінниця : Вид-во Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, 256 с.
- Іваницька, Н. Л. (1986). *Двоскладне речення в українській мові*: монографія. Київ : Наукова думка, 133 с.
- Іваницька, Н. Л. Денотативно-категорійне тлумачення ознаки «автосемантизм / синсемантизм» у сфері повнозначних слів української мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)* : зб. наук. праць, вип. 15, с. 11-16.
- Іваницька, Н. Л. (2016). Змістова й формальна складові інтерпретаційного поля термінів у галузевих словниках сучасної української літературної мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)* : зб. наук. пр., вип. 23, с. 20-26.
- Іваницька, Н. Л. (2006). Повнозначне слово в його проекції на денотат. *Українська мова*, № 3, с. 48-56.
- Іваницька, Н. Л. (2017). *Повнозначне слово української мови в сучасних категорійних вимірах*: монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 266 с.
- Іваницька, Н. Л. (2017). Поняття – слово – термін (на матеріалі педагогічних термінів). *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, № 31, с. 28-31.
- Іваницька, Н. Л. (2024). Префікс як варіант морфеми та вияв ознак його семної ядерності й параметрії в складі префіксальних дієслів сучасної української мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)* : зб. наук. пр., вип. 39, с. 36-50.
- Каленчич, В. М. (2022). Інтертекстуальність заголовкових комплексів у медіатекстах. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*, вип. 44, с. 130-146.
- Кононенко, В. (2004). *Концепти українського дискурсу*: монографія. Київ; Івано-Франківськ, 248 с.
- Костусяк, Н. М. (2012). *Структура міжрівневих категорій сучасної української мови*. Луцьк : Вид-во Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 452 с.
- Кочерган, М. П. (1999). *Загальне мовознавство*: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. Київ : Видавничий центр «Академія», 288 с.
- Куньч, З. Й. (2007). *Універсальний словник української мови*. Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 848 с.
- Павликівська, Наталія (2011). *Словник мікрогідронімів Вінниччини*. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-поділля», 147 с.
- Павлушенко, О. П., Мазай, Л. А. (2021). Концепт «нація» в мовній свідомості української молоді через призму асоціативного експерименту. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія*: зб. наук. праць, вип. 33, с. 144-122.
- Русанівський, В. М. (1988). *Структура лексичної і граматичної семантики*. Київ : Наукова думка, 240 с.
- Сахно, І. П., Сахно, М. П. (1999). *Словник сполучуваності слів української мови (найуживаніша лексика)*. Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетровського ун-ту, 544 с.
- Селіванова, О. (2010). *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава : Довкілля-К., 844 с.
- Цепкало, Т. (2024). Мовні стратегії в медійному дискурсі: аналіз та інтерпретація. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія* : зб. наук. праць, вип. 38, с. 65-71.
- Шевченко, Л. І., Деркач, Д. В., Сизонов, Д. Ю. (2014). *Медіалінгвістика: словник термінів і понять*. Вид. 2-ге, випр. і доп. Київ, 380 с.

Джерела

- Андрухович, С. (2011). Фелікс Австрія. Львів : Вид-во Старого Лева, 288 с.
- Гончар, О. (1985). Твоя зоря: роман. Київ : Дніпро, 368 с.
- Драчук, С. (2019). Формула закоханої крові. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 180 с.
- Загребельний, П. (1988). Південний комфорт: роман. Київ : Радянський письменник, 302 с.
- Малишко, А. (1988). Поетичні твори: літературно-критичні статті. Київ : Наукова думка, 736 с.
- Матяш, О., Терка, А. (2018). Математика у творчості. Творчість у математиці : монографія. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 283 с

- Пайкуш, М. (2018). Інтеграція природничо-наукової та професійно-практичної підготовки майбутніх лікарів: теорія і практика. Монографія. Львів : Ліґа-Прес, 173 с.
- Повстан, В. (2018). Професійна підготовка майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності: теорія і практика. Монографія. Львів : ЗУКЦ, 497 с.
- Симоненко, В. (2001). Ти знаєш, що ти – людина. Вірші, сонети, поеми, казки, байки. Київ : Наукова думка, 294 с.
- Сосюра, В. (2001). Мазепа. Поема. Лірика. Київ : Дніпро, 221 с.
- Стельмах, М. (1973). Щедрий вечір. Повість. Київ : Дніпро, 726 с.
- Сухомлинський, В. (2012). Всі добрі люди – одна сім'я. Збірка творів. Харків : ВД «Школа», 160 с.
- Тичина, П. (1976). Твори. Київ : Молодь, 238 с.
- Тютюнник, Григор (2001). Смерть кавалера. Повісті і оповідання. Київ : Махаон-Україна, 253 с.
- Франко, І. (2010). Перехресні стежки. Лірика. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 368 с.
- Хвильовий, М. (2004). Вибрані твори. Харків : Веста, Вид-во «Ранок», 352 с.
- Юрченко, Є. (2018). Віддзеркалення. Поезії. Житомир : Видавець О.О. Євенок, 104 с.

Умовні скорочення лексикографічних праць

- ВТСУМ (2004) – *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусела. Київ : Ірпінь, ВТФ «Перун», 1440 с.
- МФЕ (2007) – *Мала філологічна енциклопедія* /укл. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. Київ : Видавництво «Довіра», 477 с.
- СЛТ (1983) – *Словник лінгвістичних термінів* / Л. І. Ганич, І. С. Олійник. Київ : Вища школа, 360 с.
- ССУМ (2009) – *Словник синонімів української мови* / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк та ін. Київ : Наукова думка, т. 2, 960 с.
- ССІС (2006) – *Сучасний словник іншомовних слів*. Близько 20 тис. слів і словосполучень / уклад. О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. Київ : Довіра., 787 с.
- СУМ (2012) – *Словник української мови* / кер. В.В. Німчук та ін. Київ : ВЦ «Просвіта», 1320 с.
- УМ (2007) – *Українська мова: енциклопедія* / редкол. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови) та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана», 854 с.
- УМКТСЛТ (2001) – *Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів* / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. І. Тодор. Київ : Либідь, 224 с.

References

- Bilous, V. S. (2013). Lihvistychne zabezpechennia – vazhlyvyi aspekt diialnosti biblioteki Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho [Linguistic support is an important aspect of the activities of the library of the Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University in Vinnytsia]. *Bulletin of the Book Chamber*, № 3, pp. 14-17. (in Ukrainian).
- Bohatko, V. (2006). Ekspresyvizatsiia ukrainskoho publitsystychnoho movlennia [Expressiveness in Ukrainian journalistic speech]. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Philology (linguistics): a collection of scientific works*, issue 8, pp. 122-126. (in Ukrainian).
- Boiko, N. I. (2002). *Ukrainska ekspresyvna leksyka v slovnyku, movi ta movlenni* [Ukrainian expressive vocabulary in dictionaries, language and speech]. Nizhyn : Nizhyn University Pbl., 217 p. (in Ukrainian).
- Boiko, N.I. (2005). *Ukrainska ekspresyvna leksyka: semantychnyi, leksykoorafichnyi i funktsionalnyi aspekty* [Ukrainian expressive vocabulary: semantic, lexicographic and functional aspects]: monograph. Nizhyn: TOV «Publishing House "Aspekt-Polihraf"», 552 p. (in Ukrainian).
- Buk, S. (2006). *3000 naichastotnishykh sliv naukovooho styliu suchasnoi ukrainskoi movy* [3000 most frequently used words in the scientific style of modern Ukrainian]. Lviv: Lviv : Ivan Franko National University of Lviv, 192 p. (in Ukrainian).
- Vykhovanets, I. R. (2002). *Morfolohichni katehorii? Slovtovirni? Chy hramatychni mizhrivnevi?* [Morphological categories? Word-formation categories? Or grammatical interlevels?] *Actual problems of Ukrainian word formation: a collection of scientific papers*. Ivano-Frankivsk : Plan, pp. 13-18. (in Ukrainian).
- Vykhovanets, I. R. (1998). *Chastyny movy v semantyko-hramatychnomu aspekti* [Parts of speech in the semantic and grammatical aspect]: a monograph. Kyiv : Naukova Dumka, 256 p. (in Ukrainian).
- Holovashchuk, S. I, (2000). *Slovnyk-dovidnyk z ukrainskoho literaturnoho slovovzhyvannia* [Dictionary-reference book of Ukrainian literary word usage]. Kyiv : Ridna mova, 351 p. (in Ukrainian).

- Horodenska, K. H. (2006). *Hramatychnyi slovnyk ukrainskoi movy: spoluchnyky* [Grammatical Dictionary of the Ukrainian Language: Conjunctions]. Kherson : Kherson State University Press, 340 p. (in Ukrainian).
- Horodenska, K. H. (2010). *Spoluchnyky ukrainskoi literaturnoi movy* [Conjunctions of the Ukrainian Literary Language]: monograph. Kyiv : Dmytro Buraho Publishing House, 208 p. (in Ukrainian).
- Horofianuk, I. V. (2020). *Botanichna leksyka tsentralnopodilskykh hovirok: strukturna orhanizatsiia ta arealohiia* [Botanical Lexicon of Central Podillia Dialects: Structural Organisation and Areology]: monograph / Ed. P. Yu. Hrytsenko. Vinnytsia : TVORY LLC, 632 p. (in Ukrainian).
- Horofianiuk, I. V. (2024). Tradytiiniy rodynnyi tekst podolian: anatomichni i verbalnyi kody obriadovoho tekstu [Traditional childbirth texts of Podillia: anatomical and verbal codes of ritual texts]. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Philology (linguistics)*: a collection of scientific works, issue 39, pp. 97-107. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-39-09> (in Ukrainian).
- Zavalniuk, I. Ya. (2009). Novi semantyko-stylistychni vyjavy skladnopolidriadnykh rechen v ukrainskykh hazetnykh tekstakh pochatku XX st. [New semantic and stylistic manifestations of complex sentences in Ukrainian newspaper texts of the early 21st century]. *Linguistics (November, December)*, pp. 42-51. (in Ukrainian).
- Zavalniuk, I. Ya. (2022). Syntaksychni zasoby ekspresyvizatsii movy ukrainskykh hazet sohodennia [Syntactic means of expressiveness in contemporary Ukrainian newspapers]. *Current problems of syntax: current state and prospects for research*. Chernivtsi, pp. 107-109. (in Ukrainian).
- Zavalniuk, I. Ya. (2003). Syntaksychni odynytsi v movi vitchyznianskykh masmedia periodu rosiisko-ukrainskoi viiny: onovlennia zmistu y struktury [Syntactic units in the language of domestic mass media during the Russian-Ukrainian war: updating content and structure]. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Philology (linguistics)*: a collection of scientific works, issue 37, pp. 120-130. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2023-37-120-130> (in Ukrainian).
- Zavalniuk, I. (2016). Spetsyfika y formy vyjavy intertekstualnosti v zaholovkakh hazet Vinnychchyny [Specifics and forms of intertextuality in newspaper headlines in Vinnytsia region]. *Problems of Humanities: Collection of Scientific Works of Ivan Franko State Pedagogical University of Drohobych. Series 'Philology'*: collection of scientific works, issue 38, pp. 199-208. (in Ukrainian).
- Zavalniuk, Inna, Ivanytska, Nina (2021). Sema ta yii varianty v iierarkhii nominatsii synonimichnykh riadiv ukrainskykh slovonazv denotativ [Seme and its variants in the hierarchy of nominations of synonymous series of Ukrainian word denotations]. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Philology (linguistics)*: a collection of scientific works / edited by E. B. Baran, issue 32, pp. 93-109. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2021-32-93-109> (in Ukrainian).
- Ivanytska, N. L. (2010). *Alhorytmy v praktytsi vyvchennia ukrainskoi movy* [Algorithms in the practice of studying the Ukrainian language]: a textbook. Vinnytsia : Publishing House of the Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University, 256 p. (in Ukrainian).
- Ivanytska, N. L. (1986). *Dvoskladne rechennia v ukrainskii movi* [Two-part sentences in the Ukrainian language]: monograph. Kyiv : Naukova Dumka, 133 p. (in Ukrainian).
- Ivanytska, N. L. Denotativno-katehoriine tлумachennia oznaky «avtosemantyzm / synsementyzm» u sferi povnoznachnykh sliv ukrainskoi movy [Denotative-categorical interpretation of the feature 'autosemantism/synsementism' in the sphere of full-meaning words of the Ukrainian language]. *Scientific Notes of the Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics)*: collection of scientific works, issue 15, pp. 11-16. (in Ukrainian).
- Ivanytska, N. L. (2016). Zmistova y formalna skladovi interpretatsiinoho polia terminiv u haluzevykh slovnykakh suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy [Content and formal components of the interpretative field of terms in branch dictionaries of the modern Ukrainian literary language]. *Scientific Notes of the Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics)*: collection of scientific works, issue 23, pp. 20-26. (in Ukrainian).
- Ivanytska, N. L. (2006). *Povnoznachne slovo v yoho proektsii na denotat* [Full-meaning words in their projection onto denotations]. *Ukrainian Language*, No. 3, pp. 48-56. (in Ukrainian).
- Ivanytska, N. L. (2017). *Povnoznachne slovo ukrainskoi movy v suchasnykh katehoriinykh vymirakh* [Full-meaning words of the Ukrainian language in contemporary categorical dimensions]: monograph. Vinnytsia : Nilan-LTD, 266 p. (in Ukrainian).
- Ivanytska, N. L. (2017). Poniattia – slovo- termin (na materialy pedahohichnykh terminiv) [Concept – word-term (based on pedagogical terms)]. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology*, no. 31, pp. 28-31. (in Ukrainian).

- Ivanytska, N. L. (2024). Prefiks yak variant morfemy ta vyjav oznak yoho semnoi yadernosti y parametrii v skladi prefiksalykh diiesliv suchasnoi ukrainskoi movy [The prefix as a variant of a morpheme and manifestations of its semantic core and parameters in prefix verbs of the modern Ukrainian language.] *Scientific Notes of the Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics)*: collection of scientific papers, issue 39, pp. 36-50. (in Ukrainian).
- Kalenych, V. M. (2022). Intertekstualnist zaholovkovykh kompleksiv u mediatekstakh [Intertextuality of headline complexes in media texts]. *Current issues in Ukrainian linguistics: theory and practice*, vol. 44, pp. 130–146. (in Ukrainian).
- Kononenko, V. (2004). *Kontsepty ukrainskoho dyskursu [Concepts of Ukrainian Discourse]* : monograph. Kyiv ; Ivano-Frankivsk, 248 p. (in Ukrainian).
- Kostusiak, N. M. (2012). *Struktura mizhrivnevnykh katehori suchasnoi ukrainskoi movy [Structure of Interlevel Categories of Modern Ukrainian Language]*. Luts'k: Volyn National University named after Lesya Ukrainka Publishing House, 452 p. (in Ukrainian).
- Kocherhan, M. P. (1999). *Zahalne movoznavstvo [General Linguistics]*: A Textbook for Students of Philology in Higher Education. Kyiv : Publishing Centre 'Academy', 288 p. (in Ukrainian).
- Kunch, Z. Y. (2007). *Universalnyi slovnyk ukrainskoi movy [Universal Dictionary of the Ukrainian Language]*. Ternopil : Educational Book 'Bohdan', 848 p. (in Ukrainian).
- Pavlykivska, Nataliia (2011). *Slovnyk mikrohidronimiv Vinnychchyn [Dictionary of Microhydronyms of Vinnytsia Region]*. Vinnytsia : Mercury-Podillia LLC, 147 p. (in Ukrainian).
- Pavlushenko, O. P., Mazai, L. A. (2021). Kontsept «natsiia» v movnii svidomosti ukrainskoi molodi cherez pryzmu asotsiatyvnoho eksperymentu [The Concept of 'Nation' in the Linguistic Consciousness of Ukrainian Youth through the Prism of an Associative Experiment]. *Scientific Notes of the Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Philology* : collection of scientific works, issue 33, pp. 144-122. (in Ukrainian).
- Rusanivskyi, V. M. (1988). *Struktura leksychnoi i hramatychnoi semantyky [Structure of Lexical and Grammatical Semantics]*. Kyiv : Naukova Dumka, 240 p. (in Ukrainian).
- Sakhno, I. P., Sakhno, M. P. (1999). *Slovnyk spoluchuvanosti sliv ukrainskoi movy (naiuzhyvanisha leksyka) [Dictionary of word combinations in the Ukrainian language (most commonly used vocabulary)]*. Dnipropetrovsk : Dnipropetrovsk University Press, 544 p. (in Ukrainian).
- Selivanova, O. (2010). *Linhvistychna entsyklopediia [Linguistic encyclopaedia]*. Poltava: Dovkilia-K., 844 p. (in Ukrainian).
- Tsepkalo, T. (2024). Movni stratehii v mediinomu dyskursi: analiz ta interpretatsiia [Language strategies in media discourse: analysis and interpretation]. *Scientific notes of the Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Philology*: collection of scientific works, issue 38, pp. 65-71. (in Ukrainian).
- Shevchenko, L. I., Derkach, D. V., Syzonov, D. Yu. (2014). *Medialinhvistyka: slovnyk terminiv i poniat [Media linguistics: dictionary of terms and concepts]*. 2nd ed., rev. and expanded. Kyiv, 380 p. (in Ukrainian).

Sources

- Andrukhovych, S. (2011). *Felix Austria [Felix Austria]*. Lviv : Staryi Lev Publishing House, 288 p. (in Ukrainian).
- Honchar, O. (1985). *Tvoia zoria [Your Star]*: a Novel. Kyiv : Dnipro, 368 p. (in Ukrainian).
- Drachuk, S. (2019). *Formula zakokhanoi krovi [The Formula of Blood in Love]*. Vinnytsia : Mercury-Podillya LLC, 180 p. (in Ukrainian).
- Zahrebelnyi, P. (1988). *Pivdennyi comfort [Southern Comfort]*: a Novel. Kyiv : Soviet Writer, 302 p. (in Ukrainian).
- Malysko, A. (1988). *Poetychni tvory: literaturno-krytychni stat' [Poetic Works: Literary-Critical Articles]*. Kyiv : Naukova Dumka, 736 p. (in Ukrainian).
- Matiash, O., Tereka, A. (2018). *Matematyka u tvorchosti. Tvorchist u matematytsi [Mathematics in Creativity. Creativity in Mathematics]* : monograph. Vinnytsia : TVORY LLC, 283 p. (in Ukrainian).
- Paikush, M. (2018). *Intehratsiia pryrodnycho-naukovoi ta profesiino-praktychnoi pidhotovky maibutnikh likariv: teoriia i praktyka [Integration of natural science and professional-practical training of future doctors: theory and practice]*. Monograph. Lviv : Liha-Pres, 173 p. (in Ukrainian).
- Povstan, V. (2018). *Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv u haluzi bezpeky liudyny do upravlinskoii diialnosti: teoriia i praktyka [Professional training of future specialists in the field of human security for management activities: theory and practice]* : monograph. Lviv : ZUKT, 497 p. (in Ukrainian).
- Symonenko, V. (2001). *Ty znaesh, shcho ty – liudyna [You know that you are a person]*. Poems, sonnets, poems, fairy tales, fables. Kyiv : Naukova Dumka, 294 p. (in Ukrainian).

- Sosiura, V. (2001). *Mazepa [Mazepa]*. Poem. Lyrics. Kyiv : Dnipro, 221 p. (in Ukrainian).
- Stelmakh, M. (1973). *Shchedryi vechir [Generous Evening]*. Novel. Kyiv : Dnipro, 726 p. (in Ukrainian).
- Sukhomlynskyi, V. (2012). *Vsi dobri liudy – odna simia [All Good People Are One Family]*. Collection of works. Kharkiv : Publshing 'Shkola', 160 p. (in Ukrainian).
- Tychyna, P. (1976). *Tvory [Works]*. Kyiv : Molod, 238 p. (in Ukrainian).
- Tiutiunyk, Hryhir (2001). *Smert kavalera [The Death of a Cavalier]*. Novellas and Short Stories. Kyiv : Makhaon-Ukraine, 253 p. (in Ukrainian).
- Franko, I. (2010). *Perekhresni stezhky [Crossroads]*. Lyric poetry. Kharkiv : Book Club 'Family Leisure Club,' 368 p. (in Ukrainian).
- Khvylovyi, M. (2004). *Selected works*. Kharkiv : Vesta, Ranok Publishing House, 352 p.
- Yurchenko, Ye. (2018). *Viddzerkalennia [Reflections.]* Poetry. Zhytomyr : Publisher O.O. Yevenok, 104 p. (in Ukrainian).

Abbreviations for lexicographical works

- LDMUL (2004) – *Large Dictionary of the Modern Ukrainian Language* / compiled and edited by V.T. Busela. Kyiv; Irpin : Perun Publishing House, 1440 p. (in Ukrainian).
- SPE (2007) – *Small Philological Encyclopaedia* / compiled by O. I. Skopnenko, T. V. Tsymbaliuk. Kyiv : Dovira Publishing House, 477 p. (in Ukrainian).
- DLT (1983) – *Dictionary of linguistic terms* / L. I. Hanych, I. S. Oliinyk. Kyiv : Vyshcha shkola, 360 p. (in Ukrainian).
- DSUL (2009) – *Dictionary of Synonyms of the Ukrainian Language* / A. A. Buriachok, G. M. Hnatiuk et al. Kyiv : Naukova Dumka, vol. 2, 960 p. (in Ukrainian).
- MDFW (2006) – *Modern Dictionary of Foreign Words*. About 20 thousand words and phrases / compiled by O.I. Skopnenko, T.V. Tsymbaliuk. Kyiv : Dovira, 787 p. (in Ukrainian).
- DUL (2012) – *Dictionary of the Ukrainian language* / ed. by V.V. Nimchuk and others. Kyiv : Prosvita Publishing House, 1320 p. (in Ukrainian).
- UL (2007) – *Ukrainian language: an encyclopaedia* / ed. by V.M. Rusanivskyi, O.O. Taranenko (co-chairs) and others. Kyiv : Bazhan Ukrainian Encyclopaedia, 854 p. (in Ukrainian).
- ULSDLT (2001) – *Ukrainian language. A short dictionary of linguistic terms* / S.Y. Yermolenko, S.P. Bybyk, O.I. Todor. Kyiv : Lybid, 224 p. (in Ukrainian).

Автор

Ніна Іваницька, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови
e-mail: nina.ivanytska@vspu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-8111-3645>

Author

Nina Ivanytska, Doctor of Science in Philology, Full Professor of the Department of the Ukrainian Language
e-mail: nina.ivanytska@vspu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-8111-3645>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that she has no conflict of interest

УДК 81'27
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-02

The impact of information technology on modern English

Tetiana Vdovenko <http://orcid.org/0000-0001-9811-1312>

Izmail State University of Humanities Izmail, Ukraine

Received: 11.02.2025 • Accepted: 30.02.2025

Abstract

The article analyses the peculiarities of modern English language, attempts are made to describe the main fields of the research. The pace of the development and expansion of the IT sector has increased significantly in recent years. This area has begun to have a significant impact on education, culture, relationships and on languages. In the context of the globalization of the modern world, a large number of words and abbreviations, which are actively used in modern life, appear. The appearance of new terms and neologisms is regularly recorded. The development of modern mass communication media leads to the birth of a huge number of new words and meanings. The **purpose** of the article is to analyze the impact of information technology on modern English language and to identify the main fields of the research; to describe the perspectives for further research of the impact of information technology on modern English language. The research material was a selection of articles from Internet sources. The author uses a descriptive **method**, general scientific methods (analysis, induction and deduction) and specific linguistic methods (semantic analysis and distribution analysis). The **results** of the research can be used in teaching modern English (lexical, phonetic, morphological and syntactic levels), ways of modern communication (including mobile applications and chats). **Originality.** The relevance of the article is determined by the impact of information technology on the modern English language, the lack of knowledge of new terms and neologisms in modern English. The novelty of the research is an attempt to describe the main fields of the research. The existing description of the peculiarities of modern English does not give an idea of the entire variety of all deviations. **Conclusion.** In our field of vision, information technology not only enriches the English language with new words and expressions, but also changes its structure and ways of applying it in everyday life. The research has shown that information technology contributes to the universalization of the English language, making it the main means of communication in international networks. This leads to the spread of Anglicisms in other languages and, conversely, to the borrowing of words from other languages into English. Information technology has not only changed the English language, but it also continues to change it. Changes are taking place at the lexical, phonetic, morphological and syntactic levels. This leads to the fact that the English language becomes different from what the society considers standard and correct. The question remains whether these changes are leading for the better or not. Nowadays, people are increasingly distancing themselves from reading and writing in standard English.

Among the perspectives of further research is the study of the impact of information technology on modern British and American languages separately.

Keywords: impact, information technology, modern English, neologisms, terms

УДК 81'27
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-02

Вплив інформаційних технологій на сучасну англійську мову

Тетяна Вдовенко <http://orcid.org/0000-0001-9811-1312>

Ізмаїльський державний гуманітарний університет, м. Ізмаїл, Україна

Надійшла до редакції: 11.02.2025 • Схвалено до друку: 30.02.2025

Анотація

У статті зроблено спробу окреслити основні напрями досліджень у сучасній англійській неології. Відзначено, що останнім часом значно зросли темпи розвитку й розширення ІТ-галузі, яка вплинула на освіту, культуру, а також на мови. В умовах глобалізації сучасного світу з'являється велика кількість активно використовуваних нових слів. Значну роль у поповненні словникового складу тієї чи тієї мови відіграють засоби масової комунікації, які оперативно реагують на суспільні події. Актуальність статті визначаємо потребою окреслити вплив інформаційних технологій на збагачення лексичного складу мов, зокрема англійської, а також оприятити нову англійську лексику, що не засвідчена в лексикографічних джерелах. Новизна дослідження полягає в спробі описати основні напрями досліджень у сучасній англійській неології. Мета статті - проаналізувати вплив інформаційних технологій на сучасну англійську мову та визначити основні напрями подальшого вивчення впливу інформаційних технологій на сучасну англійську мову. Матеріалом дослідження слугувала вибірка статей з інтернет-джерел. Перспективним убачаємо вивчення впливу інформаційних технологій на сучасну британську та американську мови окремо.

Ключові слова: інформаційні технології, сучасна англійська мова, неологія, неологізми, терміни

Introduction. Information technology is an integral part of modern society. Nowadays, it is difficult to imagine life without the Internet or devices for storing, transmitting and receiving information. The pace of the development and expansion of the IT sector has increased significantly in recent years. This area has begun to have a significant impact on education, culture, relationships and also has an influence on languages.

The relevance of the article is determined by the increased influence of the IT industry on the English language.

The object of research is English language.

The subject of research is lexical, phonetic, morphological and syntactic levels of the English language.

Analysis of recent studies and publications dealing with the problem and serving as a basis for the research. A number of foreign and Ukrainian scientists and researchers have been studying the impact of information technology on the English language. Among them: J. Adams, M. R. Ahmadi, B. M. Azhnyuk, D. Crystal, B. B. Herawati, O. O. Sitenko, N. A. Skrylnik, V. Whig, Yu. A. Zatsny and others.

The researchers of lexicology and sociolinguistics (V. Whig, J. Adams) worked in the field «Social Media and Language»: they studied the impact of platforms such as Facebook, Twitter and Instagram on English vocabulary and grammar.

The impact of Mobile applications and chatbots on spoken and written English was analysed by such scientists as: D. Denis, B. B. Herawati and S. A. Tagliamonte, who studied the language used in mobile applications and chats.

Research on the use of information technology in English language teaching «Education and Technology» (for example, the use of online courses and platforms for language learning) was carried out by scientists M. R. Ahmadi, B. B. Herawati and others.

Purpose. The purpose of the study is to analyze the impact of information technology on modern English language and to identify the main fields of the research.

The achievement of the aim involves such **scientific tasks**:

- to describe the main fields of the research;
- to analyze the impact of information technology on modern English language;
- to describe the perspectives for further research of the impact of information technology on modern English language.

The novelty of the research is an attempt to describe the main fields of the research on the problem of the impact of information technology on modern English language.

The research material is a selection of the examples from articles from Internet sources.

Presentation of the main material. The global Internet makes a significant contribution to language change. Its appearance revolutionized the communication of people around the world. The interactive environment has its own so-called network jargon, which includes such peculiarities as the abundance of abbreviations, the predominance of interjections, phrases and pronouns, violations of punctuation and grammatical norms and much more. The regular use of online jargon words contributes to their appearance in everyday use. It is not surprising that these words can be mistaken for standard English, which complicates the task of studying it.

Information technology has a significant impact on modern English in several key aspects:

1) *Vocabulary expansion*: The emergence of new technologies leads to the creation of new terms and neologisms such as: «*blog*», «*Brexit*», «*digital currency*», «*emoji*», «*hashtag*», «*selfie*», etc. These words often become part of everyday speech.

2) *Grammar and syntax changes*: There is a simplification of grammar and syntax on the Internet and social networks. People often use abbreviations, such as «*u*» instead of «*you*» or «*r*» instead of «*are*», which leads to a more relaxed and conversational form of communication (**S. A. Tagliamonte, D. Denis**).

3) *Influence on phonetics*: Some phrases and words may be pronounced faster or differently depending on the context. For example, the use of emoticons and emojis can replace words and phrases, which changes the traditional ways of conveying emotions.

4) *Globalization of language*: Information technology contributes to the universalization of the English language, making it the main means of communication in international networks (B. Herawati, M. R. Ahmadi). This leads to the spread of *Anglicisms* in other languages and, conversely, to the borrowing of words from other languages into English.

5) *Communication culture*: Social media and messengers have changed the way we communicate. Communication has become more visual and concise, which affects the style and structure of the text. For example, using GIF animations and video calls has become commonplace (B. Herawati, **D. Crystal**).

6) *Language Learning*: Technology has opened up new opportunities for learning English, including online courses, apps and interactive platforms. This, in turn, changes the approaches to learning and mastering a language (B. Herawati, V. Whig)

Due to the rapid development of information technology, English has a significant impact on other languages (many English words from the IT field are being transferred to other languages, often in an unchanged form). Of course, the development of the IT industry also contributes to the change of English itself. New words appear, some disappear (archaisms and historicisms), others completely take on a different meaning.

Research conducted in various sources shows that language change, due to the development of the IT sphere, occurs at all levels: lexical, morphological, phonetic and syntactic.

English is one of the richest languages in the world for neologisms in the field of information technology. There are many new and changed words, such as: «*smartphone*», «*app*», «*cookie*».

The use of information technology by students with special needs was studied by the researcher B. Herawati, who considers, that the internet has become a valuable tool for students with disabilities, providing them with access to convenient educational programs and timely information (Herawati, 2024, p. 43).

B. Herawati also describes the ways to use information technology by gifted students «*Teachers can use technology to provide gifted kids with higher-level topic content, diversified learning experiences, and personalized instruction*

to meet their unique learning needs» (Herawati, 2024, p. 43).

People are progressively distancing themselves from reading and writing in Standard English (Whig, 2022, p.6). Students who are occupied with casual internet based communication revealed they are keeping themselves away from a more significant level of grammar (Adams, 2007).

The need for brevity in online communication has led to the appearance of acronyms and abbreviations (for example: «*4give*» instead of «*forgive*», «*ppl*» instead of «*people*», «*ur*» instead of «*your*»), which are commonly used in digital conversations (**Denis, Tagliamonte**, 2008, p. 22).

Modern information technology has made its «contribution» to the aggravation of the problem of crime: new types of crime and offenses have emerged, which are united under the general name «*computer crime*», «*cybercrime*». Computer crime significantly outstrips the capabilities of the «*cyberpolice*». There is a wide demand for specialists called «*cyberpofilers*», who are qualified as psychologists, specialists in the field of computer technology, detectives and are used in the detection of cybercrimes.

One more example of the new word is «*pizzaparlament*» (which means – a *parliament consisting of many parties, each with a relatively small number of seats*).

The influence of information technology on modern English is evident in many areas, but a particularly significant impact is observed in the following areas:

1) Social networks and Internet communications: the spread of new abbreviations (for example – *LOL*, *OMG*, *BTW*) and memes; the introduction of emojis and emoticons that complement or replace words; creation of new formulations and slang related to online societies (for example – *viral*, *trending*).

2) Mobile apps and messengers: formation of short and fast forms of communication, dialectisms and slang; the use of automatic text (autocorrect, predictive input) affects speech styles.

3) Information exchange and news: the rapid dissemination of information contributes to the emergence of new terms and concepts; active use of English-language borrowings and technical terms.

4) Technological development and the IT industry: introduction of special vocabulary (for example – *cloud computing*, *blockchain*, *AI*, *big data*); the emergence of new jargon terms and abbreviations related to technology.

5) Online education and training: the use of specialized terms in educational materials and on online platforms; the influence of the global English-speaking educational environment on style and vocabulary.

6) Culture and entertainment: the spread of English-language memes, video games, movies and TV series, which affects youth slang and style.

Here are some examples of specialized terms used in educational materials and online platforms that are combined with informational technology:

1) Learning Management System (LMS) – *Moodle*, *Canvas*, *Blackboard* (software platforms for delivering, tracking, and managing online courses and educational content);

2) E-Learning Modules – *SCORM packages*, *xAPI (Experience API) content* (digital units of instructional material designed for online learning);

3) Virtual Classroom – *Zoom*, *Microsoft Teams*, *WebEx integrated with teaching tools* (online environment that simulates a physical classroom with real-time interaction);

4) Interactive Multimedia Content – *H5P*, *Adobe Captivate* (digital content combining text, images, audio, video, and interactive elements to enhance engagement);

5) Adaptive Learning Technologies – *DreamBox*, *Smart Sparrow* (AI-powered systems that personalize learning experiences based on individual student performance).

6) Gamification Elements – *Badges*, *leaderboards*, points integrated within platforms like *Kahoot* or *Duolingo* (incorporation of game design elements into educational content to motivate learners);

7) Digital Assessment Tools – *Google Forms*, *Socrative*, *Respondus* (online platforms and tools for testing and evaluating student understanding);

8) Open Educational Resources (OER) – *CK-12*, *OpenStax*, *Wikimedia Commons* (freely accessible digital educational materials optimized for online use);

9) Artificial Intelligence (AI) Tutoring Systems – *Carnegie Learning's MATHia*, *Content*

Technologies (AI-driven systems that provide personalized tutoring and feedback);

10) Mobile Learning (mLearning) – Apps for smartphones and tablets like *LingQ*, *Quizlet* (educational content designed for mobile device access);

11) Cloud-Based Educational Platforms – *Google Classroom*, *Microsoft 365 Education* (cloud services enabling storage, collaboration, and access to learning materials online);

12) Learning Analytics – Dashboard tools integrated with LMS to analyze learner data (the collection and analysis of data to improve teaching and learning processes);

13) MOOCs (Massive Open Online Courses) – *Coursera*, *edX*, *FutureLearn* (large-scale online courses accessible globally, often featuring integrated technological tools);

14) Augmented Reality (AR) and Virtual Reality (VR) in Education – *Google Expeditions*, *Oculus Rift*-based learning apps (immersive experiences providing interactive 3D or simulated environments);

15) Digital Badges and Microcredentials – *Credly*, *Badgr* (digital recognition of skills or accomplishments earned through online learning).

These terms illustrate the intersection of educational content with advanced informational technology, enabling more interactive, personalized, and accessible learning experiences.

Research on the impact of information technology (IT) on modern English perspectives offers a multifaceted view of how digital developments shape language, communication, and linguistic practices. Key perspectives include: *Linguistic Evolution and Innovation* (scholars examine how IT influences the development of new vocabulary, slang, abbreviations and neologisms, which reflects an ongoing evolution of the English language driven by digital culture), *Changes in Communication Styles* (researchers analyze shifts toward more informal, concise, and immediate communication forms such as texting, social media posts, and instant messaging, which often prioritize brevity, multimedia integration, and informal syntax), *Impact on Literacy and Language Skills* (studies explore whether IT enhances or hampers language proficiency, literacy development, and writing skills, considering factors like multitasking, visual elements, and the use of shortcuts), *Cultural*

and *Social Perspectives* (researchers investigate how digital communication influences social interactions, cultural identities, and language attitudes, including issues of language erosion, code-switching, and multilingualism in digital spaces), *Digital Discourse and Pragmatics* (there is interest in how digital environments alter pragmatic aspects of language, such as politeness strategies, speech acts, and contextual meanings), *Technological Mediation and Language Teaching* (perspectives include the role of IT in language education, using online platforms, corpora, and AI tools to facilitate language learning and standardized testing), *Globalization and Standardization* (IT accelerates the spread and standardization of English worldwide, raising questions about linguistic diversity and the dominance of certain varieties).

Conclusions and perspectives of further research of the issue. Thus, information technology not only enriches the English language with new words and expressions, but also changes

its structure and ways of applying it in everyday life.

Information technology contributes to the universalization of the English language, making it the main means of communication in international networks. This leads to the spread of Anglicisms in other languages and, conversely, to the borrowing of words from other languages into English.

Information technology has not only changed the English language, but it also continues to change it. Changes are taking place at the lexical, phonetic, morphological and syntactic levels. This leads to the fact that the English language becomes different from what society considers standard and correct. The question remains whether these changes are leading for the better or not.

Among the perspectives of further research is the study of the impact of information technology on modern British and American languages separately.

Literature

- Ажнюк, Б. М. (2011). Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації. *Мовознавство*, №3, с. 48–54.
- Зацний, Ю. А. (2006). *Сучасне англомовне суспільство і розвиток словникового складу англійської мови*. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 218 с.
- Ситенко, О. О. (2019). Лексичні інновації у сфері інформаційних технологій англійської мови. *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*, вип. 37. URL: <https://r.donnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/997>
- Скрильнік, Н. А. (2012). *Словотворчі моделі неологізмів в сучасній англійській мові*. Кривий Пір, 124 с.
- Adams, J. (2007). Student perceptions of the impact of instant messaging on academic writing. *Literacy Learning: The Middle Years*, No. 2 (37). URL: <https://www.questia.com/library/journal/1G1-166201100/student-perceptions-of-the-impact-of-instant-messaging>
- Ahmadi, M. R. (2018). The use of technology in English language learning: A literature review. *International Journal of Research in English Education*, No. 3 (2), pp. 115-125. <https://doi.org/10.29252/ijree.3.2.115>
- Crystal, D. (2007). *Language and the internet*. Cambridge : Cambridge University Press, 318 p.
- Herawati, B. B. (2024). The Information Technology's Impact on English Learning. *Journal of Applied Linguistics*, vol. 4, No. 1, pp. 41-48. URL: [file:///D:/%D0%97%D0%90%D0%93%D0%A0%D0%A3%D0%97%D0%9A%D0%98/The Information Technologys Impact on English Lea.pdf](file:///D:/%D0%97%D0%90%D0%93%D0%A0%D0%A3%D0%97%D0%9A%D0%98/The%20Information%20Technologys%20Impact%20on%20English%20Lea.pdf)
- Tagliamonte, S. A. & Denis, D. (2008). Linguistic ruin? LOL! Instant messaging and teen language. *American Speech*, 83 (1), pp. 3-34.
- Whig, V. (2022). How technology has influenced English Language. *International Journal of English Learning and Teaching Skills*, vol. 4, No 3, pp. 1-10. URL: https://www.ijeltsjournal.org/wp-content/uploads/2022/04/Paper-2_How-technology-has-influenced-English-Language.pdf.

References

- Azhnyuk, B. M. (2011). Movni zminy na tli dekolonizatsii ta hlobalizatsii [Language changes against the background of decolonization and globalization]. *Linguistics*, No. 3, pp. 48-54. (in Ukrainian).
- Zatsny, Yu. A. (2006). *Suchasne anhlo movne suspilstvo i rozvytok slovnykovoho skladu anhliiskoi movy* [Modern English-speaking society and the development of the vocabulary of the English language]. Zaporizhzhia: Zaporizhzhian National University, 218 p. (in Ukrainian).
- Sytenko, O. O. (2019). Leksychni innovatsii u sferi informatsiinykh tekhnolohii anhliiskoi movy [Lexical innovations in the field of Information Technologies of the English language]. *Typology of language meanings in diachronic and comparative aspects*, No. 37. URL: <https://r.donnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/997> (in Ukrainian.).
- Skrylnik, N. A. (2012). *Slovotvorchy modeli neolohizmiv v suchasni anhliiskii movi* [Word-forming models of neologisms in modern English]. Kryvyi Rih, 124 p. (in Ukrainian.).
- Adams, J. (2007). Student perceptions of the impact of instant messaging on academic writing. *Literacy Learning: The Middle Years*, No. 2 (37). URL: <https://www.questia.com/library/journal/1G1-166201100/student-perceptions-of-the-impact-of-instant-messaging> (in English).
- Ahmadi, M. R. (2018). The use of technology in English language learning: A literature review. *International Journal of Research in English Education*, No. 3 (2), pp. 115-125. <https://doi.org/10.29252/ijree.3.2.115> (in English).
- Crystal, D. (2007). *Language and the internet*. Cambridge : Cambridge University Press, 318 p. (in English).**
- Herawati, B. B. (2024). The Information Technology's Impact on English Learning. *Journal of Applied Linguistics*, vol. 4, No. 1, pp. 41-48. URL: [file:///D:/%D0%97%D0%90%D0%93%D0%A0%D0%A3%D0%97%D0%9A%D0%98/The Information Technologies Impact on English Lea.pdf](file:///D:/%D0%97%D0%90%D0%93%D0%A0%D0%A3%D0%97%D0%9A%D0%98/The%20Information%20Technologies%20Impact%20on%20English%20Lea.pdf) (in English).
- Tagliamonte, S. A. & Denis, D. (2008). Linguistic ruin? LOL! Instant messaging and teen language. *American Speech*, 83 (1), pp. 3-34. (in English).
- Whig, V. (2022). How technology has influenced English Language. *International Journal of English Learning and Teaching Skills*, vol. 4, No 3, pp. 1-10. URL: <https://www.ijeltsjournal.org/wp-content/uploads/2022/04/Paper-2-How-technology-has-influenced-English-Language.pdf>. (in English).

Автор

Тетяна Вдовенко, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології та світової
літератури
e-mail: Vdovenko_Tanya@i.ua
<http://orcid.org/0000-0001-9811-1312>

Author

Tetiana Vdovenko, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department of English
Philology and World Literature
e-mail: Vdovenko_Tanya@i.ua
<http://orcid.org/0000-0001-9811-1312>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that she has no conflict of interest

Когнітивні та комунікативно-прагматичні аспекти лінгвістики

UDK 81'42'23(410)

DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-03

Climate change discourse by the British Ministry of Defence: The framing of the 2024 report

Oleksandr Kapranov <https://orcid.org/0000-0002-9056-331>

NLA University College, Oslo, Norway

Received: 07.05.2025 • Accepted: 31.05.2025

Abstract

The current political discourse in the UK is characterised by a notable tendency to securitise the issue of climate change. Given that the British Ministry of Defence (further – the MoD) is responsible for the UK's security, it is pivotal to shed light onto how the MoD frames the issue of climate change in its reports. Against this background, the present article introduces a study, which employs a qualitative framing analysis in order to examine the framing of climate change in the MoD's report on climate change published in 2024. **The aim of the study** is to provide answers the following research question (RQ): How is the issue of climate change framed in the MoD's 2024 report? In terms of the **methodology**, the study is based upon a qualitative framing approach to discourse (Entman, 1993). The application of the qualitative methodology to the report yielded the following results, which were manifested by eight different types of frames, namely Agility, Challenge, Costs, Future, Green Energy, Mitigation, Risk, and Technology. It was found that all of the aforementioned frames were discursively situated in the nexus between the issues of security and climate change. Judging from the findings, the MoD report framed the issue of climate change via the frames that were interrelated or, at least, were indicative of a clear connection between them, which allowed their classification into the following groups: (i) Challenge and Risk, (ii) Costs, Future, and Mitigation, and (iii) Technology and Green Energy. Concurrently, the frame Agility was found to be a stand-alone type of the framing of climate change. **Discussion.** The frames Challenge and Risk, (ii) Costs and Mitigation, and (iii) Technology and Green Energy were reflective of the literature, which reported the presence of similar frames in the British discourses on climate change. However, it was established that the frames Agility and Future could not be discussed in terms of their relationship to the literature on the grounds that they, and especially, the frame Agility, seemed to be a novel finding not previously mentioned in the prior studies. It could be **concluded** that the British MoD communicated the issue of climate change in an open access report that was framed in such a way that it seemed to be aligned with the respective frames by the consecutive British governments, such as the frames Challenge and Risk, Costs and Mitigation, and Technology and Green Energy.

Keywords: climate change discourse, the Ministry of Defence, framing, reports, securitisation, the UK

УДК 811.111'4-13:336.711(410)
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-03

Дискурс щодо зміни клімату від Міністерства оборони Великої Британії: фреймінг звіту за 2024 рік

Олександр Капранов <https://orcid.org/0000-0002-9056-331>

Університетський коледж NLA в Осло, Норвегія

Надійшла до редакції: 07.05.2025 • Схвалено до друку: 31.05.2025

Анотація

Поточний політичний дискурс у Великій Британії характеризується помітною тенденцією до сек'юритизації питання зміни клімату. З огляду на те, що Міністерство оборони Великої Британії (далі – МО) відповідає за безпеку Великої Британії, важливо з'ясувати, як МО фреймує дискурс зміни клімату у своїх звітах. Тож ця стаття репрезентує дослідження, яке використовує фреймінг-аналіз, щоб вивчити фреймінг у звіті Міністерства оборони про зміну клімату, опублікованому у 2024 році. **Метою дослідження** є надання відповідей на таке дослідницьке запитання: як дискурс зміни клімату сфреймовано у звіті Міністерства оборони за 2024 рік? Щодо **методології**, то дослідження базується на методології фреймінгу (Entman, 1993). Унаслідок дослідження виокремлено вісім різних типів фреймів, що пов'язані з питаннями безпеки та зміни клімату. У звіті МО питання зміни клімату розв'язано з допомогою фреймів, які були взаємопов'язані або принаймні вказували на чіткий зв'язок між ними, що дозволило класифікувати їх на такі групи: (i) «виклик» і «ризик», (ii) «витрати», «майбутнє» і «пом'якшення наслідків» та (iii) «технології» й «зелена енергія». Визначено, що фрейм «спритність» є окремим типом фреймінгу зміни клімату. **Дискусія** результатів дослідження показує, що фрейми (i) «виклик» і «ризик», (ii) «витрати» і «пом'якшення наслідків» та (iii) «технології» й «зелена енергія» віддзеркалюють літературу, в якій повідомлено про наявність подібних фреймів у британських дискурсах щодо зміни клімату. Однак було встановлено, що фрейми «спритність» та «майбутнє» не можна обговорювати з точки зору їх зв'язку з літературою на тій підставі, що вони, а особливо фрейм «спритність», є новою знахідкою, про яку раніше не згадувалося в попередніх дослідженнях. З огляду на те, що питання безпеки та зміни клімату були в центрі кожного з вищезгаданих фреймів, можна зробити **висновок**, що британське МО донесло питання зміни клімату широкій громадськості та іншим зацікавленим сторонам у звіті відкритого доступу, який був сформульований так, що він узгоджувався з відповідними фреймами британських урядів, такими як «виклик» і «ризик», «витрати» й «пом'якшення наслідків» та «технології» й «зелена енергія».

Ключові слова: дискурс про зміну клімату, звіти, Міністерство оборони, сек'юритизація, фрейм

Introduction. The construal of change is a multifaceted phenomenon, which pertains to changes in human values, beliefs and ethics (Calman, 2004; Job, 2009; Kapranov, 2022), as well as changes in the environment and ecology, which are, *inter alia*, associated with the notion of anthropogenic climate change (Fløttum et al., 2014; Kumar et al., 2024). Change as a climate change-related phenomenon can be perceived and, literally, seen as an increase in temperature that leads to prolonged heat waves, floods, and storms (Nicholls & Kebede, 2012; Otto, 2020), which impact heavily upon a number of island nations, inclusive of the United Kingdom (the UK). Other manifestations of climate change involve food shortages, health-related concerns, mass migration, economic destabilisation, and armed conflicts (Bowles et al., 2015).

In this light, there is a strong tendency to view climate change as a national and international issue that poses a grave security threat (Warner & Boas, 2019). Given that the UK is massively exposed to the negative consequences of climate change, it is hardly surprising that the British government treats the issue of climate change seriously (Gillings & Dayrell, 2024). Moreover, there are multiple studies that argue that a number of British political actors, inclusive of the government and, in particular, the Ministry of Defence, present their discourses on climate change through the lens of national security, risk-management, and national preparedness for climate change-related emergency situations (Kapranov, 2018a, 2018b; Thomas, 2023). Accordingly, it seems pertinent to explore how the British Ministry of Defence frames its climate change discourse. In this regard, it should be mentioned that whereas research on the framing of climate change discourses in the UK is exceptionally well-documented (Kapranov, 2024a, 2024b; Nisbett et al., 2024), very little is known about the framing of climate change by the British Ministry of Defence (further in the article – MoD). The present study seeks to narrow the gap in scholarship by means of analysing a climate change report published by the MoD in 2024. The study employs a qualitative framing analysis that is developed by Entman (1993, 2007). According to Entman (1993), frames in discourse define problems – determine what a causal agent is doing with what costs and benefits, usually measured in

terms of common cultural values; diagnose causes – identify the forces creating the problem; make moral judgments – evaluate causal agents and their effects; and suggest remedies-offer and justify treatments for the problems and predict their likely effects. A single sentence may perform more than one of these four framing functions, although many sentences in a text may perform none of them. And a frame in any particular text may not necessarily include all four functions. (Entman, 1993, p. 52)

In unity with Entman's views on framing (1993, 2007), the study that is further presented in the article seeks to reply to the following research question (RQ): How is the issue of climate change framed in the MoD's 2024 report? Directed by the RQ, the article is structured as follows. First, an outline of the literature on the securitisation of climate change discourse in the UK is provided. Second, the present study is introduced in conjunction with the RQ, the specific research aim, the description of the MoD 2024 report on climate change, and the methodology of framing analysis. Third, the results of the study are illustrated and discussed. Finally, the study is summed up in conjunction with a range of possible research avenues that may arise from the study.

The securitisation of climate change discourse in the UK: An outline of the literature.

Considering that the present study is concerned with the framing of climate change by the British MoD, it seems quite logical to provide the readers with an outline of prior research that looks into the nexus between the issue of climate change and security. Specifically, the literature outline focuses on a number of recent studies on the securitisation of climate change in a variety of discursive contexts in the UK. Before we proceed to the literature outline, however, let us specify the definition of securitisation. According to the canonical definition that is formulated by Buzan, Wæver, and De Wilde (1998), securitisation is operationalised as a security frame in which a certain issue is theorised and subsequently analysed as a matter of top security. In line with the aforementioned definition, the issue of climate change can be problematised as a security concern and “a grave global security threat, causing chaos, conflict and destabilising countries” (Warner & Boas, 2019, p. 1471).

There are multiple studies that show that the UK is considered a trend-setter in terms of viewing

and problematising the construal of securitisation in climate change discourses (Boas, 2015; Boas and Rothe, 2016; Warner & Boas, 2019). In this regard, Warner and Boas (2019) argue that the British Ministry of Foreign Affairs (MFA) has securitised its discourse on climate change. Specifically, the MFA has securitised its climate change discourse on the international arena, inclusive of the so-called environmental diplomacy (*ibid.*). Similarly, Kapranov (Kapranov, 2024b) reports that the reigning British monarch King Charles III resorts to the securitisation of climate change on the international scene. Particularly, he frames his climate change discourse via the frames Risk, Battle and Threat, thus problematising the issue of climate change as the cornerstone of his views on the matter (Kapranov, 2024b).

Furthermore, Kapranov (2018b, 2024a) has established that several British prime ministers both from the Conservative and Labour Parties frame their discourses on climate change through the lens of the frames that are associated with the securitisation of anthropogenic climate change. Specifically, these frames are construed as Economic Threat, Battle, and War. To be more precise, both the Conservative and Labour prime ministers employ the framing of climate change as a battle that needs to be won. Such framing is evocative of the framing of climate change by King Charles (2024b). Judging from the literature, we may argue that the British political leadership, irrespective of the political divide, seems to be in agreement on the framing of climate change as a security issue that structures its climate change discourses along the security lines.

Similarly, Matthews (2017) contends that the British media discourse on climate change involves the frames that are associated with different types of risk, both actual and potential, posed by the negative consequences of climate change, which should be combatted, or, in other words, fought. Notably, Matthews (Matthews 2017) has established that the aforementioned framing of climate change is present in the UK's traditional and reputable newspapers The Times, The Telegraph, The Independent, and The Guardian.

It is inferred from Matthews (Matthews 2017), Kapranov (Kapranov, 2018a, 2024a, 2024b), and Warner and Boas (2019) that the securitisation of the issue of climate change is mainly affiliated with

the major political parties, the government, the King, and the mainstream media. The aforesaid political and media actors seem to have adopted the lens of securitisation of their climate change discourses (Harrington, 2023; Peters, 2018). At the same time, Chmutina, Fussey, Dainty, and Bosher (2018) demonstrate that the adoption or, rather, incorporation of securitisation into the respective climate change discourses in the UK appears quite graduate. Specifically, Chmutina, Fussey, Dainty, and Bosher (2018) argue that the re-framing of climate change from an environmental problem to the issue associated with security and the accompanying concerns that involve climate change-related natural hazards and disasters had been taking place in the UK between 1997 and 2017. According to Peters (2018) and, to an extent, Chmutina, Fussey, Dainty, and Bosher (2018), by the late 2010s the issue of climate change had firmly established itself in the British media discourse. Moreover, the framing of climate change as a multiple threat to the UK's national security seems to be dominant in the current British political discourse (Harrington, 2023). Thus, based upon the literature, we may argue that the securitisation of the framing of climate change can be regarded as a critical topic in the UK. As such, it pertains to the framing of climate change as (i) environmental security, (ii) individual human security, (iii) collective societal security, (iv) national security, and (v) international security (Boas, 2015; Boas & Rothe, 2016; Chmutina et al., 2018; Harrington, 2023; Kapranov, 2018b, 2024a, 2024b; Matthews, 2017; Peters, 2018; Warner & Boas, 2019).

As illustrated by the literature outline, the securitisation of the framing of climate change is profusely represented in the prior studies. However, as already mentioned in the introduction, there seems to be no published research on the securitisation of the issue of climate change by the British MoD. Further, in the subsequent section of the article, a qualitative study is presented that addresses this understudied aspect.

The present study: Research aims, corpus, and methodology. As mentioned, the present study is anchored in the qualitative framing methodology developed by Entman (Entman, 1993, 2007), who postulates that “frames introduce or raise the salience or apparent importance of certain ideas, activating schemas that encourage target

audiences to think, feel, and decide in a particular way” (Entman, 2007, p. 164). Furthermore, Entman (Entman, 2007, p. 164) links framing to agenda-setting in media and political communication, which can be seen as a critical property of framing in terms of defining the problem at hand as an issue that is worthy of interest to the public at large and the government. Accordingly, it is contended that framing is a useful communicative tool in the exercise of political power (Entman, 2007; Kapranov, 2016a; Scheufele, 1999). Seen in this light, framing could be argued to form an essential element that is involved in climate change discourses (Ponton & Raimo, 2024) and, in particular, in the climate change discourse by such government body as the British MoD. Specifically, it can be contended that the MoD’s framing of climate change discourse would be reflective of the MoD’s discourse on security, both national and international. Based upon the prior research (see the preceding section of the article), it could be assumed that the MoD’s climate change discourse could be framed via the construal of securitisation. This assumption seems to be quite logical, given

that the MoD’s discourse and communication deal, predominantly, with a broad range of security-related issues (Baylis, 2021), inclusive of climate change and its relation to the tasks and challenges that the MoD currently faces. Arguably, the MoD’s stance on the issue of climate change and, particularly, the nexus between security and climate change would be manifested in the specialised climate change reports, which the MoD publishes yearly.

Mindful of the aforementioned considerations, the RQ is formulated in the study (see the introductory part of the article). Guided by the RQ, the study aims at analysing the framing of climate change discourse in the report titled “Corporate Report. Defence: Sustainability as a Competitive Advantage” (further in the article – the report), which was published by the MoD’s in 2024. The report is freely available at the webpage <https://www.gov.uk/government/publications/defence-sustainability-as-a-competitive-advantage>. Below, Table 1 summarises the report and provides its brief descriptive statistics.

Table 1. The Descriptive Statistics of the Report

#	Reports’ details	Description
1	Availability	Freely available in both HTML and pdf formats at https://www.gov.uk/government/publications/defence-sustainability-as-a-competitive-advantage
2	Full title	Corporate report. Defence: Sustainability as a Competitive Advantage
3	Publication date	3 October 2024, updated 11 October 2024
4	Brief description	The report summarises how the defence sector can conquer affordability or incentivisation issues affecting the uptake of scientific and technological solutions typically described as ‘Climate Change and Sustainability’ (CC&S) products.
5	Report’s sections	1. Executive summary 2. Introduction 3. The roundtables and methodology 4. Infrastructure 5. Platforms and equipment 6. Next steps and opportunities 7. Conclusions 8. Case studies: Infrastructure 9. Case studies: Capabilities 10. Appendix 1: Roundtable series delivery team and participants
6	Number of pages and words	47 pages in the pdf file, 11 195 words in total

Now, it seems that the reason for choosing the report as the basis of the present investigation

should be clarified in more detail. First of all, yearly reports represent a standard way of communication

with the public at large and stakeholders in the UK's corporate and government discourses (Kapranov, 2016c), inclusive of communication associated with the issue of climate change (Kapranov, 2016b, 2017a, 2017b; Russill & Nyssa, 2009). The yearly reports on climate change by the MoD are no exception. Second, the report is public and is freely available for downloading, reading by the general public, and using for research purposes. Third, there are multiple studies on the framing of climate change reports that focus on one or maximum two issues of yearly reports (Fløttum & Dahl, 2012). In this regard, for instance, it is worth mentioning the studies conducted by Fløttum and Gjerstad (2013), who examine climate policy as a case study of the climate change report "National Climate Change Response" published in South Africa in 2018 (i.e., they examined only one report), and Dahl and Fløttum (2019), who, analogously to Fløttum and Gjerstad (2013), analyse only one corporate report in order to identify linguistic representations in it. As illustrated by the aforementioned examples, it is quite common in research studies on the framing of climate change discourse to operate with only one climate change report. Accordingly, the present study is organised in the wake of prior research (Dahl & Fløttum, 2019; Fløttum & Gjerstad, 2013) that focuses on a single climate change-related report.

In terms of the methodology, the study, as already mentioned, is based upon a qualitative

approach to framing (Entman, 1993, 2007; Kapranov, 2017c). In line with Entman (Entman, 1993, 2007), the following methodological procedure was conducted. Firstly, the report was examined manually for the presence of recurring words, phrases and sentences associated with the issue of climate change. Secondly, the report was analysed in the computer program AntConc version 4.0.11 (Anthony, 2022) in order to identify the most frequent words and lexical bundles related to climate change. Thirdly, the report was scrutinised again with the help of the computer-assisted lists of the most frequently occurring words and lexical bundles in order to establish (i) the way the issue of climate change was explicitly manifested by lexical means, (ii) how the issue of climate change was problematised, (iii) how the cause and/or causes of climate change were referred to, and (iv) how the issue of climate change was mentioned in relation to moral judgements and/or evaluation. The results of the qualitative framing analysis are outlined in the following subsection of the article.

Results and discussion. Judging from the results of the framing investigation, the MoD's 2024 report on climate change is framed by eight qualitatively different types of frames. These frames, inclusive of the typical examples that illustrate them, are summarised in Table 2 below.

Table 2. The Framing of the Report and the Associated Examples

#	Frames	Examples
1	Agility	The need for agility will become more apparent as MOD enters epoch two of the Climate Change and Sustainability Strategic Approach ('minimising and fitting for the future 2026-2035'), which mandates a commitment to exploiting and developing existing technologies at greater scale, and determining use cases for emerging technologies (MoD, 2024, p. 28).
2	Challenge	Climate change presents a systemic challenge to society. This challenge is driving an unprecedented sustainable technology revolution. Participating in this revolution has the potential to improve the agility, resilience and capability of our armed forces. Failure to adopt changes in sustainable technology could leave our armed forces weaker, less agile, less resilient and less capable than our adversaries (MoD, 2024, p.3).
3	Costs	First and foremost is the perception that CC&S represents an additional cost and comes at detriment to operational capability - the primary purpose of defence. Furthermore, the exacting nature of defence equipment means long term development and commissioning cycles inhibit the options for rapid change and alteration. The requirement for certainty, reliance and dependency also restrict experimentation with new technology resulting in the defence industry more frequently being a fast follower in

		integration of emerging technological solutions (MoD, 2024, p.3).
4	Future	The MOD has a need to consider the potential needs and design of the force in 20 and 30 years (rather than traditional five- or ten-year cycles), and the assets that the future force will and won't require. All the effects of climate change are not yet appropriately embedded within planning processes. This could compromise MOD's understanding of the utility or potential redundancy of essential products in different contexts (MoD, 2024, p.4).
5	Green Energy	Geothermal technologies are not weather dependent, increasing the potential for their use in a defence context. Geothermal power plants are considered a 'greener' source of energy, with life cycle emissions reportedly four times lower than solar PV technology, and between 6 to 20 times lower than natural gas, also consuming less water on average than traditional power generation technologies. This highlights the ability to pursue both competitive advantage and advantage denial in an operational context, whilst also realising significant reductions in defence emissions without additional effort. There remains an opportunity to explore how UK defence can sustain operations beyond energy production by using generated energy as an asset. Energy produced could be transferred or even sold to national grids (MoD, 2024, p.10).
6	Mitigation	Therefore, mitigating climate risk in defence infrastructure and exploiting associated opportunities is essential to ensure that future deployments can be sustained within their operating environments (MoD, 2024, p.12).
7	Risk	MOD bases within the UK face a range of climate-related risks, including rising sea levels threatening naval bases, rising temperatures affecting airfield runway requirements, and potential storm damage to firing ranges (MoD, 2024, p.11).
8	Technology	Additionally, defence purchases of climate-relevant technologies could strengthen geopolitical relationships by adding value to the resources of partner nations and contributing to their industrialisation (MoD, 2024, p.14)

Before we discuss the frames in Table 2 in more detail, two important observations should be made. The first observation consists in the fact that all the frames in Table 2 share the view of climate change as a critical problem, which the British national and international defence sectors must address. In other words, and in unity with Entman (Entman, 1993, 2007), the problem definition in all eight types of frames in Table 2 is identical, i.e. it is represented by the issue of climate change as a security problem. The second observation, which follows from the first one, is that all the frames in Table 2 are embedded into the construal of security, which, in accordance with Entman (1993), can be argued to represent a common way to evaluate the issue of climate change in all the aforesaid frames. In this light, the major difference among the frames in Table 2 consists in the manifestation of the proposed remedies and solutions associated with the tackling of climate change within the context of security. Put differently, we may also consider all the frames in Table 2 as partaking in the megafames Climate Change and Security, respectively, which exhibit different approaches to

the solutions associated with the negative consequences of climate change.

Now, let us discuss the frames in Table 2 from the vantage point of differences in the proposed solutions in relation to the issue of climate change and, concurrently, situate our discussion within the existing body of research on the framing of climate change in the UK's security contexts. First of all, let us draw our attention to the group of frames that could be argued to represent the most evident and self-explanatory nexus between the issues of climate change and security, namely the frames Challenge and Risk. The presence of these frames in the report lends support to the studies conducted by Boas (2015), Boas and Rothe (2016), and Warner and Boas (2019), who contend that climate change is problematised as a challenge to global and national security, particularly, in the UK. Furthermore, the present findings are in line with Kapranov (Kapranov, 2024a, 2024b), who has discovered that the issue of climate change is routinely framed as Risk by King Charles III.

Interestingly, the framing of climate change as a challenge and risk to the UK's national security in the report involves a respective stock of clusters,

which are evident from the computer-assisted analysis of the report in AntConc (Anthony, 2022). In the frame Challenge, these clusters can be illustrated by the following examples: Challenge to defence; challenge to society; challenge for the UK defence; and challenge to the defence sector. In the frame Risk, they can be exemplified by such clusters as risk assessment; risk for defence bases; risk from the effects of wind; risk in defence infrastructure; risk posed by ongoing climate change; and risk to sea level rise.

Another group of closely related frames in the report involves Costs, Future, and Mitigation. Seemingly, they are united by the need to mitigate the negative consequences of climate change in relation to not only the current defence situation, but to the decades ahead. Obviously, the future planning of measures associated with climate change mitigation requires substantial resources and an increase in investment in order to implement them. Notably, the frames Costs and Mitigation, respectively, are found in the literature on the framing of climate change in the UK (see Harrington, 2023; Kapranov, 2024a, 2024b; Matthews, 2017; Peters, 2018). However, the frame Future seems to be absent in the findings reported by the literature (Boas, 2015; Boas & Rothe, 2016; Chmutina et al., 2018; Harrington, 2023; Kapranov, 2024a, 2024b; Matthews, 2017; Peters, 2018; Warner & Boas, 2019). Presumably, the presence of the frame Future in the report can be accounted by the MoD's long-term planning of measures that pertain to the issue of climate change. In this regard, let us illustrate the frame Future by some of the clusters that are associated with this frame, which are further given in italics, for instance, future and clarify the cost of delaying; future capability and have possible cost implications; future climate risks in the countries; future deployments can be sustained; future force designs especially in logistics; future ground combat capability; future ground combat systems; and future operational capability, to name just a few frequently occurring ones. As mentioned, the frame Future is closely aligned with the frames Costs and Mitigation in the report. This finding is further supported by the word clusters yielded by AntConc (Anthony, 2022), for instance, cost during the experimentation phase; cost efficiency; cost imaging technologies can support; cost implications the role of the

sustainability; cost model and costs of adaptation; cost of delaying decisions; and cost saving benefits, which echo the clusters that are associated with the frame Mitigation, particularly, mitigation adaptation improved energy security; mitigation dragonfire laser firing; mitigation general dynamics land systems; and mitigation installation.

We can also see from the aforementioned clusters that the frame Mitigation pertains, *inter alia*, to the frame Technology. This observation can be exemplified by such clusters as technology developments; technology laboratory; technology requirements and the support; technology revolution; technology to power communication systems; and technology uptake. In its turn, the frame Technology seems to be interconnected with the frame Green Energy, given that technology and, especially, technological innovations, are heavily involved in the development and introduction of renewables and other forms of the so-called "green", i.e. ecologically-friendly, sources of energy. In the report, there are multiple references to such green energy sources, as geothermal, wind, and solar energy. It should be noted that the presence of the frames Green Energy and Technology lends direct support to a number of prior studies (Chmutina et al., 2018; Harrington, 2023; Kapranov, 2024a, 2024b; Matthews, 2017; Peters, 2018), which indicate that the UK's climate change discourses mention a variety of forms of green energy and technological solutions that are required in order to implement them successfully, so that the targets of net zero are met.

Whilst such frames as, for example, Green Energy, are profusely represented in the literature, the frame Agility seems to be specific to the 2024 MoD report on the issue of climate change. To specify this type of frame, we should bear in mind that the report is situated discursively within the coordinates of national security that presuppose a swift and timely response to the risks and threats, inclusive of the threat posed by the negative consequences of climate change. Again, this frame is not reported in the prior studies that are outlined in the article. Hence, we may claim that the presence of the frame Agility is a novel finding that appears to be specific to the security-centred climate change discourse by the MoD.

Conclusions. By means of using a qualitative framing methodology developed by Entman (1993,

2007), the present study sought to gain insight into the way the issue of climate change was framed in the MoD's report on climate change published in 2024. The application of the qualitative methodology to the report yielded eight qualitatively different types of frames, namely Agility, Challenge, Costs, Future, Green Energy, Mitigation, Risk, and Technology. It was found that all of the aforementioned frames were discursively situated in the nexus between the issues of security and climate change.

Judging from the findings, the MoD report framed the issue of climate change via the frames that were interrelated or, at least, were indicative of a clear connection between them, which allowed their classification into the following groups: (i) Challenge and Risk, (ii) Costs, Future, and Mitigation, and (iii) Technology and Green Energy. Concurrently, the frame Agility was found to be a stand-alone type of the framing of climate change. Notably, the frames Challenge and Risk, (ii) Costs and Mitigation, and (iii) Technology and Green Energy were reflective of the literature (Boas, 2015; Boas & Rothe, 2016; Chmutina et al., 2018; Harrington, 2023; Kapranov, 2024a, 2024b; Matthews, 2017; Peters, 2018; Warner & Boas, 2019), which reported the presence of similar frames in the British discourses on climate change. However, it was established that the frames Agility and Future could not be discussed in terms of their relationship to the literature on the grounds that they, and especially, the frame Agility, seemed to

be a novel finding not previously mentioned in the prior studies.

Given that the issues of security and climate change were at the heart of each of the aforementioned frames, it could be concluded that the British MoD communicated the issue of climate change to the general public and other stakeholders in an open access report that was framed in such a way that it seemed to be aligned with the respective frames by the consecutive British governments, such as the frames Challenge and Risk, Costs and Mitigation, and Technology and Green Energy. At the same time, the frames Future and Agility, respectively, could be argued to manifest a specific feature of the MoD's climate change discourse, which could be reflective of the organisational nature of the MoD that prioritised (i) long-term planning that was evident from the frame Future, and (ii) alertness to the need to react timely to the challenges and risks posed by climate change that was apparent from the frame Agility.

Based upon the present findings, it could be possible to suggest several directions of future research. The first and quite obvious direction could be to collect a corpus of several reports by the MoD and analyse them in conjunction with the issue of climate change. The second direction could involve a comparison of the MoD's report with that of another NATO member in order to establish how the MoD's framing would be different and/or similar to the climate change discourse of that NATO member.

Acknowledgements

The author is thankful to the editor and two anonymous reviewers for their invaluable input.

Primary sources

<https://www.gov.uk/government/publications/defence-sustainability-as-a-competitive-advantage>

References

- Anthony, L. (2022). AntConc Version 4.0.11. Tokyo: Waseda University.
- Baylis, J. (2021). British defence policy. In J. Baylis, K. Booth, J. Garnett, & P. Williams (Eds.) *Contemporary Strategy* (pp. 265–286). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003104339>.
- Boas, I. (2015). *Climate Migration and Security. Securitization as a Strategy in Climate Change Politics*. New York: Routledge.
- Boas, I., & Rothe, D. (2016). From conflict to resilience? Explaining recent changes in climate security discourse and practice. *Environmental Politics*, 25, 613–632.

- Bowles, D. C., Butler, C. D., & Morisetti, N. (2015). Climate change, conflict and health. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 108(10), 390–395. <https://doi.org/10.1177/0141076815603234>.
- Buzan, B., Wæver, O., & De Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Calman, K. C. (2004). Evolutionary ethics: can values change. *Journal of Medical Ethics*, 30(4), 366–370. <https://doi.org/10.1136/jme.2002.003582>.
- Chmutina, K., Fussey, P., Dainty, A., & Bosher, L. (2018). Implications of transforming climate change risks into security risks. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 27(5), 460–477. <https://doi.org/10.1108/DPM-04-2018-0121>.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58.
- Entman, R. M. (2007). Framing bias: Media in the distribution of power. *Journal of Communication*, 57(1), 163–173. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2006.00336.x>.
- Fløttum, K., & Dahl, T. (2012). Different contexts, different “stories”? A linguistic comparison of two development reports on climate change. *Language & Communication*, 32(1), 14–23.
- Fløttum, K., & Gjerstad, Ø. (2013). Arguing for climate policy through the linguistic construction of Narratives and voices: the case of the South-African green paper “National Climate Change Response”. *Climatic Change*, 118, 417–430.
- Fløttum, K., Gjesdal, A. M., Gjerstad, Ø., Koteyko, N., & Salway, A. (2014). Representations of the future in English language blogs on climate change. *Global Environmental Change*, 29, 213–222. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2014.10.005>.
- Gillings, M., & Dayrell, C. (2024). Climate change in the UK press: Examining discourse fluctuation over time. *Applied Linguistics*, 45(1), 111–133. <https://doi.org/10.1093/applin/amad007>.
- Harrington, C. (2023). Climate change as a “Threat multiplier”: the construction of climate security by the United Kingdom 2007–2020. In J. N. Hardt, C. Harrington, F. von Lucke, A. Estève, N. P. Simpson (Eds.) *Climate Security in the Anthropocene: Exploring the Approaches of United Nations Security Council Member-States*. Cham: Springer, 297–318.
- Job, S. (2009). The Rise of a Global God-Image? Spiritual internationalists, the international left and the idea of human progress. *Third World Quarterly*, 30(1), 205–225. <https://doi.org/10.1080/01436590802622623>.
- Kapranov, O. (2016a). The framing of Serbia’s EU accession by the British Foreign Office on Twitter. *Tekst i Diskurs – Text und Diskurs*, 9(9), 67–80.
- Kapranov, O. (2016b). Corpus analysis of discourse markers in corporate reports involving climate change. *EPiC Series in Language and Linguistics*, 1, 216–227.
- Kapranov, O. (2016c). Conceptual metaphors in British Foreign secretary’s Twitter discourse involving Ukraine. *Respectus Philologicus*, 29(34), 75–86. <https://doi.org/10.15388/RESPECTUS.2016.29.34.08>
- Kapranov, O. (2017a). British Petroleum’s corporate discourse involving climate change before and after the Deepwater Horizon oil spill: A cognitive linguistic account. *Selected Papers on Theoretical and Applied Linguistics*, 22, 211–223.
- Kapranov, O. (2017b). Conceptual metaphors associated with climate change in corporate reports in the fossil fuels market: Two perspectives from the United States and Australia. In *The Role of Language in the Climate Change Debate*. London : Routledge, 90–109.
- Kapranov, O. (2017c). The framing of climate-change discourse by Shell and the framing of Shell’s climate change-related activities by the Economist and the Financial Times. *Bergen Language and Linguistics Studies*, 7, 55–69. <https://doi.org/10.15845/bells.v7i0.1088>.
- Kapranov, O. (2018a). Shell’s image of climate change and its representations in the British financial press. In G. E. Garzone & W. Giordano (eds.) *Discourse, Communication and the Enterprise: Where Business Meets Language*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholar Publishing, 392–409.
- Kapranov, O. (2018b). Conceptual metaphors associated with climate change in the UK political discourse. In R. Augustyn, & A. Mierzińska-Hajnos (eds.) *New Insights into the Language and Cognition Interface* Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 51–66.
- Kapranov, O. (2022). The syntax of climate change: Syntactic means in the construction of Greta Thunberg’s community identity on Facebook. *Studia Universitatis Babes-Bolyai-Philologia*, 67(4), 15–33.
- Kapranov, O. (2024a). Between a burden and green technology: Rishi Sunak’s framing of climate change discourse on Facebook and X (Twitter). *Information & Media*, 99, 85–105. <https://doi.org/10.15388/im.2024.99.5>
- Kapranov, O. (2024b). An ecolinguistic approach to the framing of King Charles III’s climate change-related activities by the leading American and British media. *Philologia*, 22(1), 53–73. <https://doi.org/10.18485/philologia.2024.22.22.3>.

- Kumar, S., Chatterjee, U., David Raj, A., & Sooryamol, K. R. (2024). Global warming and climate crisis/extreme events. In U. Chatterjee, R. Shaw, S. Kumar, A. D. Raj, & S. Das (Eds.) *Climate Crisis: Adaptive Approaches and Sustainability* (pp. 3–18). Cham : Springer.
- Matthews, J. (2017). Maintaining a politicised climate of opinion? Examining how political framing and journalistic logic combine to shape speaking opportunities in UK elite newspaper reporting of climate change. *Public Understanding of Science*, 26(4), 467–480.
- Nicholls, R. J., & Kebede, A. S. (2012). Indirect impacts of coastal climate change and sea-level rise: the UK example. *Climate Policy*, 12(01), 28–52.
- Nisbett, N., Spaiser, V., Leston-Bandeira, C., & Valdenegro, D. (2024). Climate action or delay: the dynamics of competing narratives in the UK political sphere and the influence of climate protest. *Climate Policy*, (0), 1–14. <https://doi.org/10.1080/14693062.2024.2398169>.
- Otto, F. (2020). *Angry Weather: Heat Waves, Floods, Storms, and the New Science of Climate Change*. Vancouver: Greystone Books.
- Peters, K. (2018). Disasters, climate change, and securitisation: the United Nations Security Council and the United Kingdom's security policy. *Disasters*, 42, 196–214. <https://doi.org/10.1111/disa.12307>.
- Ponton, D. M., & Raimo, A. (2024). Framing environmental discourse. Greta Thunberg, metaphors, blah blah blah!. *Cogent Arts & Humanities*, 11(1), 1–15. <https://doi.org/10.1080/23311983.2024.2339577>.
- Russill, C., & Nyssa, Z. (2009). The tipping point trend in climate change communication. *Global Environmental Change*, 19(3), 336–344. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2009.04.001>.
- Scheufele, D. A. (1999). Framing as a theory of media effects. *Journal of Communication*, 49(1), 103–122.
- Thomas, M. (2023). Climate change and military forces. In M. J. Trombetta (ed.) *Handbook on Climate Change and International Security* (pp. 219–237). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Warner, J., & Boas, I. (2019). Securitization of climate change: How invoking global dangers for instrumental ends can backfire. *Environment and Planning: Politics and Space*, 37(8), 1471–1488.

Автор

Олександр Капранов, доктор філософії, доцент,
NLA Коледж в Осло (Норвегія),
e-mail: oleksandr.kapranov@nla.no
<https://orcid.org/0000-0002-9056-331>

Author

Oleksandr Kapranov, PhD, associate professor,
NLA University College (Oslo, Norway),
e-mail: oleksandr.kapranov@nla.no
<https://orcid.org/0000-0002-9056-331>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that he has no conflict of interest

УДК 811.161.2'37
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-04

Асоціативне поле й асоціативно-семантичні зв'язки лексеми «фейк»: порівняльний аналіз

Ніна Кухар <https://orcid.org/0000-0002-9293-6804>

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Надійшла до редакції: 17.03.2025 • Схвалено до друку: 07.04.2025

Анотація

У статті описано асоціативний образ й асоціативно-семантичні зв'язки лексеми «фейк» на матеріалах вільного асоціативного експерименту та Корпусу української мови. Актуальність дослідження спричинена тим, що слово «фейк» є рейтинговим з-поміж новітніх запозичень у сучасній українській літературній мові, воно активно функціонує в медіадискурсі та мережевому спілкуванні. Установлено, що ядро і приядерна зона асоціативного поля засвідчують чітке розуміння інформантами семантики слова-стимулу; кількість і склад периферійних реакцій вказують на перспективу розширення семантичного обсягу слова «фейк». Колокаційний аналіз та тематичне моделювання застосовано для характеристики асоціативно-семантичних зв'язків лексеми «фейк» на матеріалах Корпусу української мови: визначено групу слів, семантично пов'язаних із досліджуваним словом; з використанням бібліотеки LDA виокремлено п'ять тем, що узагальнюють зміст упорядкованого електронного масиву з лексемою «фейк», та топ-10 слів кожної теми. Простежено кореляції асоціативного поля й асоціативно-семантичних зв'язків цієї мовної одиниці, виявлено специфіку асоціативного образу лексеми «фейк» у мовній картині світу майбутніх журналістів, визначено типові контексти, у яких реалізуються асоціативно-семантичні зв'язки слова «фейк».

Ключові слова: медіалінгвістика, медіадискурс, фейк, семантичний обсяг слова, асоціативне поле, корпус української мови, асоціативно-семантичні зв'язки лексеми

Associative field and associative-semantic connections of the lexeme «fake»: comparative analysis

Nina Kukhar <http://orcid.org/0000-0002-9293-6804>

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

Received: 17.03.2025 • Accepted: 07.04..2025

Abstract

Media linguistic research, as an innovative direction in modern linguistics, focuses on the study of the language of the media, its influence on mass linguistic consciousness, establishing the laws of media communication, and determining the dominant language strategies of media discourse. The full-scale invasion of an aggressor state and the prolonged hybrid war changed the information space of Ukraine, strengthened the importance of domestic media, and expanded their functions. There are significant transformations in the language culture of the global and domestic media environment, a significant growth in the media terminology system. The lexeme "fake", recognized as the word of the year 2017, topped the list of borrowings in the Ukrainian language, and is actively used in the media and other areas of public life. The **purpose** of the article is to compare the associative image of the stimulus word "fake" in the linguistic picture of the world of future media workers and the associative-semantic connections of the lexeme "fake" on the material of the Ukrainian Language Corpus. The main research **methods** chosen were: 1) a free associative experiment to determine the associative image of the lexeme "fake" in the linguistic picture of the world of future journalists; 2) collocational analysis to determine the frequency of use of the word "fake" with semantically related lexemes and identify contextual connotations; 3) thematic modeling of a random sample of 400 texts from the Ukrainian language corpus with the word "fake" to determine the associative and semantic connections of the studied word. **Results.** The core of the associative field of the word-stimulus is represented verbally by simple paradigmatic reactions: *lie, untruth, false information*; the perinuclear zone of the field is formed by eight associates: *slander, unreliability, disinformation, scammers, media, social networks, evil, deception*. The number of variable associates of the lexeme "fake" (93 reactions, 43.9%) is significant, which indicates the prospect of changes in the core and perinuclear zone of the associative field, hence, transformations and shifts in the semantic scope of the corresponding word. As a result of the search using the "collocation" option, a group of lexemes semantically related to the word "fake" was identified: *spread, Russian, news, name, propaganda, information, refute, next, Ukraine, Russia, media, elections*. The results of thematic modeling significantly complement the associative image of the lexeme "fake" and represent typical contexts for identifying associative-semantic connections of this word. The core and the right associative field clearly correlate with the four simulated themes. It has been established that in thematic modeling, fakes are mainly associated with the media, and in associative modeling, with social networks. Collocational analysis and thematic modeling of the lexeme "fake" demonstrate more frequent associative and semantic connections of this word with nomenclature denoting the realities of war. **Originality.** The article describes the semantic scope of the lexeme "fake" taking into account the system of associative connections of the word based on the materials of a free associative experiment, collocational analysis, and thematic modeling. **Conclusion.** To study the associative semantics of a word, it is necessary to expand the empirical base and supplement the methodological tools. Our research combines materials from a free associative experiment and the Ukrainian Language Corpus to identify associative-semantic connections of the lexeme "fake". We see the prospect of further research in continuing and deepening the analysis of the associative semantics of media discourse, as well as organizing associative experiments in the future to track the dynamics of associative images.

Keywords: linguistic discourse, speech aggression, conflict-generating language tactics, communicative linguistics, psycholinguistics, sociolinguistics, media texts, network discourse

Постановка проблеми. Складні глобалізаційні процеси, повномасштабне вторгнення держави-агресора, тривала гібридна війна змінили інформаційний простір України, посилили значення вітчизняних медіа й розширили їхні функції. Спостерігаємо також суттєві трансформації в мовній культурі світового та вітчизняного медіасередовища, значне зростання медіатерміносистеми, зокрема за рахунок запозичень, зміни в семантичному обсязі основних понять медіа, зумовлені екстра- та інтралінгвальними чинниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Медіалінгвістичні дослідження як інноваційний напрям сучасного мовознавства зосереджені на вивченні мови ЗМІ, її впливу на масову мовну свідомість, установленні законів медіакомунікації, визначенні домінувальних мовних стратегій медійного дискурсу. У словнику медіалінгвістики Л. Шевченко, Д. Дергача, Д. Сизонова (Шевченко, Дергач, Сизонов, 2014) схарактеризовано основні проблеми цієї галузі та її методологію, типологію медіатекстів, термінологічний інструментарій (загальнонаукові, власне лінгвістичні та суміжні поняття) для аналізу журналістського мовлення. Вивченню метакатегорій інформаційного суспільства присвячено наукові розвідки Н. Голованової та О. Селезньової (Голованова, 2017; Селезньова, 2022).

Для виявлення і характеристики семантичних зрушень та конотаційного нашарування лексем у мовній картині світу інформантів дослідники використовують вільний асоціативний експеримент. Окремі з таких розвідок присвячено характеристиці асоціативних полів ключових медіапонять. О. Денисевич змодельовала асоціативний образ лексеми «газета», визначила динаміку змін у реакціях інформантів, зіставивши результати власного дослідження і матеріали «Словника асоціативних значень іменників в українській мові» Н. Бутенко (Денисевич, 2018). Н. Кухар, В. Гандзюк, аналізуючи асоціативні образи медіа і журналіста в мовній картині світу майбутніх педагогів, установили, що «... асоціації, зафіксовані в результаті експерименту, лише частково корелюють з лексикографічною характеристикою слів-стимулів» (Кухар, Гандзюк,

2024, с. 19). Г. Яроцька схарактеризувала лінгвоаксіологічні аспекти рейтингового списку слів 2018 року та виокремила лексему «фейк» як рейтингове слово з-поміж новітніх запозичень, які репрезентують значущі суспільні процеси. Крім того, проведене дослідницею опитування за критерієм привабливості на позиціях «модно» і «дуже модно» уможливило кваліфікацію цього запозичення разом із лексемами «хайп» та «тролінг» як освоєного й популярного (Яроцька, 2019, с. 122). Лексикографічний ресурс Collins English Thesaurus (CET) визначив «fake news» словом 2017 року. «Основною причиною ухвалення такого рішення визнано те, що кількість вживань цієї мовної одиниці порівняно з іншими роками зросла на 365% в медіаресурсах та Інтернеті, зокрема, де її вживають для впливу на свідомість користувачів, маніпулювання суспільною думкою громадян. Більше того, дана англomовна одиниця калькувалася і транслювалася у різні сфери вжитку, як побутові, так і професійні, а також різними мовами світу» (Рибачок, 2020, с. 122). Дослідниця проаналізувала особливості функціонування цієї мовної одиниці на матеріалі англomовних та вітчизняних медіа для визначення способів її впливу на масову свідомість мовців. Наголосивши, що «фейк – це спеціально створена новина, подія чи журналістський матеріал, який містить неправдиву або перевернуту інформацію, що дискримінує певну людину чи групу осіб в очах аудиторії», І. Мудра виокремила два різновиди фейків за методом поширення – масмедійні та мережеві чутки (Мудра, 2016, с. 185).

Мета статті – порівняти асоціативний образ слова-стимулу «фейк» у мовній картині світу майбутніх працівників медіа та асоціативно-семантичні зв'язки лексеми «фейк» на матеріалі Корпусу української мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лексема «фейк» наразі відсутня в базі «Великого тлумачного словника української мови (ВТСУМ 2001)», не фіксує її також «Медіалінгвістика: словник термінів і понять» (Шевченко, Дергач, Сизонов, 2014). У «Великій українській енциклопедії» вміщено досить розгорнуту дефініцію цього поняття: «повністю або частково вигадана інформація про суспільні

події та людей, яка містить усі ознаки правдивого повідомлення, але його фактаж умисно викривлений, поданий частково чи повністю зі спотвореним контекстом. Інструмент інформаційної війни, спосіб маніпуляції з метою створення підміненої реальності у свідомості аудиторії, що спонукатиме її до дій чи думок, які потрібні маніпулятору» (Панчук). Г. Рибачок описала лексичні засоби впливу мовної одиниці «фейк» в англомовному медіадискурсі та виокремила такі компоненти її семантики: «... а) «такий, що не відповідає дійсності, не достовірний, скопійований неприродний, штучний, синтетичний» – гносеологічна ознака, яка експлікується словами *not genuine or real; an imitation that is passed off as genuine; artificial, seems unnatural*; б) «з метою ввести в оману» – телеологічна ознака, на яку вказує словосполучення *in order to deceive, for dishonest purposes*; в) «кваліфікують дії, предмети, людські емоції, абстрактні сутності» – репрезентаційна ознака, що відбивається словами *copy, imitate, make, perform, created by human beings*; г) «негативна оцінність» – аксіологічна ознака, що передається словами *dishonest, false, illegal* (нечесний, фальшивий, незаконний) (Рибачок, 2020, с. 122).

На нашу думку, семантичний обсяг лексики «фейк» доцільно моделювати з урахуванням системи асоціативних зв'язків слова, бо в асоціативних образах денотативний компонент значення максимально доповнений актуальними конотаційними нашаруваннями. Вербальні асоціації демонструють семантичні кореляції слів-стимулів та реакцій, оприявнюють складні механізми взаємодії концептуальної та мовної картин світу, характеризують мовну особистість загалом. Для конструювання асоціативного образу лексики «фейк» у мовній картині світу майбутніх журналістів ми застосували метод вільного асоціативного експерименту, який уможливив виявлення найновіших уявлень студентів про слово-стимул і частково репрезентував лексикон сучасних здобувачів вищої освіти. Експеримент проводили 27 березня 2025 року офлайн із 70 респондентами – здобувачами ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» Вінницького державного педагогічного університету імені

Михайла Коцюбинського; їм запропонували відповісти п'ятьма першими довільними реакціями на слово-стимул «фейк». На основі анкет створено асоціативне поле лексики «фейк» із 212 реакцій, інформанти записали в середньому по три асоціати.

Ядро асоціативного поля слова-стимулу представлено вербально простими парадигматичними реакціями: *брехня* (32), *неправда* (22), *неправдива інформація* (20). Зауважимо, що найчастотнішим асоціатом є стилістично маркована лексема «брехня», семантику якої в тлумачному словнику визначено як: 1. «Те, що не відповідає правді; неправда». 2. «Мн. вигадки, плітки» (СУМ, 1970, с. 233). Приядерну зону поля утворюють вісім асоціатів: *наклеп* (8), *недостовірність* (8), *дезінформація* (7), *шахраї* (5), *ЗМІ* (5), *соцмережі* (4), *зло* (4), *обман* (4). З-поміж них виокремимо асоціат «*дезінформація*», термінологічний словник медіалінгвістики вміщує таку дефініцію цього поняття: «... неправдива інформація, поширена свідомо в масмедіа. Часто застосовується як елемент PR-технологій для впливу на аудиторію, підвищення особистого рейтингу та ін., де широко використовується в політичних кампаніях та шоу-бізнесі, що призводить до маніпуляції суспільною думкою» (Шевченко, Дергач, Сизонов, 2014, с. 41).

Ядро асоціативного поля і приядерна зона (119 асоціатів, 56,1%) засвідчують чітке розуміння респондентами семантики слова-стимулу: більшість асоціатів належить до одного синонімічного ряду (порівняємо: «БРЕХНЯ, неправда, кривда, вигадка, наклеп, байка, ур./о/лжа, кн. інсинуація, дезінформація...» (Караванський, 2000, с. 12)). Також зафіксовано периферійні реакції з подібним значенням: *хибність, омана, видумана новина, неправильність, неперевіреність, некомпетентність, неконтрольована пропаганда, інформаційні вкиди у суспільство*.

Кількість варіативних асоціатів лексики «фейк» (93 реакції, 43,9%) є значною, що вказує на перспективу змін в ядрі та приядерній зоні асоціативного поля, отже, трансформацій та зміщень у семантичному обсязі відповідного слова. Периферійна частина асоціативного поля демонструє конкретизацію поняття «фейк»:

провокація, бунт, проросійські ТРК, хакерські атаки, образа, хайп, аферисти, агресія, труха, шкода, акаунт, війна, ворожість, дизлайк. Зауважимо, що 30 одиничних реакцій (14, 1%) є структурно складними, це переважно словосполучення: *створюють для дезінформації, наживаються на людях, щось погане, видумана новина, хакерські атаки, злами акаунтів, неконтрольована пропаганда, неправдиве джерело інформації, інформаційні вкиди у суспільство.* Спородично респонденти використали асоціати реченнєвого формату: *Неправдива інформація, яка швидко поширюється. Літні люди з України, які чекають «асвабодітелей».* *Неправдива інформація, від якої може постраждати людина.*

Відомо, що асоціативні експерименти увиразнюють когнітивні механізми формування мовної картини світу інформантів, виявляють лінгвокультурні, вікові, соціальні особливості мовців. Ядерно-периферійна організація асоціативного поля лексеми «фейк» демонструє зв'язок із медійною освітою та майбутньою професійною діяльністю учасників експерименту: *неправдива інформація, анонімність, хакерські атаки, злами акаунтів, дезінформація, неконтрольована пропаганда, неправдиве джерело інформації, інформаційні вкиди у суспільство.* Ставлення респондентів – майбутніх працівників медіа – до лексеми-стимулу виражається ядерними реакціями: *брехня, неправда, неправдива інформація,* одиничними асоціатами оцінної семантики: *щось погане, несправедливість, хибність, образа, некомпетентність, неперевіреність, хайп;* номінаціями відповідних емоцій: *агресія, жах, обурення, ворожість, осудження* та трьома реакціями-метафорами з колористичними компонентами: *червоний хрестик, чорний колір, червоний сигнал небезпеки.* Цей перелік асоціатів опосередковано виявляє рівень медіаосвіти респондентів, зокрема розуміння загрози фейків як інструментів інформаційної війни, засобів маніпулювання масовою свідомістю. Наше припущення підтверджують стилістично марковані реакції з виразно негативною конотацією: *брехня, наклеп, аферисти, шахраї, зло, обурення, провокація, бунт.* Проте лише 5 респондентів безпосередньо пов'язують фейки з медіа (ЗМІ),

одиничними є реакції *проросійські ТРК, інформаційні вкиди у суспільство.* Асоціативне поле слова-стимулу демонструє зв'язок поняття «фейк» переважно із соціальними мережами: *комп'ютер, акаунт, соціальні мережі, хакерські атаки, злами акаунтів, труха, Facebook.*

У нашій попередній розвідці зауважено, що в асоціативних образах *медіа* та *журналіста* спородичними є реакції, безпосередньо пов'язані з реаліями воєнного стану в Україні та вітчизняними медіаперсонами (Кухар, Гандзюк, 2024, с.18–19). В асоціативному полі слова-стимулу «фейк» передбачувано розширилася група одиничних асоціатів на позначення суспільно-політичних процесів в Україні: *війна, проросійські ТРК, Літні люди з України, які чекають «асвабодітелей», хакерські атаки, інформаційні вкиди у суспільство, неконтрольована пропаганда.* Респонденти не асоціюють фейки з конкретними постатями, зокрема з медіасередовища, зафіксовано лише окремі реакції з виразно негативною конотацією: *аферисти, наживаються на людях, анонімність, шахраї.*

Дослідники асоціативної семантики як актуального напрямку семасіології розширюють емпіричну базу та методичний інструментарій для моделювання асоціативного образу лексем. Так, на матеріалі Корпусу української мови М. Бабич, Т. Слива схарактеризували асоціативно-семантичні зв'язки лексеми «війна» (Бабич, Слива, 2024). Науковці резюмують: «...оскільки фундаментом асоціювання може бути можливість використання стимулу (кауземи) та асоціата (рефлексми) в обмеженому контексті, а текст цілком можна вважати матеріалом для формування асоціативного значення слова, можна дійти висновку, що семантично пов'язані слова, які зустрічаються в одному контексті, так само можуть асоціюватись, як і слова, виявлені під час асоціативного експерименту» (Бабич, Слива, 2024, с. 11).

Для визначення асоціативно-семантичних зв'язків лексеми «фейк» ми використали Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК). Розмір корпусу (на 25.05.2025) – 1819705639 токенів, кількість уживань лексеми «фейк» – 15019, з похідними словами – 19071. Для встановлення частоти

вживання слова «фейк» із семантично пов'язаними лексемами та виявлення контекстуальних конотацій застосовано колокаційний аналіз. «Колокації можуть базуватися або лише на частотності, як у більшості випадків, або на статистичній мірі, яку називають асоціативною мірою. Асоціативні міри (або колокаційні міри) – це статистичні міри, які обчислюють силу асоціації між словами за різними аспектами зв'язків під час спільної появи (co-occurrence relationship)» (Ділай, Ділай, 2022, с. 148). Унаслідок пошуку з використанням опції «колокація» визначено групу лексем, семантично пов'язаних із словом «фейк»: *поширювати* – 1315 *уживань*, *російський* – 1285, *новина* – 1052, *назвати* – 649, *пропаганда* – 560, *інформація* – 506, *спростувати* – 452, *черговий* – 444, *Україна* – 438, *Росія* – 434, *ЗМІ* – 383, *вибори* – 357.

Для вимірювання колокаційних властивостей лексем у корпусній лінгвістиці використовують два основні статистичні показники. T-score (Т-оцінка, «Тестова оцінка») визначає рівень постійності (обов'язковості) / випадковості вживання слів. Високий T-score (>2) характеризує активне використання лексем, семантично пов'язаних із досліджуваним словом. Показник Mutual Information («Взаємна інформація») вимірює силу таких семантичних зв'язків: високий MI (>3) – сильний, специфічний зв'язок, слова утворюють «тематичну пару»; низький MI (~1) – слабкий або випадковий зв'язок. Найчастотніші слова, семантично пов'язані з лексемою «фейк», мають високий T-score (>2) та MI (>3) (результати узагальнено в

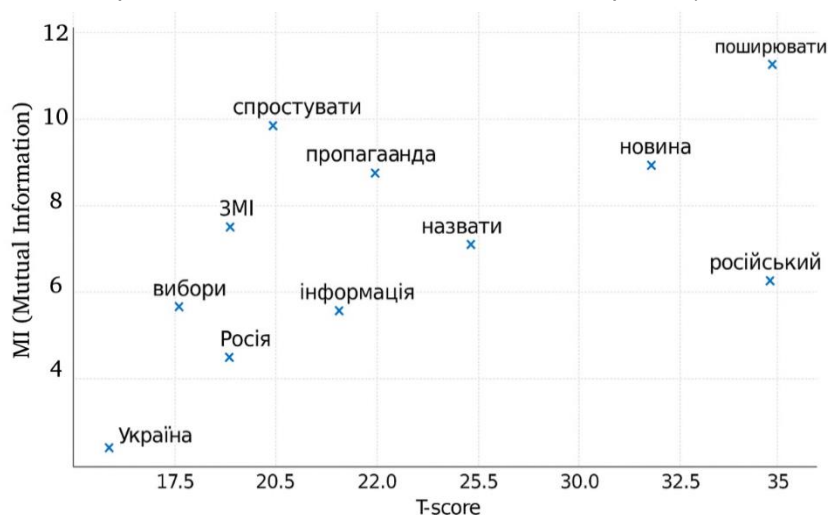
таблиці 1). Колокаційний аналіз лексеми «фейк» візуалізовано в графічному зображенні (діаграма 1).

Використання конфліктогенних комунікативних тактик у мережевому дискурсі набуло загрозливих форм: ми є свідками реалізації кількох сценаріїв «комп'ютерних революцій», у яких тролінг і кібербулінг використали з політичною метою журналісти, громадські діячі, представники партій, релігійних спільнот тощо. Засоби вербальної агресії, зокрема мову ворожнечі, ефективно використовують в інформаційних та гібридних війнах тоталітарні режими.

Таблиця 1. Статистичні показники колокаційних властивостей лексеми «фейк»

Семантично пов'язані лексеми	T-score	MI
поширювати	36,25	12,1
російський	35,43	6,44
новина	32,39	9,38
назвати	25,34	7,6
пропаганда	23,64	9,68
інформація	22,11	5,87
спростувати	21,24	10,38
черговий	21	8,27
Україна	17,33	2,54
росія	20,13	4,89
ЗМІ	19,44	7,27
вибори	18,55	5,8

Діаграма 1. Колокаційний аналіз лексеми «фейк» (T-score vs MI)

Спостерігаємо часткову кореляцію асоціативного поля лексеми «фейк» та її асоціативно-семантичних зв'язків, установлених унаслідок колокаційного аналізу, – чотири спільних асоціати (*пропаганда, новина, ЗМІ, інформація*).

У матеріалах Корпусу української мови слово «фейк» вживається в контекстах, пов'язаних із медіа та соціальними мережами, спорадично – з маркетингом (*фейк товар, фейк бренд, фейк реклама*). Для поглибленого аналізу асоціативно-семантичних зв'язків лексеми «фейк» ми використали тематичне моделювання LDA (Latent Dirichlet Allocation). Проаналізовано довільну вибірку – 400 текстів корпусу української мови зі словом «фейк». З використанням бібліотеки LDA визначено п'ять тем, що узагальнюють зміст упорядкованого електронного масиву, та топ-10 слів кожної теми.

Тема 1. «Мобілізація та боротьба з російськими фейками» [*жінок, 'СБУ', 'Україні', 'України', 'мобілізацію', 'російських', 'окупанти', 'російські', 'поширюють', 'росії'*].

Тема 2. «Протидія дезінформації та інформаційним атакам» [*російські, 'окупантів', 'центр', 'області', 'дезінформації', 'спростував', 'при', 'протидії', 'україни', 'російських'*].

Тема 3. «Соціальні мережі» [*підписуйтесь, 'російські', 'соцмережах', 'телеграм', 'Зеленський', 'канал', 'він', 'щодо', 'Україні', 'України'*].

Тема 4. «Уплив фейкових новин на суспільну свідомість і моральний дух» [*'бомбу', 'новина', 'українців', 'війни', 'міноборони', 'розповсюджує', 'ані', 'вони', 'поширює', 'України'*].

Тема 5. «Воєнні дії та поширення неправдивих новин» [*'фейкам', 'російські', 'окупанти', 'українців', 'новини', 'поширює', 'ЗСУ', 'пропаганда', 'російська', 'України'*].

Результати тематичного моделювання суттєво доповнюють асоціативний образ лексеми «фейк» та репрезентують типові контексти для виокремлення асоціативно-семантичних зв'язків цього слова. Так, ядро асоціативного поля (*брехня, неправда, неправдива інформація*) та приядерна зона (*наклеп, недостовірність, дезінформація, шахраї, ЗМІ, соцмережі, зло, обман*) чітко корелюють із чотирма змодельованими темами: *«Мобілізація та боротьба з російськими*

фейками», «Протидія дезінформації та інформаційним атакам», «Уплив фейкових новин на суспільну свідомість і моральний дух», «Воєнні дії та поширення неправдивих новин». Проте в тематичному моделюванні фейки переважно пов'язані з медіа (*російські фейки, дезінформація, інформаційні атаки, вплив фейкових новин, розповсюдження неправдивих новин*), в асоціативному образі – із соціальними мережами: *комп'ютер, акаунт, соціальні мережі, хакерські атаки, злами акаунтів, труха, Facebook*.

Типові контексти вживання лексеми «фейк» також корелюють з її колокаційними ознаками, семантично пов'язані зі словом «фейк» лексеми належать до топ-10 слів окремих тем: *поширювати (теми 1, 4, 5), російський (теми 1, 2, 3, 5), новина (теми 4, 5)*. Колокаційний аналіз і тематичне моделювання лексеми «фейк» демонструють асоціативно-семантичні зв'язки цього слова з номенами на позначення реалій війни: *ЗСУ, СБУ, мобілізація, окупанти, дезінформація, бомба*. Фейки є специфічним інструментом інформаційної війни, силові структури України, вітчизняні медіа докладають значних зусиль для протидії російській пропаганді, зокрема маніпулюванню інформацією (*спростував, протидії, розповсюджує, поширює*). У тематичному моделюванні також зацентровано на каналах комунікації (*соцмережі, телеграм*). В асоціативному полі лексеми «фейк» переважають оцінні, стилістично марковані реакції, які конкретизують уявлення про це поняття в мовній свідомості майбутніх журналістів. В упорядкованому електронному масиві досліджуване слово реалізує ключові асоціативно-семантичні зв'язки з тематично пов'язаними нейтральними назвами: *пропаганда, новини, ЗМІ* та словами на позначення актуальних суспільно-політичних реалій.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. За результатами вільного асоціативного експерименту, колокаційного аналізу та тематичного моделювання схарактеризовано асоціативне поле й асоціативно-семантичні зв'язки лексеми «фейк». Виокремлено ядерну й приядерну зону асоціативного поля, описано

периферійні реакції інформантів, за колокаційними ознаками визначено найчастотніші слова, семантично пов'язані з лексемою «фейк», тематичне моделювання уможливило окреслення типових контекстів її уживання. Перспективу подальших досліджень

убачаємо в продовженні і поглибленні аналізу асоціативної семантики медіадискурсу, а також організації асоціативних експериментів у майбутньому для відстеження динаміки асоціативних образів.

Вдячність

Автор висловлює подяку Ярославі Кухар за допомогу в розробці програмного забезпечення для тематичного моделювання LDA (Latent Dirichlet Allocation).

Література

- Бабич, М. Є., Слива, Т. В. (2024) Асоціативно-семантичні зв'язки лексики війна (на матеріалі корпусу української мови). *Закарпатські філологічні студії*, вип. 37, с. 9-13. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/72351> (07.02.2025).
- ВТСУМ (2001) – *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / укл. та гол. ред. В'ячеслав Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун. <https://slovyk.me/dict/vts/%D0%B0%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F> (07.02.2025).
- Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК) <https://uacorporus.org/> (09.02.2025).
- Голованова, Н. В. (2017). Медіапростір як важливий чинник побудови інформаційного суспільства. *Актуальні проблеми державного управління*, № 1 (51), с. 27-34.
- Денисевич, О. В. (2018). Асоціативне поле слова-стимулу «газета» в мовній картині світу українців. *Вісник Книжкової палати*, № 8, с. 29-31.
- Ділай, І.П., Ділай, М. П. (2022). Роль частотності у лінгвістичних дослідженнях. *Закарпатські філологічні студії*, вип. 21, т. 1, с. 146-151.
- Караванський, С. (2000). *Практичний словник синонімів української мови*. Київ : «Українська книга», 480 с.
- Кухар, Н. І., Гандзюк, В. О. (2024) Асоціативні образи медіа і журналіста в мовній картині світу майбутніх педагогів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць*, вип. 38, с. 15-22. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-38-02>
- Мудра, І. (2016). Поняття «фейк» та його види у ЗМІ. *Теле- та радіожурналістика*, вип. 15, с. 184-188.
- Панчук, Д. М. Фейк. *Велика українська енциклопедія*. <https://vue.gov.ua/Фейк> (07.02.2025).
- Рибачок, С. М. (2020). Лексичні засоби впливу мовної одиниці «фейк». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*, вип. 9(77), с. 121-124.
- Селезньова, О. М. (2022). Термін «медіапростір»: теоретичний підхід. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО, вип. 70, с. 359-363.
- СУМ 1970 – Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, т. 1.
- Шевченко, Л. І., Дергач, Д. В., Сизонов, Д. Ю. (2014). *Медіалінгвістика : словник термінів і понять* / за ред. Л. І. Шевченко. Вид. 2-ге, випр. і доп. Київ, 380 с.
- Яроцька, Г. (2019). Лінгвоаксіологічні аспекти рейтингового списку слів 2018 року. *Вісник Одеського національного університету. Філологія*, т. 24, вип. 1(19), с. 118-124. <http://philolvisnyk.onu.edu.ua/article/view/235627> (06.02.2025).
- CET – Collins English Thesaurus. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/fake-news>. (01.02.2025).

References

- Babych, M. Ye., Slyva, T. V. (2024) Asotsiatyvno-semantychni zviazky leksemy viina (na materiali korpusu ukrainskoi movy) [Associative-semantic relations of the lexeme війна (based on the Ukrainian language corpus)]. *Transcarpathian Philological Studies*, vyp. 37, pp. 9-13. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/72351> (07.02.2025). (in Ukrainian).
- CET – Collins English Thesaurus. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/fake-news>. (01.02.2025). (in English).
- Denysevych, O. V. (2018). Asotsiatyvne pole slova-stymulu «hazeta» v movnii kartyni svitu ukraintziv [The associative field of the stimulus word "newspaper" in the linguistic worldview of Ukrainian]. *Bulletin of the Book Chamber*, № 8, pp. 29-31. (in Ukrainian).
- Dilai, I.P., Dilai, M. P. (2022). Rol chastotnosti u linhvistychnykh doslidzhenniakh [The role of frequency in linguistic research]. *Transcarpathian Philological Studies*, vyp. 21, t. 1, pp. 146-151. (in Ukrainian).
- Heneralnyi rehionalno anotovanyi korpus ukrainskoi movy (HRAK) [General Regionally Annotated Corpus of the Ukrainian Language]. <https://uacorporus.org/> (09.02.2025). (in Ukrainian).
- Holovanova, N. V. (2017). Mediaprostir yak vazhlyvyi chynnnyk pobudovy informatsiinoho suspilstva [Media space as an important factor in building an information society]. *Current problems of public administration*, № 1 (51), pp. 27-34. (in Ukrainian).
- Karavanskyi, S. (2000). *Praktychnyi slovnyk synonimiv ukrainskoi movy* [Practical dictionary of synonyms of the Ukrainian language]. Kyiv : «Ukrainska knyha», 480 p. (in Ukrainian).
- Kukhar, N. I., Handziuk, V. O. (2024) Asotsiatyvnii obrazy media i zhurnalista v movnii kartyni svitu maibutnikh pedahohiv [Associative images of the media and the journalist in the language picture of the world of future teachers]. *Scientific notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics)*, vol. 38, pp. 15-22. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-38-02> (in Ukrainian).
- Mudra, I. (2016). Poniattia «feik» ta yoho vydy u ZMI [The concept of "fake" and its types in the media]. *TV and radio journalism*, vyp. 15, pp. 184-188. (in Ukrainian).
- Panchuk, D. M. Feik. *Velyka ukrainska entsyklopediia* [Great Ukrainian Encyclopedia]. <https://vue.gov.ua/Feik> (07.02.2025). (in Ukrainian).
- Rybachok, S. M. (2020). Leksychni zasoby vplyvu movnoi odynytsi «feik» [Lexical means of influence of the linguistic unit "fake"]. *Scientific Notes of the National University "Ostroh Academy": "Philology" Series*, vyp. 9(77), pp. 121-124. (in Ukrainian).
- Seleznova, O. M. (2022). Termin «mediaprostir»: teoretychnyi pidkhid [The term "media space": a theoretical approach]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. LAW Series*, vyp. 70, pp. 359-363. (in Ukrainian).
- Shevchenko, L. I., Derhach, D. V., Syzonov, D. Yu. (2014). *Medialinhvistyka : slovnyk terminiv i poniat* [Medialinguistics: dictionary of terms and concepts] / za red. L. I. Shevchenko. Vyd. 2-he, vypr. i dop. Kyiv, 380 p. (in Ukrainian).
- SUM 1970 – *Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tt.* [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes] / AN URSR. Instytut movoznavstva; za red. I. K. Bilodida. Kyiv : Naukova dumka, t. 1. (in Ukrainian).
- VTSUM (2001) – *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language] / ukl. ta hol. red. Viacheslav Busel. Kyiv ; Irpin : Perun. <https://slovnyk.me/dict/vts/%D0%B0%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F> (07.02.2025). (in Ukrainian).
- Yarotska, H. (2019). Linhvoaksiolohichni aspekty reitynhovoho spysku sliv 2018 roku [Linguo-axiological aspects of the 2018 ranking list of words]. *Bulletin of Odessa National University. Philology*, t. 24, vyp. 1(19), pp. 118-124. <http://philolvisnyk.onu.edu.ua/article/view/235627> (06.02.2025). (in Ukrainian).

Автор

Ніна Кухар, кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української мови
e-mail: gulevich.nina68@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9293-6804>

Author

Nina Kukhar, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department of the Ukrainian
Language
e-mail: gulevich.nina68@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9293-6804>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that she has no conflict of interest

Лінгвістика тексту. Стилiстичнi та контекстуальнi вияви лексичних i граматичних одиниць

УДК 811.111'373.46:330]:821.111(75)-94
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-05

Economic terminology in book «*My Life and Work*» by Henry Ford

Nataliia Ishchuk * <http://orcid.org/0000-0002-4726-9432>

Anna Osadchuk <https://orcid.org/0009-0002-2954-7563>

Iryna Sergushova <http://orcid.org/0009-0006-2427-3785>

Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Recived: 21.04.2025 • Accepted: 19.05.2025

Abstract

The study of specialized vocabulary within works of fiction offers significant benefits to linguistics by enabling the assessment of scientific and technological language's integration into artistic expression. Furthermore, translation of economic terminology used in different functional styles is a topic of continuing relevance in modern linguistic studies, since this process demands careful consideration of its lexical and grammatical properties, structure and etymology. The **purpose** of the paper is to study semantic, morphological and structural features of economic terminology used by H. Ford in his book *My Life and Work*, and to analyze the methods of its translation into Ukrainian used by U. Dzhaman. The **methods** used in the study include analysis, synthesis, induction, deduction, classification, continuous sampling of language material and linguistic analysis, quantitative analysis, statistical, graphical, as well as methods of logical, semantic, system-structural analysis, comparative and dialectical approaches. Results. By semantic criteria, the selected economic terms were distributed in 5 thematic groups: Production and Work Organization, Finance and Investment, Marketing and Sales, Economics, and Agriculture and Production. Economic terminology is predominantly composed of single-word terms, representing nearly half (49.5%) of the total; these are mostly derivatives (51.85%), followed by simple terms (38.9%), with compound terms being the least common (9.25%). Two-component terminological collocations make up 34.9%. Three-component terminological collocations account for 12.8%, while four-component terminological collocations are the smallest category, comprising only 2.8% of the economic terms. The structural analysis evidences that among the selected English economic terminological collocations prevailing are two-component terms which are presented by the following structural models: Adj + N, N + N, Adv + Adj. Among the three-component terms, the following structural models were identified: N + Prep + N, Adj + N + N, V + Adj + N, Adj + PII + N, N + Adj + N. Four-component terms, according to the analysis of selected terms, are built on the following structural models: Adj + N + Prep + N, V + N + Prep + N, Adv + Adj + Prep + N, N + N + Prep + N. Analysis of the translated terms reveals that calquing is the most frequently used technique, making up 28% of the total number of the lexical units under analysis, with synonymous substitution following it (16%). Contextual substitution represents 14% of the translation techniques used, while descriptive translation makes up a slightly smaller portion at 12%. Permutation and transposition each account for 9% of the total. The combined method constitutes 5%, transcoding makes up 4%, and compression has the lowest occurrence constituting 3%. **Conclusion.** The study confirms that the book employs a multitude of economic terms that have different semantic, morphological and structural features. A wide range of translation methods was used, calquing being dominant.

Keywords: economic terminology, thematic groups, morphological analysis, structural features, translation techniques

УДК 811.111'373.46:330]:821.111(75)-94
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-05

Економічна термінологія в книзі Генрі Форда «Моє життя та робота»

Наталія Іщук* <http://orcid.org/0000-0002-4726-9432>

Анна Осадчук <https://orcid.org/0009-0002-2954-7563>

Ірина Сергушова <http://orcid.org/0009-0006-2427-3785>

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, Україна

*Автор-кореспондент, e-mail: ischuk.n@donnu.edu.ua

Надійшла до редакції: 21.04.2025 • Схвалено до друку: 19.05.2025

Анотація

У статті проаналізовано семантичні, морфологічні та структурні особливості англomовної економічної термінології на матеріалі книги Г. Форда «Моє життя та робота», а також визначено перекладацькі прийоми, використані У. Джаман для перекладу економічних термінів українською мовою. Дібрані економічні терміни є невід'ємною частиною художнього твору, що відображають особливості науково-технічних й економічних процесів і явищ. Виокремлено 5 тематичних груп економічних термінів: виробництво та організація праці, фінанси та інвестиції, маркетинг та збут, економіка, сільське господарство, виробництво. Установлено, що економічна термінологія, що трапляється в аналізованому тексті, виражена простими термінами (терміни-іменники, терміни-прикметники, терміни-дієслова), деривативами із домінуванням суфіксальних лексичних одиниць, складними термінами та термінологічними словосполученнями. Найбільшу частку усіх термінів становлять однослівні терміни (49,5 %), а найменшу – чотирикомпонентні (2,8 %). Структурний аналіз свідчить, що серед економічних термінологічних словосполучень переважають двокомпонентні терміни, які представлені такими структурними моделями: Adj + N, N + N, Adv + Adj. Найбільш поширеними перекладацькими стратегіями, використаними для перекладу аналізованих економічних термінів, є калькування, синонімічна заміна, контекстуальна заміна та описовий переклад.

Ключові слова: економічна термінологія, тематичні групи, морфологічний аналіз, структурні особливості, методи перекладу

Introduction. Investigating the specialized vocabulary used in works of fiction offers valuable insights for linguistics since it provides a means of assessing the integration of scientific and technological language into artistic expression and analyzing its functional role therein.

Incorporating technical, economic, political, and other professional vocabulary into a literary work performs a pragmatic function. It enhances the narrative's realism by grounding the story in a specific professional context, giving authenticity to characters and their actions. Furthermore, it can reveal the expertise and background of individuals through their specialized language. This technique can also provide readers with a deeper understanding of complex systems or processes relevant to the plot, enriching their comprehension of the story's themes and implications.

The translation of economic terminology remains a subject of ongoing interest in the field of modern linguistics, particularly in light of the expanding economic discourse. Translating economic terms in fiction demands careful consideration of their lexical and grammatical properties, encompassing structure and etymology. This is crucial for several reasons, such as ensuring accurate and faithful rendition of meaning, preserving the author's stylistic nuances and overall tone, and facilitating cultural adaptation for the target audience.

Objective of the paper. The purpose of the paper is to consider semantic, morphological and structural features of economic terminology used by H. Ford in his book *My Life and Work*, and to analyze the methods of its translation into Ukrainian exploited by U. Dzhaman.

Review of recent publications. Studies into terminological lexicon in fiction are scarce. Among domestic linguists investigating the issue under consideration are A. Homon, M. Zaveriushchenko, N. Pysarska (Homon, Zaveriushchenko, Pysarska, 2022) who studied the role and functions of scientific terms in Ivan Franko's short prose, and analyzed it in detail for the presence of legal-administrative and production terms; V. Horda and N. Pushyk (Horda, Pushyk, 2021) explored the use of legal terminology in two short stories by Jeffrey Archer, identifying the various functions legal terminology performs in the narrative; H. Horodylovskaya (Horodylovskaya, 2003) studied the use of legal terminology in the historical prose of Roman Ivanychuk, analyzing how legal terms function within the literary text, specifically in Ivanychuk's historical novels, and what stylistic functions they perform. The paper by N. Ishchuk and I. Hrachova (Ishchuk, Hrachova, 2022) scrutinizes structural features of English economic terminological collocations taken from Explanatory English-Ukrainian dictionary of economic terms and from recent issues of such newspapers as *Intereconomics*, *The Guardian*, and *Bloomberg*. L. Naumenko and A. Hordieieva (Naumenko, Hordieieva, 2011) offer a comprehensive classification of translation techniques that are often used to render English-language economic terms in Ukrainian.

The absence of studies into economic terminology in literary texts as well as lack of research into the translation techniques of economic terms used in translated books determine the **relevance** of the paper. The **subject** of the study is economic terms in H. Ford's book *My Life and Work*. The **object** is the semantic, morphological and structural features of economic terms used in book *My Life and Work* by H. Ford; translation techniques applied in U. Dzhaman's translation of the book into Ukrainian. The material under study is represented by 218 selected economic terms.

Results of research. Technical vocabulary is the core component of the vocabulary inherent to the scientific style. It mainly performs the nominative function, and its task is to accurately denote concepts and phenomena without resorting to imagery or emotional colouring. However, due to the fact that boundaries between styles are not fixed, words or phrases can easily penetrate other styles. Extrinsic elements are most common in fiction because literary style is seen as a more open system than other functional styles (Horodylovskaya, 2003, p. 43). Moreover, in fiction, terms reveal their potential in different ways. They not only name professional realities, but also create a vivid picture of the production environment and help the reader feel the atmosphere of the characters' work. This approach fosters a more profound comprehension of the characters' occupation, their principles, and their behavioural pattern (Homon, Zaveriushchenko, Pysarska, 2022, p. 34). V. Horda and V. Pushyk notice that once terms go beyond their "natural environment", they lose some of their semantic qualities (Horda, Pushyk, 2021, p. 123).

Henry Ford's book *My Life and Work* is one of the most famous works that not only tells the story of Ford's life, but also details his business philosophy, innovative ideas and views on social and economic processes. Henry Ford, one of the most prominent entrepreneurs and innovators of the 20th century, changed the face of the automotive industry and became a symbol of business success made possible by his innovative approaches to labour organisation, mass production and management.

Terminological vocabulary is intensively employed in the book, reflecting the achievements of that period and offering detailed descriptions of various industrial and economic processes, for example, *wage system*, *cost reduction*, *business growth*, etc. The economic lexis used by the author is characterized by its **concreteness, functional precision, and pragmatic orientation**. These terms emphasize **processes** (*production, management, investment*), **outcomes** (*profit, losses, wastage*), and imbalances in economic (*overproduction*). Some terms carry **strong evaluative connotations**, with positive terms (*efficiency, productivity*) linked to progress, and negative ones (*waste, mismanagement*).

Economic terms under consideration can be divided into 5 thematic groups, considering the context and areas to which the mentioned concepts relate.

TG Production and Work Organization. The lexis in this thematic group includes 1) terms related to the description of the production process: *conveyor, production, standardization, efficiency, operating cost*, etc.; 2) terms related to the organization of labor and personnel management: *wages, qualified, discipline, mismanagement*, etc.

TG Finance and Investment is represented by terms related to financial transactions: *bookkeeping, working capital, investments, profit, loss, price, value, shares*, etc.

TG Marketing and Sales includes two thematic subgroups: 1) terms related to marketing strategy: *advertising, salesman, consumer, competition*, etc.; 2) terms related to pricing and sales: *fair price, cash discount, sale, follow-up sales system, demand, supply*, etc.

TG Economics, for example, capitalist, socialism, buying power, industrial establishment, progress, efficiency, consumption, etc.

TG Agriculture and Production, for instance, farming, agriculture, yield, tractor, machine, machinery, maintenance, etc.

By their morphological features, the economic terms found in the book under study fall into the following groups: 1) simple terms, e.g. *stock, bonds, cash, industry, concern*, etc.; 2) derivatives that comprise prefixal (e.g. *refinanced, disservice*), suffixal (e.g. *purchaser, shipping, dealer, employer*) and prefixal-suffixal (e.g. *superintendent mismanagement*) terms; 3) compounds, e.g., *workman, patternmaker, stockholder, warehouse*, etc.; 4) terminological collocations, e.g. *universal demand, central distribution, monetary system, wage rates*, etc.

The following prefixes were observed in the economic terminology sampled: **dis-** (*disservice, discount, distribute*); **mis-** (*mismanagement*); **non-** (*non-consumable, non-productive, non-working*); **over-** (*overhead*); **re-** (*redistribute, refinance*); **semi-** (*semi-public*); **sub-** (*substitute, subordinate, sub-foreman*); **under-** (*undertake*). The suffixes that were most frequently encountered during this study include: **-able** (e.g. *profitable, serviceable, unsaleable*); **-age** (e.g. *shortage, storage*); **-al** (e.g. *industrial, financial*); **-ate** (e.g. *liquidate, operate*); **-ed** (e.g. *qualified, skilled*); **-ee** (*employee*); **-er** (e.g. *employer, purchaser*); **-ing** (e.g. *profiteering, merchandising*); **-ity** (e.g. *prosperity, scarcity*); **-ment** (e.g. *investment, management*); **-or** (e.g. *competitor, speculator*); **-tion** (e.g. *transportation, capitalization, standardization*).

The study shows that suffixes are the primary means of forming derived economic terms, making up 50% of the total. Prefixal economic vocabulary accounts for 28.6%, and terms having both prefixes and suffixes constitute 21.4%.

The patterns of compounding processes in the compound economic terms found in the book under consideration include **N + N** or **V + N**, e.g. **agriculture** (from Latin: *ager* (field) + *cultura* (cultivation)), **bookkeeping, chairman, foreman, patternmaker, stockholder, storekeeper, warehouse, workman, workshop**. It should be noted that today, such terms denoting people within an organization as **chairman, foreman** and **workman** are usually replaced by their gender-neutral equivalents, e.g. **chairperson, foreperson/foremaster** and **worker**.

Below are the charts that illustrate the distribution of economic terms used by H. Ford in his book depending on the number of components

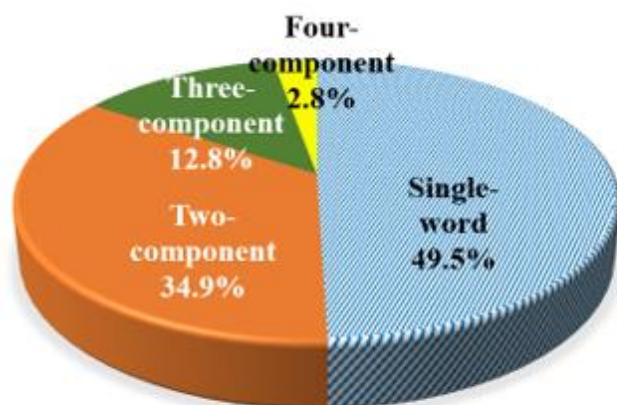

Fig. 1 Distribution of economic terminological lexis by the number of components

As the chart in fig. 1 shows, single-word terms that are represented by 108 term units constitute the largest share of economic terms (49.5%). These are followed by two-component terminological collocations that account for 34.9% with a total of 76 term units. Three-component terminological collocations make up 12.8% being represented by 28 term units, and the share of four-component terminological collocations (6 lexical units) is 2.8%.

The pie chart in fig. 2 demonstrates that the lion's share of single-word economic terms falls on derivatives (51.85%). Simple terms account for 38.9% and compounds represent the least numerous group making up 9.25%.

Single-word terms (108 units) are represented by the following parts of speech: 1) nouns, which constitute the largest share – 79 term units (73.1%), e.g. *bond* – облигація; *profiteering* – спекуляція; *stock* – акція, etc.; 2) adjectives, which are represented by 15 lexical units (14%); and 3) verbs, which are represented by 14 units (13%), e.g. *produce* – виробляти; *employ* – наймати; *sell* – продавати; *distribute* – розподіляти; *pay* – платити; *consume* – споживати, etc.

Structural models of **two-component terminological collocations** are represented by 76 units:

- Adj + N model is the most productive one, it is represented by 51 term units (67.1%), e.g. *manual labourer* – некваліфікована праця, чорнороб; *red*

(Fig.1), and the distribution of single-word terms depending on their morphological features (Fig.2).

Fig. 2 Distribution of economic single-word terms by morphological features

tape – бюрократична тяганина; *man-killing work* – виснажлива робота, etc.;

- N + N model is less productive; it is represented by 24 term units (31.6%), e.g. *money chase* – гонитва за грошима; *day shift* – денна зміна; *cash balance* – бухгалтерський баланс; etc.;

- Adv + Adj model is represented by 1 unit (1.3%): *highly specialized* – вузько спеціалізований.

Structural models of **three-component terminological collocations** are represented by 28 units:

- N + Prep + N model is the most productive one, it is represented by 24 term units (85.6%), e.g. *right of property* – право власності; *cost of making* – вартість виробництва; *expense of production* – вартість виробництва; *source of money* – джерело прибутку; *cost of materials* – вартість матеріалів, etc.

The following models are represented by 1 term unit, each constituting 3.6%:

- Adj + N + N: *follow-up sales system* – система ведення історії продажів;

- V + Adj + N: *cut buying power* – урізати купівельну спроможність;

- Adv + PII + N: *highly subdivided industry* – високо стандартизована, глибоко розгалужена промисловість;

– N + Adj + N: *profit sharing rate* – частка розподілу прибутку.

Structural models of **four-component terminological collocations** are represented by 6 units:

– Adj + N + Prep + N model is the most productive one, it is represented by 3 term units (50%), e.g. *original investment of money* – вкладений початковий капітал; *manual handling of material* – ручна обробка матеріалу, etc.

The following models are represented by 1 term unit, each constituting 16.67%:

– V + N + Prep + N: *devise plans of production* – розробити алгоритм дій;

– Adv + Adj + Prep + N: *physically incapacitated for labour* – недієздатні до фізичної праці;

– N + N + Prep + N: *market rate of paying* – ринкова ставка оплати.

We applied the classification of translation methods by L. Naumenko and A. Hordieieva (Naumenko, Hordieieva, 2011, p. 4–5) to analyze the Ukrainian translation of the book, and revealed a wide range of the translation techniques used to render economic terminology. Thus, the most frequently employed translation technique is *calquing* – 28%, for example: Therefore, they say that a proper charge against the **operating expenses** of a business is the interest on this money (Ford, 1922, p. 30). – *Таким чином, операційні витрати в бізнесі передбачають виплату відсотків із вкладених грошей* (Форд, 2016, р. 53). Then why do we hear so much talk about the “liquidation of labour” and the benefits that will flow to the country from cutting wages — which means only the cutting of **buying power** and the curtailing of the **home market**? (Ford, 1922, p. 85). – *Тоді чому ми так багато чуємо про «ліквідацію робочої сили» і про ті переваги, які очікують країну після скорочення витрат на заробітну плату? Це ж означає тільки урізання купівельної спроможності та згортання внутрішнього ринку* (Форд, 2016, р. 145).

The next most common translation method is *synonymous substitution* – 16%, for instance: **Profiteering** is bad for business (Ford, 1922, p. 11). – *Спекуляція – погано для бізнесу* (1, р. 21). *Our machines are placed very close together – every foot of floor space in the factory carries, of*

course, the same overhead charge (Ford, 1922, p. 83). – *Наші машини розташовані дуже близько одна від одної. Кожен метр площі заводу несе, звичайно, однакові накладні витрати* (Форд, 2016, р. 139). *The scale of their living – the rate of their wages – determines the prosperity of the country* (Ford, 1922, p. 85). – *Масштаби їхнього життя – розмір їхньої заробітної плати – визначає рівень добробуту у країні* (Форд, 2016, р. 145).

The third commonly observed method is *contextual substitution* – 14%. Examples include: *One point that is absolutely essential to high capacity, as well as to humane production, is a clean, well-lighted and well-ventilated factory* (Ford, 1922, p. 83). – *Один момент, який є абсолютно необхідним для високої продуктивності, а також гідних умов виробництва, – це чисте, добре освітлене й добре провітрюване приміщення* (Форд, 2016, р. 139). *This buying experience is given at length because it explains our selling policy* (Ford, 1922, p. 105). – *Ця закупівельна практика описується так докладно, тому що вона пояснює нашу політику продажу* (Форд, 2016, р. 179).

About 12% of economic terms were translated using the *descriptive translation*, for example: ... *excess organization and consequent red tape* (Ford, 1922, p. 67). – ... *надмірна заорганізованість і, як наслідок бюрократична тяганина* (Форд, 2016, р. 115). *We have no cut-and-dried places – our best men make their places* (Ford, 1922, p. 72). – *Ми не тримаємо шаблонних вакансій – наші найкращі люди створюють собі робочі місця* (Форд, 2016, р. 121). *We do not want any hard, man-killing work about the place, and there is now very little of it* (Ford, 1922, p. 74). – *Ми не хочемо, щоб робота була важкою, виснажливою для людини, а такої в нас зараз дуже мало* (Форд, 2016, р. 124).

Permutation constitutes 9% of the applied translation techniques. Examples include: It does not help toward a solution to talk about abolishing the **wage system** and substituting communal ownership (Ford, 1922, p. 92). – *Розмови про усунення системи зарплат і переведення власності у суспільну власність рішення цієї проблеми не допоможуть* (Форд, 2016, р. 153). And since we have the firm policy of steady **price reduction**,

there is always pressure (Ford, 1922, p. 109). – А оскільки ми завжди притримуємося твердої політики неухильного **зниження цін**, тиск завжди присутній (Форд, 2016, р. 183).

Transposition, similar to permutation (also at 9%), is another method employed in translating economic terms, for example: ... I was in the **day shift** and every night and all of every Saturday night I worked on the new motor (Ford, 1922, p. 24). – ... я перейшов на **денну зміну** і щовечора, а також усю ніч щосуботи я працював над новим двигуном (Форд, 2016, р. 42). *But changes in manufacturing processes will come very rapidly and wholly naturally* (Ford, 1922, p. 37). – Але зміни у **виробничих процесах** настануть дуже швидко й це абсолютно природно (Форд, 2016, р. 65).

The use of the *combined method*, which makes up 5%, was also observed in our study, for example, the combination of permutation and transposition: If profits ... go to provide a sounder basis for business, better **working conditions**, better wages, more extended employment — that is quite another thing (Ford, 1922, p. 119). – Якщо

прибуток ... іде на те, щоб створити міцніший фундамент для бізнесу, поліпшення **умов праці**, розширення зайнятості – це зовсім інша справа. (Форд, 2016, р. 201).

The *transcoding* method was applied to 4% of the economic terms under study, for instance: *But they are not distributed as **dividends*** (Ford, 1922, p. 117). – Але він не розподіляється, як **дивіденди** (Форд, 2016, р. 198). *Monopoly is bad for **business*** (Ford, 1922, p. 11). – **Монополія** – це погано для **бізнесу** (Форд, 2016, р. 21).

Compression turned out to be the least frequently utilized method of rendering economic terminology in Ukrainian constituting 3%, for example: ... each **business depression**, so-called, ought to be regarded as a challenge to the brains of the business community (Ford, 1922, p. 101). – ... кожну **депресію**, якщо так її називати, треба розглядати, як виклик розумовим здібностям бізнес-спільноти (Форд, 2016, р. 170).

The obtained results are presented in the chart below (Fig. 3).

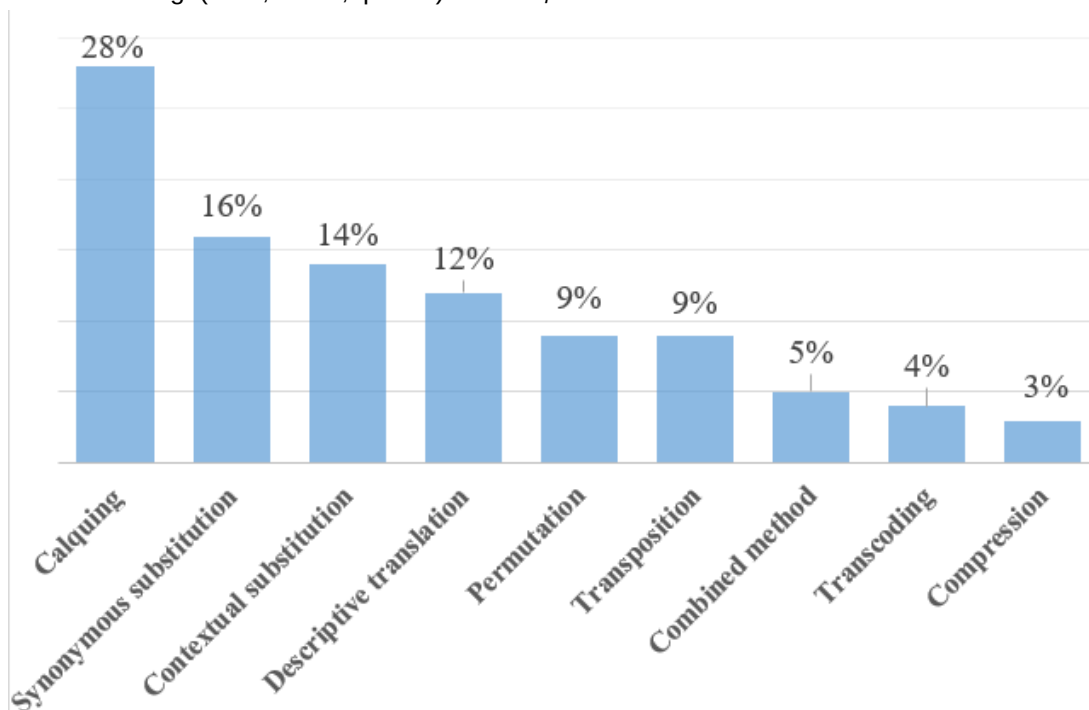

Fig. 3 Frequency of using translation methods in translating economic terms

Having studied the translated economic terms, we can state that in her rendition of *My Life and Work* by H. Ford, U. Dzhaman thoroughly analyzed

the meaning of the economic terminology, ensuring the fullest possible reproduction while considering their thematic context and the connotations they

evoke for native speakers. However, we find the occasional use of some translation techniques irrelevant because it resulted in the decreased equivalence or adequacy. For instance, cutting wages (Ford, 1922, p. 85) could have been rendered in Ukrainian as “зниження заробітної плати” instead of “скорочення витрат на заробітну плату” (Форд, 2016, p. 145); *cost of manufacture* (Ford, 1922, p. 37) should have been translated into Ukrainian as “вартість виробництва” instead of “затратність виробництва” (Форд, 2016, p. 65) because “затратність” describes something that is unprofitable, money-losing, while “вартість” does not imply sustaining losses, consequently, does not carry a negative connotation.

Conclusion. The present findings confirm that the book *My Life and Work* by H. Ford employs a substantial amount of economic terminological vocabulary that reflects the period's progress and details various industrial and economic processes.

By semantic criteria, the sampled economic terms were distributed in 5 thematic groups: Production and Work Organization, Finance and Investment, Marketing and Sales, Economics, and Agriculture and Production. This specialized lexis consists of simple terms, derivatives, compounds, and terminological collocations.

Economic terminology is predominantly composed of single-word terms, representing nearly half (49.5%) of the total. Two-component terminological collocations make up the next largest group at 34.9%. Three-component terminological collocations account for 12.8%, while four-component terminological collocations are the smallest category, comprising only 2.8% of the economic terms. Derivatives make up the majority of single-word economic terms, accounting for over half (51.85%) of the total. Simple terms comprise the next largest portion at 38.9%, while compound terms are the least frequent, representing only 9.25%. The study also shows that suffixes are the primary means of forming derived economic terms, making up 50% of the total. Prefixes account for 28.6%, and both prefixes and suffixes are used in 21.4% of the terms.

Literature

Гомон, А. М., Заверющенко, М. П., Писарська, Н. В. (2022). Специфіка вживання наукових термінів у сучасній художній прозі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія* : зб. наук. праць, № 54, с. 34–37. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.54.8>

The study evidences that among the selected English economic terminological collocations prevailing are two-component terms which are presented by the following structural models: Adj + N, N + N, Adv + Adj. Among the three-component terms, the following structural models were identified: N + Prep + N, Adj + N + N, V + Adj + N, Adj + PII + N, N + Adj + N. Four-component terms, according to the analysis of selected terms, are built on the following structural models: Adj + N + Prep + N, V + N + Prep + N, Adv + Adj + Prep + N, N + N + Prep + N. The data obtained in our research harmonizes with the previous findings (Ishchuk, Hrachova, 2022, p. 109) regarding the dominance of two-component terms. This suggests a strong tendency in economic English to use relatively simple, two-component structures to express concepts. However, the specific structural patterns identified for multi-component terms show significant variations. The differences illustrate the dynamic nature of language and how specialized vocabularies vary depending on the industrial and economic processes described.

Analysis of the translated terms reveals that calquing is the most frequently used technique, making up 28% of the total number of the lexical units under analysis, with synonymous substitution following it at 16%. Contextual substitution represents 14% of the translation techniques used, while descriptive translation makes up a slightly smaller portion at 12%. Permutation and transposition each account for 9% of the total. The combined method constitutes 5%, transcoding makes up 4%, and compression has the lowest occurrence accounting for 3%.

U. Dzhaman's translation of H. Ford's book *My Life and Work* shows careful attention to economic terminology, aiming for accuracy and naturalness for native speakers, though some choices resulted in reduced equivalence. Needed is further research into the semantic, morphological and structural features of economic terms used in other literary texts, as well as quantitative analysis of translation methods used in translating economic lexis into Ukrainian.

- Горда, В. В., Пушик, Н. В. (2021). Функціонування юридичних термінів у художньому дискурсі (на прикладі оповідань Jeffrey Archer "The Chinese Statue", "The Coup"). *Закарпатські філологічні студії*, т. 1, вип. 19, с. 118–124. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.19.1.22>
- Городиловська, Г. П. (2003). Правнича термінологічна лексика в історичних творах Романа Іваничука. *Наукові записки НаУКМА: Філологічні науки*, том 22, ч. 1, с. 43–47.
- Науменко, Л. П., Гордєєва, А. Й. (2011). *Практичний курс перекладу з англійської мови на українську. Practical Course of Translation from English into Ukrainian*: навч. посіб. Вінниця : Нова Книга, 136 с.
- Форд, Г. (2016). *Моє життя та робота*. Пер. з англ. Уляна Джаман. Київ : Наш Формат, 352 с.
- Ishchuk, N., Hrachova, I. (2022). English Economic Terminological Collocations and Their Translation into Ukrainian. *Лінгвістичні студії Linguistic Studies*: зб. наук. праць, вип. 44, с. 100–112.
- Ford, H. (1922). *My Life and Work*. Garden City, New York : Doubleday, Page & Company, 284 p.

References

- Ford, H. (1922). *My Life and Work*. Garden City. New York : Doubleday, Page & Company, 284 p. (in English).
- Ford, H. (2016). *My Life and Work*. Translated from English by Uliana Dzhaman. Kyiv : Nash Format, 352 p. (in Ukrainian).
- Homon, A. M., Zaveriushchenko, M. P., Pysarska, N. V. (2022). Spetsyfika vzhyvannya naukovykh terminiv u suchasni khudozhnii prozi [Specificity of the use of scientific terms in modern artistic prose]. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology*: collection of scientific articles, pp. 34-37. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.54.8> (in Ukrainian).
- Horda, V. V., Pushyk, N. V. (2021). Funktsionuvannya yurydychnykh terminiv u khudozhnomu dyskursi (na prykladi opovidan Jeffrey Archer "The Chinese Statue", "The Coup") [Functioning of legal terms in artistic discourse (on the example of stories by Jeffrey Archer "The Chinese Statue" and "The Coup")]. *Transcarpathian philological studies*, vol. 1, issue 19, pp. 118-124. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.19.1.22> (in Ukrainian).
- Horodylovskaya, H. P. (2003). Pravnycha terminolohichna leksyka v istorychnykh tvorakh Romana Ivanychuka [Legal Terminology in the Historical Works of Roman Ivanychuk]. *Scientific Notes of the National University of Kyiv-Mohyla Academy: Philological Sciences*, vol. 22, part 1, pp. 43–47. (in Ukrainian).
- Ishchuk, N., Hrachova, I. (2022). English Economic Terminological Collocations and Their Translation into Ukrainian. *Linguistic Studies*: collection of scientific articles, issue 44, pp. 100–112. (in English).
- Naumenko, L. P., Hordieieva, A. Y. (2011). Praktychnyi kurs perekladu z anhliiskoi movy na ukrainsku [*Practical Course of Translation from English into Ukrainian*]. Vinnytsia : Nova Knyha, 136 p. (in Ukrainian).

Автори

Наталія Ішчук, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування
e-mail: ischuk.n@donnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-4726-9432>

Анна Осадчук, студентка економічного факультету
e-mail: osadchuk.a@donnu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0002-2954-7563>

Ірина Сергушова, студентка економічного факультету
e-mail: serhushova.i@donnu.edu.ua <http://orcid.org/0009-0006-2427-3785>

Конфлікт інтересів

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів

Authors

Nataliia Ishchuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Specific Purposes
e-mail: ischuk.n@donnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-4726-9432>

Anna Osadchuk, a student of the Faculty of Economics
e-mail: osadchuk.a@donnu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0002-2954-7563>

Iryna Sergushova, a student of the Faculty of Economics
e-mail: serhushova.i@donnu.edu.ua <http://orcid.org/0009-0006-2427-3785>

Conflict of Interests

The authors declare that they have no conflict of interest

УДК 811.161.2'373.23 (09)
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-06

Антропоідентифікація жінок у щоденниковому дискурсі української мови першої половини XVIII ст.

Володимир Кліменков <https://orcid.org/0009-0005-5508-1500>

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна

Надійшла до редакції: 29.04.2025 • Схвалено до друку: 26.05.2025

Анотація

Наукову розвідку присвячено дослідженню засобів однослівної антропоідентифікації жінок у щоденниковому дискурсі української мови першої половини XVIII ст., що є малодослідженим аспектом історичної антропоніміки. Автор наголошує на актуальності комплексного діяхронного вивчення регіональних антропонімічних систем, зокрема Чернігівщини та Стародубщини, які в зазначений період перебували на перетині різних культурних і мовних впливів (польського, українського, московського). **Метою** дослідження є поглиблене розуміння лінгвальних і соціокультурних особливостей життя жінок ранньомодерної України крізь призму їхнього іменування. Джерельною базою слугували унікальні щоденникові записи генерального хорунжого Миколи Даниловича Ханенка за 1719–1754 рр., які, попри свою цінність, лише частково потрапляли в поле зору ономастів. У дослідженні застосовано комплекс **методів**, що включає загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція), лінгвістичні (описовий, суцільної вибірки, контекстуальний, прагмалінгвістичний, дискурс-аналіз) і соціокультурні (історико-культурний контекстуальний аналіз, соціолінгвістичний підхід). Аналіз попередніх досліджень увиразнює загальну тенденцію до незначної кількості жіночих найменувань у писемних пам'ятках XIV–XVIII ст. Українські та польські науковці (М. Сенів, І. Єфименко, Л. Литвинчук, В. Денисюк, О. Зелінська, І. Митник, Л. Дацевич, Е. Рудницька-Фіра, М. Олейнік та ін.) одноставно пов'язують це з низьким соціально-правовим статусом жінки того часу та специфікою ділових документів, де чоловіки були основними суб'єктами правових відносин. **Ключові висновки** розвідки демонструють, що однослівні антропоніми в щоденнику М. Ханенка виконують не лише номінативну та ідентифікаційну функції, а й функцію нагадування та маркера емоційного досвіду. Їхнє використання відображає ступінь близькості, емоційне ставлення та динаміку стосунків автора зі згадуваною особою. Зокрема, доньку автор іменує ласкавими формами (*Настуся*, *Настя*) поряд з офіційною (*Анастасія*), що свідчить про українськість мови пам'ятки та інтимний характер щоденника. Дослідження також виявило, що однослівні антропоніми на зразок «ім'я» використано переважно для ідентифікації дівчаток, дівчат і жінок нижчих соціальних прошарків (з адаптованими або зниженими формами імен), тоді як церковнослов'янські форми збережені для представниць суспільних верхів. Попри домінування чоловічих найменувань, щоденник містить випадки ідентифікації жінок за прізвищем чоловіка, що характерно для представниць суспільної верхівки. Активно функціонують андроніми, утворені від імені чи прізвища чоловіка/батька за допомогою афіксів *-их-а*, *-ин-а*, *-ов-а*, що було поширеним явищем на всій українськомовній території. Досліджуваний жанр щоденника, зберігаючи ділову традицію, демонструє відхід від суто офіційних найменувань, надаючи простір для живомовних інтимних ідентифікацій. Наведені результати значно розширюють уявлення про засоби номінації та ідентифікації жінок в українському соціумі першої половини XVIII ст., відкриваючи нові перспективи для розуміння психології особистості та нюансів повсякденної комунікації того періоду.

Ключові слова: антропонім, андронім, антропонімна формула, одноклексемні найменування, щоденниковий дискурс, українська мова XVIII ст.

Anthroponymic identification of women in the diary discourse of the Ukrainian Language in the first half of the 18th century

Volodymyr Klimenkov <https://orcid.org/0009-0005-5508-1500>

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine

Received: 29.04.2025 • Accepted: 26.05.2025

Abstract

This scientific study investigates the means of single-word anthroponymic identification of women in the diary discourse of the Ukrainian language during the first half of the 18th century, a largely under-researched aspect of historical anthroponymics. The author emphasizes the relevance of a comprehensive diachronic study of regional anthroponymic systems, particularly those of Chernihivshchyna and Starodubshchyna, which at that time were at the intersection of various cultural and linguistic influences (Polish, Ukrainian, Moscovite). The research **aims** to deepen the understanding of the linguistic and sociocultural characteristics of women's lives in early modern Ukraine through the prism of their naming. The primary source for this study consists of the unique diary entries of General Ensign Mykola Danylovych Khanenko from 1719–1754, which, despite their value, have only partially drawn the attention of onomasts. The study employs a complex set of **methods**, including general scientific approaches (analysis, synthesis, induction, deduction), linguistic methods (descriptive, continuous sampling, contextual, pragmalinguistic, discourse analysis), and sociocultural approaches (historical-cultural contextual analysis, sociolinguistic approach). An analysis of previous research highlights a general tendency toward a small number of female names in written records from the 14th – 18th centuries. Ukrainian and Polish scholars (M. Seniv, I. Yefymenko, L. Lytvynchuk, V. Denysiuk, O. Zelinska, I. Mytnik, L. Dacewicz, E. Rudnicka-Fira, M. Olejnik, among others) unanimously attribute this to the low socio-legal status of women at that time and the specifics of official documents where men were the main subjects of legal relations. The key findings of the study demonstrate that single-word anthroponyms in M. Khanenko's diary fulfill not only nominative and identificational functions but also the function of reminding and marking emotional experience. Their use reflects the degree of closeness, emotional attitude, and the dynamics of the author's relationship with the person mentioned. Specifically, the author refers to his daughter using affectionate forms (*Настуся*, *Настя*) alongside the official form (Анастасія), which indicates the Ukrainian nature of the monument's language and the intimate character of the diary. The study also revealed that single-word anthroponyms of the «name» type were predominantly used for identifying girls, young women, and women of lower social strata (with adapted or diminished forms of names), while Church Slavonic forms were preserved for representatives of the upper classes. Despite the dominance of male names, the diary contains instances of women being identified by their husband's surname, which is characteristic of representatives of the upper classes. Andronyms formed from the husband's/father's name or surname using the affixes *-ух-а*, *-иш-а*, *-ов-а* are actively functioning, which was a widespread phenomenon throughout the Ukrainian-speaking territory. The researched genre of the diary, while maintaining a business tradition, demonstrates a departure from purely official names, providing space for colloquial, intimate identifications. The presented results significantly expand the understanding of the means of nomination and identification of women in Ukrainian society during the first half of the 18th century, opening new perspectives for understanding the psychology of personality and the nuances of everyday communication of that period.

Keywords: anthroponym, andronym, anthroponymic formula, single-lexeme names, diary discourse, Ukrainian language of the 18th century

Постановка проблеми. Власні назви, зокрема антропоніми, становлять важливу частину лексичної системи будь-якої мови, відображаючи глибинний зв'язок народу з його культурним і ментальним світом. Попри те, що сучасні дослідники здебільшого зосереджені на культурологічному вимірі антропонімів, проблеми історичної антропоніміки були і є актуальними. Ономасти неодноразово відзначали життєву потребу комплексного діахронійного вивчення регіональних антропонімних систем для формування повної картини розвитку загальноукраїнської номінаційної системи. Українська історична антропоніміка має потужну емпіричну базу, накопичену завдяки працям таких науковців, як С. Бевзенко, Ю. Блажчук, В. Денисюк, О. Добровольська, І. Єфименко, Р. Керста, О. Маштабей, О. Неділько, Р. Осташ, М. Сенів, І. Фаріон, М. Худаш, В. Шевцова, П. Чучка, Л. Ящук та ін. На нашу думку, досліджуючи локальні антропонімні системи, украї важливо враховувати історичні та соціально-економічні особливості розвитку відповідного регіону, що знаходить відображення у загальноприйнятих способах ідентифікації осіб передусім в офіційно-діловому дискурсі. Особливо акцентуємо, що антропонімія українських земель XVIII ст. ще не отримала системного дослідження, хоч її вивчення матиме вагоме значення для розуміння північно-східного ареалу України.

Історична своєрідність Чернігівщини і Стародубщини в зазначений період полягала в її прикордонному розташуванні: на заході вона межувала з українськими та білоруськими землями, що входили до складу Речі Посполитої, а на сході та півночі – з московськими землями, що через зовнішню політику, зокрема й мовну, усіляко намагалися асимілювати місцеве населення, на півдні – з українськими землями, що переживали складний період тотального втручання новопроголошеної (йдеться про зміну назви) імперії в усі сфери діяльності козацько-гетьманської держави аж до її повної ліквідації 1775 року. Це, власне, окреслює мовний статус Чернігівщини і Стародубщини, які опинилися своєрідним буфером між західнослов'янською (зокрема

польською) та українською, з одного боку, та московською, з іншого, антропонімними системами, демонструючи при цьому не лише власні імена з цих антропонімосистем, а й різні способи ідентифікації особи. Констатуємо, що стан вивчення способів іменування осіб, зокрема жінок, у пам'ятках окресленого регіону першої половини XVIII ст. є недостатнім для максимально повного відтворення картини формування мовної системи регіону, зокрема лексики, що й визначає актуальність нашого дослідження.

Метою розвідки є дослідження та аналіз засобів однослівної антропоідентифікації жінок у щоденниковому дискурсі української мови першої половини XVIII століття, що сприятиме поглибленому розумінню як лінгвальних особливостей української мови того часу, так і соціокультурних аспектів життя жінок у ранньомодерній Україні.

Джерельним підґрунтям дослідження слугували щоденникові записи генерального хорунжого Миколи Даниловича Ханенка за 1719–1754 рр., які в аспекті ономастики презентовані тільки кількома студіями В. Денисюка та О. Зелінської (Денисюк, 2023; Денисюк, Зелінська, 2024; Денисюк, 2025).

Дослідження стало можливим завдяки застосуванню комплексу взаємодоповнювальних **методів**, зокрема загальнонаукових (аналіз і синтез, індукція та дедукція, порівняння, систематизація та класифікація), лінгвістичних (описовий, метод суцільної вибірки, контекстуальний аналіз, прагмалінгвістичний аналіз, дискурс-аналіз), культурологічних і соціологічних (історико-культурний контекстуальний аналіз, соціолінгвістичний підхід) методів. Використання цих методів у комплексі забезпечило всебічне та глибоке дослідження теми, дало змогу не лише виявити та описати засоби антропоідентифікації, а й інтерпретувати їх у широкому лінгвістичному та соціокультурному контексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Майже в кожному науковому дослідженні, присвяченому антропонімії того чи того історичного періоду, різною мірою розглянуто питання функціонування власних жіночих найменувань. Україністика має як окремі статті чи розділи в монографіях чи дисертаційних

працях (див. розвідки Л. Гумецької, В. Денисюка, О. Зелінської, О. Маштабей, Л. Самійленко, Л. Литвинчук (Ящук) та ін.), так і спеціальне дослідження «Українська антропонімія XIV–XVIII ст. (жіночі найменування)» М. Сенів (Сенів, 1986). Науковці одностайні в тому, що незначна кількість жіночих найменувань у писемних пам'ятках зумовлена соціальним чинником: жінка навіть у XVIII ст. не була юридичною особою, а тому її ідентифікували виключно за чоловічою лінією. Зокрема, М. Сенів причиною незначної кількості жіночих іменувань у діловій документації XIV–XVIII ст. вважає нерівноправне, залежне становище жінки в суспільстві та сім'ї (Сенів, 1980, с. 161, 200). Такої думки дотримуються І. Єфименко (Єфименко, 2007), Л. Литвинчук (Литвинчук, 2002; Ящук, 2018), В. Мойсієнко (Мойсієнко, 2013). В. Денисюк та О. Зелінська незначну кількість власних найменувань жінок у ділових документах Брацлавщини XVI ст. пояснюють кількома причинами: «...по-перше, шляхта на Брацлавщині тільки починала формуватися як соціальний прошарок... По-друге, прерогатива чоловіка як захисника держави, а відтак і захисника та глави сім'ї детермінувала його присутність у будь-якій діловій ситуації» (Denysiuk, Zelinska, 2023, с. 49).

Прикметно, що такі ж причини відсутності найменувань жінок у ділових текстах називають і польські мовознавці. зокрема, студіювання ділової документації Волині дало підстави І. Митнік виокремити дві основні причини малої кількості найменувань жінок – специфіка документа та соціально-правовий статус: «Імена жінок рідко зафіксовано в досліджуваних джерелах. Це пояснюється як характером документів, так і соціальним статусом жінок у давньому суспільстві» (Mytnik, 2010, с. 20); «...роль жінок у суспільно-правових відносинах була обмеженою. <...> Саме цією правовою та суспільною несамостійністю жінок слід пояснювати низьку частоту вживання їхніх найменувань у давніх документах» (Mytnik, 2010, с. 312–313).

У цьому аспекті звернемо увагу на висновки, які І. Митнік зробила, дослідивши антропонімію суміжної території – Холмщини XVI–XVII ст., де, порівняно з Волинню, кількість іменувань жінок

значно більша: до вже названих причин мовознавця додає ще етнічну належність (Mytnik, 2019, с. 241, 264). Л. Дацевич присвятила спеціальну розвідку антропонімікону жінок Мельницького повіту XVI–XVII ст. Основними причинами нечастої появи в ділових текстах особових найменувань жінок дослідниця вважає їхній правовий і соціальний статус: «Цеповною мірою зрозуміло, оскільки правовий статус і суспільне становище тодішньої жінки призвели до того, що в історичних документах ми рідко фіксуємо жіночі особові назви» (Daciewicz, 1994, с. 81). Е. Рудницька-Фіра, студіюючи назовництво краків'ян XVI–XVIII ст., зауважила, що кількість жіночих імен суттєво поступається чоловічим: «Жінки, як відомо, у XVI столітті не надто часто виявляли себе в публічному та суспільному житті. Найбільше зареєстрованих жіночих імен ми знаходимо в церковних метриках, значно менше – в інших світських документах» (Rudnicka-Fira, 2013, с. 29). М. Олейнік, який дослідив антропонімію староства Грабовецького XVI–XVIII ст., також назвав дві причини, що детермінували наявність особових найменувань жінок у діловій документації, – правовий статус і соціальне становище: «У проаналізованих документах зафіксовано невелику кількість жіночих імен. Це зумовлено специфікою цих документів, а також не надто сильною соціально-правовою позицією жінок у досліджуваний період» (Olejnik, 2019, с. 229); «Жіночі прізвища відрізняються від чоловічих. Їхньою характерною рисою є вказівка на залежний зв'язок: жінку називали патронімами, коли вона була незаміжньою, і маритонімами, коли вона була одруженою або вдовою» (Olejnik, 2019, с. 230).

Інша причина незначної кількості власних найменувань жінок – специфіка тексту. Е. Вольнич-Павловська, та В. Шульовська зауважують, що «ступінь точності ідентифікації особи [йдеться про жінок – В. К.] залежить від характеру документа» (Wolnicz-Pawłowska, Szulowska, 1998, с. 221). Суголосною є думка М. Койдера, який обґрунтовує залежність кількості іменувань жінок від виду ділового документу: «Світські джерела, наприклад судові книги, переважно містять чоловічі антропоніми – саме чоловіки представляли свої сім'ї в суді,

виступали сторонами в угодах, розпоряджалися майном сім'ї в заповітах. Жінки особисто з'являлися в "книгах" у разі кримінальних справ або скарг, або ж коли їх не могли представляти чоловіки, батьки чи чоловіки – у випадку вдів і сиріт. У цьому контексті метричні книги містять значно більше жіночих особових імен, оскільки під час прийняття таїнств вимагалася присутність обох батьків, хрещених батьків чи свідків, тобто представників обох статей. В акті хрещення ми знаходимо ім'я хрещеної і водночас миропомазаної дитини (дівчинки), опис, що позначає батьків (найчастіше ім'я та прізвище батька та ім'я матері), а також імена та прізвища хрещених батьків (часто це були дві або навіть три пари – у випадку шляхетських дітей або дітей священників), а також хрещеної бабусі. В актах шлюбів це імена та прізвища осіб, що укладають шлюб, а також імена та прізвища свідків, часто чотирьох або шести. В актах поховань поруч з ім'ям та прізвищем або описом, що ідентифікує померлу особу, найчастіше подана інформація про батьків. У всіх типах актів найменування жінок засвідчені нарівні з найменуваннями чоловіків» (Kojder, 2014, с. 235). Далі науковець додає: «Спосіб ідентифікації жінок значною мірою залежав від типу джерела, а також від мови, якою воно було укладене. Судові та спадкові документи точно ідентифікували особу, тоді як люстрації – спрощено» (Kojder, 2014, с. 250). Акцентуємо ще раз: усі ці висновки, зроблені українськими та польськими науковцями, ґрунтовані на дослідженні ділових текстів XVI–XVIII ст.

Функціонування власних найменувань жінок у пам'ятках історіографічного жанру дослідив В. Денисюк, визначивши такі причини антропонімної диспропорції: «1) жінки тривалий час не брали участі у воєнному та суспільному житті країни, а якщо в тексті пам'ятки й засвідчено найменування жінок, то лише тих, які посідали високе становище в суспільстві або були дружинами воєначальників; 2) автори творів історіографічного жанру, змальовуючи події майже одного часового зрізу, виявляли суб'єктивність у виборі тієї чи іншої історичної особи чи її найменування» (Денисюк, 2006, с. 66).

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджувані щоденникові записи представника української суспільної верхівки XVIII ст. Миколи Ханенка демонструють витворення нового жанру, що, проте, зберігав потужну ділову традицію, водночас засвідчуючи відхід від узвичаєних для ділових текстів найменувань, та особливості живомовного найменування, адже щоденник як жанр є унікальним простором для саморефлексії, фіксації подій та емоцій. У досліджуваних записах активними є однослівні антропоніми, які у щоденниковій практиці набувають специфічних функцій і значень. Їхнє використання не лише ідентифікує особу, але й відображає ступінь близькості, емоційне ставлення та динаміку стосунків автора щоденника зі згадуваною особою. Однією з ключових особливостей функціонування однослівних антропонімів у щоденнику є їхня здатність передавати інтимність і близькість стосунків. Зазвичай звернення до особи лише на ім'я часто свідчить про високий ступінь довіри, емоційний зв'язок і неформальне спілкування. Це характерно для згадок про членів родини, близьких друзів. В аспекті родини аналізований «Щоденник» яскраво демонструє своє призначення – «про всіх і себе для себе», визначаючи цим прерогативу кожного структурного типу антропоідентифікації. У контексті щоденника, де відсутня необхідність у повному офіційному представленні, такі антропоніми стають своєрідним кодом, зрозумілим лише автору та, можливо, обмеженому колу осіб. «Жіноча» лінія родини засвідчує найменування для дружини та її мам виключно на апелювативному рівні – *жена*, *теща*, тоді як доньку залежно від віку М. Ханенко називає *Настусею* (*Коло вечерень пріехала жена въ Глуховъ зъ дочерю Настусею* (ДНХ, с. 156); *Писальъ въ домъ къ женѣ, а въ Глуховъ къ Іосифу съ послілкою женѣ и дочерѣ Настусѣ шляпъ дамскихъ и 10 лимоній свѣжихъ* (ДНХ, с. 314–315); *Вечеромъ посѣщаль болную Настусю Іванъ Гамалія* (ДНХ, с. 482)), *Настею* (*Жена съ дочерью Настею кланялась графинѣ и тамъ объдала купно зо мною* (ДНХ, с. 479)), *Анастасією* (*Числа сего жъ зять Савичъ зъ дочерю нашею Анастасією отъхаль къ Левенкъ и далье къ Кривцѣ* (ДНХ, с. 191)). 3-

поміж трьох варіантів імені для найменування доньки в щоденниковій практиці генерального хорунжого найбільш уживаним є *Настуся*, що слугує одним із доказів українськості мови пам'ятки. Номінація осіб жіночої статі за допомогою апелятивів на позначення сімейних/родинних зв'язків (*дочь, matka, мамка, кума*), суспільного стану («титультні» (*графиня, цесаревна, полковникова, енералша* та ін.) та етикетні (*пань, господа*) лексеми), виду діяльності (*прачка, швачка* та ін.), частина яких засвідчує апелятивну андронімність, – поширене явище в досліджуваних записах.

Щоденник – це часто простір для швидких записів, фіксації миттєвих думок і вражень. У таких умовах стислість та економія мовних засобів є надзвичайно важливими. Використання лише одного слова для іменування особи дає змогу авторові оперативно занотовувати інформацію, не витрачаючи час на повне ім'я та по батькові або інші додаткові ідентифікатори. Це засвідчує особистий характер записів, де деталізація не завжди є пріоритетною, оскільки головне – зафіксувати суть.

Однослівні антропоніми у щоденнику нерідко несуть емоційне забарвлення. Залежно від контексту та емоційного стану автора, одне й те саме ім'я може викликати різні асоціації. Наприклад, згадане ім'я *Настуся* трапляється в записах, пов'язаних із радісними подіями, а через деякий час – у контексті розчарувань, напр.: *Объдали я и зять Савичъ зъ Настусею у Якубовича* (ДНХ, с. 478); *Настуся жестоко хоровала на фебру и горячку* (ДНХ, с. 482). Отже, антропонім стає не просто ідентифікатором, а своєрідним маркером емоційного досвіду. Ця суб'єктивність є невід'ємною частиною щоденникового дискурсу.

Однослівним антропонімним типом «ім'я» М. Ханенко ідентифікує переважно дівчаток і дівчат, а також жінок, які належать йому та які виконують різні види робіт по господарству. Зокрема, для дівчаток і дівчат автор використав такі адаптовані й церковнослов'янські жіночі імена: *дочерью паней Березовской Марвою* (ДНХ, с. 18); *дочерь его паннь Елень* (ДНХ, с. 28); *Дъвчинъ Улянъ кунтушикъ суконный* (ДНХ, с. 42); *дочере-жь ея маленькой Катеринъ* (ДНХ, с. 45); *...Леонтиевъ, которому вчора дочь Евфимія родилась* (ДНХ, с. 57);

государини принцессы Анны (ДНХ, с. 85); *...а дитину Галю привезли вечеромъ* (ДНХ, с. 113); *Были крестины у п. Искрицкого дочери новорожденной Татіаны* (ДНХ, с. 117); *дочь Екатерины* (ДНХ, с. 130); *племянницю мою Іуліану* (ДНХ, с. 138); *дочери его, новорожденной Александры* (ДНХ, с. 208); *...г. Лизогубъ съ старшою Параскевією, а я съ меншою Дарією, дочерми графа Александра Івановича Румянцова* (ДНХ, с. 336); *дочери его Христины* (ДНХ, с. 436); *дочерьъ Катеринъ* (ДНХ, с. 465); *дочерью Елисаветою* (ДНХ, с. 469); *дочерью своею Марією* (ДНХ, с. 480) та ін. За допомогою імені М. Ханенко антропоідентифікує жінок, використовуючи нейтральні або знижені форми, напр.: *Макринъ на серпанокъ 20 к.* (ДНХ, с. 40); *Куплено свить двъ для Параски и для баби* (ДНХ, с. 107); *Макринъ на полотно 24 к.* (ДНХ, с. 108); *За пошите свиты Парасиъ 6 к.* (ДНХ, с. 108); *Лукириъ 12 к.* (ДНХ, с. 122); *Бабъ глуховской Уліанъ* (ДНХ, с. 167) та ін., що, однак, дає підстави висновувати про використання церковнослов'янських форм імені для номінації представниць суспільних верхів, адаптованих варіантів – для представниць нижчих прошарків.

Через використання однослівних антропонімів можна простежити динаміку стосунків автора щоденника з іншими людьми. Наприклад, на початкових етапах знайомства може бути занотоване повне найменування, а згодом, у міру зближення, воно буде скорочене до одного імені чи прізвища. І, навпаки, якщо стосунки погіршуються або якщо виникає дистанція, автор може повернутися до більш офіційної форми або ж взагалі уникати згадки імені, хоч це складно простежити в аналізованій пам'ятці. Квантитативну варіантність яскраво ілюструє антропоідентифікація козачки, графині, статс-дамі, свекрухи російської імператриці Єлизавети Петрівни та матері останнього гетьмана України Кирила Розумовського Наталії Дмитрівни Розумовської, де перше вживання засвідчує близькі стосунки між генеральним хорунжим і представницею української суспільної верхівки, а тому Ханенко використав однослівне найменування *госпожею Розумовскою* (ДНХ, с. 178), яким продовжив послуговуватися й надалі, напр.: *госпожи Розумовской* (ДНХ, с. 231); *госпожа Розумовская*

(ДНХ, с. 248); *г-жи Розумовской* (ДНХ, с. 259); *г. Розумовской* (ДНХ, с. 260) та ін., лише двічі засвідчивши повне найменування, напр.: *госпожъ Наталіи Демяновъ Розумовской* (ДНХ, с. 235); *Наталіи Демяновны г. Розумовской* (ДНХ, с. 487), та один раз – ім'я та по батькові, напр.: *матушка Наталія Демяновна* (ДНХ, с. 474).

Досліджуваний «Щоденник» засвідчує повне домінування чоловічих найменувань, що детерміноване позамовними чинниками. Для розуміння того, про кого йдеться, завжди імпліцитно присутнє найменування чоловіка, тому особу жіночої статі (переважно дружину) М. Ханенко антропоідентифікує за допомогою прізвища (апелятив не враховуємо), напр.: *панъ Мальшевской* (ДНХ, с. 7); *панеи Борковской* (ДНХ, с. 16); *панъи Турковской* (ДНХ, с. 17); *панъ Ломиковская* (ДНХ, с. 26); *панеи Ломиковской* (ДНХ, с. 45); *княгинею Хованскою* (ДНХ, с. 93); *Круковскую* (ДНХ, с. 101); *полковницею Дуровою* (ДНХ, с. 117); *асаулиной Яворской* (ДНХ, с. 119); *Галецкая* (ДНХ, с. 123); *панъи Чернолузской* (ДНХ, с. 127); *Гойской* (ДНХ, с. 171); *графини Чернишевой* (ДНХ, с. 263); *княжною Адоевскою* (ДНХ, с. 379); *Скоропадской* (ДНХ, с. 507). Наведені прізвища доводять факт їхньої наявності у представників суспільних верхів, тоді як представників нижчих прошарків продовжували антропоідентифікувати хоч і однослівно, проте за допомогою інших структурних типів, зокрема андроніма – «іменування жінки за іменем, прізвищем чи прізвиськом її чоловіка» (Чучка, 2004, с. 26). Нам більш умотивованою видається думка В. Денисюка та О. Зелінської, які вважають андронімом найменування жінки за будь-яким антропонімним складником її чоловіка, батька, брата, тобто будь-кого з чоловічої статі її родини (Denysiuk, Zelinska, 2023, с. 52), хоч для XVI ст. дослідники простежили такі утворення тільки від імен та прізвищ чоловіка та батька. Як засвідчують щоденникові записи, в українському північно-східному ареалі першої половини XVIII ст. активно функціювали андроніми, утворені від імені чи прізвища чоловіка / батька за допомогою різних афіксів (-**их**-а, -**ин**-а, -**ов**-а), що властиво було всій українськомовній території, напр.: *Ісакъ Пузиръ оженился на Сависъ* (ДНХ, с. 25); *За медъ и пиво у Ляшихи набранное 42 к.* (ДНХ, с. 103); *Зъ*

Ляшихою расплата учинена за дуклю (ДНХ, с. 104); *Панъ Іванова Борознина была у мене въ домъ и Пузириха за своими дълами* (ДНХ, с. 109); *панею Андріевою* (ДНХ, с. 110); *панъ Скоруппина* (ДНХ, с. 111); *панеи Скоруппиной* (ДНХ, с. 112); *За медъ Ляшихъ заплачено 30 к., за пудъ соли 40 к.* (ДНХ, с. 122); *За нъкоторыми покупками послана Петриха въ Стародубъ* (ДНХ, с. 139); *...отобъдавъ у Скоруппиной* (ДНХ, с. 170); *Оная жонка Бондариха бѣжала* (ДНХ, с. 192); *Привезла Федориха дячиха зъ Курковичъ килимъ новыи* (ДНХ, с. 201); *Кума моя воеводша дарила мене хусткою и кошелкомъ, а я ей стіонжкою золотою, у г. Гамалииной взятою* (ДНХ, с. 207); *Вечеромъ были капитанша Бранчинова, Іванова Гамальина и Пиковчиха у жены моеи* (ДНХ, с. 210); *За здѣланные сыну 3 рубашки зъ манжетами заплачено Антонисъ 1 р.* (ДНХ, с. 262); *По полдни государиня изволила ездить до Перова для посѣщенія родившей Жоравкиной* (ДНХ, с. 434).

Менш знайомі особи при антропоідентифікації їх андронімом отримували коментування для актуалізації в майбутньому, напр.: *Зъ Василевки прибывши, засталъ писмо отъ Федора Ширая, чтобъ съехатся въ Стародубъ для розговору зъ Валкевичемъ и Ланчихою (женою Ланка) о рубановскихъ добрахъ, о чемъ къ нему и отписано* (ДНХ, с. 169).

Одиничним уживанням презентоване утворення із суфіксом -**ичк**-а, напр.: *20-го были въ дворцъ я и Гудовичъ по службѣ, а вечеромъ былъ у насъ стряпчій графскій Антипъ Івановъ и приносить купчую отъ Григорія Любистка, написанную Раковичцъ и дѣтямъ на на футоръ Шнаковский на галицкомъ степу, проданный отъ него за 1,500 р., на которой мы трое и полковникъ Божичъ въ свѣдѣтельство подписались* (ДНХ, с. 340).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, однослівні антропоніми в досліджуваному щоденнику виконують не лише номінативну та ідентифікаційну функції, а часто – функцію нагадування. Для автора щоденника достатньо лише згадати ім'я, щоб у пам'яті виник ланцюжок асоціацій: події, розмови, емоції, пов'язані з цією людиною. Це перетворює антропонім на своєрідний тригер, що активує спогади, даючи змогу авторові зануритися у свій внутрішній світ. Однослівні антропоніми повною

мірою відображають ті засоби номінації для ідентифікації жінок, що були властиві українському соціуму першої половини XVIII ст. Однослівні антропоніми у щоденнику – це не просто імена, а багатогранні маркери, що відображають глибину особистісного сприйняття, емоційного стану та динаміки стосунків. Їхнє функціонування є яскравим прикладом того, як мова в особистому просторі

приспосовується до індивідуальних потреб, створюючи унікальну, інтимну та надзвичайно виразну систему ідентифікації та позначення. Дослідження цих особливостей відкриває ширше розуміння психології особистості та нюансів повсякденної комунікації, зафіксованої у приватних записах.

Умовні скорочення

ДНХ – Дневникъ генеральнаго хоружаго Николая Ханенка. 1727–1753 г. Київ : Типографія Г. Т. Корчакъ-Новицкаго, 1884. 584 с.

Література

- Денисюк, В. (2025). Топонімікон «Щоденника» Миколи Ханенка. Торчинський, М. (ред.). *Поділля. Філологічні студії* : електронний збірник наукових праць, вип. 18, т. 2. Хмельницький, с. 56–62.
- Денисюк, В. В. (2006). *Антропоніми в українській історіографічній традиції другої половини XVII – XVIII ст.* Київ : Міленіум.
- Денисюк, В. В. (2023). Онімна периферія щоденникового дискурсу української мови першої половини XVIII ст. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, т. 68, вип. 1/2, с. 59–72.
- Денисюк, В., Зелінська, О. (2024). «Щоденник» Миколи Ханенка крізь призму еклезіонімії. *Лінгвістика* : зб. наук. праць, вип. 2 (50). Полтава, с. 53–63.
- Єфименко, І. (2007). Способи найменування жінки в східнослов'янських писемних пам'ятках XVII ст. Cieślíkova, A., Czopek-Kopciuch, B., Skowronek, K. (red.). *Nowe nazwy własne – nowe tendencje badawcze*. Kraków : Wydawnictwo «Pandit», s. 189–202.
- Литвинчук, Л. (2002). Найменування жінки в пам'ятках Житомирщини XVI–XVII ст. *Волинь – Житомирщина*, вип. 9. Житомир, с. 162–165.
- Мойсієнко, В. (2013). Луцька замкова книга 1560–1561 рр. як відображення офіційної «руської» мови ВКЛ середини XVI ст. у її північноукраїнському варіанті. Німчук, В. В. (ред.). *Луцька замкова книга 1560–1561 рр.* Луцьк : СПД ФО Купровський В. М., с. 64–143.
- Сенив, М. І. (1986). *Украинская антропонимия XIV–XVIII вв. (женские наименования)* (Автореф. дис. канд. филол. наук). Ужгород.
- Сенів, М. (1980). Основні способи й засоби ідентифікації жінки в писемних пам'ятках української мови XIV–XVIII ст. Гринчишин, Д. Г. (ред.). *З історії української лексикології*. Київ : Наукова думка, с. 160–200.
- Чучка, П. П. (2004). Андронім. Русанівський, В. М., Тараненко, О. О., Зяблюк, М. П. (ред.). *Українська мова. Енциклопедія*. Київ : Українська енциклопедія, с. 26.
- Ящук, Л. (2018). Кременецька земська книга 1578 року як джерело історії української мови. Мойсієнко, В. М., Собчук, В. Д. (ред.). *Кременецька земська книга 1578 року*. Кременець : Кременецько-Почаївський державний історико-архітектурний заповідник, с. 5–52.
- Dacewicz, L. (1994). *Nazewnictwo kobiet w dawnym powieście mielnickim (XVI–XVII w.)*. Białystok : Dział Wydawnictw Filii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Denysiuk, V., Zelinska, O. (2023). Kobiety Braclawszczyzny z drugiej połowy XVI wieku i pierwszej dekady XVII wieku przez pryzmat antroponimii. *Poradnik językowy*, 4, s. 46–58.
- Kojder, M. (2014). *Antroponimia historyczna starostwa hrubieszowskiego w XVII i XVIII wieku*. Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marie Curie-Skłodowskiej.
- Mytnik, I. (2010). *Antroponimia Wołynia w XVI–XVIII wieku*. Warszawa : Uniwersytet Warszawski.
- Mytnik, I. (2019). *Imiennictwo ziemi chełmskiej w XVI–XVII wieku*. Warszawa ; Lublin : Uniwersytet Warszawski, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Olejnik, M. (2019). *Antroponimia starostwa grabowieckiego (XVI–XVIII w.)*. Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Rudnicka-Fira, E. (2013). *Imiennictwo krakowian od XVI do XVIII wieku na tle historii i kultur*. Kraków : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.

Wolnicz-Pawłowska, E., Szulowska, W. (1998). *Antroponimia polska na Kresach południowo-wschodnich: XV–XIX wiek*. Warszawa : Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy przy Instytucie Slawistyki Polskiej Akademii Nauk.

References

- Denysiuk, V. (2025). Toponimikon «Shchodennyka» Mykoly Khanenka [Toponymic of Mykola Khanenko's "Diary"]. Torchynskyi, M. (red.). *Podillia. Filology studies*, vyp. 18, t. 2. Khmelnytskyi, pp. 56–62. (in Ukrainian).
- Denysiuk, V. V. (2006). *Antroponimy v ukrainskii istoriografichnii tradytsii druhoi polovyny XXVII – XXVIII st.* [Anthroponyms in the Ukrainian historiographical tradition of the second half of the 17th – 18th centuries]. Kyiv : Milenium. (in Ukrainian).
- Denysiuk, V. V. (2023). Onimna peryferiia shchodennykovoho dyskursu ukrainskoi movy pershoi polovyny XXVIII st. [The onymic periphery of the diary discourse of the Ukrainian language of the first half of the 18th century]. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, t. 68, vol. 1/2, pp. 59–72. (in Ukrainian).
- Denysiuk, V., Zelinska, O. (2024). «Shchodennyk» Mykoly Khanenka kriz pryzmu eklezionimii [Mykola Khanenko's "Diary" through the prism of ecclesionyms.]. *Linguistics*, vol. 2 (50), Poltava, pp. 53–63. (in Ukrainian).
- Yefymenko, I. (2007). Sposoby naimenuvannia zhinky v skhidnoslovianskykh pysemnykh pamiatkakh XVII st. [Ways of naming women in East Slavic written monuments of the 17th century]. Ciešlikowa, A., Czopek-Kopciuch, V., Skowronek, K. (Eds.). *Nowe nazwy własne – nowe tendencje badawcze*. Kraków : Wydawnictwo «Pandit», pp. 189–202. (in Ukrainian).
- Lytvynchuk, L. (2002). Naimenuvannia zhinky v pamiatkakh Zhytomyrshchyny XXVI–XVII st. [Women's names in monuments of the Zhytomyr region of the 16th–17th centuries]. *Volyn – Zhytomyrshchyna*, vol. 9. Zhytomyr, pp. 162–165. (in Ukrainian).
- Moisiienko, V. (2013). Lutska zamkova knyha 1560–1561 rr. yak vidobrazhennia ofitsiinoi «ruskoi» movy VKL seredyny XVI st. u yii pivnichnoukrainskomu variant [Lutsk Castle Book of 1560–1561 as a reflection of the official "Rus" language of the Grand Duchy of Lithuania in the mid-16th century in its North Ukrainian variant]. Nimchuk, V. V. (Ed.). *Lutsk Castle Book 1560–1561*. Lutsk : SPD FO Kuprovskyi V. M., pp. 64–143. (in Ukrainian).
- Senyv, M. Y. (1986). *Ukraynskaia antroponymia XXIV–XXVIII vv. (zhenskye naymenovaniya)* [Ukrainian anthroponymy of the 14th–18th centuries (female names)]. (Extended abstract of Candidate's thesis). Uzhhorod. (in Russian).
- Seniv, M. (1980). Osnovni sposoby y zasoby identyfikatsii zhinky v pysemnykh pamiatkakh ukrainskoi movy XXIV–XXVIII st. [The main methods and means of identifying women in written monuments of the Ukrainian language of the 14th–18th centuries]. Hrynchyshyn, D. H. (Ed.). *From the history of Ukrainian lexicology*. Kyiv : Naukova dumka, pp. 160–200. (in Ukrainian).
- Chuchka, P. P. (2004). Andronim [Andronym]. Rusanivskyi, V. M., Taranenko, O. O., Ziabliuk, M. P. (Eds.). *Ukrainian language. Encyclopedia*. Kyiv : Ukrainska entsyklopediia, pp. 26. (in Ukrainian).
- Yashchuk, L. (2018). Kremenetska zemska knyha 1578 roku yak dzherelo istorii ukrainskoi movy [Kremenets Zemstvo Book of 1578 as a Source for the History of the Ukrainian Language]. Moisiienko, V. M., Sobchuk, V. D. (Eds.). *Kremenets Zemstvo book of 1578*. Kremenets : Kremenetsko-Pochaivskyi derzhavnyi istoriko-arkhitekturnyi zapovidnyk, pp. 5–52. (in Ukrainian).
- Dacewicz, L. (1994). *Nazewnictwo kobiet w dawnym powieście mielnickim (XVI–XVII w.)*. Białystok : Dział Wydawnictw Filii Uniwersytetu Warszawskiego. (in Polish).
- Denysiuk, V., Zelinska, O. (2023). Kobiety Braclawszczyzny z drugiej połowy XVI wieku i pierwszej dekady XVII wieku przez pryzmat antroponimii. *Poradnik językowy*, 4, s. 46–58. (in Polish).
- Kojder, M. (2014). *Antroponimia historyczna starostwa hrubieszowskiego w XVII i XVIII wieku*. Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marie Curie-Skłodowskiej. (in Polish).
- Mytnik, I. (2010). *Antroponimia Wołynia w XVI–XVIII wieku*. Warszawa : Uniwersytet Warszawski. (in Polish).
- Mytnik, I. (2019). *Imiennictwo ziemi chełmskiej w XVI–XVII wieku*. Warszawa ; Lublin : Uniwersytet Warszawski, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. (in Polish).
- Olejnik, M. (2019). *Antroponimia starostwa grabowieckiego (XVI–XVIII w.)*. Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. (in Polish).
- Rudnicka-Fira, E. (2013). *Imiennictwo krakowian od XVI do XVIII wieku na tle historii i kultur*. Kraków : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego. (in Polish).
- Wolnicz-Pawłowska, E., Szulowska, W. (1998). *Antroponimia polska na Kresach południowo-wschodnich: XV–XIX wiek*. Warszawa : Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy przy Instytucie Slawistyki Polskiej Akademii Nauk. (in Polish).

Автор

Володимир Кліменков, здобувач ОР «доктор філософії» (спеціальність «Філологія»)

e-mail: horosen@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0005-5508-1500>

Author

Volodymyr Klimenkov, PhD candidate (specialty "Philology")

e-mail: horosen@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0005-5508-1500>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that he has no conflict of interest

УДК 811.162.1:81'367.63
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-07

Звертання в польській мові: етикетні норми, комунікативні моделі, функції

Алла Приймак* <https://orcid.org/0009-0006-2166-2769>

Ольга Черкес <https://orcid.org/0009-0003-2606-6219>

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

*Автор-кореспондент, e-mail: vika.yushak@gmail.com

Надійшла до редакції: 20.03.2025 • Схвалено до друку: 20.04.2025

Анотація

У статті розглянуто звертання як важливу складову мовленнєвої комунікації, що відображають соціальні, культурні й прагматичні особливості польської мови і мовну специфіку суспільства загалом. Проаналізовано структуру, функції звертань, подано їхні семантичні характеристики, стилістичне використання в процесі спілкування. Знання моделей і функцій традиційних та нових звертань польської мови забезпечує ефективну й цікаву комунікацію з її носіями, адже звертання тісно пов'язані з національними традиціями, релігійними й культурними цінностями народу, містять соціальну складову, демонструють взаємозв'язок між мовою і культурою. У сучасній польській мові, як і в багатьох європейських мовах, помітна демократизація комунікації: відбувається трансформація етикетних норм, зменшується формальність у спілкуванні, нерідко відсутнє чітке стилістичне розмежування тощо. Усе це сприяє виникненню нових моделей звертань, дослідження яких є важливим для розуміння сучасного стану польської мовної культури та мовленнєвого етикету. Форми звертань у польській мові демонструють багатство й різноманітність засобів комунікації, але форма – не лише граматичний засіб мовлення, а й спосіб відображення багатих культурних традицій і соціальних норм, що експлікують експресивність, емоційність, соціальний статус, рівень увічливості, навіть регіональну ідентичність співбесідників. Проте навіть попри сучасну демократизацію мовлення, польські звертання залишаються важливим інструментом комунікації, який дозволяє зберігати баланс між традицією і новітніми тенденціями мовлення.

Ключові слова: польська мова, звертання, комунікативна модель, функції звертань, етикетні норми

УДК 811.162.1:81'367.63
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-07

Addresses in Polish: etiquette norms, communication models, functions

Alla Pryimak* <https://orcid.org/0009-0006-2166-2769>
Olha Cherkes

Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, Ukraine

*Corresponding author, e-mail: filolog.zt@gmail.com

Received: 20.03.2025 • Accepted: 20.04.2025

Abstract

The article analyses addresses as an important component of speech communication. They reflect social, cultural and pragmatic features of the Polish language and the linguistic specificity of the society as a whole. The article focuses on the structure, functions, semantic characteristics of addresses and their stylistic use in communication. The knowledge of the models and functions of traditional and new addresses in the Polish language ensures effective and interesting communication with its speakers, as they are closely related to national traditions, religious and cultural values of the people, contain a social component, and demonstrate the relationship between language and culture. The relevance of the article is determined by both scientific and practical needs of linguistics, intercultural communication and teaching Polish. The Polish language is undergoing a transformation of etiquette norms, in particular, a decrease in formality in communication and the emergence of new models of addresses. The study of these changes is important for understanding the current state of Polish language culture. The aim of the article is to analyse the patterns of addresses typical for the Polish language, some aspects of their semantic, socio-cultural and pragmatic use in order to deepen the theoretical and practical basis for the analysis of Polish addresses, which takes into account their evolution, cultural specificity and the influence of modern world trends, which allows to identify the unique features of Polish speech etiquette. The modern Polish language, like many European languages, is undergoing a transformation of etiquette norms, a reduction in formality in communication, and its democratisation. All this contributes to the emergence of new models of addresses, the study of which is important for understanding the current state of Polish language culture and speech etiquette. The forms of address in Polish demonstrate the richness and diversity of the means of communication. However, forms are not only a grammatical means of communication, but also a way of reflecting rich cultural traditions and social norms: they demonstrate the level of politeness, emotionality, social status, and even regional identity. Despite the modern democratisation of the language, Polish addresses remain an important communication tool that allows us to maintain a balance between tradition and the latest trends in language. The forms of address in the Polish language demonstrate the richness and diversity of the means of communication. They adapt to social changes and different communication situations, providing both formal and informal communication; they are part of the culture and language etiquette of the country, which flexibly adapts to the context of communication in modern conditions. The right choice of the form of address is key to building effective communication, reflecting respect for the interlocutor, politeness and compliance with social norms. Forms of address are not only a grammatical means of communication, but also a way of reflecting a rich cultural tradition and social norms. They demonstrate a level of politeness, emotionality, social status and even regional identity. There is a wide variety of communication models, from formal to informal. Despite the modern democratisation of speech, Polish addresses remain an important communication tool that allows us to maintain a balance between tradition and the latest trends in speech. Undoubtedly, the topic of our research requires further study of the evolution of language etiquette. Therefore, further research will focus on the impact of digital communication, gender aspects and intercultural differences in the use of addresses.

Keywords: Polish language, addresses, communicative model, functions of addresses, etiquette norms

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі взаємодія між представниками різних мов і культур стала звичним явищем. Дослідження моделей і функцій звертань польської мови забезпечує розуміння специфіки спілкування з її носіями, правила мовленнєвого етикету тощо задля ефективної, корисної й цікавої комунікації. Моделі польськомовних звертань тісно пов'язані з національними традиціями, релігійними й культурними цінностями народу, містять соціальну складову, а їх аналіз дає змогу розкрити взаємозв'язок між мовою та культурою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Багато вчених, серед яких Є. Бартмінський (J. Bartmiński), А. Вежбіцька (A. Wierzbicka), А. Кравчук (A. Krawczuk), А. Плавецька (A. Pławecka), З. Клеменсевич (Z. Klemensiewicz), З. Салоні (Z. Saloni), К. Флорек (K. Florek), М. Бяловські (M. Białowski), М. Марц'янік (M. Marcjanik), С. Герчак (S. Gierczak), Р. Грегорчикова (R. Grzegorzczakowa), Р. Пшибильська (R. Przybylska) та інші, досліджували звертання в польській мові. Пошуки польських мовознавців було зосереджено на функціях звертань у різних соціальних контекстах. Науковці з'ясували, що в польській мові насправді існує багато типів звертань, на вибір яких впливають насамперед такі чинники, як вік, статус, рівень формальності ситуації тощо. Мовознавці проаналізували звертання як частину мовного етикету, окреслили їхню структуру, визначили функції, запропонували семантичні характеристики, стилістичне маркування та ін.

Актуальність статті зумовлена як науковими, так і практичними потребами мовознавства, міжкультурної комунікації і навчання польської мови. У польській мові відбувається трансформація етикетних норм, зокрема, зменшення формальності під час спілкування та виникнення нових моделей звертань. Дослідження цих змін є важливим для розуміння сучасного стану польської мовної культури.

Метою статті є аналіз моделей звертань, типових для польської мови, деякі аспекти їх семантичного, соціокультурного та прагматичного використання задля поглиблення

теоретичного й практичного підґрунтя. Аналіз звертань польської мови передбачає розгляд їхньої еволюції, культурної специфіки та з'ясування впливу сучасних світових тенденцій, що, зі свого боку, дасть змогу виявити унікальні риси польського мовленнєвого етикету.

Виклад основного матеріалу дослідження. Звертання є важливою складовою мовленнєвої комунікації, вони відображають соціальні, культурні й прагматичні особливості будь-якої мови, мовну специфіку суспільства загалом. Польська мова як одна із слов'янських мов має розвинену систему й структуру звертань, що відрізняються від звертань з інших мов і граматично, і функційно.

Звертання – це слова або словосполучення, що номінують особу (предмет), якій (якому) адресоване мовлення. Функція звертання – привернути увагу адресата повідомлення. У польській мові формою звертання є кличний відмінок (клична форма) і розглядаються такі слова «поза реченнями» (Кононенко, 2012, с. 701). Мовознавчий аналіз звертань охоплює цілу низку аспектів, і польська мова в цьому контексті не є винятком. Напрацювання польських лінгвістів доводять, що звертання відображають соціальну ієрархію суспільства та формальну/неформальну складову спілкування. Зокрема, Анна Вежбіцька (Anna Wierzbicka) розглядала звертання як засіб, що відображає специфіку польської культури, її соціальні норми та цінності, і зазначала, що звертання містять глибокі культурні наративи, такі як повага до статусу, віку, формальність, увічливість тощо. У польській мові існують рівні формальності у звертаннях, що пов'язано з історією, релігією, традиціями та структурою польського суспільства. А. Вежбіцька, аналізуючи звертання крізь призму універсальних понять, що можна перекласти на будь-яку мову, виявила унікальні риси польських звертань. Наприклад, формула *pan/pani* є одночасно універсальною (бо існують аналогічні конструкції в інших мовах) і культурно специфічною (оскільки вона має унікальний відтінок увічливості в польській культурі). Авторка проводила міжмовні порівняння, щоб виявити специфічні ознаки польських звертань, і акцентувала увагу на тому, що звертання – це не лише одиниці мови, а важливий інструмент, який

оприявнює світоглядні й культурні норми її носіїв.

У польській мові найпоширенішими є іменні звертання, адже здебільшого до людей звертаються на ім'я (*Jan, Katarzyna*). Використовують також прізвища, наприклад *Kowalski, Nowak*, зменшено-пестливі форми слів (*Jasiu, Kasiu*). Активно вживають кличний відмінок, причому як у розмовному, так і в офіційному мовленні. Він може супроводжуватися інтонаційним виділенням, аби передати емоційність чи ступінь увічливості. У сучасному розмовному мовленні кличний відмінок іноді замінюють називним, особливо в мовленні молоді, проте в офіційному спілкуванні такі заміни вважають порушенням норми. Так, у прикладах – *Cześć, **Piotrze!*** (*Прусім, Пемпе!*) або ж – *Jak się masz, **Katarzyno?*** (*Як справи, Катерино?*) – звертання вжито в кличному відмінку, і саме такий варіант є правильним. В інших прикладах – *Cześć, **Piotr!*** та *Jak się masz, **Katarzyna?*** – звертання вжито в називному відмінку, вони поширені в молодіжному середовищі.

Емоційне забарвлення польських звертань може бути дуже різноманітним і залежить від контексту, соціальної складової чи намірів мовців. Польська мова має багатий набір суфіксів і зменшувально-пестливих форм, які часто використовують для вираження емоцій. Наприклад: *kochanie* – *коханий/кохана* (пестливе звернення до коханої людини), *mój kotek* – *мій котик* (ласкаве звертання), *matusia* – *мамочка*, *dziecinko* – *дитинко*. Слова з такими суфіксами надають мовленню ніжності і теплоти.

Польські звертання можуть мати формальний і неформальний характер. Формальні форми звертань використовують в офіційних, професійних чи незнайомих ситуаціях. Вони засвідчують увічливість, повагу та соціальну дистанцію між співбесідниками. Такі звертання часто супроводжуються загальноприйнятими формулами ввічливості, такими як *proszę* (*будь ласка*), *przepraszam* (*вибачте*) або *dziękuję* (*дякую*). Неформальні форми звертань поширені серед родичів, друзів, близьких знайомих, однолітків або в неформальних ситуаціях. Вони є більш простими за структурою й не передбачають офіційності. За допомогою форм *stary/stara* – *старий/стара*

можна звернутися до друга чи подруги в неформальній бесіді, а з нотками солідарності звернутися до друга *bracie* – *брате*. Поширеним жаргонним зверненням серед друзів є *ziomuş* – *земляк*.

У польській мові також активними є так звані адресативні звертання. Це лексико-граматичні одиниці, призначені для прямого звернення до співрозмовника, щоб привернути його увагу до когось/чогось, а також передати своє ставлення до нього. Такі форми – важлива частина мовленнєвого етикету, вони транслюють як комунікативні цілі мовця, так і культурно-етикетні норми. Саме вживання адресативних звертань вирізняє польську мову серед інших слов'янських і неслов'янських мов найбільше. Функцію адресативного особового займенника в польській мові виконують слова *pan/pani*. Звертання *pan/pani* універсальні й часто вживаються там, де в інших мовах використовують ім'я чи інші форми. Збереження в польській мовній культурі таких форм увічливості при звертанні до співрозмовників увиразнює повагу до них, водночас комуніканти дотримуються дистанції і не переходять на неформальний рівень спілкування. Звертання *pan/pani* трапляються навіть у характерних для мовлення шляхти адресативних формах (*Panie Bracie*) для вираження рівності по статусу і солідарності думок. Саме таке значення збереглося до наших днів у фразеологізмі *buć z kimś za pan brat* (*бути з кимось у близьких, приятельних стосунках*) (Стахнюк, 2021, с. 86).

Відомий польський мовознавець Єжи Бартмінський (Jerzy Bartmiński) стверджував, що звертання не лише виконують комунікативну функцію, а й відображають соціальні цінності, як-от: увічливість, повагу до старших, формальність чи неформальність у стосунках. Науковець наголошував, що «використання титулів, професійних найменувань (*profesor, doktor, inżynier*) свідчить про велике значення ієрархії в польській культурі» (Bartmiński, 1998, s. 16). Є. Бартмінський досліджував, як історичні, соціальні та культурні зміни в країні впливали на форми звертань у мові й мовленні. Скажімо, використання звертання *towarzysz* (*товариш*) у період соціалізму мало політичне забарвлення, а після його падіння ця форма вийшла з ужитку. Мовознавець зауважував, що мовний етикет є

динамічним, він змінюється разом із суспільством, хоча в ньому зберігаються традиційні елементи, і довів, що звертання є не просто лексико-граматичними одиницями мови, а частиною глибокого культурного коду, що формує ідентичність польської нації. Його дослідження дають змогу побачити, як у мові й мовленні відображено традиції, соціальні зміни та світогляд її носіїв.

Отже, у формальних ситуаціях чи під час звертання до старших за віком осіб використовують увічливі форми: *Proszę Pani, Proszę Pana*. Для того щоб люди відчували себе комфортно у процесі розмови або щоб уникнути напруженості, уживають увічливі фрази: *Wasza Ekscelencjo, Panie Marszałku*. Увічливість та повага є важливими елементами спілкування в польськомовному середовищі. До осіб, які мають почесні звання, звертаються лише офіційно й використовують відповідні титули – *Panie Profesorze, Pani Doktor*. Саме так, відповідно до норм офіційного спілкування, звертаються й до осіб, які мають високу чи важливу посаду, пов'язану з виконанням професійних, політичних чи інших функцій у державі, на підприємстві, установі – *Panie Dyrektorze, Panie Prezydencie*. Коли ж потрібно звернутися одночасно до широкого загалу, поляки використовують форми *Szanowni Państwo, Koleżanki i Koledzy*.

У деяких регіонах Польщі та серед людей старшого віку можна почути звертання з релігійним підтекстом. Наприклад, *Kochany Boże!* – *любий Боже!*, *Matko Boska!* – *Божо Маму!* Насправді такі фрази – це емоційні вигуки, які не є звертаннями, але дуже схожі на них.

Інтонація також допомагає передати різні емоції, як-от: здивування, захоплення, роздратування та ін. Польська мова має великий діапазон форм, щоб виразити емоції через звертання. Вибір форми залежить від соціального контексту, рівня близькості між співрозмовниками, а також намірів мовців. Зменшувальні форми передають ніжність, формальні – повагу, а грубі – емоційне відчуження чи агресію. Приховане емоційне забарвлення часто мають іронічні звертання. Наприклад, звертання *księżniczko* означає *принцесо*, але може звучати саркастично, якщо використовується в невідповідному контексті:

– *No proszę, księżniczko, może jeszcze kawę Ci podać?* (– *Ну, звичайно, принцесо, може, ще й каву тобі подати?*).

З іронією також може звучати фраза *genialny człowieku* – *геніальний чоловіче*:

– *Brawo, genialny człowieku, napisałeś maila i zapomniałeś go wysłać!* (– *Браво, геніальний чоловіче, ти написав електронний лист і забув його надіслати!*). У цьому уривку іронічно підкреслюється критичне або глузливе ставлення до чийогось очевидного промаху або необдуманості дії. Зрозуміло, що інтонація відіграє тут неабияку роль.

Наразі, як і в багатьох мовах, у польській відбувається певна демократизація. Молодь частіше використовує неформальні звертання, прийняті в англійській мові, та уникає слів *Pan/Pani*. До української мови польська близька в плані граматичних категорій (кличний відмінок), але має більш розвинену систему звертань до офіційних і титулованих осіб, що мають певні державні, політичні, військові, наукові чи інші звання.

Звертання в польській мові залишаються важливим комунікативним інструментом, що відображає соціальні відносини та етикетні норми. Проте звертання *Pan/Pani* поступово витісняють імена, їх навіть можуть не використовувати під час неформального листування. Люди часто застосовують скорочення, емодзі, замінюють офіційні конструкції на більш невимушені (*Hej, Kasia!* замість *Szanowna Pani Katarzyno*). У професійному середовищі все частіше використовують лише імена співбесідників без зайвих офіційних форм. Такі звертання поширені під час спілкування в міжнародних компаніях. Насправді є кілька причин, чому молоде покоління менше використовує етикетні форми звертань та частіше вдається до їх скорочень. Соціальні мережі, месенджери та текстові повідомлення змушують людей спілкуватися здебільшого за допомогою коротких повідомлень. Скорочення допомагають зекономити час і простір, а також роблять повідомлення менш офіційними. Багато скорочень у польській мові з'явилися під впливом англійської, де неформальність та лаконічність є нормою спілкування. Так, за аналогією до англійської мови (де замість «*thx*»

використовують «*thank you*») у польській часто вживають «*dziękuję*» замість «*dziękuję*».

Однак це не означає, що етикетні форми зникають повністю. В офіційному спілкуванні чи професійному середовищі, під час контакту зі старшими людьми вони залишаються важливими й використовуються активно.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Форми звертань у польській мові засвідчують багатство та різноманітність засобів комунікації. Вони адаптуються до соціальних змін і різних комунікативних ситуацій, забезпечують як формальне, так і неформальне спілкування; є частиною культури, мовного етикету, що пристосовується до контексту спілкування в сучасних умовах. Правильний вибір форми звертання – ключовий для побудови ефективної комунікації, відображення поваги до співбесідника, ввічливості й дотримання

соціальних норм. Форми польських звертань – це не лише граматичний засіб мовлення, а й спосіб відображення багатой культурної традиції і мовної картини світу її носіїв. Вони демонструють рівень увічливості, емоційність, соціальний статус, регіональну ідентичність. Існує велика різноманітність комунікативних моделей звертань – від формальних до неформальних. Попри сучасну демократизацію мовлення, польські звертання залишаються важливим інструментом комунікації, який дозволяє зберігати баланс між традицією і новітніми тенденціями мовлення.

Тема пошуку потребує подальшого вивчення еволюції мовного етикету. Тому наступні дослідження будуть зосереджені на окресленні впливу цифрової комунікації, гендерних аспектах і міжкультурних відмінностях у використанні звертань.

Література

- Кононенко, І. В. (2012). *Українська та польська мови: контрастивне дослідження*. Варшава, 808 с.
- Стахнюк, Н. О. (2021). Польські адресативні звороти: граматики та омонімія мовленнєвого етикету. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, вип. 17, том 1, с. 83-87. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.17-1.16>
- Bartmiński, J. (2005). Pytania o przedmiot językoznawstwa : pojęcia językowego obrazu świata i tekstu w perspektywie polonistyki integralnej. *Polonistyka w przebudowie. Literaturoznawstwo – wiedza o języku – wiedza o kulturze – edukacja*. Kraków, 2005, s. 114–125. https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/postscriptum/2004-2005-numer-2-148-49/postscriptum-r2004_2005-t-n2_148_49-s114-125.pdf (2.03.2025)
- Bartmiński, J. (1998). Tekst jako przedmiot tekstologii lingwistycznej. *Tekst. Problemy teoretyczne*. Lublin, s. 9-25.
- Sosnowski, W. (2015). Formy adresatywne. Aspekt językowy i socjologiczny. *Semantyka a konfrontacja językowa*, D. Roszko, J. Satoła-Staśkowiak (red.). Warszawa, s. 319-332.
- Jadacka, H. (2006). *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*. Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN, 252 s.
- Wierzbicka, A. (1991). *Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction*. Berlin : Mouton de Gruyter, 419 s.

References

- Kononenko, I. V. (2012). *Ukrainska ta polska movy: kontrastyvne doslidzhennia* [Ukrainian and Polish languages: a contrastive study], Warsaw, 808 s. (in Ukrainian).
- Stakhniuk, N. O. (2021). Polski adresatyvni zvoroty: hramatyka ta omonimii movlennievoho etyketu [Polish addressative turns: Grammar and Homonymy of Speech Etiquette]. *Transcarpathian Philological Studies*. Uzhhorod, issue 17, vol. 1, pp. 83-87. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.17-1.16> (in Ukrainian).
- Bartmiński, J. (2005). Questions about the subject of linguistics: the concepts of the linguistic image of the world and text in the perspective of integral Polish studies. *Polish studies in reconstruction. Literary studies – knowledge of language – knowledge of culture – education*. Kraków, 2005. s. 114–125. https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/postscriptum/2004-2005-numer-2-148-49/postscriptum-r2004_2005-t-n2_148_49-s114-125.pdf (in Polish).
- Bartmiński, J. (1998). Text as an object of linguistic textology. *Text. Theoretical problems*. Lublin, S. 9-25. (in Polish).
- Sosnowski, W. (2015). Forms of address. Linguistic and sociological aspects. *Semantics and linguistic confrontation*, D. Roszko, J. Satoła-Staśkowiak (eds.). Warsaw, pp. 319-332. (in Polish).

- Yadatska, H. (2006). *The culture of the Polish language. Inflection, word formation, syntax*. Warsaw : Polish Scientific Publishing House, 252 p. (in Polish).
- Vezhbítska, A. (1991). *Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction*. Berlin : Mouton de Gruyter, 419 pp. (in English).

Автори

Алла Приймак, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської і германської
філології та перекладу
e-mail: filolog.zt@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0006-2166-2769>

Ольга Черкес, здобувач СВО магістр
e-mail: oliacherkes27@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0003-2606-6219>

Конфлікт інтересів

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів

Authors

Alla Pryimak, candidate of philological sciences,
associate professor, Associate Professor of the
Department of Slavic and Germanic Languages
and Translation
e-mail: filolog.zt@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0006-2166-2769>

Olha Cherkes, Master Student
e-mail: oliacherkes27@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0003-2606-6219>

Conflict of Interests

The authors declare that they have no conflict of interest

МОВА СУЧАСНИХ ЗМІ

УДК 811.161.2'367.625:(070:82-92)
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-08

Семантико-граматичні та прагмастилістичні функції зв'язкових пропозиційних дієслів у сучасній українській медіапубліцистиці

Олександр Межов <https://orcid.org/0000-0002-5299-417X>

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

Надійшла до редакції: 03.05.2025 • Схвалено до друку: 30.05.2025

Анотація

У статті здійснено комплексний функційний аналіз зв'язкових пропозиційних дієслів української мови в семантико-граматичному та прагмастилістичному аспектах на матеріалі текстів сучасної української медіапубліцистики. З'ясовано місце і роль зв'язкових пропозиційних дієслів у системі інших зв'язкових засобів мови. Визначено диференційні семантико-синтаксичні, формально-граматичні та комунікативні параметри зв'язкових дієслів. Класифіковано зв'язкові дієслова за характером формування ними семантико-синтаксичних відношень і функційним навантаженням у реченнях-висловленнях. Установлено дериваційну базу речень зі зв'язковими предикатами.

Ключові слова: зв'язкові пропозиційні дієслова, суб'єкт, об'єкт, предикат, причина, умова, українська медіапубліцистика, синтаксис

Semantic-grammatical and pragma-stylistic functions of copulative propositional verbs in contemporary ukrainian media journalism

Oleksandr Mezhev <https://orcid.org/0000-0002-5299-417X>

Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

Received: 03.05.2025 • Accepted: 30.05.2025

Abstract

Among grammatical means (prepositions, conjunctions, copulas) that serve to connect words within a sentence or predicative parts of a complex sentence, the so-called copulative propositional verbs as full-fledged lexical units remain largely unexplored. These verbs function in the position of a predicative syntacteme within the semantic-syntactic structure of a simple sentence and, accordingly, as predicates at the formal-grammatical level, exhibiting the capacity to model propositional sentence structures. The article **aims** to conduct a comprehensive functional analysis of Ukrainian copulative propositional verbs in contemporary Ukrainian media journalism from semantic-grammatical and pragma-stylistic perspectives. To achieve this goal, the study employs various linguistic **methods**, including descriptive, structural, transformational, componential, and contextual-semantic analysis. The research is based on sentence constructions extracted from the online publication *Ukrainska Pravda* (2010–2024). Unlike copulative verbs that primarily serve syntactic functions, copulative propositional verbs carry a higher semantic load and demonstrate greater syntactic independence. Their valency capacity enables them to govern two syntactic positions— a left-branching subject position and a right-branching object position— which are predominantly occupied by abstract deverbal or deadjectival nouns. Each of these valency-driven substantives encapsulates a compressed elementary sentence, forming a separate proposition with its own subject-predicate semantic-syntactic structure. Copulative propositional verbs establish causal-resultative and conditional-resultative semantic-syntactic relations between two compressed propositions, often overlapping in function. The subject syntacteme incorporates the meaning of a cause or condition, whereas the object syntacteme conveys the consequence. At the formal-syntactic level of a simple sentence, the compressed subject assumes the syntactic role of the grammatical subject, while the compressed object occupies the position of a governed secondary clause element. The communicative (informational) structuring of such utterances is generally stable: the subject syntacteme serves as the theme, while the predicate and object syntactemes form a complex rheme. However, when the communicative goal is to emphasize the cause or condition underlying the extralinguistic situation condensed within the subject-causative syntacteme, this element shifts to the rheme position, with the object assuming the theme role. **Originality.** The study identifies the role and position of copulative propositional verbs within the broader system of copulative linguistic devices. It delineates the differential semantic-syntactic, formal-grammatical, and communicative parameters of these verbs. Furthermore, the research classifies copulative propositional verbs based on their capacity to establish semantic-syntactic relations and their functional load in utterances. The derivational base of sentences containing copulative predicates is also determined. **Conclusion.** Copulative propositional verbs form a peripheral category within the system of copulative means in the Ukrainian language, as they exhibit a limited lexical inventory and function under specific syntactic constraints, primarily expressing causative semantic relations. Nevertheless, they are actively employed across various functional styles of contemporary Ukrainian language, particularly in media journalism, where they enhance and condense causal-resultative and conditional-resultative logical connections between real-world events and phenomena within compact syntactic structures. Their derivational base consists of complex, information-dense sentences. The study highlights the necessity for further investigation into a broader range of copulative verbs across different linguistic registers.

Keywords: humorous culture, humorous discourse, comic effect, onyms, evaluation system, precedent phenomena, linguistic and cultural code

Постановка проблеми. Кожна мова має сукупність граматичних засобів, які слугують для зв'язку слів у реченні або предикативних частин складного речення. Серед таких засобів у сучасному українському мовознавстві досить докладно вивчено прийменники (Вихованець, 1980), сполучники (Городенська, 2010) та зв'язки, або напівзв'язки (Вихованець & Городенська, 2004), яким надають різного лінгвістичного статусу, проте в останні десятиріччя набуває поширення кваліфікація їх як службових аналітичних слів-морфем (Вихованець & Городенська, 2004, с. 328). На цьому тлі майже не дослідженими залишаються так звані зв'язкові дієслова як самостійні (повнозначні) частини мови, що виконують функції базового предиката в семантико-синтаксичній структурі простого речення й відповідно присудка на формально-граматичному рівні, маючи здатність моделювати реченнєву пропозицію. Такі синтаксичні параметри уможливають їх кваліфікацію як пропозиційних предикатів. Попри частиномовний статус повнозначності, вони є релятивними словами, тобто для розкриття своєї семантики потребують поширення, додаткової конкретизації іншими валентно зумовленими лексемами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін *зв'язкові дієслова* запропонував в українському мовознавстві І. Р. Вихованець, який зарахував до їх складу лексеми *зумовлювати, спричинювати, викликати, породжувати, призводити, передбачати*, схарактеризувавши їхню семантико-граматичну природу (Вихованець, 1992, с. 164–166). Зв'язкові дієслова потрібно насамперед відрізнити від дієслівних зв'язок – службових слів-морфем, які позбавлені лексичного значення, самостійно не виконують функцій членів речення і синтаксем, але виражають граматичні значення способу, часу, виду, особи або роду, синтаксично пов'язуючи іменну частину складеного присудка з підметом у двоскладному реченні. Такого граматичного статусу разом із прийменниками, сполучниками, частками цілком аргументовано надають дієслівним зв'язкам автори «Теоретичної морфології української мови» І. Р. Вихованець та К. Г. Городенська, поділяючи їх на повністю десемантизовані власне-зв'язки

(*бути, становити, являти собою*) та невластиві зв'язки, або напівзв'язки (*ставати, залишатися, лишатися, зоставатися, виявлятися, називатися, вважатися, здаватися* та ін.), які частково втрачають лексичні значення і доповнюють додатковими семантичними відтінками транспоновані в присудкову позицію іменники, прикметники, числівники, займенники та прислівники (Вихованець & Городенська, 2004, с. 328–329, 367–368). Деяку подібність виявляють зв'язкові пропозиційні дієслова і до фазових та модальних модифікаторів у структурі складеного дієслівного присудка, які не тільки виражають модально-часові параметри інфінітива, а й доповнюють його лексичне значення (Вихованець, 1992, с. 68–69; Слинько, Гуйванюк & Кобилянська, 1994, с. 120–125). Проте функційне призначення попереду зазначених одиниць, які досить ґрунтовно досліджено на матеріалі слов'янських мов, у реченнєвій структурі різне. Докладного вивчення потребують саме зв'язкові пропозиційні дієслова в різностильових текстах сучасної української мови.

Мета й завдання статті. Мета пропонованої наукової розвідки – здійснити комплексний функційний аналіз зв'язкових пропозиційних дієслів української мови в текстах сучасної медіапубліцистики (на матеріалі реченнєвих конструкцій, дібраних з інтернет-видання «Українська правда» 2010–2024 рр., далі – УП). Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких основних завдань: 1) з'ясувати місце і роль зв'язкових дієслів у системі інших зв'язкових засобів мови; 2) визначити диференційні семантико-синтаксичні, формально-граматичні та комунікативні параметри зв'язкових дієслів; 3) класифікувати за характером формування ними семантико-синтаксичних відношень і функційним навантаженням у реченнях-висловленнях; 4) встановити дериваційну базу речень зі зв'язковими предикатами.

Виклад основного матеріалу дослідження.

На відміну від дієслівних зв'язок, зв'язкові дієслова більш семантично навантажені та синтаксично незалежні, функціонуючи в центральній формально-синтаксичній позиції

простого дієслівного присудка та семантико-синтаксичній позиції предикатної синтаксеми. Їхній валентний потенціал дає змогу відкрити дві позиції – лівобічну суб'єктну і правобічну об'єктну, які заповнюють переважно абстрактні іменники віддієслівного чи відприкметникового походження. Кожен із цих валентно зумовлених субстантивів конденсують в собі згорнуте елементарне речення – окрему пропозицію, що має свою суб'єктно-предикатну семантико-синтаксичну організацію, пор.: *Конкуренція зумовлює якість* (УП, 05.03.2016) ← *Якщо товаровиробники конкурують, то якісніша їхня продукція; Але його сміливість викликає велику шану і повагу* (УП, 18.05.2017) ← *Але якщо він сміливий, то його шанують і поважають люди; Жадібність спричинює бідність* (УП, 15.02.2017) ← *Хтось жадібний, і тому він бідний; ...протистояння з'їдає віру і породжує зневіру* (УП, 16.07.2010) ← *Якщо політики постійно протистоять одне одному, то люди зневірюються в них; Закриття шкіл через COVID-19 призводить до погіршення ментального здоров'я дітей* (УП, 07.09.2021) ← *Якщо закривати школи через COVID-19, то погіршиться ментальне здоров'я дітей*. Як видно з наведених прикладів реченнєвих трансформацій, кожен предикат елементарного простого речення згортається в субстантив: перший – у суб'єктний, другий – в об'єктний, а сполучник заміщується зв'язковим дієсловом. Зв'язкові дієслова здатні виражати причиново-наслідкові та умовно-наслідкові семантико-синтаксичні відношення (які нерідко накладаються) між двома згорнутими пропозиціями.

У реченнях із синонімійними зв'язковими дієсловами *спричинювати*, *призводити* перша пропозиція, яка конденсується в суб'єктну синтаксему, виражає причину (рідше – умову), а друга, що згортається в об'єктну синтаксему, – наслідок, пор.: *Вибух петард спричинив паніку на площі Республіки в Парижі* (УП, 15.11.2015) ← *Через те що вибухнули петарди, люди запанікували; Сьогодні необґрунтоване, прямо скажемо, спекулятивне підвищення вартості продуктів, товарів, послуг призводить до зниження життєвого рівня людей* (УП, 24.12.2015) ← *У зв'язку з тим що*

підвищується вартість продуктів, товарів, послуг, знижується життєвий рівень людей; Перехід до оборонної позиції часто призводить до замороження конфлікту (УП, 20.01.2024) ← *Якщо перейти до оборонної позиції, конфлікт буде заморожено*. Ці дієслова можна кваліфікувати як власне-зв'язкові, оскільки вони не мають виразного самостійного лексичного значення, а виявляють причиново-наслідкову чи умовно-наслідкову синтаксичну семантику (семантико-синтаксичні відношення) тільки в реченні за наявності валентно зумовлених субстантивних компонентів.

Зв'язкове дієслово *спричинювати* означає «бути наслідком чого-небудь» (СУМ, т. 9, с. 600), напр.: *В Неаполі візит лідера «Ліги Півночі» спричинив масові заворушення* (УП, 02.03.2017); *...інтенсивний місцевий стік дощової води ...спричинив підтоплення дворогоподарств та житлових будинків* (УП, 21.05.2017); *Гепатит А в окремих випадках також спричиняє ураження нирок* (УП, 24.11.2022). Йому зазвичай властиво керувати знахідним відмінком іменника, а за потреби вказати кількісні параметри об'єкта – квантитативно-субстантивною сполукою, пор.: *У 2021 році довготривалий вплив озону спричинив майже 500 тисяч смертей* (УП, 19.06.2024).

Зв'язкове дієслово *призводити* означає «спричиняти наслідок, переважно негативний, своєї дії, впливу (про що-небудь)» (СУМ, т. 7, с. 614), напр.: *...активні агресивні дії російських окупаційних військ призводять до системного погіршення ситуації на сході нашої країни* (УП, 19.07.2016); *Окупація та анексія Криму Росією призвела до критичної ситуації з правами людини і згортання наукових досліджень* (УП, 25.12.2015); *Відсутність контролю, очевидно, призводить до втрати відчуття підзвітності* (УП, 23.01.2023); *Українські контрнаступальні операції могли призвести до особливо сильної деградації критичних елементів еластичної оборони Росії на заході Запорізької області* (УП, 19.09.2023); *Подальше використання фактично несправних літаків для пасажирських перевезень могло призвести до виникнення позаштатних ситуацій, у тому числі катастроф з*

людськими жертвами (УП, 08.02.2020). Це єдиний зв'язковий пропозиційний предикат, який керує об'єктною прийменниковою формою до + родовий відмінок.

Ширше коло зв'язкових дієслів (*викликати, зумовлювати, передбачати, породжувати*) вживаються для вираження семантики зумовленості першої (суб'єктної) пропозиції і функції наслідку другої (об'єктної) пропозиції, пор: *Така спрощеність у ставленні до проблеми самовизначення народу викликає подив* (УП, 04.10.2017) ← *Якщо спрощується ставлення до проблеми самовизначення народу, то люди дивуються цьому; Штучне завищення ціни на газ для населення зумовлює серйозну неплатоспроможність* (УП, 20.04.2016) ← *Якщо штучно завищують ціни на газ для населення, то люди не мають можливості заплатити за газ; Реалізація американського законопроекту про контроль США за російськими портами на Далекому Сході передбачає силовий сценарій, що рівносильне оголошенню війни* (УП, 05.05.2017) ← *Якщо реалізувати американський законопроект про контроль США за російськими портами на Далекому Сході, можливий силовий сценарій, що рівносильне оголошенню війни; Закритість влади породжує екстремальні форми критики* (УП, 21.07.2020) ← *Якщо влада закривається від народу, її більше критикують у різних формах. При цьому на умовно-наслідкові відношення в таких конструкціях накладаються також причиново-наслідкові, пор.: Влада закривається від народу, і тому її більше критикують у різних формах.*

Дієслово *викликати* означає «призводити до чогось, збуджувати почуття, спричинятися до яких-небудь дій і т. ін.» (СУМ, т. 1, с. 408) і валентно передбачає в правобічній об'єктній позиції форму знахідного відмінка, напр.: *Доброчесність багатьох претендентів на посади в новому Верховному суді України викликає сумніви у Сполучених штатів* (УП, 31.07.2017). Однорідність об'єктних синтаксем, особливо синонімії, увиразнює наслідкову семантику речення: *Сам факт прориву священного кордону незалежної України викликає глибокий сум і жаль в усіх* (УП,

02.09.2017); *І лише думка про останні хвилини Решата в кожній нормальної людини викликає жах і біль* (УП, 18.05.2017). Заперечну модальність речення виражає пропозиційний зв'язковий предикат із часткою *не*, здатний керувати родовим, а не знахідним відмінком об'єкта, пор.: *Президент Володимир Зеленський вважає, що слово «влада» в Україні більше не викликає рвотного рефлексу* (УП, 23.04.2022); *Боротьба за рівність обов'язків не викликає такого ж ентузіазму, як боротьба за рівність прав, і це цілком природно* (УП, 09.03.2024).

Дієслово *зумовлювати* означає «бути причиною чого-небудь, викликати щось; спричиняти» (СУМ, т. 3, с. 730), напр.: *...неможливість діалогу з особистих причин кандидатів зумовила ухвалення рішення про перенесення співбесіди на більш пізній термін* (УП, 25.05.2017); *Однак європейський вибір зумовлює прийняття загальних для всіх цінностей і принципів* (УП, 20.02.2024). Частка *не* надає реченню заперечного змісту: *Запропонована модель ЗНО не зумовлює звуження змісту викладання навчальних дисциплін* (УП, 23.09.2020). З метою конкретизації, уточнення семантики іменникового суб'єкта автор може використовувати підрядні присубстантивно-атрибутивні конструкції: *Певні ліві ідеї, які наразі прогресують у суспільстві, зумовлюють світову кризу* (УП, 29.03.2019); а для пояснення причини ситуації, сконденсованої в суб'єктній синтаксемі, – вставлені речення *Кадрова криза (у нього немає своєї команди) зумовлює відновлення старої управлінської вертикалі* (УП, 02.04.2019). Нанизування однорідних суб'єктних компонентів (особливо заперечного змісту) увиразнює семантику зумовленості *Неінтелектуалізм, нестратегічність та нерефлексивність українського правлячого класу зумовлює постійні втрати інтелектуального, наукового та мистецького потенціалу України* (УП, 15.12.2017). Цьому також сприяє однорідний ряд атрибутивних синтаксем у другій (об'єктній) пропозиції. У питальних висловленнях іменникову суб'єктну позицію звичайно заступають займенникові питальні слова: *Що, крім війни, зумовлює освітні*

втрати в Україні? (УП, 25.01.2024). Реципієнт ідентифікуватиме це питання в розчленованій формі: *Війна зумовлює освітні втрати в Україні. А що ще?* Конструкції умовно-наслідкової семантики зі зв'язковими дієсловами можуть бути змодельовані не лише простими реченнями, а й складнопідрядними і навіть надфразною єдністю кількох самостійних висловлень. Тоді суб'єктну функцію субстантивів дублюють займенникові слова: *Ціною миру при відмові від війни є **радикальні інновації, які зумовлюють** докорінну трансформацію політичної, економічної та соціо-культурної сфер* (УП, 14.08.2019); *Важливим елементом Холодної війни є **гонка озброєнь. Вона зумовлює** пріоритетне фінансування розробки та виробництва зброї у країнах Заходу і одночасне виснаження супротивника – росії* (УП, 28.12.2022). Такий авторський прийом виконує важливу прагматистичну функцію акцентування на сконденсованому в суб'єктній (підметовій) позиції явищі чи події, що зумовлює певні наслідки. Цьому сприяє також і пауза (на письмі кома або крапка) перед займенником.

Дієслово *передбачати* означає «мати щонебудь своєю умовою або передумовою»; «виходити з чогось, ґрунтуватися на чому-небудь» (СУМ, т. 6, с. 164), напр.: ***Санкція статті передбачає покарання** у вигляді позбавлення волі на строк до 5 років* (УП, 22.10.2017); ***Задум навчань також передбачає відпрацювання** створення калінінградського коридору* (УП, 11.05.2017). Протилежне значення вносить заперечний предикат, пор.: ***Вказаний доступ не передбачає жодних можливостей для зміни** або редагування даних у реєстрі е-декларацій* (УП, 22.05.2017). Суб'єктна синтаксема може набувати форми словосполучення у функції складеного підмета: ***Одна з ідей Трампа передбачає** європейські війська у буферній зоні* (УП, 09.11.2024). Залежна від іменника означальна підрядна частина конкретизує зміст першої (суб'єктної) пропозиції: *Так званий **план перемоги, який президент Володимир Зеленський має представити Джо Байдену, передбачає** запрошення до вступу України в НАТО і зобов'язання США щодо постійних поставок сучасного озброєння* (УП, 24.09.2024). Для

вербалізації умовно-наслідкових відношень зі зв'язковими дієсловами автор може використовувати не лише прості речення, а й складні безсполучникові: *Бойовики представили свою **«доктрину»: передбачає захоплення всього Донбасу*** (УП, 28.01.2021). У другій предикативній частині пропущений суб'єктний компонент (*доктрина*) реципієнт відновлює з попереднього контексту. Тотожну семантику мовець здатен відтворити шляхом трансформації безсполучникової конструкції в синонімічну складнопідрядну означальну, де суб'єктом виступатиме функційний еквівалент іменника *доктрина* займенникове сполучне слово *яка*, пор.: *Бойовики представили свою **«доктрину», яка передбачає захоплення всього Донбасу***. Повтор в одному контексті зв'язкового пропозиційного предиката та паралелізм структурної схеми речення увиразнює семантику зумовленості: *Рух до набуття повноправного членства **передбачає реформи**, але й відбудова України **передбачає реформи*** (УП, 04.07.2022). Цьому сприяє і стилістично виправдана тавтологія об'єктного компонента (*реформи*), у якому сконденсовано умову, завдяки якій можливе досягнення поставленої мети, пор.: *Щоб **набути повноправного членства, потрібні реформи** і **Набути повноправного членства можна, якщо проводити реформи; Щоб відбудувати Україну, потрібні реформи** і **Відбудувати Україну можна, якщо проводити реформи***.

Дієслово *породжувати* означає «створювати передумови для виникнення, появи кого-, чого-небудь» (СУМ, т. 7, с. 265), напр.: *За словами Аблаєва, **діяльність** інших організацій **породжує розкол** між мусульманами Криму* (03.06.2016). Однорідність іменникових синтаксем підсилює семантику зумовленості першої (суб'єктної) пропозиції: ***Страждання та насильство породжує насильство: як розімкнути коло?*** (УП, 20.10.2021). Наслідковий об'єкт із чітко не окресленою семантикою може бути конкретизований пояснювальним зворотом: *Адже **події останніх десятиліть породили** нове **явище** в сучасному світі: **завершення процесу формування національних держав*** (УП, 04.10.2017). Експресивізації й динамічності мовлення сприяє нанизування однотипних конструкцій з еліпсисом пропозиційного

зв'язкового предиката: *І цілком справедливо: **плуралізм породжує хаос, вільна економіка – монополізацію, політична конкуренція – олігархізацію політики, демократичні вибори – клоунаду*** (УП, 26.07.2010). З іншого боку, навмисний повтор зв'язкового дієслова за паралелізмом конструкцій, одна з яких є афоризмом, а друга – його трансформацією, стає яскравим засобом мовної експресії, напр.: *Сон розуму **породжує** чудовиськ, – писав Ф. Бекон у 17 столітті. У сучасній Україні сон розуму **породив** слуг народу – Юрій Луценко* (УП, 31.08.2022). На думку Л. Масімової, «цитування як різновид інтертекстуальності дає змогу не тільки звернутися до інтелектуальної підтримки, а й увести в текст емоційно-оцінювальний елемент. За умови входження художнього тексту в публіцистичний утворюються нові смислові й емоційні нашарування» (Масімова, 2012, с. 107). Особливо виразні й оригінальні афористичні вислови з однаковим лексичним наповненням суб'єктної та об'єктної синтаксем: *...насилство породжує насилство* (УП, 22.02.2024). Конструкція зі зв'язковим предикатом може мати розчленовану форму, розпадаючись на дві частини. У першій з них міститься вербалізований іменниковий суб'єкт, у другій – його займенниковий еквівалент: *Мій досвід показує, що такий **підхід** дійсно працює. Він **породжує** мотивацію учнів* (УП, 17.10.2020). Такий прагматистичний прийом уповільнює мовлення, даючи змогу авторові сконцентрувати увагу реципієнта на умові, яка сприяє досягненню конкретного результату.

Наведені вище зв'язкові дієслова хоч і виконують роль самостійної предикатної синтаксеми та повноцінного присудкового члена речення, усе ж є частково десемантизовані порівняно з дієслівними предикатами фізичної, розумової, мовленнєвої, психоемоційної діяльності, руху та переміщення тощо. За своєю суттю вони є релятивними (синсемантичними) (Іваницька, 2012, с. 17–18), оскільки розкривають свій зміст завдяки валентно поєднуванню суб'єктним та об'єктним компонентам, у яких вміщені згорнуті пропозиції у вигляді семантично елементарних простих речень. Дієслова *викликати, передбачати,*

породжувати можуть виражати й інші самостійні лексичні значення, зафіксовані в словниках як перші (основні), пор: *У Херсоні заступник голови ОДА **викликав** поліцію* (УП, 17.04.2017); *Українські і міжнародні експерти **передбачали** війну в Україні* (УП, 27.05.2015); *Їх (цих славетних жінок) **породила** мати Україна* (УП, 14.07.2011). Тому їх доцільно кваліфікувати як невластиве-зв'язкові (або напівзв'язкові).

Отож, основне призначення зв'язкових дієслів – сполучати два семантично елементарні прості речення, які відбивають дві позамовні ситуації, в одну семантично складну конструкцію, здатну згортатися в просте семантично ускладнене (неелементарне) речення з трьома обов'язковими синтаксемами: суб'єктною, предикатною та об'єктною. Суб'єктна синтаксема ускладнена значенням умови або причини, а об'єктна – наслідку. За таких модифікацій у семантично ускладненому простому реченні виникають так звані складні синтаксеми із синкретичними функціями причинового суб'єкта, умовного суб'єкта, наслідкового об'єкта (Межов, 2012, с. 366–369).

На формально-синтаксичному рівні простого речення згорнутий суб'єкт заступає позицію підмета, згорнутий об'єкт – позицію керованого другорядного члена речення, а зв'язковий дієслівний предикат – позицію присудка, який вступає з підметом (суб'єктним компонентом) у предикативний синтаксичний зв'язок взаємозалежна координація, а з другорядним (об'єктним) компонентом – у підрядний зв'язок керування, напр.: *...**сприяння екстремістській діяльності призводить до кримінальної відповідальності*** (УП, 09.04.2016); ***Клопотання прокуратури передбачає відстрочку виконання покарання на три роки*** (УП, 18.09.2017); ***Блокада Росією українських портів може призвести до дестабілізації і масових протестів в Африці та Європі*** (УП, 02.06.2022).

Комунікативне (актуальне) членування таких речень-висловлень переважно стає: суб'єктна синтаксема перебуває в позиції теми, а предикатна й об'єктна – комплексної реми, напр.: ***Максимальне покарання за цією статтею / передбачає позбавлення волі на термін до 14 років*** (УП, 07.10.2017); ***Перші кроки нового лідера країни / породили надію...***

(УП, 14.09.2016); *Забруднення повітря / щороку спричиняє понад 100 тисяч смертей у Європі – дослідження* (УП, 25.02.2024). Інша комунікативна мета повідомлення – акцентування на причині або умові позамовної ситуації, конденсованій в суб'єктно-каузативній синтаксемі, зумовлює пересування її в комунікативну позицію реми, а об'єкта – теми, напр.: *Як зазначається, викликає подив / поведінка політиків* (УП, 21.11.2022); *У Росії викликає «значне занепокоєння» / інформація про можливий контрнаступ України – ISW* (УП, 25.03.2023).

Проте взаємопереміщення суб'єктного та об'єктного компонентів (особливо, якщо форма знахідного об'єкта дублює форму називного відмінка) може призвести до утруднення сприйняття інформації, її багатозначності, зміни семантики висловлення або взагалі втрати його логічного змісту. Це стосується конструкцій на зразок: *...Вибух спричинив потужний землетрус на Корейському півострові* (УП, 03.09.2017); *Занепокоєння викликає ослаблення захисту висловлювання думок у засобах масової інформації* (УП, 12.09.2017). За побудови таких висловлень доцільно уникати збігів суб'єктних і об'єктних форм, замінюючи одну з них іншим непрямим відмінком, або в комунікативній позиції теми вживати лише каузативний суб'єкт, пор.: *Вибух стався через потужний землетрус на Корейському півострові; Вибух спричинений потужним землетрусом на Корейському півострові; Потужний землетрус на Корейському півострові спричинив вибух.*

Подібно до сполучників та прийменників зв'язкові дієслова є виразниками семантико-синтаксичних відношень і синтаксичних зв'язків між простими реченнями чи компонентами речень. Проте між ними простежуємо низку відмінних ознак. При утворенні складних речень за допомогою сполучників прості речення зазнають мінімальних змін, оскільки сполучники зберігають первинну семантико-синтаксичну та формально-граматичну організацію вихідних речень, напр.: *...державні владні органи такі пасивні, тому що суспільство не вимагає від них ні чіткого плану дій, ні звіту за його виконання та за витрачені на це кошти* (УП, 17.03.2015). Основна функція прийменників –

переведення іменників у синтаксичну позицію аналітичного прислівника, що досягається складнішими трансформаціями. На противагу сполучникам, прийменники згортають одне з елементарних простих речень в адвербіалізований субстантив, транспонуючи іменник з первинної субстанційної в нетипову семантико-синтаксичну позицію адвербіальної синтаксеми та формально-синтаксичну позицію детермінанта, пор.: *За умови належного фінансування будівництво НСК «Олімпійський» буде завершено до кінця року* (УП, 14.07.2010) ← *Якщо належно фінансуватимуть, будівництво НСК «Олімпійський» буде завершено до кінця року.* Проте найскладніші трансформації семантично складних речень зумовлюють зв'язкові дієслова, які перетворюють (згортають) кожне семантично елементарне просте речення в синтаксему, а на формальному рівні – у відповідний член речення, пор.: *...напруження в польсько-українських відносинах... породжує неспокій та тривогу* (УП, 15.03.2017) ← *Польсько-українських відносини напружені, а тому стає неспокійно та тривожно в суспільстві.* При цьому компоненти, залежні від предиката вихідних елементарних речень, здебільшого редукуються (Вихованець, 1992, с. 165), напр.: *Життя вимагає руху* (УП, 12.04.2015).

Через таку своєрідну здатність зв'язкових дієслів поєднувати згорнуті пропозиції їх називають пропозиційними предикатами. Вони відкривають лише дві субстанційні валентні позиції, які мають бути заповнені предикатними іменниками абстрактного значення. Наявність у суб'єктній або об'єктній позиції іменника з конкретним значенням посилює прихований характер семантичного ускладнення простого речення, який розкривається шляхом певних модифікацій – додаванням до такого субстантива прикметника, абстрактного відприкметникового чи віддієслівного іменника, заміною конкретного іменника абстрактним і под., напр.: *Крім того, український футболіст викликає захоплення у молодих людей віком від 14 до 34 років* (УП, 25.10.2013) ← *Майстерна гра українського футболіста викликає захоплення у молодих людей; Звичайно, успіх породжує ворогів – Юрій Луценко* (УП,

29.04.2020) ← *Звичайно, успіх породжує ворожість (вороже ставлення) деяких людей; Гарне кіно породжує цікаві думки!* (УП, 02.11.2024) ← *Професійність кіно породжує цікаві думки.* За таких перетворень конкретний іменник пересувається із центральної суб'єктної в залежну присубстантивну позицію, набуваючи форми родового відмінка, який виконує формально-синтаксичну функції другорядного керованого члена речення, а вільну суб'єктну позицію заступає абстрактний іменник у називному відмінку (Вихованець, 1992, с. 166). Такі семантично ускладнені прості речення містять ще одну приховану пропозицію (*Футболіст майстерно грає*), яка згортається в субстантивне словосполучення (*гра футболіста*).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок.

Зв'язкові пропозиційні дієслова формують периферію в системі зв'язкових засобів мови, оскільки характеризуються обмеженою кількістю лексем і функціонуванням за тільки певних синтаксичних умов, охоплюючи лише каузативні семантичні відношення. Проте вони активно вживані в різних стилях сучасної української мови, особливо в текстах ЗМІ, актуалізуючи й конденсуючи в лаконічних за обсягом синтаксичних структурах, дериваційною базою яких є складні інформаційно насичені речення, причиново-наслідкові та умовно-наслідкові логічні зв'язки між подіями і явищами дійсності. **Перспективність** цієї проблеми вбачаємо у виявленні ширшого кола зв'язкових дієслів і ґрунтовному їх дослідженні на матеріалі різних мовних стилів.

Література

- Вихованець, І. Р. (1992). *Нариси з функціонального синтаксису української мови* : монографія. Київ : Наук. думка, 222 с.
- Вихованець, І. Р. (1980). *Прийменникова система української мови* : монографія. Київ : Наук. думка, 286 с.
- Вихованець, І. Р. & Городенська, К. Г. (2004). *Теоретична морфологія української мови : Академічна граматики української мови*; за ред. І. Р. Вихованця. Київ : Унів. вид-во «Пульсари», 400 с.
- Городенська К. Г. (2010). *Сполучники української літературної мови* : монографія. Київ : Інститут української мови; Видавничий дім Дмитра Бураго, 208 с.
- Іваницька, Н. Л. (2012). Докатегорійне – категорійне тлумачення ознаки автосемантизм / синсемантизм у сфері повнозначних слів української мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Філологія (мовознавство)* : зб. наук. праць. Вінниця, вип. 15, с. 15–20.
- Масімова, Л. Г. (2012). Інтертекстуальність як особливість сучасного медіатексту (на прикладі аналізу публікацій газети «День»). *Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи*, № 1, с. 104–107.
- Межов, О. Г. (2012). *Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць* : монографія. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 464 с.
- Слинько, І. І., Гуйванюк Н. В. & Кобилянська М. Ф. (1994). *Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання* : навч. посіб. Київ : Вища шк., 670 с.
- СУМ – Словник української мови: в 11 т. Київ, 1970–1980.

References

- Horodenska, K. H. (2010). *Spoluchnyky ukrainskoi literaturnoi movy* : monohrafiia [Conjunctions of the Ukrainian literary language]. Kyiv : Instytut ukrainskoi movy; Vydavnychiy dim Dmytra Buraho, 208 p. (in Ukrainian).
- Ivanytska, N. L. (2012). Dokatehoriine – katehoriine tлумachennia oznaky avtosemantyzm / synsemantyzm u sferi povnoznachnykh sliv ukrainskoi movy [Precategorical-categorical interpretation of the feature of autosemanticism / synsemanticism in the field of full-meaning words of the Ukrainian language]. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Philology (linguistics): collection of scientific works*. Vinnytsia, vyp. 15, pp. 15–20. (in Ukrainian).
- Masimova, L. H. (2012). Intertekstualnist yak osoblyvist suchasnoho mediatekstu (na prykladi analizu publikatsii hazety «Den») [Intertextuality as a feature of modern media text (using the example of the analysis of publications of the newspaper "The Day")]. *Mass communication: history, present, prospects*, № 1, pp. 104–107. (in Ukrainian).

- Mezhov, O. H. (2012). *Typolohiia minimalnykh semantyko-syntaksyschnykh odynyts* : monohrafiia [Typology of minimal semantic-syntactic units]. Lutsk : Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 464 p. (in Ukrainian).
- Slynk, O. I. I., Huivaniuk N. V. & Kobylanska M. F. (1994). *Syntaksys suchasnoi ukrainskoi movy: problemni pytannia* : navch. posib. [Syntax of the modern Ukrainian language: problematic issues]. Kyiv : Vyshcha shk., 670 p. (in Ukrainian).
- SUM – *Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t.* [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. Kyiv, 1970–1980. (in Ukrainian).
- Vykhovanets, I. R. & Horodenska K. H. (2004). *Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy : Akademichna hramatyka ukrainskoi movy* [Theoretical Morphology of the Ukrainian Language: Academic Grammar of the Ukrainian Language]; za red. I. R. Vykhovantsia. Kyiv : Univ. vyd-vo «Pulsary», 400 p. (in Ukrainian).
- Vykhovanets, I. R. (1980). *Pryimennykova systema ukrainskoi movy* : monohrafiia [The prepositional system of the Ukrainian language]. Kyiv : Nauk. dumka, 286 p. (in Ukrainian).
- Vykhovanets, I. R. (1992). *Narysy z funktsionalnoho syntaksysu ukrainskoi movy* : monohrafiia [Essays on the functional syntax of the Ukrainian language]. Kyiv : Nauk. dumka, 222 p. (in Ukrainian).

Автор

Олександр Межов, доктор філологічних наук,
професор, професор кафедри української мови та
лінгводидактики
e-mail: mezhov.oleksandr@vnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-5299-417X>

Author

Oleksandr Mezhov, Doctor of Philology, Professor,
Professor of the Department of Ukrainian Language and
Linguodidactics
e-mail: mezhov.oleksandr@vnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-5299-417X>

Конфлікт інтересів

Автори засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that he has no conflict of interest

УДК 811.111'42
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-09

Заголовок інформаційно-новинних медіаматеріалів як засіб клікбейту

Ольга Павлушенко <https://orcid.org/0000-0002-0224-0900>

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Надійшла до редакції: 15.03.2025 • Схвалено до друку: 08.04.2025

Анотація

У статті з'ясовано сутність і причину появи в медіаконтенті явища клікбейту, обґрунтовано важливість дослідження маніпулятивних заголовкових комплексів матеріалів, пропонувананих інформаційно-новинними каналами соціальних мереж. На матеріалі заголовків медійних текстів популярних інформаційно-новинних каналів YouTube з використанням методу дискурс-аналізу визначено клікбейт-заголовки. Виявлено мовні засоби маніпулятивного впливу на споживачів інформаційно-новинного контенту з метою активізації його просування в YouTube. Установлено конкретні цілі використання клікбейт-заголовків, серед яких основні: створення враження унікальності пропонованої інформації, її сенсаційності, новизни, розкриття таємниці, прагнення шокувати і здивувати, викликати тривогу, повідомити про скандальні ситуації в суспільно-політичному житті. Також окреслено невербальні засоби привернення уваги відвідувачів соціальної мережі до медіапродукту.

Ключові слова: заголовок, клікбейт, інформаційно-новинний контент, медіатекст, YouTube

UDC 811.111'42
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-09

The headline of news media materials as a means of clickbait

Olha Pavlushenko <https://orcid.org/0000-0002-0224-0900>

Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

Received: 15.03.2025 • Accepted: 08.04.2025

Abstract

The article analyses the headlines of web materials offered by informational and analytical channels of the YouTube social network. Since modern media discourse acquires the features of marketing, which forms the demand of society for certain information and is aimed at satisfying it, the author of news content is faced with the task of attracting the reader, listener, viewer, and encouraging him to open the material, since the number of views not only ensures the channel's popularity in the social network, but is also monetized and brings profit to its beneficiary. The main method of attracting attention to the proposed media product is its headline. The author of the article proves that the media title in modern news discourse has transformed from a means of ornamentation of a journalistic text or interview into its important communicative and pragmatic component. The purpose of the study is to analyze the headlines of media texts of popular informational and news channels of YouTube as a means of clickbait. The scientific tools of the study include the methods of discourse analysis, analytical and descriptive, and generalization. The essence and reason for the appearance of the clickbait phenomenon in journalism are clarified. The empirical material, which covered 117 headlines of materials distributed during March - April 2025 on the YouTube social network by information and news and analytical channels, revealed linguistic means of manipulative influence on consumers of information and news content to activate its promotion on YouTube. It is proven that clickbait headlines often contain not an indication of facts of objective reality, but information that is completely or partially untrue. Since information and news and analytical web resources have a powerful influence on public consciousness, they successfully encode in it the understanding and assessment of events and their participants in a certain semantic key. This is precisely the main danger of spreading false information through clickbait headlines and manipulating collective consciousness, distorting the real picture of the world. The analysis of verbal means of forming clickbait headlines, carried out by the author of the article, is aimed at helping consumers of web content, in particular informational and news content, avoid the manipulation of their consciousness and the spread of false information in society.

Keywords: headline, clickbait, news content, media text, YouTube

Постановка проблеми. Людство сьогодні живе в насиченому інформаційному полі. Необмежені трансляційні можливості Інтернету забезпечують роботу в соціальних мережах різноманітних інформаційних каналів, започаткованих як журналістськими колективами професійних ЗМІ, так й аматорами, які ведуть авторські блоги. Другим за популярністю в користувачів Усесвітньої павутини є відеосервіс *YouTube*, який суттєво впливає на формування сучасного дискурсу, зокрема й новинного порядку денного.

Сучасний медійний дискурс набуває ознак маркетингу, який формує попит соціуму на певну інформацію і спрямований на його задоволення. Інформація стає товаром, який пропонують споживачеві в умовах конкурентної боротьби за його увагу. Перед автором новинного контенту постає завдання привабити читача, слухача, глядача, спонукати його відкрити матеріал, оскільки кількість переглядів не тільки забезпечує каналові популярність у соціальній мережі, а й монетизується й приносить прибуток його бенефіціарові.

Основним прийомом привернення уваги до пропонованого медіапродукту слугує його заголовок. Медіаанова в сучасному новинному дискурсі перетворилася із засобу орнаментативної журналістського тексту чи інтерв'ю в його важливий комунікативно-прагматичний складник (Шульська, Зінчук, 2021, с. 220). Тому заголовки все частіше постають у центрі уваги фахівців у галузі журналістикознавства та медіалінгвістики, а предмет досліджень охоплює різні аспекти: їхню структуру, відповідність етичним нормам, семантику, стилістику, функції тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Типології та семантичній місткості газетних заголовків присвячені студії Г. Микитів та Т. Попруги (2010), Л. Павлюк (2010), К. Сізової (2014). Г. Шаповалова проаналізувала лексичні та стилістичні особливості заголовків текстів у загальноукраїнських та регіональних друкованих ЗМІ і прийшла до висновку, що в назвах сучасних медіаторів їх автори все частіше використовують терміни, професіоналізми, неологізми, жаргонізми, діалектизми, фігуральні засоби, емоційно-експресивну лексику (Шаповалова, 2011, с. 209). Лінгвостилістичну й

функційну характеристику заголовків текстів соціально-політичних есе в американській лінгвокультурній традиції ХХІ століття подає у своїй статті Ю. Торговець (Торговець, 2014). Перспективно-ретроспективний зв'язок заголовка як текстового й метатекстового компонента з твором визначив предмет дослідження Л. Юлдашевої, яка раціонально зауважує, що «заголовок має зацікавлювальне й оцінне призначення. Ознайомившись із ним, реципієнт на підставі мовних, енциклопедичних та ілюстративних знань первинно сприймає текст, корегує своє сприйняття після прочитання, а відтак заголовок набуває іншого сенсу» (Юлдашева, 2016, с. 58). Науковому осмисленню форм й виявів інтертекстуальності в газетних заголовках присвячена стаття І. Завальнюк (Завальнюк, 2016). Комунікативно-інформаційний потенціал заголовків у журналістиці викликав дослідницьке зацікавлення у Н. Шульської та Р. Зінчук (Шульська, Зінчук, 2021). На матеріалі онлайн-версії щотижневого кам'янець-подільського видання «Подільнянин» досліджувала функції газетних заголовків О. Лівіцька. Авторка виокремила заголовки, які слугують темовидільним компонентом, заголовки, які є засобом психологічного впливу на адресата, заголовки, які містять керівництво до дії; з'ясувала, що найбільш частотними серед них є «проблемні та констатуючо-описові» (Лівіцька, 2021, с. 56). На вивченні засобів маніпуляції та використанні маніпулятивних технік у заголовках електронних інформаційно-новинних текстів військово-політичної тематики електронної версії газети «Українська правда» зосередилася К. Головенко (Головенко, 2024).

Ми поставили за **мету** проаналізувати заголовки медійних текстів популярних інформаційно-новинних каналів *YouTube* як засіб клікбейту. Досягнення поставленої мети передбачає конкретні завдання: а) з'ясувати суть і причину появи в журналістиці явища клікбейту; б) виявити мовні засоби маніпулятивного впливу на споживачів інформаційно-новинного контенту для активізації його просування в просторі *YouTube*.

Емпіричним матеріалом слугували 117 заголовків матеріалів, які поширювали впродовж

березня – квітня 2025 р. в соціальній мережі YouTube інформаційно-новинні та аналітичні канали: Ovoz. ua, Zaxid.net, 24 Канал, Фабрика новин, Radio NV, Прямий, Борислава Берези, Тизенгаузена, Олександра Мусієнка. До наукового інструментарію дослідження залучені методи дискурс-аналізу, аналітико-описовий, узагальнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформаційно-новинний контент соціальної мережі YouTube детермінований не тільки подіями сьогодення, а й зацікавленнями споживачів, які активністю чи пасивністю переглядів впливають на формування сектора актуальних матеріалів у медіадискурсі. Це спонукає авторів шукати нові ефективні засоби просування свого медійного продукту на ринку інформаційних послуг. Одним з відкриттів у медіадіяльності в YouTube стала практика формування для пропонованого матеріалу такого заголовка, який би спонукав усе більше користувачів відкрити його, оскільки саме це забезпечує власникові каналу дохід від онлайнної реклами. Такі заголовки в професійному мовленні медійників підпадають під назву клікбейт. Cambridge Dictionary тлумачить clickbait як «інтернет-історію, назву, зображення тощо, які мають на меті привернути увагу та заохотити людей натиснути посилання» (Cambridge Dictionary).

Клікбейт-заголовки часто містять не вказівку на факти об'єктивної дійсності, а інформацію, яка повністю або частково не відповідає дійсності. Треба зауважити, що інформаційно-новинні та аналітичні вебресурси мають потужний вплив на суспільну свідомість, кодують в ній розуміння й оцінку подій та їх учасників у певному семантичному ключі, формують картину світу. Використання неправдивого клікбейт-заголовка завдає найбільшої шкоди, коли користувач мережею не натиснув на нього, щоб перейти на канал, де розміщений матеріал, і не ознайомився з його справжнім змістом, а зафіксував у своїй пам'яті тільки те повідомлення, яке отримав із маніпулятивного заголовка. Аналіз вербальних засобів формування клікбейт-заголовків може допомогти споживачам вебконтенту, зокрема інформаційно-новинного, уникати маніпулювання їхньою

свідомістю й поширення в соціумі неправдивої інформації.

Наші спостереження виявили найбільш поширені вербальні засоби формування клікбейт-заголовків, мета яких привернути увагу користувачів YouTube. Одним з них є використання в заголовку імен експертів, політологів, суспільних авторитетів, відомих волонтерів, військових, громадських діячів. **«ПІНКУС: Зараз! Трамп ВИРІШИВ щодо Путіна»**, **«ОСЬ ПРО ЩО домовився Залужний із Британією!»**, **«ЧАЛИЙ: Трамп точно закриє ЦЮ програму!»**, **«СВІТАН: Армія РФ залишає фронт!»**, **«БЕЗСМЕРТНИЙ: Путін ПОЧАВ ГРУ з Китаєм ПРОТИ Трампа!»**, **«Черник ЕКСТРЕНО про перемир'я! Розставив усі крапки над "I"»**, **«КАЗАНСЬКИЙ: ВСЕ! Росії дають КІЛЬКА МІСЯЦІВ. Такої КРИЗИ країна ще НЕ БАЧИЛА»**.

Щоб створити враження унікальності пропонованої інформації, у заголовках використовують слова і словосполучення: «інсайд», «ексклюзивне інтерв'ю», «відверте зізнання», наприклад: **«ПІНКУС: Інсайд зі США!»**, **«ВІДВЕРТЕ зізнання СІРСЬКОГО по фронту! Ви маєте це почути! Ексклюзивне інтерв'ю з генералом»**, **«ПІНКУС: Інсайд зі США! КИЄВУ ВЕЗУТЬ ПОДАРУНОК. Перемога вже дуже близько»**, **«Трамп погодив обмін територій. Названо поступки. Путін екстрено шукає місце переговорів. Інсайди»**.

Особливу увагу людей привертає втаємничена інформація, яка «випадково» стала відома журналістові чи блогерові, й він ділиться нею з глядачами, тому в заголовках уживають конструкції із семантикою таємниці, інсайду: **«ніхто не знав»**, **«приховали»**, **«тримають в секреті»**, **«у мережу злили»**, **«таємний»**, **«ось що насправді»**. **Юнус: У мережу ЗЛИЛИ всі ВИМОГИ Путіна про Україну!»**, **«Про цю розмову досі ніхто не знав!»**, **«Це тримають в секреті! На кордоні таке почалося»**, **«ТЕРМІНОВО! Проти Трампа ПОВСТАВ конгрес США!? ТАЄМНЕ послання Путіна до ЕРДОГАНА»**, **«ЦЕ СТАЛОСЬ просто ПІД ЧАС зустрічі ЗЕЛЕНСЬКОГО та ТРАМПА. Ось що ЗАЛИШИЛОСЬ поза кадром / ФЕСЕНКО»**, **«Злили ТАЄМНУ ЗМОВУ Трампа ТА ПУТІНА!»**, **«ПОРТНИКОВ: Про це МОВЧАТЬ! Ось що НАСПРАВДІ мали ОЗВУЧИТИ на ПЕРЕГОВОРАХ. Злив АГЕНТА США у Кремлі»**,

«МУСІЄНКО: Залужний **РОЗКРИВ ТАЄМНИЦІ** ЗСУ! Світ **ШОКОВАНИЙ** гучною заявою», «**ФЕЙГІН: Бійня в центрі Москви! ЕЛІТИ ОГОЛОСИЛИ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ КАДИРОВА. Путін приховав** головне».

Має шанси зацікавити матеріал під заголовком, який гіперболізує сенсаційність повідомлення словами: «сенсація», «сюрприз», «на це ніхто не сподівався», «оце поворот», «неочікуваний», «не може бути», «ось що насправді», «рве мережу», «ви про це ще не знали». «**Оце поворот! Залужний СТАНЕ ПРЕЗИДЕНТОМ**», «**Сюрприз Трампа і Сі Путіну**», «**Неочікувані кроки Трампа. До яких кроків змушують росію?**», «**Не може бути! Стали відомі СПРАВЖНІ причини розвороту США!**», «**Ось що НАСПРАВДІ** вимагає рф для припинення вогню! З'явилися достовірні дані! / **БОБИРЕНКО**», «Ця заява про Україну рве мережі», «**А це ви ще не знали!** Несподівана сторона потужного менеджера президента», «**Сенсаційна** промова Макрона | Віталій Портников».

У час динамічних змін подій привертає увагу новизна інформації, тому автори заголовків вдаються до слів: «у ці хвилини», «зараз», «щойно», «екстрено», «терміново», «мережею несеться». «**У ці хвилини! В Кремлі БУНТ. Еліти ЗІБРАЛИ ЗЛИВ на ПУТІНА**», «**ТИЗЕНГАУЗЕН: ЩОЙНО! Дуда ВРАЗИВ українців заявою. РОЗНІС Путіна на очах у всіх. ВКАЗАВ Кремлю УМОВИ**», «**Екстрені новини: Американці хочуть розпаду США? Трамп веде до революції?**», «**ЩОЙНО! СТАЛИ ВІДОМІ ТЕРМІНИ постачання зброї ВІД США! В мережі вже несеться!**», «На росії вир емоцій. **Термінові** заяви з Москви».

Має потенціал швидко заволодіти увагою споживачів матеріал під назвою, яка прогнозує щось вкрай погане, страшне, маркерами чого виступають словосполучення «погані новини», «гіркий прогноз», «сталось найгірше», слова «тривожний», «жахливий». «**Гіркий прогноз кінця війни для України. Портников: Гінець Трампа зустрівся з владою Києва. Погані новини...**», «**Маск починає ЖАХЛИВЕ в Європі**», «**Скоро найгірше! Ядерна війна. Портников: Все! Ми наблизилися до ЯДЕРНОЇ ВІЙНИ! Тривожна УГОДА Путіна**», «**Гайдай: Раптово! ГІРКЕ ВИКРИТТЯ ПРО ЗАЛУЖНОГО.**

Дарма його бачать президентом», «**ФЕСЕНКО: Мій ПРОГНОЗ ЗБУВСЯ! Нас обхитрили з ПЕРЕМОВИНАМИ. Скоро почнеться НАЙГІРШЕ**», «**2 ГОДИНИ ТОМУ! Буданов вийшов з СТРАШНИМ прогнозом по ВІЙНІ! Негайне попередження українцям**», «**США підсунули ЖАХЛИВУ УГОДУ Києву**».

Запевнення відвідувачів YouTube в тому, що інформація, викладена в матеріалі, є дивовижною, найбільш імовірно спонукатиме їх перейти на новинний та аналітичний канал, тому автори вдаються до слів, що містять денотативну чи конотативну сему подивування: «здивувало», «ошелешило», «шокує», «вразило» і под. «Юнус: У мережу ЗЛИЛИ всі ВИМОГИ Путіна про Україну! Цинічне послання з Кремля **ОШЕЛЕШИЛО** Трампа», «Залужний НЕ ВТРИМАВСЯ і розповів все, що думає про ситуацію із США, вас це **шокує** / **БЕРЕЗОВЕЦЬ**», «ГОДИНУ ТОМУ! Прем'єрка Італії **вразила** ЗАЯВОЮ по ВІЙНІ. **Шокувала** про УГОДУ для України», «**Екстрено! У Німеччині підняли усіх НА ВУХА** цією заявою. Там **ВРАЗИЛИ** рішучим кроком», «**ГРАБСЬКИЙ: масштабний виток даних про Залужного і ЗСУ – ПРАВДА Вас здивує!**».

Під кваліфікацію клікбейту цілком підпадають заголовки, у яких використані слова, що так чи так повідомляють про смерть основного призвідця російсько-української війни. «Трамп приміряє зашморг Путіну», «Поставлена мета ліквідації Путіна! Трамп перейшов до прямих погроз», «ЗАГОРОДНІЙ: Все! Трамп дав **НАКАЗ МОЧИТИ** Путіна».

Очевидним клікбейтом є заголовки, які повідомляють про очікувані події як такі, що вже відбулися. «Світан: Все! Путін відводить армію з чотирьох напрямків. Війська НАТО на **КОРДОНІ. Залужний ДОМОВИВСЯ**», «**СВІТАН: Армія РФ залишає фронт! СЮРПРИЗ ТРАМПУ ВІД ПУТІНА. Заходять бійці НАТО. Залужний ДОМОВИВСЯ**», «**КОМБАТ ЗСУ: Все! Росіяни ГОТУЮТЬСЯ до КІНЦЯ ВІЙНИ**», «**З ХВИЛИНИ ТОМУ: Введення військ НАТО! Одна з країн наважилася. Кремль в шоці – ПОЧАЛОСЯ / КЛОЧОК**».

Особливим попитом у споживачів користуються повідомлення про скандали, тому автори вебконтенту охоче використовують у заголовках слова «скандал», «сварка».

«Скандал з Умеровим, що програв на увесь світ.» **«Скандальні результати у Москві. Путін передав Трампу план», «ЩОЙНО! СВАРКА В ПРЯМОМУ ЕТЕРІ», «ДАВИДЮК ЗЛИВ ІНСАЙД! Гучна ТАЄМНА СВАРКА Урсули і Рубіо».**

Займенник «усе» на початку заголовка створює враження істини в останній інстанції, остаточної викінченості інформації. **«КАЗАНСЬКИЙ: ВСЕ! Росії дають КІЛЬКА МІСЯЦІВ. Такої КРИЗИ країна ще НЕ БАЧИЛА. Починається НЕМИСЛИМЕ», «Все! В Україну ПРУТЬ ІНОЗЕМНІ війська! ЯДЕРНА АТАКА зі США».**

Семантика єдиного джерела правдивої інформації прочитується в заголовках на кшталт **«Ось що НАСПРАВДІ вимагає рф для припинення вогню! З'явилися достовірні дані! / БОБИРЕНКО», «Ось чому НАСПРАВДІ носяться з Угодою про надра!».** Виділення слова «насправді» змушує довіряти саме цьому джерелу інформації.

Крім власне вербальних засобів, автори з маніпулятивною метою використовують у клікбейт-заголовках неймовірні прогнози й нічим не підтверджені передбачення: **«Все! Залужний стане президентом. Зеленського сховають в Британії: Стармер привіз таємну пропозицію», «КОМБАТ ЗСУ: Все! Зеленський РОЗКРИВ КІНЕЦЬ ВІЙНИ. У БЕРЕЗНІ все ЗМІНИТЬСЯ», «Сазонов: ФІНАЛ НАСТУПУ НА ПОКРОВСЬК! РФ тут впаде, ЗСУ почнуть ЗВІЛЬНЕННЯ ДОБАСУ. Далі – переговори», «ДЕМЧЕНКО: Знаю ТОЧНИЙ ДЕДЛАЙН ЗДАЧІ УКРАЇНИ!», «Раптово! ЗАЛУЖНОГО ПОВЕРТАЮТЬ. Створить партію з Кличком. В Україну введуть НОВУ АРМІЮ»**

Інтерв'юери маніпулятивно виносять в заголовки випадкову фразу гостя студії, комбінують своє запитання і його висловлювання, яке не є відповіддю, а стосується зовсім іншого, припущення подають як реальний факт. **«Війна зупиниться в травні? Костенко: В МЕНЕ Є ТАКА ІНФОРМАЦІЯ!», «Кремль, нарешті! ДОЧКА ПУТІНА забирає ВЛАДУ. Там ПЕРЕВОРОТ ЕЛІТ. На МОСКВУ розвернуть 700 тисяч», «ЖИРНОВ: Все! ЗАКОЛОТ у Кремлі, еліти поперли ПРОТИ ПУТІНА. Лаврова ВЖЕ ПОГНАЛИ. Клани ПЕРЕГРАЛИ», «Все! В Україну ПРУТЬ ІНОЗЕМНІ війська! ЯДЕРНА АТАКА зі США.**

Взяття по РФ?», «СВІТАН: Все! ПРОРИВ до КЕРЧЕНСЬКОГО МОСТУ!», «ТРАМПА ЗНОСЯТЬ В США!», «"ТОБІ ПОРВУТЬ ГЛОТКУ" – сенатори ВИЙШЛИ ІЗ СЕБЕ після провалу з Україною». Наприклад, у матеріалі під заголовком **«З ХВИЛИНИ ТОМУ: Введення військ НАТО! Одна з країн наважилася. Кремль в шоці — ПОЧАЛОСЯ / КЛОЧОК»** йдеться про навчання данських військових і переймання ними досвіду застосування в Україні нових технологій ведення війни. Вирвана з контексту теза Головнокомандувача ЗСУ генерала Сирського про мобілізаційний потенціал росіян, можливі плани ворога і нереальність його наступального успіху на півдні України сформували клікбейт-заголовок **«ЖИРНОВ: НАСТУП РФ НА ОДЕСУ! Генштаб РФ таємно готує прорив. В атаку кинуть 5 МЛН АРМІЙ».**

Маніпулятивний характер клікбейт-заголовків дещо приховує форма питального речення. **«5 хвилин тому! Трамп ПОДЗВОНИВ Зеленському. Війну ЗУПИНЯЮТЬ?», «ГРОЗЕВ: Впливло ШОКУЮЧЕ про Трампа! Він – ШПИГУН РФ?», «ТЕРМІНОВО! Проти Трампа ПОВСТАВ конгрес США!», «Росіяни ПРОРВУТЬСЯ у ДНІПРО? Це буде ГУЧНИЙ ПРОВАЛ! ОГЛЯД ФРОНТУ від Коваленка».**

Таким чином автор сам не стверджує неправдиву інформацію, а ніби запитує, чи це так. Досить сумнівно, що такий прийом може нівелювати небезпеку поширення вигадок в інфопросторі, оскільки пам'ять людини фіксує насамперед зміст реченнєвої конструкції, а не її комунікативну мету, оприявлену знаком питання.

Наведені вище заголовки матеріалів, опублікованих інформаційно-новинними та аналітичними каналами YouTube, ілюструють широке застосування графічних засобів привернення уваги слухача/глядача: виділення окремих слів великими буквами, невмотивоване використання знаку оклику, візуалізація екстреності повідомлення знаками 📢, 🚀 чи його унікальності – 📌.

Аналізуючи заголовки медіаматеріалів, пропонованих каналами YouTube, спостерігаємо взаємне суб'єктно-об'єктне позиціонування медіаносіїв й соціуму. Поза всяким сумнівом, визначальним чинником формування новинного та аналітичного контенту медіаканалів є

суспільний запит на певну інформаційну тематику. Українці з нетерпінням чекають на позитивні для себе зміни на лінії зіткнення, у правлячій верхівці кремля, у політиці західних партнерів, появу будь-яких перспектив встановлення миру. Ось чому безвідповідальні автори інформаційно-новинних матеріалів використовують заголовки, які повідомляють дезінформацію про відвід ворожих військ, смерть Путіна, відставку Трампа, введення військ країн НАТО в Україну тощо. Дослідники визнають переконливим і той факт, що медійні контексти «вирізняє особлива комунікативно-прагматична спрямованість, яка виявляється в тому, щоб у процесі подання змістово-фактологічної інформації не так інформувати, як реалізовувати соціально-психологічний вплив на ... аудиторію через переконання, навіювання...» (Завальнюк, 2016, с. 199). Тому в заголовках медіаматеріалів, які поширюють новинні та аналітичні канали YouTube, натрапляємо на маніпулятивне спотворення фактів: швидке досягнення миру, появу унікальної зброї, яка радикально змінить хід війни, загрожене економічне становище росії, рішучість європейських партнерів у військово-політичній підтримці України тощо. Часто змістове наповнення медіатексту зовсім не підтримує

клікбейт-заголовок, суперечить йому фактажем, проте відвідувач соціальної мережі може й не дізнатися про це, бо не перейде на канал, його око «вихопить», а пам'ять відкладе тільки *fake news*, яку містить назва. У цьому основна небезпека яскравих, але неправдивих заголовків.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Проведене дослідження заголовків медіаматеріалів, пропонованих новинними та аналітичними каналами YouTube, спрямоване на виявлення технологій спотворення смислів інформації. Визначені вербальні й невербальні маркери клікбейту. Підбиваючи підсумки здійсненого аналізу клікбейт-заголовків, акцентуємо увагу на тому, що вони є потужним інструментом маніпуляції увагою і свідомістю відвідувачів соціальної мережі. Їх застосування не тільки сприяє підвищенню рейтингу вебконтенту й каналу, який його транслює, а й – що несе найбільшу небезпеку – провокує поширення *fake news*.

Прогнозуємо перспективність досліджень клікбейт-заголовків у площині психолінгвістики, що відкриє нові можливості для поліпшення інформаційної грамотності користувачів соціальних мереж.

Література

- Головенко, К. В. (2024). Лінгвістичні особливості українських заголовків інформаційно-новинних текстів та способи їх перекладу англійською мовою. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. Вип. 2(209).
- Завальнюк, І. (2016). Специфіка й форми вияву інтертекстуальності в заголовках газет Вінниччини. *Проблеми гуманітарних наук. Серія: Філологія*, вип. 38, с. 199–208.
- Лівіцька, О. (2021). Специфіка функціонування заголовків у регіональних ЗМІ (на прикладі газети «Подільнянин»). *Журналістика в системі соціокомунікаційної діяльності*, вип. 3 (37), с. 52–58.
- Микитів, Г. В., Попруга Т. В. (2010). Інтерпретація газетних заголовків у сучасному інформаційному просторі. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*, №1, с. 233–237.
- Павлюк, Л. (2010). Заголовок у дискурсі мас-медіа: семантико-змістові риси і функціонально-структурні типи. *Теле- та радіожурналістика*, вип. 9, с. 285–293.
- Сізова, К. (2014). Заголовковий комплекс у публіцистиці: типологічний аспект. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*, № 30, с. 285–293.
- Торговець, Ю. І. (2014). Функціональні особливості заголовків текстів соціально-політичних есе. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*, вип. 692/693, с. 270–274.
- Шаповалова, Г. В. (2011). Лексико-стилістичні особливості в сучасних українських друкованих ЗМІ. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І.Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*, т.24 (63), № 4, ч. 1, с.204–210.
- Шульська, Н. М., Зінчук Р. С. (2021). Комунікативно-функційний потенціал заголовків у мові сучасних медіа. *Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, том 32 (71), №5, ч. 2, с. 220–225.

Юлдашева, Л. П. (2016). Заголовок як текстовий і метатекстовий компонент. *Science and Education a New Dimension. Philology*, IV(21), Issue: 98, pp. 56–59.
Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/clickbait>. (20.02.2025).

Джерела

Овоз. ua <https://www.youtube.com/@obozua>
Zaxid.net <https://www.youtube.com/@ZaxidNetTV>
24 Канал <https://www.youtube.com/@24%D0%9A%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB>
Фабрика новин <https://www.youtube.com/@newsfactory1550>
Radio NV <https://www.youtube.com/@radioNVua>
Телеканал Прямий <https://www.youtube.com/@pryamiy>
Борислав Береза https://www.youtube.com/@Bereza_Boryslav
Тизенгаузен https://www.youtube.com/results?search_query=%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D0%B3%D0%B0%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%BD
Олександр Мусієнко https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%B4%D0%B4%D1%80+%D0%9C%D1%83%D1%81%D1%96%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE

References

- Holovenko, K. V. (2024). Lihvistychni osoblyvosti ukrainskykh zaholovkiv informatsiino-novynnykh tekstiv ta sposoby yikh perekladu anhliskoiu movoiu [Linguistic features of Ukrainian headlines of informational and news texts and methods of their translation into English]. *Scientific notes. Series: Philological sciences*, Issue 2(209), pp. 93–99. (in Ukrainian).
- Zavalniuk, I. (2016). Spetsyfika y formy vyjavu intertekstualnosti v zaholovkakh hazet Vinnychchyny [Specificity and forms of manifestation of intertextuality in newspaper headlines of Vinnytsia region]. *Problems of humanities. Series: Philology*, Issue 38, pp. 199–208. (in Ukrainian).
- Livitska, O. (2021). Spetsyfika funktsionuvannia zaholovkiv u rehionalnykh ZMI (na prykladi hazety «Podolianyn») [Specificity of functioning of headlines in regional media (on the example of the newspaper "Podollyanin")]. *Journalism in the system of socio-communication activity*, Issue 3 (37), pp. 52–58. (in Ukrainian).
- Mykytiv, H. V., Popruha T. V. (2010). Interpretatsiia hazetnykh zaholovkiv u suchasnomu informatsiinomu prostori [Interpretation of newspaper headlines in the modern information space]. *Bulletin of Zaporizhzhia National University. Philological Sciences*, No. 1, pp. 233–237. (in Ukrainian).
- Pavliuk, L. (2010). Zaholovok u dyskursi mas-media: semantyko-zmistovi rysy i funktsionalno-strukturni typy [The headline in the discourse of mass media: semantic and content features and functional and structural types]. *Television and radio journalism*, Issue 9, pp. 285–293. (in Ukrainian).
- Sizova, K. (2014). Zaholovkovyi kompleks u publitsystytsi: typolohichniy aspekt [Title complex in journalism: typological aspect]. *Humanitarian education in technical higher educational institutions*, No. 30, pp. 285–293. (in Ukrainian).
- Torhovets, Yu.I. (2014). Funktsionalni osoblyvosti zaholovkiv tekstiv sotsialno-politychnykh ese [Functional features of titles of socio-political essays]. *Scientific Bulletin of Chernivtsi University. Germanic Philology*, Issue 692-693, pp. 270–274. (in Ukrainian).
- Shapovalova, H.V. (2011). Leksyko-stylistychni osoblyvosti v suchasnykh ukrainskykh drukovanykh ZMI [Lexical and stylistic features in modern Ukrainian printed media]. *Academic notes of the Tavrichesky National University named after V.I. Vernadsky. Series "Philology. Social Communications"*, vol. 24 (63), No. 4, part 1, pp. 204–210. (in Ukrainian).
- Shulska, N.M., Zinchuk, R.S. (2021). Komunikatyvno-funktsiinyi potentsial zaholovkiv u movi suchasnykh media [Communicative and functional potential of headlines in the language of modern media]. *Scientific notes of the V.I. Vernadsky TNU. Series: Philology. Journalism*, Vol.32 (71), No. 5, part 2, pp. 220–225. (in Ukrainian).
- Iuldasheva, L.P. (2016). Zaholovok yak tekstovyi i metatekstovyi komponent [The title as a text and metatext component]. *Science and Education a New Dimension. Philology*. IV(21), Issue: 98, pp. 56–59. (in Ukrainian).
Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/clickbait> (20.02.2025). (in English).

Автор

Ольга Павлушенко, кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри української мови
e-mail: olha.pavlushenko@vspu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0224-0900>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Author

Olha Pavlushenko, PhD, Associate Professor,
Chair of the Department of the Ukrainian language
e-mail: olha.pavlushenko@vspu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0224-0900>

Conflict of Interests

The author declares that she has no conflict of interest

УДК 811.161.2'38
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-10

Нормативність українського політичного блоготексту (на матеріалі блогу Сергія Стерненка)

Юлія Васьків <https://orcid.org/0009-0009-8624-3778>

Інститут української мови НАН України, м. Київ, Україна

Надійшла до редакції: 25.03.2025 • Схвалено до друку: 21.04.2025

Анотація

У статті (на матеріалі дописів С. Стерненка в соціальних мережах «Фейсбук», «Інстаграм», «Телеграм», «Х») схарактеризовано порушення мовної норми, які загалом визначають сучасну українську політичну блогосферу. Серед імовірних причин наявності анормативів у текстах блогера названо: а) творення допису в умовах обмеженого часу, б) неволодіння або слабке володіння окремими мовними нормами, в) навмисне, комунікативно зумовлене вживання ненормативної лексики чи конструкцій. Найбільш частотними в мовній практиці Сергія Стерненка є помилки граматичні (поєднання числівників *два, три, чотири* з іменниками в Р.в. однини; сплутування ступенів порівняння прикметників; неправильні форми майбутнього часу; уживання активних дієприкметників теперішнього часу, конструкцій із дієсловом пасивного стану та іменником в О.в.; помилкове творення відтопонімних прикметників; нехтування форми Кл.в тощо). Зафіксовано низку анормативів лексичних (нерозрізнення паронімів, уживання росіянізмів та кальок), орфографічних (порушення «правила дев'ятки», неправильне написання складних слів, власних назв), пунктуаційних та ін.

Ключові слова: політичний блог, мовна норма, лінгвопрагматика, нормативність, анорматив, культура мови, прецедентний феномен

UDC 811.111'42
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-10

Normativeness of ukrainian political blogotext (based on the material of Sergii Sternenko's blog)

Yuliia Vaskiv <https://orcid.org/0009-0009-8624-3778>

National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Received: 25.03.2025 • Accepted: 21.04.2025

Abstract

This article presents an analysis of the most frequent errors in Ukrainian political blogotexts, grounded in the posts of the political blogger, civic activist, and volunteer Serhii Sternenko across the social networks Facebook, Instagram, Telegram, and X. Particular attention is devoted to fragments of his online texts that exhibit linguistic deviations and that yield linguo-pragmatic effects or have already become exemplars of precedent phenomena. The selection of a politically oriented blogger is justified by the increased popularity of political blogging in Ukraine since the onset of the full-scale invasion. Overall, the opinion leader demonstrates considerable linguistic competence in text production; nevertheless, his posts contain errors at various linguistic levels. These inaccuracies may result from the time constraints of composing posts, lack of familiarity with specific language norms, or deliberate use of non-standard lexis or constructions for particular communicative aims. The most prevalent are grammatical errors: incorrect noun declension in the genitive case when used with numerals *two*, *three*, and *four*; the use of comparative rather than superlative adjective forms; erroneous formation of the future tense; employment of active present participles; incorrect noun endings in the genitive case; reliance on constructions with passive-voice verbs followed by nouns in the instrumental case; incorrect formation of toponymic adjectives; improper suffixation for professional designations; and neglect of the vocative case. Additionally, lexical errors occur, including paronym confusion and the use of Russicisms and calqued constructions. Orthographic errors include violations of the “rule of nine,” incorrect spelling of compound nouns and adjectives, and erroneous spelling of proper nouns. Punctuation errors manifest as omitted dashes between the subject and compound nominal predicate, missing commas around parenthetical words, and omitted commas between clauses in complex sentences. Failure to observe the principles of euphony in Ukrainian is also common in Sternenko's publications. Given that his audience primarily consists of young people, it is important for this opinion leader to maintain high standards of public discourse and to encourage his followers to do the same.

Keywords: political blog, language norm, linguopragmatics, normativity, non-normative, language culture, precedent phenomenon

Постановка проблеми. Від початку повномасштабної війни мережева комунікація стала для українських користувачів не просто способом соціального та / чи особистого спілкування, а передусім життєво, екзистенційно важливим джерелом отримання, уточнення чи оновлення інформації про актуальну ситуацію, перебіг подій на фронті тощо. Саме інтернет-ресурси сьогодні є найбільш оперативними та комфортними ресурсами ознайомлення з новинами й відстеження безпекової ситуації в державі в реальному часі. Ця особливість зумовила зростання популярності й соціальної ваги, крім офіційних ресурсів та ЗМІ, також політичних блогів, які не лише коротко й швидко подають інформацію, а й пропонують аналітичні коментарі до неї. Власниками цих блогів можуть бути політики чи політичні оглядачі, а також цілі команди професіоналів, які розвивають індивідуальний блог (особистий бренд) однієї особи чи працюють на спільне мережеве ім'я.

У виданні «Сучасна політична лексика: навчальний енциклопедичний словник-довідник» стверджено, що «блогер політичний – окрема категорія ЗМІ, для яких характерна часто найшвидша реакція й відносно незаангажована оцінка. Блогер політичний є потужною силою, здатною впливати на думки та настрої людей. Багато блогерів політичних ведуть інтернет-щоденники, щоб популяризувати якусь політичну силу чи ідею, адже блог може бути ефективним інструментом для політичного маркетингу» (Вдовичин, Угрин, Шипунов, 2015, с. 28). Один із змістових стрижнів проілюстрованої дефініції – констатація того, що автори політичних блогів, зважаючи на специфіку тематики, яку вони обрали, мають можливість залучити широке коло читачів. Тому власники мережевих сторінок повинні усвідомлювати відповідальність перед суспільством, зокрема щодо: правдивості та неупередженості оприлюднюваної інформації, доступності та чіткості висловлювань. З огляду на потребу «утримання інтелектуально-естетичного й морально-етичного стрижня мови. Адже очевидно, що реакція українців на російську агресію стала пусковим механізмом деестетизації й колоквіалізації мововираження, різкого виходу за межі комунікативно-етичних норм» (Сюта, 2022, с. 179), окрему зону соціальної відповідальності для політичних

блогерів становить відповідність оформлення текстів мовним та морально-етичним нормам. Водночас для лінгвістів вивчення нормативності українськомовного політичного мережевого контенту, лінгвопрагматичний аналіз політичних блоготекстів, а також випрацювання відповідних культуромовних рекомендацій для авторів таких сторінок визначають окремі актуальні завдання. Власне, з ними пов'язана актуальність і мета пропонованої студії – у текстах відомого українського громадського діяча, волонтера, політичного блогера Сергія Стерненка виявити й проаналізувати порушення мовної норми та акцентувати тенденцію до творення прецедентних висловлень як одиниць нової фразеології, що загалом характерно для сучасної української політичної блогосфери.

Об'єктом дослідження слугують дописи Сергія Стерненка в соціальних мережах «Фейсбук», «Інстаграм», «Телеграм» та «Х». Предметом – мовні девіації в усній та писемній комунікації блогера.

Варто наголосити на тому, що мова в блогах загалом є спонтанною та емоційною, а також відповідно до особливостей жанру містить розмовні елементи. Це, як зауважує І. Бабій, є умовами для легітимізації мовних девіацій, уживання слів із пейоративними суфіксами, суржикізмів, інвективних одиниць, вульгаризмів тощо (Бабій, 2020, с. 18). Водночас важливо, що значна кількість таких одиниць мають конкретну прагматичну мету – викликати довіру чи здобути прихильність читачів / слухачів або ж, навпаки, збурити негативні емоції, щоб привернути увагу до пропонованого контенту, активізувати взаємодію з підписниками через коментарі та поширення. У політичних блогах такі маніпуляції дають змогу впливати на думку / лояльність аудиторії. Також трапляються ситуації, коли випадково вжите помилкове висловлення стає прецедентним і надалі асоціюється з конкретним блогером чи громадським діячем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нормативність мови блогосфери сьогодні перебуває в центрі уваги лінгвістики як у вимірі дотримання рівневих норм (С.В. Зайцева, Н.В. Левун, С.В. Заборовська, А.К. Савченко, О.В. Прігунов, А.В. Станіславенко, М.О. Алшамова, С.М. Климович, І. Бабій,

Л.М. Стовбур та М.С. Денисенко, А.К. Савченко), так і в аспекті лінгвопрагматики (Є.І. Волощенко, Ю.А. Остапчук, А.О. Штанько, М.І. Заліпа, І.В. Пархоменко, В.О. Балаж, А.С. Гусева). Зокрема, за спостереженням С.В. Зайцевої та Н.В. Левун, «сьогодні писемна мова стає повноцінною формою усної мови, водночас збагачуючись елементами усної мови й набуваючи її специфічних рис, серед яких – насичення мови обценними формами, вульгаризмами, інвективами тощо» (Зайцева, Левун, 2016, с. 280). Також варто погодитися, що в українській блогосфері виразними є дві тенденції до порушення мовної норми: несвідомі порушення та умисні (Зайцева, Левун, 2016, с. 281). Умисних порушень лексичної норми помітно збільшало в часи Революції Гідності, АТО, ООС та повномасштабного вторгнення. Їхня мета – інтенсифікувати емоційність тексту, передусім коли йдеться про вербалізацію ненависті до ворога, увиразнення його негативних рис тощо. Як слушно зауважує І. Бабій, не можна оминати увагою й такого явища, як «бойовий суржик». Автор цього терміна – блогер Свирид Опанасович (справжнє ім'я – Іван Довганич) – пояснює, що час соціальних потрясінь і воєн змушує освічених людей вдаватися до жорсткої, екстремальної мови з елементами обценної лексики (Бабій, 2020, с. 18).

Аналізуючи відеоконтент відомих блогерів, зокрема й Сергія Стерненка, О.В. Прігунов та А.В. Станіславенко слушно висновують, що помилки (акцентуаційні, лексичні, морфологічні, синтаксичні), характерні для усного мовлення цих авторів, можуть негативно впливати на формування відчуття й розуміння мовної норми в споживачів (Прігунов, Станіславенко, 2024, с. 74).

Ще один важливий аспект аналізу мови блогосфери – здатність окремих вдалих висловлювань блогерів набувати статусу прецедентних феноменів, тобто входити в національну когнітивну базу. Такі одиниці втрачають особистісний характер та стають одиницями культурної пам'яті (Євтушина, Затворницька, 2016, с. 73). На думку дослідників, «такі вислови не лише відображають національні стереотипи у сприйнятті людей, а й дозволяють

швидко, лаконічно та емоційно впливати на читача, маніпулювати ним» (Полумисна, 2014, с. 435). Ураховуючи соціоцентричний характер блоготекстів, варто погодитися з тим, що вони є сферою, де «відбувається маніпулятивно-спекулятивне переживання досвіду попередньої культури», а також збагачення сучасної фразеологічної практики (Сюта, 2019, с. 131).

У статті «Трансформації розмовного стилю в інтернет-комунікації» С.Г. Чемеркін наголошує на тому, що «мову Інтернету не можна вважати окремим жанровим різновидом чи функціональним стилем, оскільки поняття жанру для неї вузьке, утім, як і поняття стилю» (Чемеркін, 2009, с. 23). Запропонована диференціація інтернет-публікацій на монологічні, діалогічні та полілогічні сьогодні вже потребує удокладнення, оскільки в сучасній мережі співіснує чимало жанрів у традиційному, видозміненому чи синкретизованому форматі. У цьому контексті слушним варто визнати міркування О.О. Жигаліної про те, що блог – це гіпержанр, який структурується на субжанри: допис, коментар, відеоісторія, відеоролик, тикток, рилз тощо (Жигаліна, 2009, с. 212).

Визначальні ознаки гіпержанру блогу – це діалогічність (полілогічність) комунікації, фатичні заголовки, порушення (зумисне чи випадкове) мовних та комунікативно-етичних норм, уживання інтернет-сленгу, експресивність мововираження, активне використання аббревіатур, емотиконів, синтез фото-, відео- та аудіоконтенту тощо. Залежно від тематики блогу певні ознаки можуть домінувати, інші – бути периферизованими.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сергій Стерненко – український громадський діяч, волонтер та блогер у різних соціальних мережах. Розпочав діяльність на YouTube-каналі *STERNENKO*, де коментував актуальні події, зокрема політичну ситуацію в державі, а також проводив прямі трансляції. Сьогодні має також активні сторінки в соціальних мережах «Телеграм», «Інстаграм», «Фейсбук», «Х» («Твітер»). Аудиторія політичних блогів Сергія Стерненка на цих платформах становить від сотень тисяч до понад два мільйони користувачів, що переконливо засвідчує його здатність впливати на громадську думку

(формувати чи корегувати її), а з погляду лінгвістики – утверджувати чи розхитувати мовну норму.

Окремі спостережені в текстах блогера помилки можуть свідчити про те, що допис був створений в умовах обмеженого часу. Передусім це стосується технічних (на рівні орфографії) хиб – переставлених чи пропущених літер: «омбан» замість «обман», «майстри своєї справ» замість «майстри своєї справи», «навявною» замість «наявною».

Чималу частку словника автора блогів становить емоційно забарвлена лексика й авторські неологізми. Їх уживання – впізнавана риса його індивідуального стилю. Однак і в цьому сегменті виявляємо помилки, зумовлені незнанням мовних норм. Найчастіше це граматичні, лексичні та орфографічні помилки, також спостережено порушення правил милозвучності української мови.

Усні і писемні тексти Сергія Стерненка щільно насичені сленговими словами (наприклад, *деза, кукуха, дичина, мінусувати, лям*), вульгаризмами (наприклад, *мразота, срака, обісцяний, шмара, підар, насрали, подох*). Додаткового інтенсифікованого емоційного забарвлення надають текстам авторські неологізми (*русофобія, русоріз, афрокацап, каліч-кацап, кацаповозка*), зокрема словосполучення та висловлення (*небесний русоріз, наростити русоріз* та ін.). Більшість із них стали звичними для українців за час війни, особливо за час повномасштабного вторгнення, а окремі набули статусу прецедентних феноменів, які чітко асоціюються з мовною особистістю блогера. До таких, наприклад, належать вислови, часто повторювані в його текстах як гасла, як-от: *Наша русофобія недостатня, Русофобію треба плекати, але меж ідеалу немає, Розвивай русофобію у собі та неси її ближнім своїм*. Вони акумулюють і вербалізують ставлення українців до ворога. Також у національний словник увійшли мотиваційні фрази, оцінки Сергія Стерненка:

– з авторським неологізмом «русоріз»: *Донатимо на русоріз; Слабенький русоріз; Тарифи на русоріз; Закидуйте на русоріз; Інвестуйте у русоріз; Русоріз – найкраща інвестиція; Критично низький рівень русорізу;*

– експресивно забарвлені заклики до знищення ворога: *Хто ще не підписався на смерть росіянам; Вполювали кацапа; Ліквідація каліч-окупанта; Кожному росіянину по дрону;*

– експресивно забарвлені заклики допомагати ЗСУ, брати участь у зборах для потреб військових тощо: *Маленьких донатів не буває; Дуже треба ваш донат; Добити збір; Донат на РЕБостійкі дрони; Сипте на банку. Донатьте на помсту. Закидуйте на справедливість; Терміново негайно вже зараз.* Логічно, що лексичними домінантами в цих мовних формулах виступають іменники «донат», «збір», «банка», дієслова «донатьте», «закидуйте», «робіть», «сипте» та ін.

«Орозмовлюючи» писемну комунікацію, блогер специфічно графічно оформлює їх. Наприклад, написання слів із дублюванням голосного звука імітує протяжну вимову – це виконує функцію емпатичного наголосу: *Дууууууже прошу вас підписатися хоча б на мінімальний рівень 50 грн/місяць; Дууууууже треба ваш донат.*

Стилістичний ефект увиразнює транслітерація російських висловлень, яка на графічному рівні оприявнює іронію чи сарказм в оцінках ворога, напр.: *своїх не бросаем, товарища, лінійное производственное управление.* Як зазначає А.С. Гусєва, «функціональна, змістовна і структурна цілісність тексту зумовлена саме прагматичною настановою автора, інтенцією мовця» (Гусєва, 2013, с. 69). Тобто застосування комісив, перформативів, директивів, квеситив чи фатичних мовленнєвих актів свідчить про те, що завдяки мовним конструкціям автор досягає комунікативної мети. Результатом цього є активна взаємодія читачів/слухачів блогу з текстом через коментарі, поширення, уподобання, а також залучення до зборів коштів для допомоги ЗСУ.

Системне дослідження текстів щодо наявності порушень лексичної норми дало змогу виявити:

– сплутування паронімів: *напрям / напрямок, пропаганда / пропагандистка.*

– уживання росіянізмів та кальок: *у тому числі, поставка, складності, у рамках, пару ворожих розвідБПЛА* та ін.

Частотними в текстах блогера є *граматичні помилки*:

- неправильні відмінкові форми іменників – передусім родового (*детонатору*) та кличного (*Ілон, що з зіницями?*);

- поєднання числівників *два, три, чотири* з іменниками в Р.в. однини: *2 туарега, 2 танка, перші три окупанта, 3 ворожих розвідника*;

- неправильне творення назв представників професій: *флвшник*;

- анормативне творення відтопонімних прикметників: *часів'ярський*;

- уживання вищого ступеня порівняння прикметників замість найвищого: *Ми надамо підрозділам кращі дрони; Шукаємо кращих; Ви кращі*;

- стилістично не виправдане вживання активних дієприкметників теперішнього часу: *Зростаюче боргове навантаження*;

- уживання розмовних спонукальних синтаксичних моделей: *То давайте зробимо так, щоб наші воїни...; Давайте закинемо по вечірньому донату; Давайте вже закриємо*;

- уживання конструкцій з дієсловом пасивного стану та іменником в орудному відмінку: *знищено воїнами 8-полку ССО*.

На орфографічному рівні зафіксовано такі помилки:

- порушення «правила дев'ятки»: *стрім, крінж, артїст*;

- неправильне написання складних іменників та прикметників: *віце-президент, банліст, внутрішньо-політичний*;

- помилки в написанні власних назв бригад, підрозділів, груп, зокрема нехтування лапок, дефісів тощо: *воїни групи Попривсе, Роніни влупили, підрозділ Посіпаки рятує життя*.

Водночас майже кожен допис хибує порушенням правил евфонії, головню через неправильне чергування прийменників *у/в, з/із/зі* (зо).

Також трапляються *пунктуаційні* помилки. Найчастіше це:

- відсутність тире між підметом і присудком: *...а Труханов мер Одеси*;

- пропущені коми, які відділяють вставні слова: *...але мабуть немає такого..., по-друге ми надаємо...*;

- невживання розділових знаків між частинами складнопідрядного речення: *...ніколи б не жили якби я був русорізом; ...бо тарифи це те що може захистити наш кордон; лягайте спати поки не пішли новини зі США*.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Підсумовуючи проведений аналіз, можемо стверджувати, що серед зафіксованих порушень мовних норм продуктивними є граматичні помилки, достатньо часто трапляються також порушення лексичних, орфографічних та пунктуаційних норм. Частина помилок є зумисними: автор допускає їх для посилення емоційності висловленого, дегуманізації образу ворога, спонукування читачів / слухачів до дії тощо.

Зважаючи на вагомість суспільного авторитету багатьох політичних блогерів, важливо, щоб їхні усні й писемні тексти були носіями й популяризаторами норми, утверджували, а не розхищували її. І щодо Сергія Стерненка, і загалом щодо дискурсу політичного блогінгу, який набув особливої суспільної ваги в час війни, ця настанова має слугувати складником глобальної, спрямованої у майбутнє стратегії – «уникнути розхищення мовно-ментальних підвалин українства і не допустити деформації національної мовної картини світу» (Сюта, 2023, с. 6).

Окреслена проблема, а також застосована методика аналізу, яка може бути використана щодо вивчення текстів інших політичних блогерів та нормативності дискурсу політичного блогінгу загалом, визначає перспективність пропонованого напряму лінгвістичних студій.

Література

Бабій, І. (2020). Українська блогосфера як відображення соціокультурних процесів. *Зб. наук. праць за матер. Всеукр наук-практ. конф з міжнародною участю „Тоталітаризм як система знищення національної пам'яті”* (м. Львів, 11–12 червня 2020 р.), Львів, с. 16–19.

- Гусева, А. С. (2013). Комунікативна подія в межах інтернет-блога: прагматичні типи висловлень. *Вісник Донецького національного університету. Сер. Б: Гуманітарні науки*, № 1/2 (1), с. 68–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdnug_2013_1-2%281%29__12 (06.03.2025).
- Євтушина, Т. О., Затворницька, В. Ю. (2016). Прецедентні феномени політичного дискурсу (на прикладі промов Петра Порошенка). *Вісник ОНУ. Сер.: Філологія*, т. 21, вип. 2 (14).
- Жигаліна, О. О. (2009). Блог як гіпержанр інтернет-комунікації. *Психолінгвістика*, вип. 4, с. 210–216. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2009_4_28 (06.03.2025).
- Зайцева, С. В., Левун, Н. В. (2016). Мовні особливості української блогосфери. *Український смисл*, 2016, с. 278–290. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usmysl_2016_2016_31 (02.03.2025).
- Полумисна, О. О. (2014). Прецедентні феномени в публікаціях інтернет-видання "Українська правда". *Діалог: медіа-студії*, вип. 18/19, с. 434–441. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dialog_2014_18-19_45 (25.02.2025).
- Прігунов, О. В. Станіславенко, А. В. (2004). Вплив лідерів думок медіапростору на світогляд та мовну культуру українського суспільства. *Теоретичні і прикладні аспекти інформаційної, бібліотечної та архівної справи*. (Лист), с. 68–79.
- Сучасна політична лексика : енциклопед. словник-довідник (2015) / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ-2000, 396 с.
- Сюта, Г. М. (2023). Лінгвософія опозиції «свій – чужий» у текстах періоду російсько-української війни. *Українська мова*, №2, с. 3–34. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2023.02.003>
- Сюта, Г. М. (2019). Прецедентні висловлення в сучасній українській політичній риторичі. *Культура слова*, вип. 90, с. 120–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kuls_2019_90_13.
- Сюта, Г. М. (2022). Тексти війни: ситуативно маркована аномативність і нові акценти норми. *Матеріали II Міжнар. славістичної конф., присв. Пам'яті св. Кирила і Мефодія*. Харків, с. 179–187.
- Чемеркін, С. Г. (2009). *Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси*. Київ, 240 с. URL: <https://iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/chemerkin-s.pdf> (06.03.2025).

References

- Babii, I. (2020). Ukrainska blogosfera yak vidobrazhennia sotsiokul'turnykh protsesiv [Ukrainian blogosphere as a reflection of socio-cultural processes]. *Totalitarianism as a system of destruction of national memory: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific-Practical Conference* (Lviv, June 11–12), Lviv, pp. 16–19. (in Ukrainian).
- Husieva, A. S. (2013). Komunikatyvna podiia v mezhakh internet-bloha: prahmatychni typy vysloven' [A communicative event within an internet blog: pragmatic types of utterances]. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia B: Humanitarian Sciences*, (1–2), 68–74. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdnug_2013_1-2%281%29__12 (06.03.2025). (in Ukrainian).
- Yevtushyna, T. O., & Zatvornytska, V. Yu. (2016). Pretsedentni fenomeny politychnoho dyskursu (na prykladi promov Petra Poroshenka) [Precedent phenomena of political discourse: the case of Petro Poroshenko's speeches]. *Visnyk Odesa National University. Philology Series*, 21 (2 [14]). (in Ukrainian).
- Zhihalina, O. O. (2009). Blog yak hiperzhanr internet-komunikatsii [The blog as a hypergenre of internet communication]. *Psycholinguistics*, (4), 210–216. http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2009_4_28 (06.03.2025). (in Ukrainian).
- Movni osoblyvosti ukrainskoi blogosfery [Linguistic features of the Ukrainian blogosphere]. (2016). *Ukrainskyi smysl*, 2016, 278–290. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usmysl_2016_2016_31 (02.03.2025). (in Ukrainian).
- Polumysna, O. O. (2014). Pretsedentni fenomeny v publikatsiiakh internet-vydannia "Ukrainska pravda" [Precedent phenomena in publications of the online outlet "Ukrainska Pravda"]. *Dialog: media-studii*, (18–19), 434–441. http://nbuv.gov.ua/UJRN/dialog_2014_18-19_45 (25.02.2025). (in Ukrainian).
- Pryhunov, O. V., & Stanislavchenko, A. V. (2024). Vplyv lideriv dumok mediaprostoru na svitohliad ta movnu kulturu ukrainskoho suspilstva [The influence of media opinion leaders on worldview and language culture of Ukrainian society]. *Theoretical and Applied Aspects of Information, Library and Archival Studies*, pp. 68–79. (in Ukrainian).
- Vdovychin, I. Ya., Uhryn, L. Ya., & Shypunov, H. V. (Eds.). (2015). *Suchasna politychna leksyka: entsykloped. slovnyk - doridnyk* [Contemporary political lexis: encyclopedic reference] (N. M. Khoma, Ed.), Lviv. (in Ukrainian).
- Siuta, H. M. (2023). Linhvosoфиia opozytsii «svii – chuzhyi» u tekstakh periodu rosiisko-ukrainskoi viiny [Linguosophy of the opposition "our own - alien" in the texts of the period of the Russian-Ukrainian war]. *Ukrainska mova*, № 2, pp. 3–34. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2023.02.003> (in Ukrainian).
- Siuta, H. M. (2019). Pretsedentni vyslovlennia v suchasni ukrainskii politychnii rytorytsi [Precedent statements in modern Ukrainian political rhetoric]. *Kultura slova*, vyp. 90, pp. 120–131. (in Ukrainian).

- Siuta, H. M. (2022). Teksty viiny: sytuatyvno markovana anormatyvnist i novi aktsenty normy [Texts of War: Situationally Marked Abnormality and New Accents of the Norm]. *Materialy II Mizhnar. slavistychnoi konf., prysv. Pamiati sv. Kyryla i Mefodiia*, pp. 179–187. (in Ukrainian).
- Chemerkina, S. H. (2009). *Ukrainska mova v Interneti: pozamovni ta vnutrishnostrukturni protsesy* [The Ukrainian language on the Internet: extralinguistic and internal structural processes], Kyiv, 240 p. <https://iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/chemerkina-s.pdf>. (06.03.2025). (in Ukrainian).

Автор

Юлія Васків, аспірант відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики
e-mail: vaskivu@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0009-8624-3778>

Author

Yuliia Vaskiv, PhD Student of the Department of Stylistics, Language Culture and Sociolinguistics
e-mail: vaskivu@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0009-8624-3778>

Конфлікт інтересів

Автори засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that she has no conflict of interest

Проблеми діалектології та ономастики

УДК 811.161.2'4:392(477.43/.44=161.2)
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-11

Традиційний родильний текст подолян: атрибутивний і кількісний коди обрядового тексту

Інна Гороф'янюк <https://orcid.org/0000-0002-9836-8270>

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Надійшла до редакції: 01.04.2025 • Схвалено до друку: 02.05.2025

Анотація

Родильний обряд подолян розглянуто як лінгвокультурний текст, побудований на єдності персонажного, акціонального, атрибутивного, вербального, кількісного й анатомічного кодів. Об'єднує їх усі лінгвокультурний центр родильного тексту – мотив Долі, який прочитується в мотивації обрядодій, залученні конкретних учасників на окремих етапах обряду, використанні різних атрибутів та словесних формул, що супроводжують традиційний родильний обряд подолян. Стаття присвячена етнолінгвістичному аналізу подільського родильного тексту крізь призму ключових лінгвокультурних ідей, репрезентованих у термінології атрибутивного й кількісного кодів обрядового тексту. Формують кожний код обрядового тексту широкий корпус проаналізованих номінацій, більшість із яких є автохтонними, слов'янськими за походженням. Дослідження виконано на діалектному матеріалі, зібраному в 62 н.пп. Вінницької області експедиційним методом. У роботі також застосовано загальнонаукові (аналізу та синтезу, порівняння, описовий метод) та власне лінгвістичні методи: текстологічний (контекстуальний аналіз), порівняльно-історичний і метод компонентного аналізу. Установлено, що звичаєві настанови в подільському лінгвокультурному родильному тексті, зафіксовані на досліджуваній території, є виявом архаїчних уявлень наших предків про анімізм навколишнього світу: вода, дерева, земля, предмети й рослини наділені якостями живих істот, а тому здатні транслювати людині свої властивості, контактуючи з нею. Число – одна з важливих категорій у міфопоетичному образі світу, а тому в народній культурі – об'єкт символізації та оцінки: переслідуючи матримоніальні цілі, наші пращури активно дотримувалися парності дій, предметів у родильному обряді. Спільність структурних елементів родильного обряду подолян, його номінацій із відповідними елементами у слов'ян або ж навіть ширше – європейців свідчить про його архаїчність, табуїзованість, відносну консервативність. З огляду на це подальші студії цього предмету мають широкий евристичний потенціал для встановлення українсько-інослов'янських зв'язків у площині ономастології, етимології та етнології.

Ключові слова: Поділля, родильний обряд, лінгвокультурний текст, код тексту, обряд, назва, подільські говірки

УДК 811.161.2'4:392(477.43/.44=161.2)
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-11

Traditional birth text of Podolians: attributive and quantitative codes of ritual text

Inna Horofianiuk <https://orcid.org/0000-0002-9836-8270>

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

Надійшла до редакції: 01.04.2025 • Схвалено до друку: 02.05.2025

Abstract

The topicality of the work is conditioned by the need to learn the Ukrainian linguistic world-image, identification of verbal means that preserve the collective cultural code. Dialectal worldview is one of the varieties of verbal worldview, which reflecting the peculiarities of the regional worldview, represents the features of the speakers' spiritual and material worlds perception, imprinted in the language. A dialect text is a reliable source for researching a dialectal worldview specifically and All-Ukrainian one on the whole. The birth text of Podolians is considered as a linguistic and cultural text based on the unity of object, verbal, quantitative, verbal and anatomical codes. The **aim** of the article is an ethnolinguistic analysis of the Podolian genitive text through the prism of key linguocultural ideas represented in the terminology of the attributive and quantitative codes of the ritual text. Each code of the ritual text is formed by a wide corpus of analyzed names, most of which are autochthonous, Slavic in origin. The research was carried out on the dialect material collected in 62 settlements of Vinnitsia region by expedition method. The work also uses general scientific (analysis and synthesis, comparison, descriptive methods) and linguistic **methods**: textological (contextual analysis), comparative-historical, and the method of component analysis. It has been established that the customary instructions in the Podolian linguistic and cultural birth text, recorded in the studied territory, are the manifestation of the archaic ideas of our ancestors about the animism of the surrounding world: water, trees, earth, objects and plants are endowed with the qualities of living beings, and therefore are able to transmit their properties to humans by contacting with a person. Number is one of the important categories in the mythopoetic image of the world, and therefore in folk culture it is an object of symbolization and evaluation: pursuing matrimonial goals, our ancestors actively observed the parity of actions and objects in the birth rite. The unity of the structural elements of the Podolian birth ceremony, its nominations with the corresponding elements of the Slavs or even more broadly the Europeans testifies to its archaicism, taboo nature, and relative conservatism. In view of this, further studies of this subject have a wide heuristic potential for establishing Ukrainian-non-Slavic connections in the field of onomasiology, etymology and ethnology.

Keywords: Podolia, birth rite, linguistic and cultural text, text code, rite, name, Podolian dialects

Постановка проблеми. Наша стаття є продовженням серії публікацій¹, присвячених дослідженню родильного тексту подолян як єдності персонажного, акціонального, вербального, анатомічного атрибутивного й кількісного кодів обрядового тексту. Об'єднує їх усі лінгвокультурний центр родильного тексту – мотив Доля, який прочитується в мотивації обрядодій, залученні конкретних учасників на окремих етапах обряду, використанні різних атрибутів та словесних формул, що супроводжують традиційний родильний обряд подолян.

Метою статті є етнолінгвістичний аналіз подільського родильного тексту крізь призму ключових лінгвокультурних ідей, репрезентованих у термінології атрибутивного й кількісного кодів обрядового тексту.

Емпіричною базою дослідження слугували польові записи діалектних текстів на етнографічну тематику, зроблені автором у 2006–2014 рр. 62 н.п. Вінницької області, а також матеріали фонотеки Діалектологічного наукового центру при Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського.

Крім експедиційного **методу** на етапі збору емпіричного матеріалу, у роботі також застосовано загальнонаукові (аналізу та синтезу, порівняння, описовий метод) та власне лінгвістичні методи: текстологічний (контекстуальний аналіз), порівняльно-історичний і метод компонентного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій докладно представлено в (Гороф'янюк, 2024).

Задля створення цілісної картини лінгвокультурної основи родильного обряду всього подільського ареалу вважаємо за необхідне доповнити вже інтерпретований матеріал новою емпірією та її аналізом, адже

тільки зафіксувавши локальні мікротексти, можемо максимально точно змодельовати обрядовий гіпертекст ареалів різного обшару – подолян, українців, слов'ян.

Атрибутивний код

Предмети, які супроводжують появу на світ дитини та її перші дні, тижні життя, за народним уявленням, регламентують ключові події в майбутньому житті новонародженого, а тому обрядові тексти про родильний обряд подолян містять широкий корпус репрезентантів предметного коду.

Атрибутивний код родильного обрядового тексту структурують:

1) найменування предметів, на яких відтинали пуповину – *греб'інка / те / шо кле^лпати ко^су; бар'даш (33), со^ккура (21), г'реб'ін' (21), греб'інец' (33);*

2) назви матеріалу, яким перев'язували пуповину – *п'рад'іво (45), 'кукла (21), сир'ва 'нитка (21), 'нитка з коно^лпел' і шо^лвока 'ниточка (33), 'б'інт (49), 'нитка з ка^лтушки (33): пу^лпок 'баба ўй^азала / ко^ллис' т'іко ци^лмо п'рад'іво / те^лпер ўже б'ін^том ўй^ажут / а ко^ллис' 'баба ўй^азала 'куклоу // ўе з ко^лнопл'і мате^лринка і та^ккі п'лоск'ін' / то ўак'шо заў^лаже з мате^лринки 'пупец' / то 'буде / с'ловом / род'ити 'д'ити 'будут / а ўак'шо з п'лоск'ін'у заў^лаже кло^лчок / то не 'будеш 'мати д'ітеї (21). В останньому мікротексті фіксуємо відголоски контактної магії: жіноча рослина конопель мала продукуючи силу, яку й передавала жінці, натомість чоловіча рослина – п'лоск'ін' – виконувала протилежну функцію;*

3) назви предметів, наділених функцією оберега дитини й матері, зосереджуються в три групи.

По-перше, це назви залізних виробів: *'шос' же^лл'ізне: ше не х'решчана ду^лтина / то ду^лтина ле^лжит / п'ід по^лдушку кла^лдут шос' же^лл'ізне та^ке / або но^лжа кла^лдут / шоб остер'ігало ду^лтину (7); ніж: п'ід час 'род'їу / ло^лжили / п'ід 'голови поро^лд'іл':і но^лжа // це буў та^кі о^лбичаї / і ду^лтина теж ўак' наро^лдилас' ў ко^ллиску обикно^лвен:о заў^лжди сте^ллили с'іно / і ло^лжили теж п'ід по^лдушечку ло^лжили но^лжа / о^лце та^кі буў обер'іг / так обер'ігали і ро^лд'іл':у і ду^лтину (6); ш'пил'ка, х'рестик: а шоб не наўро^лчити ду^лтин'і ў'її при^лкол'ували чи ш'пил'ку / чи ўак' ўже бу^ла пох'решчена ду^лтинка // х'рестик / тої шо х'рестили*

¹ Гороф'янюк, І. (2023). Традиційний родильний текст подолян: персональний та акціональний коди обрядового тексту. *Мовна картина світу українців в її індивідуальному, регіональному та загальнонаціональному виявах: колективна монографія / гол. ред. Н. М. Павликівська. Вінниця: ФОП Добрянська О. Г., ТОВ «ДРУК-ПЛЮС», с. 50–73; Гороф'янюк, І. В. (2024). Традиційний родильний текст подолян: анатомічний і вербальний коди обрядового тексту. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, вип. 39, с. 97–107. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-39-09>*

ди'тину (57); со'кира: по'том не'суть во'ни до хре'ста / хре'сити ди'тину на по'ро замо'тали ди'тину ўсе / не'се кум ди'тину / на по'роз'ї кла'дуть йак про'ход'ат' 'через по'р'їє кла'дуть со'киру / ос' пе'ре'сту'пайут' 'черес со'киру і не'суть хре'сити ди'тину // (6). Такий звичай відомий багатьом європейським народам. Зокрема, у німців і слов'ян залізо має велику силу проти пристіту і злих духів (Грушевський, 2011, с. 46).

По-друге, назви хліба: хл'їб: ў ко'лиску ди'тин'ї кл'али но'жа і ку'сочок хл'їба // хл'їб / це дос'таток / а н'їж / шчо'б в'їд'гонити ўс'їх злих 'дух'їў (60); 'аркуш ('свячений білий хліб' (Матеріали... 2021, с. 26)), п'роскорка: у ко'лиску кл'али і са'мїє пе'р'їд кл'али йа'куїс' 'аркуш ('свячений хліб' – І.Г.) / чи п'роскорку // (5).

По-третє, назви ниток: чер'вона 'нитка: чер'вону 'нитку до ручки при'їзайут' / а'бо ш'пилку при'ч'їпл'їють до од'їж'ї // (15); ч'їпл'али ш'пил'очку / чер'вону 'ниточку / л'єнточку / так'їво ўс'о ч'їпл'али черво'нен'ке розо'вен'ке шоб ўпе'ред / шоб не на ди'тину ўпе'ред поди'вилис'я / а на 'ц'їють / шоб уд'ївл'єн'їє було на л'єнточц'ї / на кв'їтоц'ї / на ш'пил'оц'ї // (40).

Зважаючи на подальшу долю немовляти, особливо ретельно добирали складові купелю, які мали транслювати свої властивості воді, посилюючи в такий спосіб її магічні властивості. Номінації більшості таких предметів уже згадувалися в характеристиці акціонального коду родильного обрядового тексту (Гороф'янюк, 2023):

1. Рослини: у 'купел' об'їзат'їл'но кл'али в'їд'вар тра'ї // там л'їубисток / шоб ус'ї л'їубили ди'тину / ро'машка / шоб не'було н'їяких 'висип'їў / і кача'ни куку'рузи / шоб було ў'їт'їл'ї / а не'к'їст'ки і ш'кура (59); чере'ду кл'али / шоб не було н'їяких 'пришчик'їў / л'їубистку / шоб во'на була л'їуба дл'я л'їуде'ї / дл'я 'Бога і дл'я ўс'їх (24); кв'їто'чки ка'лини / (5); на 'перше ку'пан'я новона'родженого 'бажано було 'мати 'першу кв'їтку з п'ївон'її / йа'ка зацв'їтає 'перша і зр'їзати ра'нен'ко і йа'кшо це л'їто то 'зразу кинути ў 'куп'їл' а йа'кшо це не'ма л'їта то ц'їу кв'їтку за'сушити і коли ди'т'атко наро'джуєц'я то ки'дають ў 'куп'їл' (19); стру'чок кл'али шоб була така на'бита йак стру'чок там хл'опчик чи 'д'їўчинка (55);

'жита ки'дати ка'зали / 'жито на жи'т'я (20); хл'опц'ам то 'лист'я 'дуба / д'їўчатам кв'їт'ки йа'к'ї були на го'род'ї (5); ки'дали 'йаблуко / шоб було 'гарне (15); ў 'куп'їл' ди'тин'ї / шоб була со'лодка йак 'д'їўчинц'ї / то кла'дуть / їдуть йак на хре'стини / х'рист'ат 'тато з 'мамо'їу хри'шчени'ї їдуть ло'майут со'лодко'ї 'йаблун'ї / ка'лину / шоб 'гарна була / йак 'д'їўчин'ї / со'лодка шоб була це кл'алас'я ў 'куп'їл' // а хл'опцев'ї так 'само / но це / шоб бу'ї со'лодки'ї / шоб бу'ї 'гарн'ї // (21).

2. Речовини: куп'али д'їте'ї / йак 'д'ївочка / то 'сипали 'сахар / 'шоби була со'лод'ка / шоб л'їубили хл'опц'ї (36); ки'дають мед 'кажуть шоб то'б'ї було со'лодке жи'т'я (39); ки'дають моло'ко л'їає 'мама йа'кшо 'д'їўчинка то 'каже да'ї Бог шоб ти була та'ка б'їлен'ка йак це моло'ко (39).

3. Гроші: 'нав'їт' ки'дали 'грош'ї 'шоби була ба'гата (46); кл'али 'грош'ї ма'н'єти т'ї кл'али 'грош'ї ў 'куп'їл' (31).

4. Предмети: а те'пер ўже ўс'о / те'пер 'грош'ї ки'дають / те'пер 'ручку да'ють / те'пер ўс'о на с'в'їт'ї (20).

Посудину для купання дитини номінують у говірках 'ван'очка, 'бал'їа (заг.), 'нец'ки, 'ночви (39), но'чоўки дере'їан'ї (5), ко'рито (6). Зауважимо, що ці номінації позбавлені символічного змісту.

Після першого купелю дитину сповивали, використовуючи пе'л'їушку, пе'л'онку (29, 45), пе'ленку (31). Характерно, що вона мала бути не з нового полотна, яке вважалося нейтральним, а з батьківських речей: пови'вали ди'тину обо'їас'ково шоб була пе'л'їушка із йа'когос' 'кожел'ного мат'є'р'алу / за'їжди ста'ралис'я б'рати з 'бат'ково'ї со'рочки // (6). Такий вибір забезпечував правильне успадкування сімейних традицій, контакт із батьківською одежею був актом інтеграції в родину.

Відвідуючи дитину на родині чи хрестинах, гості несуть подарунки. Ритуальна реалія визначає конкретне побажання: на 'родини їшли л'їуди / во'ни 'несли хто н'їс шо а б'їл'їшество 'несли вузе'лочок 'жита шоб було жи'т'я час'ливе і 'гарне / ў хус'тинц'ї / ў хус'тинц'ї за'їзаний вузе'лочок при'носили і кл'али 'коло ди'тини / хто 'грош'ї кла'ї / хто йа'ку пе'л'єночку хто йа'ку хус'тиночку / ну а 'жито

об'язат'ілно несли (40); т'і шо при'ходили на хрес'тини / приносили подарки дл'а дитини / а іног'да да'вали **грош'і** ў ко'лиску (18); 'родич'і с'ход'ац'а сам'і р'ід'н'ішч'і при'ход'ат / при'нос'ат там шо дитин'і ў сам'і'перед / шоб **грош'і** кл'али де во'но там ли'жит / чи ў ка'л'асочц'і чи де чи на пос'тел'і / де кл'али **грош'і** / у-и т'рошк'і **сахару** / шоб со'лотк'і' в'ік дитин'і буў (57); і бат'ки ки'дають **грош'і** / шоб дитин'і бу'ло ш'час'ц'а / ки'дають туди на то'і ко'жух **грош'і** / і тай'а ўже ку'ма ку'ми заби'райут т'і'і **грош'і** (59); об'язат'ілно з со'бойу б'рали **хл'іб** і хто там ше шо маў / 'йа'ц'і ну шо там ше / **сахар** / шма'ток 'йа'кой'с' ма'тер'і'і чи шо там ше 'мали / **водку** п'і'л'ітру / а 'йак при'ходили / то чу'лув'іки / ну туди там де ле'жала дитина / ка'зала це на упо'вивач (59); обоў'яз'ково йшли з **хл'ібом** / ну хто з чим ішоў / хто з **г'р'ішми** шоб дит'атко бу'ло ба'гате / **одежу** шоб не буў 'голий ну шо ше / ну хто шо маў то і н'іс // ше буў об'рад **грош'і** 'ставити п'ід 'попи / шоб буў та'ки' ба'гати' / шо си'д'і' на г'рошах / о / т'і'і таке'во // ну ше хто **ви'но** н'іс / 'може дес' 'ви'п'е 'ложечку // ну то 'йак ішли / то обоў'яз'ково несли шос' дит'атку / і хто ба'гати' то ше'і поро'д'і'л'і (19). Засвідчено й заборону на окремі атрибути в ролі подарунка новонародженому – 'йа'ц'а: хто шо 'бачиў те і н'іс / т'і'ки 'йа'йец' не 'мона нести / гу'л'ами бу'де дитина (1).

Утилітарне значення для молодої матері мав традиційний подарунок – шматок полотна, потреба в якому зростала з появою нового члена родини. Отож тканину, яку приносить хрещена мати дитині, називали **полот'но** (31), **ку'сок полот'на** (49), **тка'нина** (21, 29, 33, 45, 49), **ма'тер'і'я** (21, 33), **поло'тенце** (29, 45), **пе'л'ушка**, **пе'л'онка** (29, 45), **пе'ленка** (31).

Обрядове значення мала **крижма** (заг.), **крижмо** (33) 'великий шматок полотна білого кольору, яке мають принести хрещені батько та мати' ← запозичене через польське *krzyzmo* 'миро; полотно в обряді хрещення дитини' і далі через чеське посередництво – з давньоверхньонімецької мови *chrismo* 'миро' (ЕСУМ 1989, с. 90): обоў'яз'ковим на хрес'тинах 'є **крижма** (5); 'дар'ат' **крижму** // це 'б'іле полот'но / необру'блене (15); а обоў'яз'ково кум при'носи **хл'іб** і руш'ник / а ку'ма при'носи **хл'іб** і руш'ник / і **крижмо** // це чи за х'лопчиком /

чи за д'і'учинкойу / це обоў'яз'ково **крижмо** // і на 'тому **крижм'і** п'іп х'ристи // во'ни 'його три'мають на 'тому **крижм'і** / шо да'є ку'ма / шо 'мама х'ресна да'є ўже ц'і'і дитин'і // а по'том з 'ц'ого ўже з 'ц'ого / 'обшем / **крижма** 'має п'раво по'шити / 'йакшо д'і'учинка / п'лат'ачко / шоб д'і'учинка с'ход'ила / а 'йак х'лопчик / то со'рочечку // ко'лис' так 'шили (10); шма'ток поло'тна 'білого / це шчи'тати 'йак не'вин'іс'т' / **крижмо** називало'с'а / во'но пов'и'но 'бути бі'лен'ке (24); то'д'і би'рут ха'з'айін з ха'з'айкойу па'ру кола'ч'і' / т'і'і ідут по'п'ід сто'ли і 'ц'і'і ку'ми куп'л'ають кри'ж'ми // т'і'і ше 'даже 'йак у 'церкв'і хри'с'тили / т'і'і 'тоже би'рут **крижму** / шоб не на 'голе // т'і'і куп'л'ають ц'і'і подарки / хто шо 'може / кри'ж'ми і на **крижму** кла'дут **грош'і** // т'і'і ха'з'айка 'носе кола'ч'і' / а ха'з'айін зби'рає **грош'і** // то'д'і ви'ход'ат на пе'ри'кур і начи'нає г'рати 'музи'ка і во'ни тан'ц'у'ють з 'цими кри'ж'мами // гу'л'а'ють // по'тому ц'і'і 'с'і' ку'ми 'йх гу'л'а'ють // по'тому во'ни за'ход'ат до 'хати / в'і'д'нос'ат ц'і'і кри'ж'ми і при'ход'ат на'зад за ст'іл са'д'ат / т'і'і продол'жайут 'пити / 'йісти / 'йак по'ложе'но // на 'други т'і'і ден' / при'ход'ат ц'і'і сам'і ку'ми (52). В останньому тексті спостерігаємо розширення семантики лексеми **крижмо**: **крижма** це покри'ва'дло чи од'і'я'л'це шос' таке / по'тому 'йак у'же з'робл'ат 'обш'і хри'с'тини / то т'і'і подарки назива'вай'уц'а кри'ж'ми (52).

Квіти теж мали ритуальне значення й використовувалися в традиційному родильному обряді не лише через те, що уособлюють жіноче начало. В. Куйбіда в «Словнику символів України» зазначає: «У практиці ритуального використання квітів знаходимо сліди найдавніших вірувань, пов'язаних із культом Великої богині – уособленням життя, землі й плодючості. Цей культ пізніше знаходив вияв у пошануванні давньоруських берегинь, рожениць, Мокоші. Є відомості, що у слов'ян богиня плодючості й життя Жива (Сіва) зображувалася в образі жінки з квітами в руках» (ЕССУ 2015, с. 335). Використовуючи переважно калину й барвінок, номінують їх узагальненою назвою **к'в'ітка**, **к'в'іточка** 'обрядовий букетик квітів на хрестинах': на хрес'тинах / то **к'в'іт'ки** вигото'у'л'али // бу'ли хри'с'тини / 'йак ох'рест'ат дитинку 'робл'ат хри'с'тини і розда'ють кала'ч'і' / хат'н'і пик'ли кала'ч'і' / а

бабка ц'а пови'туха розда'вала кала'ч'ї і к'в'їточку ўй'азала з бар'в'їнку і кал'лини / чорноб'ривц'ї ў ўак ѓе чи су'х'ї / чи ўа'кас' к'в'їточка жу'ва ўак л'їтом // ц'а к'в'їточка і кал'лачик / по д'ва кал'лачики да'валос'їа ку'мам с'таршим і за ц'ї кала'ч'ї да'валис'а ѓрош'ї на хрис'тинах // ўа ше за сво'їх д'їте'ї ў'с'їм / хто ѓе ў хат'ї розда'валис'а кала'ч'ї (21); ў'з'али 'ночви жу'л'їз'н'ї 'ночви / не'сут кала'ча на 'ночвах / і 'дуже ц'у к'в'їтку / і кро'пива там / ўак'шо л'їтом / і по'лин / і шо хоч / то здо'рового ўо'го ро'били / 'ц'о'го 'в'їника ро'били // 'кожну л'ў'дину х'рист'иш / ви'ходе / ўак ц'у'лу'їс'а // а по'том ц'ї ку'ми ѓроши бе'рут / та'ї пропу'ва'ють / бе'рут цу'керки / ви'на / на д'руги' ден' це ўже ви'ходе 'бабин'ї і 'д'їдов'ї ѓроши пропу'ва'ють (5). Відома й похідна назва процесу – **к'в'їтуйут** ку'м'їў на хрес'тинах (14). Привертає увагу, що квітку в обряді хрестин обов'язково супроводжує обрядовий хліб – **кала'ч'ї, кал'лачики** 'обрядовий хліб на весіллі та хрестинах, круглий із діркою в центрі' ← псл. *kolась* 'печений хліб круглої форми', похідне утворення від *коло* 'коло' (ЕСУМ 1985, с. 348). Калач як ритуальний хліб у родильному обряді є обов'язковим для всіх регіонів України, на заході цей обряд і номінують *колачини* 'обдаровування хрещених батьків калачами' (Бігусяк 1997, с. 296). У с. Рубань Вінницького р-ну Вінницької обл. зафіксовано й особливу рецептуру калачів, що випікалися на хрестини: *'кожному хто бу'ї на хрис'тинах / 'мали 'дати ў 'руки кал'ч / обов'аз'ково / ну ўак ... 'лили 'наўхрест 'йорданс'ку 'воду / обов'аз'ково 'йорданс'ку / 'клали ѓрудочку 'сахару / щоб бу'їло ўс'о 'добре ве'ли'кими / 'сахар 'буквою х викла'да'ўс'а / і по 'ниточц'ї х'рону / щоб ду'т'атко не бу'їло н'ї ѓор'батим н'ї кри'вим / щоб ўс'е бу'їло 'добре // оце та'к'ї / та'ке вип'їкалос' на хре'с'тини //*.

Хліб символізує благополуччя й багатство людини, роду (Гороф'янюк, 2023). Із калачами мали йти з хрестин усі гості: *ку'мам да'ють по два кала'ч'ї / а ўс'їм остал'ним / хто зап'росини' на хрис'тини / да'ють по од'ному кала'чов'ї на с'їм'їу* (59); із хлібом ішли на хрестини: *на хрес'тини при'ход'ат' / то ўс'о т'реба при'нести дл'а ду'тини / з о'деж'ї шос' / поўзун'ки / 'кофточки / ота'ке 'го ўс'о / од'ї'ал'ц'а / пел'уш'ки / о 'це та'ке // і об'їзат'ел'но хл'їб* (60); із хлібом запрошували

на хрестини: *це так у нас бу'їло да'ўно / би'рут пи'чут кола'ч'ї / рознос'ат ку'мам і ко'го ви 'хочте при'глас'ити / 'рїдн'ї там / ха'рош'ї зна'ком'ї / це шчи'тай'ец'а би'рут за ку'м'їў / т'її за'нос'ат ўїм кола'ч'ї* (52); із хлібом ішли вперше до породіллі й новонародженого: *'т'їл'ки ж'їн'ки ўа'к'ї ўже ро'дили 'мали л'раво при'ходити до поро'д'їл'ї // чолов'їки н'е // при'ходити об'їзат'ел'но з хл'їбом / об'їзат'ел'но хл'їб* (60); *об'їчно хот' ўже / шоб проїш'ло зо д'в'ї не'д'їл'ї ду'тинц'ї / 'мам'ї / т'її то'д'ї ўже с'ход'а'ц'а // хл'їб з со'бою не'сут / там пе'чен'їа / хто шо 'ма'їе' / то і не'се // тре з хл'їбом їти на ро'дини* (33); бабі-повитусі віддячують хлібом: *ну а 'баб'ї-пови'тус'ї ўс'о ўрем'їа да'ють хус'тинку ўа'кус' о / чи в'їд'р'їз ўа'ку'ї на по'лотна ну хто шо ў 'кого ѓе / і хл'їб обо'ї'аз'ково і хл'їб обо'ї'аз'ково да'ють* (44).

У селищі Турбів Вінницького р-ну Вінницької обл. вдалося зафіксувати обрядодії із першим окрайцем хліба – ц'їлушкою: *пек'їли кала'ч'ї // а ше 'зна'їу шо ку'ма об'гор'тала ду'тину ў 'чисту со'рочку 'бат'ка чи 'матери / а ба'би тихо ўсовували ў со'рочку ц'їлушку / од'р'їзану 'в'їд 'кумового хл'їба / а 'д'ругу ц'їлушку 'хл'їба 'брала ку'ма со'б'ї за 'пазуху / а 'кум от'римував од 'баби 'вузлик з 'печено'ї...печено'їу і ву'їл'їам // та 'баба го'ворила 'так / ву'їл'їа та пе'чина ли'хим о'чам / со'кира ў с'пину / хто 'буде за'видувати 'нашу ду'тину //*. Цілий хліб, імовірно, символізує повноту багатства роду, надрізаний – виділення нової долі – Долі новонародженого – з долі матері (пор. звичай класти окраєць хліба в колыску до новонародженого: *ў ко'лыску ду'тин'ї к'лали но'жа і ку'сочок хл'їба* (60)). Відомо, що першу цілушку від обрядового хліба, печеного спеціально на хрестини, зберігали: *а хто ви'рта'ўс'а на'зад із 'це'їу ос'в'ачено'їу 'разом із ду'тиною хл'їбиною // і ок'райец' 'хл'їпчика за'сушували / і на 'повне повно'л'їт'їа ду'тини / брали то'ї хл'їб в'їн вис'їха'ї ну збир'їгали ўо'го ... // коли бу'їло 'повне повно'л'їт'їа / то то'ї ку'сочок 'хл'їба роз'мочувати / і ц'а ду'тина по'вина бу'їла вку'сити* (61). Цікавий звичай засвідчено в с. Озеро Вінницького р-ну Вінницької обл.: *коли 'їїхали до 'церкви / на роздо'р'їж'ї ку'ми 'мали 'кинути ц'їлушку хл'їба //*. О. Страхов зауважує, що перший відрізаний шматок хліба є атрибутом складних магічних дій

для відновлення безперервності народжень, і наводить свідчення з Чернігівщини: «Як мені нэ вэзэ в дитях – мруть, – то од хлиба (пэрша паляныця) окрайчык одрезать и в калодязь укынуть до сонця (шоб нихто там нэ браў) (на ноуч, шоб нихто нэ ходыў)» (Strahov 1991, с. 70–71). Отож перший шматок хлібини – втілення Долі – пов'язується з неперервністю роду, з думкою про нащадків. Крім того, у слов'ян на шляху обрядових процесів перехрестя виконує функцію межі, де здійснюються дії-обереги, приносяться жертви потойбічним силам (Жайворонок, 2006, с. 443; ЕССУ, 2015, с. 214–215).

Як і в усіх слов'ян, хрестини подоляни справлялися дуже урочисто, знаменуючи майбутнє заможне й радісне життя новонародженого. Саме тому в обрядовому родильному тексті інформатори наголошують на розмаїтті страв, яким пригощали гостей на хрестинах: *так само / як і на ве'с'іл'і / то'д'і були т'і ст'рави / шо го'ту'ють во'ни сущест'вуйут / як'і бу'ли ко'лис' це // ги'ж'ки / голуп'ц'і / ка'пуста / боршч / каша і пиро'зи і коло'туха це с'ладке // це ўс'і бу'ли ст'рави // коло'туха це об'і'зат'іл'но / там і к'іс'іл'а / це ўс'о коло'туха і пур'і'ж'ки // (21); го'ту'вали хто шо ма' / м'йасо / ги'ш'ки / ка'пуста жар'е'на / ну хто шо ма' / а пи'ли го'р'і'юку // (52).*

Обов'язковим атрибутом традиційного родильного обряду був кожух, на який клали дитину до і після хрещення: *як ве'сти ди'є' тину до 'церкви / то т'реба бу'ло ўі'ўі ў'хат'і пок'ласти на ко'жух // (28); ди'тину н'іс до 'церкви хре'ш'чені' бат'ко і при'носи'ў з 'церкви // пот'ім к'ла'ў на ви'вертєні' ко'жух // (10).* Кожух завдяки волохатості наділяється в народній культурі властивостями нелюдського (зооморфного), потойбічного світу і одночасно символізує багатство, достаток, продукує силу (ЕССУ, 2005, с. 153–154). У цих обрядодіях кожух символізував жертвну тварину й за тотемними віруваннями був запорукою майбутнього добробуту дитини, а також виконував оберегову функцію.

Отож ритуальний інструментарій родин великий. Предмети, застосовані із символічною метою на родинах, хрестинах, першому купелі немовляти, визначають конкретні побажання малюкові – здоров'я, щастя, багатства й доброї Долі. Предметний код обрядового родильного

тексту формують лексеми з різних тематичних груп: назви предметів побуту (*н'іж, чер'вона нитка, грош'і, тка'нина*), знарядь праці (*со'кира, гре'б'інка*), одягу (*ко'жух*), рослин (*к'в'ітка, ка'лина, жито*), їжі і напоїв (*хл'іб, кала'ч'і, го'р'ілка*), що набувають в обрядовому контексті символічного значення.

Кількісний код

Уже з народження дитини в повсякденний догляд за нею входили магічні дії, націлені на майбутнє одруження й продовження роду. Матримоніальна прагматика обрядодій родильного обрядового тексту реалізована найактивніше в парності осіб, предметів, дій, які мають місце в традиційному родильному обряді подолян. По-перше, кількість метрів крижма на хрестинах мала бути парною: *ту'д'і як і'де як ди'тину до хре'с'ту / во'на* (хрещена мати – І. Г.) *їшла 'перви' рас / т'реба та'ки' ку'сок б'рати ма'тер'і'ї / шоби бумло дв'і 'метр'і / як 'перви' раз і'ти / а д'руги' раз уже як ўа'ке / а 'перви' раз т'реба дв'і 'метр'і шоб бу'ло до'ужи'є'ни / от так 'помн'у / так бу'ло (4); к'рижмо нази'валос' ку'сок мате'р'і'алу ўа'когос' / і т'іл'ки шоб бу'ло до 'пару 'метр'і' / два 'метри / чо'тири 'метри / і так дал'ше // (6).* По-друге, кількість калачів, квіточок на хрестинах, якими обдаровували гостей, мала бути парною: *ўже охри'стили та'ї ўже то'ї / бабка п'росе на к'в'іточку // то із бар'в'інку 'робимо та'к'і к'в'іточ'ки / і да'їємо 'кажд'і' л'ўдин'і // кума про'си'ў кума на го'р'івочку / а 'бабка на к'в'іточку / і о'так / о'так 'кажд'і' 'кажд'і' / 'кажд'і' т'реба 'дати 'пару к'в'іто'чок (46); ку'мам т'реба да'вати по два кала'ч'і / напе'кла кала'ч'і' по два кала'ч'і 'кумов'і / ку'м'і (46); х'ресним бат'кам / ку'мам і при'кумам да'їут' кола'ч'і // ко'ли 'д'і'чина не 'має' х'лоп'ца / то да'їут по ш'тири кола'ч'і / ко'ли за'мужн'я по два кола'ч'і // (33); ку'мам да'їут по 'пар'і кала'ч'і' ... т'реба об'і'зат'іл'но с'коро два кала'ч'і зв'я'зати / шоб зв'я'зувалос'а жи'т'а / шоб ўс'і'гда бу'ло ўс'о благопо'лучно дл'а ди'тини // (59).* По-третє, кожух на хрестинах стелять на двох стільцях: *при'є'ходили ку'ми 'ранче / сти'лили / с'тавили два ст'іл'ц'і / ко'жух на ст'іл'ц'і і б'рали ку'ми ди'тину (59).* По-четверте, дві останні чарки горілки на хрестинах п'ють повні: коли випивають дві останні чарки горілки, то *ка'лачики розда'їут то по 'поў'і' п'їут і 'кажут / п'рошу на 'к'в'іточку і*

на 'поўночку // (5); розда'ють кв'іточ'ки // ў та'р'іл'ку кла'д'ут два ста'кан'чики / нали'вай'ут го'р'іл'ки і дв'і кв'іточ'ки / і п'і'д'но'с'ат / 'кож'но-му / 'кож'ному / ўс'ім хто йе на хрис'тинах // (59). Коли виливають на 'поўночку, необхідно випити повну чарку: пиття закріплює соціальні зв'язки, маркує включення в соціум його нових членів, слугує прикметою особливого (сакрального) часу й особливих подій, що простежується також і в традиційному весільному, поховальному обрядах українців.

Парною, зазвичай, має бути й кількість кумів. Спостережено, що тільки на півночі центральноподільського ареалу усталена традиція брати лише 1 пару кумів: і 'як'шо хрис'тили ди'тину то 'т'і'ки кум і ку'ма / не' брали по дв'і 'пар'і чи по три 'пар'і / 'т'і'ки од'на 'пара була 'бат'ко х'ресни' і 'мати х'ресна // (2); то'д'і не брали / двох / а 'їд'на 'пара / і 'ўсе // (30); хто х'т'і'ў 'їд'ну 'пару браў / но 'б'і'л'ше брали 'їд'ну 'пару / бо 'як' брати дв'і 'пар'і / то 'треба 'б'і'л'ше куму'ватис'а / а так брали 'б'і'л'ше од'ну 'пару // (5). Натомість на півдні, заході – парну кількість пар: брали 'воб'шем бо'й'арина і 'дружку / хто бу'ў бо'й'арином і 'дружкой на ве'с'іл'і: ц'і'х брали за ку'м'і'ў / це бу'ли на 'перш'ому 'м'і'сц'і // ну ў нас брали і по 'чет'веро і по 'шест'еро / но ц'і' ўже та'к'і' но голо'ў'ні оц'і' шо (23); ку'м'і'ў бе'ре'ц'а 'пара по д'вох 'кум і 'кума / так брали і ш'тири 'пар'и / і ш'і'ст' 'пар // так набу'рали до два'на'дцати пар / то це вихо'дило ку'м'і'ў д'ва'дцат' 'чет'веро / а то'д'і ўже по'чали 'менше 'менше // (41). Засвідчено й традицію брати 7 пар кумів: дого'во'рай'уц'а с ку'ма'ми // об'ично бе'рут на хре'с'тини 'пару / шоп бу'ла 'пара // хре'ш'чені'й 'бат'ко / чи на'нашко і на'нашка / 'т'і'ки не 'разом / шоп 'ж'інка і чо'ло'в'ік / а на'нашка і на'нашко // з 'їд'нойі с'ім'ї' на'нашко / з дру'гой // ко'лис' шчи'талос'а / ше за с'тарих ўрем'йон / шо 'треба брати / 'як' 'Боже чис'ло / с'ім // с'ім ку'м'і'ў шоп бу'ло // (51).

Непарна кількість предметів засуджується: з **тр'о'ма** 'в'і'драми до'рогу шоб н'і'х'то не пере'ходи'ў (вагітній – І. Г.) / 'саме 'г'і'рше (20); не 'можна 'їти з **тр'о'ма** 'в'і'драми по 'воду (40). Аналогічне застереження відоме і в гуцульському ареалі, де зафіксовано таку його мотивацію: «щоб у дитини не було тридухів (дитячої хвороби)» (Бігусяк, 1997, с. 293).

Отож число також символічне, а позаяк, за традиційною нормою, людина має бути в парі, то й парність предметів, дій є визначальною в традиційному родильному тексті подолян.

Висновки. Отже, структура й семантика проаналізованих у статті атрибутивного й кількісного кодів родинного тексту доповнюють складний семантичний простір родильного обряду подолян. Аналіз обрядової родильної термінології засвідчив, що більшість цих назв у центральноподільських говірках має затемнену мотивацію, оскільки є автохтонними, слов'янськими за походженням (*кв'ітка, жито, пр'ад'іво, хрестик, мед, калач*).

Звичаєві настанови в обрядовому родильному тексті, зафіксовані на досліджуваній території, є виявом архаїчних уявлень наших предків про анімізм навколишнього світу: вода, дерева, земля, предмети й рослини наділені якими живих істот, а тому здатні транслювати людині свої властивості, контактуючи з нею, як-то гроші в першому купелі дитини мають забезпечити їй багатство, а любисток – любов протилежної статі.

Число – одна з важливих категорій у міфопоетичному образі світу, а тому в народній культурі – об'єкт символізації та оцінки: переслідуючи матримоніальні цілі, наші пращури активно дотримувалися парності дій, предметів у родильному обряді. Попри ірраціональність дій і уявлень, закарбованих у традиційному обрядовому родильному тексті, вони не втрачають своєї актуальності й до сьогодні.

Умовні позначення населених пунктів

- 1 - Качанівка, Хмельницький р-н
- 2 - Порик, Хмельницький р-н
- 3 - Уланів, Хмельницький р-н
- 4 - Самгородок, Хмельницький р-н
- 5 - Корделівка, Хмельницький р-н

- 6 - Нова Гребля, Хмельницький р-н
- 7 - Пиків, Хмельницький р-н
- 8 - Плисків, Вінницький р-н
- 9 - Дзюньків, Вінницький р-н
- 10 - Малинівка, Вінницький р-н

- 11 - Селище, Вінницький р-н
- 12 - Коханівка, Вінницький р-н
- 13 - Животівка, Вінницький р-н
- 14 - Оратів, Вінницький р-н
- 15 - Агрономічне, Вінницький р-н
- 16 - Вороновиця, Вінницький р-н
- 17 - Стадниця, Вінницький р-н
- 18 - Балки, Жмеринський р-н
- 19 - Заможне, Жмеринський р-н
- 20 - Окладне, Жмеринський р-н
- 21 - Терешки, Жмеринський р-н
- 22 - Джурин, Жмеринський р-н
- 23 - Чемериське, Жмеринський р-н
- 24 - Жуківці, Жмеринський р-н
- 25 - Кацмазів, Жмеринський р-н
- 26 - Почапінці, Жмеринський р-н
- 27 - Тиврів, Вінницький р-н
- 28 - Озеро, Вінницький р-н
- 29 - Чуків, Вінницький р-н
- 30 - Дашів, Гайсинський р-н
- 31 - Жван, Могилів-Подільський р-н
- 32 - Кальник, Гайсинський р-н
- 33 - Довжок, Жмеринський р-н
- 34 - Івашківці, Жмеринський р-н
- 35 - Калитинка, Жмеринський р-н
- 36 - Пенківка, Жмеринський р-н
- 37 - Плебанівка, Жмеринський р-н
- 38 - Хоменки, Жмеринський р-н
- 39 - Чернятин, Жмеринський р-н
- 40 - Рахни Лісові, Тульчинський р-н
- 41 - Суворовське, Тульчинський р-н
- 42 - Студена, Тульчинський р-н
- 43 - Сьомаки, Жмеринський р-н
- 44 - Нараївка, Гайсинський р-н
- 45 - Чечелівка, Гайсинський р-н
- 46 - Вендичани, Могилів-Подільський р-н
- 47 - Воєводчинці, Могилів-Подільський р-н
- 48 - Сказинці, Могилів-Подільський р-н
- 49 - Букатинка, Могилів-Подільський р-н
- 50 - Комаргород, Тульчинський р-н
- 51 - Моївка, Могилів-Подільський р-н
- 52 - Яланець, Тульчинський р-н
- 53 - Летківка, Гайсинський р-н
- 54 - Тростянчик, Гайсинський р-н
- 55 - Біла, Могилів-Подільський р-н
- 56 - Теплик, Гайсинський р-н
- 57 - Довжок, Могилів-Подільський р-н
- 58 - Джулінка, Гайсинський р-н
- 59 - Вербка, Гайсинський р-н
- 60 - Широка Гребля, Хмільницький р-н
- 61 - Вінниківці, Вінницький р-н
- 62 - Турбів, Вінницький р-н.

Література

- Бігусяк, М. (1997). З лексики родильного обряду у гуцульських говірках. Гриценко П. Ю. (ред.). *Український діалектологічний збірник. Кн. 3 : Пам'яті Тетяни Назарової*. Київ : Довіра, с. 293-301.
- Гороф'янюк, І. (2023). Номінація хліба в українських центральноподільських говірках: загальнослов'янський етнолінгвістичний контекст. *Slavia Orientalis*, vol. LXXII, NR 4, с. 863-875 <https://doi.org/10.24425/slo.2023.148590>
- Гороф'янюк, І. (2023). Традиційний родильний текст подолян: персональний та акціональний коди обрядового тексту. Павликівська Н. М. (ред.), *Мовна картина світу українців в її індивідуальному, регіональному та загальнонаціональному виявах*: колективна монографія. Вінниця: ФОП Добрянська О. Г., ТОВ «ДРУК-ПЛЮС», с. 50-73.
- Гороф'янюк, І. В. (2024). Традиційний родильний текст подолян: анатомічний і вербальний коди обрядового тексту. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, вип. 39, с. 97-107. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-39-09>
- Грушевський, М. (2011). Дитина у звичаях і віруваннях українського народу / 2-ге вид., стер. Київ : Либідь.
- Жайворонок, В. (2006). Перехрестя. *Знаки української етнокультури: словник-довідник*. Київ : «Довіра».
- ЕССУ (2005) – *Енциклопедичний словник символів культури України*. Вид. 3-е, доп., випр. / За заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гавришенко В. М.
- ЕСУМ (1982–2012) – *Етимологічний словник української мови: в 7 т.* Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка.
- Матеріали до словника подільського говору* (2021) / Упор. І. В. Гороф'янюк. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 461 с.
- Strahov, A. (1991). *Kul't chleba u vostočnyh slavjan opyt etnolingvističeskogo issledovanija*. München.

References

- Bihusiak, M. (1997). Z leksky rodylnoho obriadu hutsulskykh hovirop [From the vocabulary of the birth ceremony in Hutsul dialects]. *Ukrainian dialectological journal. Book 3: In memory of Tetyana Nazarova*. Kyiv : Dovira Publ., pp. 293–301. (in Ukrainian).
- ESSU (2005) – *Entsyklopedychnyi slovnyk symboliv kultury Ukrainy* [Encyclopedic Dictionary of Cultural Symbols of Ukraine]. Vyd. 3-e, dop., vypr. / Za zah. red. V. P. Kotsura, O. I. Potapenko, V. V. Kuibidy. Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. H. Skovorody. Korsun-Shevchenkivskyi : FOP Havryshenko V. M. (in Ukrainian).
- ESUM – *Etymologichnyi slovnyk ukrainskoi movy: v 7 t.* [Etymological dictionary of the Ukrainian language: in 7 vols.] (1982-2012). Red. kol.: O. S. Melnychuk (Ed.), I. K. Bilodid, V. T. Kolomiiets, O. B. Tkachenko. AN URSR. In-t movoznavstva im. O. O. Potebni, Kyiv : Naukova dumka Publ. (in Ukrainian).
- Horofianiuk, I. (2023). Nominatsiia khliba v ukrainskykh tsentralnopodilskykh hovirkakh: zahalnoslovianskyi etnolinhvystychnyi kontekst [Nomination of Bread in the Ukrainian Dialects of Central Podolia: the Ethnolinguistic Context]. *Slavia Orientalis*, vol. LXXII, NR 4, pp. 863–875. <https://doi.org/10.24425/slo.2023.148590> (in Ukrainian).
- Horofianiuk, I. (2023). Tradytiiniy rodylnyi tekst podolian: personazhnyi ta aktsionalnyi kody obriadovoho tekstu [Traditional birth text of the Podolians: character and action codes of the ritual text]. Pavlykivska N. M. (red.) *Movna kartyna svitu ukrainsiv v yii individualnomu, rehionalnomu ta zahalnonatsionalnomu vyjavakh: kolektyvna monohrafiia* [The linguistic picture of the world of Ukrainians in its individual, regional and national manifestations: a collective monograph], Vinnytsia: FOP Dobrianska O. H., TOV «DRUK-PLIUS» Publ., pp. 50–73. (in Ukrainian).
- Horofianiuk, I. (2024). Tradytiiniy rodylnyi tekst Podolian: anatomichnyi i verbalnyi kody obriadovoho tekstu [Traditional birth text of Podolians: anatomical and verbal codes of ritual text]. *Scientific notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics)*, vol. 39, pp. 97–107. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-39-09> (in Ukrainian).
- Hrushevskyi, M. (2011). *Dytyna u zvychaiakh i viruvanniakh ukrainskoho narodu* [A child in the customs and beliefs of the Ukrainian people] / 2-he vyd., ster., Kyiv : Lybid Publ. (in Ukrainian).
- Materialy do slovnika podil'skoho hovoru* [Materials for the dictionary of the Podolian dialect] (2021) / Upor. I. V. Horofianiuk. Vinnytsia : TOV «TVORY». (in Ukrainian).
- Strahov, A. (1991). *Kul't chleba u vostochnykh slavjan opyt etnolingvističeskogo issledovaniia*. München.
- Zhaivoronok, V. (2006). Perekhrestia [Crossroads]. *Znaky ukrainskoi etnokultury: slovnyk-dovidnyk* [Signs of Ukrainian ethnoculture: dictionary-reference]. Kyiv : «Dovira». (in Ukrainian).

Автор

Інна Гороф'янюк, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
e-mail: gorofyanyuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9836-8270>

Author

Inna Horofianiuk, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department of the Ukrainian
Language
e-mail: gorofyanyuk @gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9836-8270>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that she has no conflict of interest

УДК 811.81' 28.738.3
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-12

Матеріали до словника традиційних народних промислів (гончарська лексика подільських говірок). Частина 3¹

Ольга Жвава <https://orcid.org/0000-0003-1046-8849>

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна

Надійшла до редакції: 14.04.2025 • Схвалено до друку: 10.05.2025

Анотація

У статті представлено лексичний матеріал до Словника традиційних народних промислів. Пропоновані матеріали відображають особливості та регіональні відмінності термінології гончарства Поділля. Актуальність зумовлена тим, що багато проблем діалектної лексикології досі не розв'язано, зокрема не створено загальноукраїнського словника говірок і словника окремих регіонів українських говорів. Номінація явищ, понять традиційної народної культури є поліінформативною, а їх фіксація та збереження залишається актуальним завданням сучасної діалектології. Джерела фактичного матеріалу – записи живого народного мовлення, зроблені автором у 12 (дванадцяти) населених пунктах Поділля впродовж 1998–1999 рр. У дослідженні представлено 120 лексем та варіантів.

Ключові слова: словник, говірка, лексика, традиційні народні промисли, подільські говірки, тематична група лексики, гончарська лексика, лексикографія

¹ Стаття є продовженням публікацій автора, зокрема: Жвава, О. А. (2024a). Матеріали до словника традиційних народних промислів (гончарська лексика подільських говірок). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Твори», вип. 38, с. 78–83; Жвава, О. А. (2024b). Матеріали до словника традиційних народних промислів (гончарська лексика подільських говірок). Частина 2. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Твори», вип. 39, с. 108–117.

The lexical materials for the dictionary of traditional folk crafts (pottery vocabulary of Podillia dialects). Part 3

Olha Zhvava <https://orcid.org/0000-0003-1046-8849>

Khmelnitskyi National University, Ukraine

Received: 14.04.2025 • Accepted: 10.05.2025

Abstract

The article analyzes lexical material for the Dictionary of Traditional Folk Crafts. The proposed materials reflect the peculiarities and regional differences of the pottery terminology of Podillia. The relevance of the article is due to the fact that many problems of dialect lexicology have not yet been solved, in particular, a national dictionary of dialects and a dictionary of individual regions of Ukrainian dialects have not been created. The nomination of phenomena and concepts of traditional folk culture is poly-informative, and their fixation and preservation remains an urgent task of modern dialectology. The sources of the factual material are recordings of live folk speech made by the author in 12 (twelve) settlements of Podillia in 1998-1999. The **purpose** of the research is to review the history of Podillia pottery as a folk craft, as well as to present a fragment of a dictionary of pottery terminology, and to introduce into scientific circulation a name to denote the realities of pottery. The article uses general scientific **methods** of research: analysis, synthesis and observation, which made it possible to identify and systematise colloquial material; the descriptive method was used in the process of analysing the vernacular speech. Special linguistic methods of research: questionnaires and interviews contributed to the recording of dialect speech, contextual and interpretive analysis allowed to identify transformations of the semantic scope of lexemes functioning in the live speech of speakers of Podillia dialects, linguo-geographical method made it possible to illustrate the habitat of the recorded names. **The result of the research** is the introduction of lexical material collected during the expedition into scientific circulation. The work on the dictionary of pottery terminology is planned to be continued, streamlining the previously collected vocabulary. Studying the cultural characteristics of Ukrainians allows not only to expand and develop general knowledge, but also to pass on the nation's invaluable experience to future generations. The vocabulary of traditional crafts is a unique basis for enriching the language, a part of cultural and social memory. It is also important to compile dictionaries, as the recording of traditional folk culture concepts is an urgent issue not only for ethnology but also for linguistics. The pottery vocabulary of Podillia dialects is a complex multifaceted system with a clear structure. The study of this vocabulary proves that in terms of area, it shows tendencies towards spatial opposition: some of the lexemes are not found in neighbouring dialects (brashne, bohonok, vedrovyi pot, veselce, etc.). We see the prospects for further research in the continuation of work on the compilation of the Dictionary of Podillia Dialects.

Keywords: vocabulary, dialect, lexicon, traditional folk crafts, Podillia dialects, thematic group of vocabulary, pottery vocabulary, lexicography

Постановку проблеми, її актуальність, **аналіз останніх досліджень і публікацій**, мету і завдання статті, а також **джерела фактичного матеріалу** подано в попередніх двох публікаціях автора, наведених вище.

Виклад основного матеріалу дослідження. Структуру словникової статті подано так, що реєстрове слово, якщо воно відмінюване, подано в початковій формі великими літерами жирним шрифтом за українською абеткою. Далі у квадратних дужках малими літерами жирним шрифтом відбито вимову цього слова. Потім названо стислу найнеобхіднішу граматичну інформацію реєстрової лексики, напр.: закінчення родового відмінка однини чи називного відмінка множини іменників, їхні рід та число; закінчення родових форм для прикметників; закінчення родового

відмінка для кількісних числівників; деякі особові закінчення, вид, перехідність / неперехідність для дієслів; указано частиномовну належність для займенників, прислівників і службових частин мови. Кожну окрему семему багатозначного слова відокремлено арабською цифрою. Слова витлумачено лексичними відповідниками літературної мови, або розкрито описово. Реєстрові лексеми паспортизовані літерними скороченнями назв обстежених населених пунктів. Особливості вимови представлено за допомогою загальної фонетичної транскрипції для запису українського літературного й діалектного мовлення, що запропоновано в першому томі «Атласу української мови» (АУМ, 1984). Фонетичні й морфологічні варіанти реєстрових слів наводимо в різних словникових статтях.

ФРАГМЕНТ СЛОВНИКА

КАВАЛКУВА́ТИ [кавалкува́ти^е]. Процес багаторазового перерізування шматка глини стругом чи дротиною (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

КАВА́ЛОК [кава́лок], а, чол. 1. Назва великого шматка мокрої глини, збитого довбнею. 2. Назва куска глини, який є результатом нарізування (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

КАГАНЕ́ЦЬ [кагане́ц'ь], я, чол. Невелика посуда (може бути на ніжці), яку використовували для освітлення приміщень (Адамівка, Бубнівка, Жорнище).

КАЙЛО́ [кайло́], а, сер. Інструмент, яким рубають чи довбають глину під час її добування (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

КАДІ́ЛЬНИЦЯ [кадиль'ниец'а], і, жін. Прилад для кадіння ладаном.

КАЛА́Ш [кала́ш], а, чол. Назва горщика на чотири-п'ять літрів (Саврань).

КАМІ́НЦІ [кам'ін'ц'і]. Назва стверділих сторонніх домішок у глині. Гончар старанно вибирає їх під час обробки (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці, Купин).

КА́ПСУЛІ [ка́псул'і]. Назва перемичок із глини у горні (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

КА́ШНИК [ка́шник], а, чол. Назва горщика, в якому здебільшого варять кашу (Купин, Саврань).

КВАЧ [квач], а, чол. Щіточка зі свинячої щетини (усі н.п.).

КВІ́ТНІЙК [кв'ітнійк], а, чол. Декоративний горщик для домашніх квітів (усі н.п.).

КИДА́ТИ ГРУ́ДКУ [ки́да́тиє гру́д'ку]. Процес кидання куска глини на центр гончарного круга (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

КИЛУ́НЧИК [киелу́нчик], а, чол. Найменший за розміром горщик (Купин).

КІ́НУТИ НА ВЕРХНІ́ЙК [кі́нути^е на ве́рхн'а́к].

Процес кидання куска глини на центр гончарного круга (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

КІ́СНУТИ [кі́снутиє]. Процес перебування глини на повітрі (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

КІ́РКА [кі́рка], и, жін. Інструмент, яким довбають чи рубають глину під час її добування (усі н.п.).

КЛУБУ́К [клубу́к], а, чол. Назва верхньої частини горна (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

КЛЮ́ЧЕЧКА [кль'уче́чка], и, жін. Інструмент, яким на посуд наносять тонкі геометричні лінії (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

КОГУ́ТИК [коугу́ти^ек], а, чол. 1. Скульптура птаха, яка завершувала верхню частину димаря (усі н.п.). 2. Назва орнаменту, що зображує фігуру півника (усі н.п.).

КОЗЕ́Л [козе́л], а, чол. Назва горизонтальної цегляної стінки в один-два метри висотою, що тримає чирінь (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці, Шарин, Новоселівка).

КОЛ'Я́С [кол'а́с], а, чол. Залізне знаряддя на дерев'яній ручці, яким виймають із горна гарячий

посуд (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці, Павлівка, Саврань).

КОЛОДА [коло́да], и, жін. Назва всього посуду, який гончар закладає в горн для випалення (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).
КОЛЬОРОВА МІСКА [кол'оро́ва міска]. Назва миски, оздобленої багатим орнаментом (усі н.п.).
КОМКІЙ [комкі́й]. Назва стверділих сторонніх домішок у глині (усі н.п.).

КОПА́ [копа́], и, жін. 1. Назва маленького горнятка (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці). 2. Шістдесят виробів (Адамівка).
КОПАНИЦЯ [копа́ни'ц'а], і, жін. Назва гончарного знаряддя, яким довбають або рубають глину під час її добування (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці, Пиріжна, Новоселівка).

КОПІТОК [копи́ток], а, чол. Виступ зверху покривки для зручності її тримання (Саврань).
КОПІЛКА [коуп'ілка], и, жін. Глиняний ящик для зберігання грошей із діркою зверху (усі н.п.).
КОРИДОР [кори́дор], у, чол. Назва простору між козлом і топкою (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

КОРЖИКИ [ко́ржи'ки]. Орнамент у вигляді круглих плям (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці, Пиріжна, Новоселівка).

КОРБОЧКА [ко́рбочка], и, жін. Невелика посудина, в яку наливають фарби (усі н.п.).
КОРЯКА [ко́ряка], и, жін. Перепалена миска, що під впливом сильного вогню зігнулася (Адамівка, Бубнівка).

КОЦЮБА́ [коц'уба́], и, жін. Знаряддя, яким перегрівають вогонь у горні (усі н.п.).
КОЧЕРГА́ [коче'ргá], и, жін. Знаряддя, яким перегрівають вогонь у горні (усі н.п.).
КРАЙ [кра́й], ю, чол. Верх вінця посуду (Адамівка, Бубнівка, Жорнище).

КРА́ПКИ [кра́пки], [крапки́]. Орнамент, що складається з крапок, зібраних до купи (усі н.п.).

КРА́ПЕЛЬКИ [кра́пе'л'ки]. Орнамент, що складається з крапок, зібраних до купи (усі н.п.).
КРЕ́ПОСТЬ [кре́пос'т'], і, жін. Назва відстані між черевом і крисами горщика (Бубнівка).

КРИВУ́ЛКА [кри'ву́лка], и, жін. Назва кругової лінії, що наносять на посуд під крисами (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці, Саврань, Шарин).

КРИВУ́ЛЕЧКА [кри'ву́ле'чка], и, жін. Назва кругової лінії, що наносять на посуд під крисами (усі н.п.).

КРИ́НКА [кри́нка], и, жін. Глекоподібний глиняний посуд для води, молока (Купин, Пісочна, Шарин, Новоселівка).

КРИ́СИ [кри́си]. Спеціальний пристрій для формування глиняних виробів (Саврань, Пиріжна, Бубнівка, Павлівка).

КРУГ [круг], а, чол. Назва процесу обмазування виробу дьогтем (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

КРУГО́ВКА [круго́йка], и, жін. Назва процесу обмазування виробу дьогтем (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

КРУ́ЖКА [кру́жка], и, жін. Виріб глекоподібної форми, в якому тримали воду (Павлівка).

КУЛАЧО́К [кулачо́к], а, чол. Найменший за розміром горщик (Бубнівка).

КУВШИН [ку́вшин], [ку́ш'ін], а, чол. 1. Назва глечики для води (Саврань, Пісочна, Купин). 2. Посудина рівної форми, призначена для тримання молока (усі н.п.). 3. Неполив'яний горщик, що містить до 3 л рідини, у якому готують їжу на невелику сім'ю (Саврань).

КУ́ЛЯ [ку́ля], і, жін. 1. Великий шматок мокрої глини, збитий довбнею (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці). 2. Кусок глини вагою близько п'яти пудів (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

КУ́ЛЬКА [ку́лка], и, жін. 1. Великий шматок мокрої глини, збитий довбнею (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці). 2. Кусок глини вагою біля п'яти пудів (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

КУ́ПИНСЬКА [ку́пи'н'ска]. Назва глини за місцем її добування (Купин, Пісочна).

КУ́ПОЛ [ку́пол], а, чол. Верхня частина горна (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

КУРІ́ЛЬНИЦЯ [кури́л'ни'ц'а], і, жін. Прилад для кадіння ладаном.

КУРІ́ШКА [кури́шка], а, чол. Найменший за розміром горщик (Громи, Жорнище).

КУ́РЯЧІ ЛА́ПКИ [кур'ач'і ла́пки]. Орнамент із трьох коротких ліній, які виходять з однієї точки (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

КУ́СИНЬ [ку́си'н'], еня, чол. Кусок глини, який є результатом нарізування (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці, Шарин, Купин).

КУСКУВА́ТИ [кускува́ти]. Процес нарізання очищеної глини на великі куски (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці, Шарин, Купин).

КУ́ХЛИК [ку́хлик], а, чол. Найменший за розміром горщик (Саврань).

КУШІН [куш'ін], а, чол. 1. Посудина рівної форми, призначена для тримання молока (Саврань). ЛАВА [ла́ва], и, жін. 1. Назва приладдя з двох дерев'яних дощок, збитих під прямим кутом, в яке гончар скидає рештки глини з рук під час формування посуду на крузі (усі н.п.). 2. Назва пристрою, до якого кріпиться гончарний круг (усі н.п.).

ЛАВІРÓВКА [лав'іро́ўка], и, жін. Орнамент, що має вигляд прямої горизонтальної лінії (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці). ЛАВКА [ла́ўка], и, жін. 1. Назва лави, до якої кріпиться гончарний круг (усі н.п.). 2. Назва приладдя з двох дерев'яних дощок, збитих під прямим кутом, в яке гончар скидає рештки глини з рук під час формування посуду на крузі (усі н.п.).

ЛАКА́НЯ [лакán'а], і, жін. Назва великого горщика, що вміщує в себе тридцять літрів (Саврань).

ЛА́ТКИ [лат'киє]. Тріщини на гончарних виробках (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

ЛЕ́СКА [лэ́ска], и, жін. Інструмент, яким дрібно січуть глину (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

ЛІПІ́ТИ ВУ́ХО [л'іпі́тие вўхо]. Процес прикріплення вушка до посудини (усі н.п.).

ЛО́ЖКА [ло́ж'ка], и, жін. Інструмент для перемішування свинцю під час його перепалення (усі н.п.).

ЛОМ [лом], а, чол. Пристосування для перетирання свинцю, піску, фарб, що йдуть на виготовлення поливи (Адамівка, Бубнівка).

ЛОПА́ТА [лопа́та], и, жін. Інструмент, яким копають глину (усі н.п.).

ЛОПА́ТОЧКА [лопа́точка], и, жін. Дерев'яна лопатка, якою зчищають глину з лави чи гончарного круга, рук (усі н.п.).

ЛОХА́НЯ [лохан'а], і, жін. Миска великого розміру, здебільшого з двома вухами, в якій миють посуд, перуть білизну (Саврань, Шарин, Павлівка, Новоселівка).

ЛЯ́ПАННЯ [л'япан'а], я, сер. Процес нанесення мазків пензелом на гончарний посуд (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

ЛЯ́ПКИ [л'япки°]. Мазки, які наносять на гончарний посуд пензелом (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

МАЗНІ́ЧКА [мазні́чка], и, жін. Невелика посудина, в яку наливають фарби (усі н.п.).

МАЗНІ́ЦЯ [мазні́ц'а], і, жін. Невелика посудина, в яку наливають фарби (усі н.п.).

МА́ЙСТЕР [ма́їстер], а, чол. Людина, яка виготовляє глиняний посуд, декоративні предмети, глиняні іграшки та інші гончарні вироби (усі н.п.).

МАКІ́ТЕРКА [мак'іте'рка], и, жін. 1. Посудина мископодібної форми для води, в яку гончар вмочує руки під час вироблення посуду на крузі (усі н.п.). 2. Посудина з випуклими стінками у верхній частині, що використовують для тертя маку, пшона, складання вареників, яєць тощо (усі н.п.).

МАКІ́ТРА [мак'ітра], и, жін. 1. Невеличка посудина, в яку наливають фарби (усі н.п.). 2. Посудина з випуклими стінками у верхній частині, що використовують для тертя маку, пшона, складання вареників, яєць тощо (усі н.п.). МАЛІ́Й СТОС [малі́ї стос]. Кусок глини вагою до п'яти пудів (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

МАЛЬÓВКА [мал'о́ўка], и, жін. Назва процесу фарбування, розпису посуду (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

МАЛЬÓВАНА МІ́СКА [мал'ована мі́ска]. Миска, оздоблена багатим орнаментом (Саврань).

МАЛЬÓВЩИК [мал'о́ўщи'к], а, чол. Майстер, що займається розмальовуванням посуду (усі н.п.).

МА́НЬКА [ман'ка], и, жін. Приладдя з двох дерев'яних дощок, в яке гончар скидає рештки глини з рук під час формування посуду на крузі (Павлівка, Новоселівка, Бубнівка).

МАСКУВА́ННЯ [маскува́н'а], я, сер. Процес заповнення різними фарбами малюнка на виробі (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

МА́СЛО АВТОТРА́КТОРНЕ [ма́сло аўтотра́кторне°]. Розчин клейстеру, яким змочують посуд (Адамівка, Бубнівка).

МАСТКІ́Й ГЛЕ́Й [масткі́ї гле́ї]. Хороший пластичний сорт глини (Пісочна, Купин, Саврань, Громи, Шарин).

МАСТКА́ ГЛІ́НА [мастка́ глі́на]. Хороший пластичний сорт глини (Пісочна, Купин, Саврань, Громи, Шарин).

МА́СЛЯНИ́ЦЯ [ма́сл'аниец'а], і, жін. Посудина, у якій тримають масло (усі н.п.).

МА́СЛЯНКА [ма́сл'анка], [масл'ánка], и, жін. Посудина, у якій тримають масло (усі н.п.).

© 2025 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах [Creative Commons Attribution 4.0 License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

НЕФТЕПРОДУКТ [н'еф'е'проудукт], у, чол. Розчин клейстеру, яким змочують посуд (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці, Новоселівка, Павлівка, Шарин).
 НОЖИК [ножи'єк], а, чол. Дерев'яна лопатка, якою зчищають глину з лави, рук чи гончарного круга, а також за його допомогою формують посуд (усі н.п.).
 ОБІГРІВАТИ [об'ігр'івати'є]. Процес поступового збільшення вогню в горні, під час якого посуд обкурюється димом (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).
 ОБІДÓК [об'ідóк], а, чол. Назва лінії у вигляді обруча, яка окреслює дно (Піріжна).
 ÓБЖИГ [óбжи'єг], у, чол. Процес випалення виробів у горні (усі н.п.).
 ОБЖИГÁТИ [обпжи'гати'є]. Процес випалення виробів у горні (усі н.п.).
 ОБКÚРЮВАННЯ [об'кур'уван'а], сер. Процес поступового збільшення вогню у горні, під час якого посуд обкурюється димом (усі н.п.).
 ОБПÁЛЬЩИК [оп: ál'шчи'єк], а, чол. Майстер, що займається випалюванням посуду в горні (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці, Павлівка, Пісочна).
 ОБСИПÁТИ [об'си'єпати'є]. Процес покриття виробів сухою поливою (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці, Новоселівка, Піріжна).
 ОБУ́ДА [обу́да], и, жін. Назва перепалених гончарних виробів (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).
 ОДІ́Н ГÓРЩИК [оді́н гóршчи'єк]. Одиниця виміру гончарних виробів (один за штуку) (усі н.п.).
 ОДИНА́Р [оди'єна́р], я, чол. Одиниця виміру гончарних виробів (один за штуку) (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці, Купин, Новоселівка).
 ОДИНА́РНИЙ ГÓРЩИК [одиенáрниєї гóршчиек]. Одиниця виміру гончарних виробів (один за штуку) (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці, Купин, Новоселівка).
 ОДИНА́ЧКА [оди'єна́чка], и, жін. Одиниця виміру гончарних виробів (один за штуку) (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці, Новоселівка, Піріжна).
 ÓЖИЛЬ [óж'іп'], і, жін. Знаряддя у вигляді букви Т, яким перегрібають вогонь у горні (Адамівка, Бубнівка).

ÓЛИВО [óли'во], а, сер. Склоподібний сплав, яким покривають гончарні вироби (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).
 ÓПИСКА [óпи'єска], и, жін. Чорний камінь у порошку, який використовували для виготовлення поливи (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).
 ОПОЛÓНИК [ополóни'єк], а, чол. Інструмент для перемішування свинцю під час його перепалення (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).
 ОСÁДЖУВАТИ [осáд'жувати'є]. Процес формування дна посудини на гончарному крузі (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).
 ОСЛІ́Н [осл'і́н], а, чол. Лава, до якої кріпиться гончарний круг (усі н.п.).
 ОСНÓВА [оснóва], и, жін. Частина горна, яка тримає чиринь (усі н.п.).
 ОТЛІ́В [отлі'ў], у, чол. Виступ у глечики для того, щоб зручно було лити воду (усі н.п.).
 ОТМУ́ЛЮВАТИ [отму́л'увати'є]. Процес заливання глини водою (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).
 ÓХРА [óхра], и, жін. Жовта фарба (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).
 ОЧІ́СТКА [очі'єстка], и жін. Процес вилучення з глини камінців, грудочок, інших стверділих сторонніх домішок (Адамівка, Бубнівка, Жорнище, Крищенці).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Гончарська лексика говірок Поділля є складною багатоплановою системою, що має чітку структуру. Її вивчення засвідчує, що в ареальному плані вона виявляє тенденції до просторового протиставлення: частина лексем не виявляється в суміжних говірках (*копиток, коряка, кушін, монета, мелоч, нефтепродукт* тощо). Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в продовженні роботи над укладанням Словника подільських говірок, який доповнить ряд лексикографічних праць, присвячених подільському діалекту (Брилінський 1991; Матеріали 2021).

Перелік обстежених населених пунктів

с. Адамівка Віньковецького р-ну Хмельницької обл.;
с. Бубнівка Гайсинського р-ну Вінницької обл.;
с. Громи Уманського р-ну Черкаської обл.;
с. Жорнище Іллінецького р-ну Вінницької обл.;
с. Крищенці Тульчинського р-ну Вінницької обл.;
с. Купин Городоцького р-ну Хмельницької обл.;

с. Новоселівка Гайсинського р-ну Вінницької обл.;
с. Павлівка Калинівського р-ну Вінницької обл.;
с. Піріжна Кодимського р-ну Одеської обл.;
с. Пісочна Городоцького р-ну Хмельницької обл.;
м. Саврань Савранського р-ну Одеської обл.;
с. Шарин Уманського р-ну Черкаської обл.

Специфіку гончарської лексики говірок Поділля вдалося з'ясувати за допомогою інформаторів: В. Г. Дерев'янка (1964 р.н.), О. Г. Дерев'янка (1960 р.н.), П. З. Островського (1959 р.н.), П. А. Семенченка (1921 р.н.), Е. І. Міщенко (1926 р.н.), Г. А. Рижак, Г. Г. Козак

(1905 р.н.), І. А. Ткачука (1923 р.н.), О. М. Почина (1927 р.н.), Н. І. Матушак (1935 р.н.), Д. О. Гончарука (1937 р.н.), О. Г. Луцишина (1922 р.н.), А. Г. Погонец, Д. О. Грушовенка (1930 р.н.), О. С. Оришнюк (1928 р.н.), М. А. Леуса (1930 р.н.).

Література

АУМ (1984) – Атлас української мови. В 3-х томах, т. 1. Київ : Наукова думка, 495 с.
Брилінський, Д. М. (1991). Брилінський Д. М. *Словник подільських говірок*. Хмельницький, 116 с.
Матеріали (2021) – *Матеріали до словника подільського говору* (2021) / Упор. І. В. Гороф'янюк. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 461 с.

References

AUM (1984) – Atlas ukrainsoi movy. V 3-kh tomakh [Atlas of the Ukrainian language. In 3 volumes], t. 1, Kyiv : Naukova dumka, 495 s. (in Ukrainian).
Brylinskyi, D. M. (1991). *Slovnnyk podilskykh hovirok*. Khmelnytskyi, 116 s. (in Ukrainian).
Materialy (2021) – *Materialy do slovnnyka podilskoho hovoru* [Materials for the dictionary of the Podolian dialect] (2021) / Upor. I. V. Horofianiuk. Vinnytsia : TOV «TVORY». (in Ukrainian).

Автор

Ольга Жвава, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології
e-mail: o.a.zhvava@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1046-8849>

Author

Olha Zhvava, PhD in the field of philology,
Associate Professor of the Department of Department of
Slavic Philology
e-mail: o.a.zhvava@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1046-8849>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that she has no conflict of interest

УДК 811.161.2 : 373.2 32.1 (477.44-22)
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-13

Антропонімна категорія прізвиська в українській мові (на матеріалі села Копіївка Гайсинського району Вінницької області)

Наталія Павликівська * <https://orcid.org/0000-0002-2297-4872>

Тетяна Пелих <https://orcid.org/0009-0000-9345-0075>

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

*Автор-кореспондент, e-mail: nataliia.pavlykivska@vspu.edu.ua

Надійшла до редакції: 20.03.2025 • Схвалено до друку: 21.04.2025

Анотація

У статті йдеться про антропоніми вторинної номінації на матеріалі прізвиस्क мешканців села Копіївка Гайсинського району Вінницької області. Обґрунтовано значущість пропріальної лексики в сучасному мовознавстві, зокрема регіональної антропоніміки як у теоретичному, так і в практичному аспектах. З'ясовано спільні й відмінні риси між одиницями вторинної номінації, зокрема прізвисками та псевдонімами, а також окреслено місце прізвиська в національному антропоніміконі. Здійснено семантико-мотиваційний аналіз прізвиस्क села Копіївка, вивчено їхню етимологію на основі наукових джерел та обґрунтувань місцевих жителів. Унаслідок дослідження доведено належність прізвиस्क до антропонімної категорії.

Ключові слова: ономастика, антропонім, прізвисько, вторинна номінація, мотивувальна база

УДК 811.161.2 : 373.2 32.1 (477.44-22)
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-13

Nicknames as an anthroponymic category (based on the material of the village of Kopiivka of Gaisyn district of Vinnytsia region)

Natalia Pavlykivska * <https://orcid.org/0000-0002-2297-4872>

Tetiana Pelykh <https://orcid.org/0009-0000-9345-0075>

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

*Corresponding author, e-mail: natalia.pavlykivska@vspu.edu.ua

Recived: 20.03.2025 • Accepted: 21.04.2025

Abstract

Residents of Ukrainian villages, in addition to their surname, often have another name - a nickname. Anthroponymics as a science of proper personal names deserves a thorough study in both theoretical and practical aspects. Right now, there is rapid development and notable success in this field. Ukrainian anthroponymy is rich in various and interesting nicknames that have their own origin and meaning. The works of V. Horpynych ("Anthroponymy of the Dnieper Pryporizia and adjacent regions of Ukraine"), L. Humetska ("Essays on the history of the Ukrainian language"), M. Demchuk ("Slavic autochthonous personal proper names in the daily life of Ukrainians of the 14th - 17th century"), I. Zheleznyak ("Onomastics of Ukraine and ethnogenesis of the Eastern Slavs", "Onomastics of Ukraine of the first millennium of our era", etc.), Y. Karpenko ("On literary onomastics and its functional load"), V. Luchyk ("On new directions of Ukrainian onomastics"), R. Ostash ("Turkic elements in Ukrainian anthroponymy"), S. Pants'o ("Anthroponymy of Lemkivshchyna"), M. Khudash ("From the history of Ukrainian anthroponymy"), P. Chuchka ("Modern motivated nicknames and the word-forming structure of surnames") and other researchers were important for anthroponymics. The **purpose** of this article is to study modern Ukrainian individual nicknames of the inhabitants of the village of Kopiivka, taking into account their motivational criteria. **Methods:** study and analysis of scientific and pedagogical literature for the selection and understanding of actual research material; systematization and generalization of theoretical issues to reveal this topic; diagnostic (interviews, conversations). **Results.** The motivational base of the nicknames of the residents of the village of Kopiivka was clarified; the researched nicknames were classified by thematic groups; their etymology is explained on the basis of scientific sources and justifications of local residents. About 300 nicknames were collected. They are divided into following thematic groups: 1) individual (neutral, expressively saturated and emotionally entertained, anthroponymic and appellative), 2) kinship (individual and kinship (genesonymic) – patronymics, matronymics, propatronymics, promatronymics), 3) family-kinky; 4) collective (by territorial attachment, by professional activity, occupation, school nicknames). **Novelty** consists in the fact that this article is the first study of the anthroponymy of the village of Kopiivka in Haysyn region. **Conclusions.** Nicknames are an important part of the culture and traditions of many peoples around the world. They can be used as a sign of identifying a person in a group, identifying certain characteristics, or simply as a form of witty or affectionate address. Nicknames can appear for various reasons, such as physical characteristics, professional characteristics, behavioral characteristics or even imitation of relatives. They can have a strong cultural and historical connection and reflect the values and customs of the society. The use of nicknames can have both positive and negative consequences, so it is important to be careful and respect each person's choice in this matter.

Keywords: onomastics, anthroponyms, nickname, secondary nomination, motivational base

Постановка проблеми. Антропоніміка як наука про власні особові назви, особливо регіональна, заслуговує на ґрунтовне вивчення як в теоретичному, так і в практичному аспектах. Дослідженню антропонімів присвячені праці вітчизняних та зарубіжних науковців, серед них – В. Горпинич, Р. Осташ, Р. Керста, Л. Гумецька, І. Сухомлин, М. Худаш, М. Демчук, Л. Кракалія, Ю. Редько; В. Ташицький, Г. Сурма, С. Роспанд (Польща); І. Котуліч, І. Слаб'ярова (Чехія); С. Ілчев (Молдова); М. Дуске, В. Кані, Г. Лукеш (Німеччина); Т. Ламберта, Р. Маккінлі (Англія) та ін.

Вагомими для антропоніміки стали дослідження Р. Осташа («Тюркські елементи в українській антропонімії»), С. Панцьо («Антропонімія Лемківщини»), М. Худаша («З історії української антропонімії»), П. Чучки («Сучасні вмотивовані прізвища і словотворча структура прізвищ») та інших дослідників.

Антропоніми можуть бути первинної й вторинної номінації. Антропоніми первинної номінації передбачають офіційні особові імена та прізвища, вторинна номінація характерна для прізвищ та псевдонімів.

За визначенням П. Чучки, «прізвище – вуличне прізвище, кличка – вид антропоніма, неофіційне особове найменування, яким середовище індивідуалізує або характеризує особу (Чучка, 2000, с. 494). Термін «прізвище» в українській мові фіксується з 14 ст. У Запорізькій Січі, що була форпостом українського воїнства, кожен козак мав прізвище, що походило від його зовнішності, особливостей характеру, бойових заслуг. Такі імена дозволяли швидко орієнтуватися в бойових умовах. Ця традиція збереглася в лавах учасників національно-визвольних змагань, зокрема у воїнів УПА (Українська Повстанська Армія). А «псевдонімікон ХХІ століття розкриє нові віхи вторинної номінації осіб, особливості номінаційних процесів, семантичні, соціокомунікативні та функціональні ознаки пропріативів» (Павликівська, Прокопчук, 2020, с. 298).

Однак псевдоніми і прізвища – це різні антропонімічні розряди. Основна відмінність полягає в призначенні та сфері використання цих неофіційних назв людей (Павликівська, 2009, с. 39). Синонімом до «псевдоніма» може бути

тільки те «прізвище», яке виконує езотеричну функцію, тобто покликане зберігати таємницю свого носія, його справжнє ім'я.

Щодо терміна «кличка», то він для позначення конспіративного йменування на сьогодні є застарілим і не належить до антропонімної категорії. Ми розглядаємо кличку як зоонім.

У національному антропоніміконі прізвища посідають проміжне місце між ядровими (імена, прізвища, імена по батькові) та периферійними (псевдоніми) найменуваннями людей. Як вид антропонімів прізвища мають спільні та відмінні ознаки із цими одиницями пропріальної лексики. З іменами, прізвищами, іменами по батькові прізвища виявляють спільність, яка проявляється насамперед у використанні структурно-словотворчих моделей. А також про близькість прізвищ з офіційними антропонімами свідчать й інші дериваційні способи творення. Маємо на увазі афіксацію справжнього іменування носія, штучну деформацію справжнього іменування та субституцію його окремих елементів. Відмінність полягає в тому, що офіційні особові назви мають письмову фіксацію, а прізвища функціонують в усному мовленні українців, вони не тільки виокремлюють людину з групи однотипних (диференціюють та ідентифікують), але й характеризують її.

З псевдонімами прізвища виявляють спільність у тому, що вони є засобами вторинної номінації людини; їх уживання має факультативний характер; вони наділені значним інформаційно-характеристичним потенціалом; юридично вони не успадковуються. А основна відмінність між цими пропріативами полягає в призначенні та сфері використання. До того ж псевдоніми здебільшого є самоназвами, а прізвища носії отримують від свого близького оточення. Отож прізвища є антропонімною категорією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В українській ономастиці можна виділити три етапи, коли виникало зацікавлення прізвищами. Перший етап – кінець ХІХ ст. (статті М. Сумцова, В. Ястребова та В. Охримовича), коли вперше звернули увагу на прізвища, що лягли в основу прізвищ. Другий період – це 70-ті роки ХХ ст. (М. Худаш, П. Чучка, І. Сухомлин, В. Чернецький),

коли прізвиська досліджували як неофіційні найменування, що функціонували поряд з прізвищами. Третій період почався на початку ХХІ ст. (С. Вербич, М. Лесюк, Б. Близнюк, М. Будз, Г. Бучко, О. Вербовета, М. Наливайко, О. Антонюк, Н. Бренер, Р. Осташ та ін.). Цей період позначений комплексними дослідженнями прізвиськ різних регіонів України (Вербич, 2005, с. 56–62).

Дослідницею неофіційних назв мешканців Вінниччини стала В. А. Павлюк, яка 2016 року захистила дисертацію «Становлення неофіційного антропонімікону Вінниччини» У роботі комплексно досліджено прізвиська мешканців Вінниччини з метою повного і всебічного розгляду цього класу лексики на загальнонаціональному тлі; описано історію та сучасний стан вивчення прізвиськ у вітчизняному мовознавстві; з'ясовано лінгвістичний статус прізвиська; окреслено методику дослідження, способи надання й загальні аспекти функціонування прізвиськ. Також визначено принципи і мотиви номінації прізвиськ, мотивації за ознаками носіїв, конотативності індивідуальних прізвиськ. Крім цього, дослідниця узагальнила граматичні характеристики прізвиськ, проаналізувала лексико-семантичний та морфологічний способи творення, фонетичну модифікацію як специфічний тип деривації неофіційних найменувань регіону.

Українські прізвиська входять у коло наукових інтересів багатьох вітчизняних ономастів (О. Антонюк, Н. Шульська, Ю. Прадід, Т. Кривобок, О. Вербовета, О. Соловей, О. Тищенко, Н. Костюк, М. Наливайко, О. Мокляк, О. Оніпко та ін.).

Дослідники прізвиськ зазначають, що ці вторинні назви не тільки є органічною складовою антропонімікону України, вони є «живі оніми, які утворюються, функціонують, змінюються, набувають різних експресивних відтінків, є своєрідною скарбничкою українського села» (Кравченко, 2014, с. 164). Студіювання прізвиськ активно продовжується й сьогодні.

Мета статті передбачає аналіз неофіційного антропонімікону села Копіївка Гайсинського району Вінницької області. Об'єктом дослідження слугували прізвиська мешканців села Копіївка Гайсинського району Вінницької області. Предметом дослідження є семантико-

мотиваційна характеристика антропонімів вторинної номінації досліджуваного населеного пункту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливо актуальними є регіональні дослідження прізвиськ, зокрема неофіційного антропонімікону мешканців села. Адже «ці оніми є необхідним елементом найменувань людей у закритій обмеженій структурі, де велика кількість осіб має однакові імена та прізвища» (Кравченко, 2014, с. 164). Саме це і визначає актуальність нашого дослідження.

У запропонованій статті розглянемо семантико-мотиваційну характеристику прізвиськ села Копіївка, з'ясуємо їхню етимологію на основі наукових джерел та обґрунтувань респондентами.

Прізвиська функціонують упродовж усього існування антропонімійної системи України і мають свої особливості. Під час виділення інтегральних ознак прізвиська потрібно враховувати лінгвістичний статус цієї номінації, сферу, тривалість вживання. Виділяють такі визначальні ознаки прізвиська: неофіційність; корпоративність (уживання в певному, інколи замкненому, середовищі); факультативність, необов'язковість іменування прізвиськом індивіда; інформативність; з віком носія або із зміною обставин чи життєвих ситуацій вони можуть змінюватися (Тимінський, 1987).

На сьогодні остаточної класифікації прізвиськ немає, однак науковці виокремлюють серед них такі типи: індивідуальні; родичівські; сімейно-родові; колективні.

Розглянемо їх на матеріалі села Копіївка:

1. Індивідуальні прізвиська – це прізвиська, дані носіям за їхніми індивідуальними особистими рисами (зовнішніми чи внутрішніми) або внаслідок якихось асоціацій чи подій. Дослідники стверджують, що цей вид прізвиськ виконують дві важливі функції: диференціюють та характеризують.

Індивідуальні прізвиська класифікують за лексичною базою на відантропонімні (відонімні) та відапелятивні:

а) відантропонімні індивідуальні прізвиська мотивовані як прізвищами й особовими іменами носіїв, так і прізвищами чи іменами історичних осіб, спортсменів, музикантів, акторів, героїв

кіно- та мультфільмів, назвами казкових персонажів тощо.

Прізвиська, що походять від прізвища носія.

Цю групу прізвищ розподіляємо на кілька підгруп:

1) прізвиська, утворені способом усічення частини прізвища. Прізвищем стає окрема морфема прізвища (корінь, суфікс, префікс). А частину таких антропонімів, яка, по суті, є первісною (твірною) основою прізвища, уважаємо онімами, що утворилися способом регресивної номінації: *Чуб* (< Чубенко), *Доля* (< Долиха), *Коваль* (< Ковальчук), *Голова* (< Головченко), *Атаман* (< Атаманчук), *Качан* (< Качаненко), *Зуб* (< Зубенко), *Мохра* (< Мохренко), *Голуб* (< Голубенко), *Мухамед* (< Мухаметов) та ін.;

2) прізвиська, утворені суфіксальним або усічено-суфіксальним способом: *Петрусь* (< Петренко), *Бараниха* (< Баран), *Климиха* (< Клименко), *Сметанка* (< Сметанюк), *Трубка* (< Трубенко), *Рибачкова* (< Рибаченко), *Дудка* (< Дударенко) та ін.

Прізвиська, похідні від особових імен.

В утворенні прізвищ виступають оригінальні варіанти імен, що виокремлюють лише одну особу з мешканців села, що часто мають однакові офіційні імена: *Сірьожка* (< Сергій), *Танчик* (< Таня), *Танівка* (< Таня), *Леська* (< Леся), *Женьшень* (< Женя, Євген), *Домчин* (< Домка), *Мотя* (прізвище від імені матері Мотря), *Іванчик* (< Іван), *Маркович* (< Марк), *Гога* (< Жора, Георгій), *Тодорка* (< Тодора).

Прізвиська, утворені від прізвищ чи імен відомих осіб, літературних та казкових героїв.

Частина цих онімів виникла внаслідок асоціативних зв'язків з офіційним іменуванням, а частина – як асоціації з найхарактернішими рисами відомих осіб: *Софі Лорен* (усічення від імені Софія), *Шумахер* (любить швидкість), *Борман* (носій суворий), *Плюшкін* (усе, що цікаве бачить, несе додому), *Мері Поппінс* (учителька англійської мови), *Мао Цзедун* (цікавиться політикою), *Мумі-троль* (схожий на цього героя книги), *Чавела* (слухає мексиканську музику, прізвище – від мексиканської співачки Чавели Варгас).

Відапелятивні прізвиська. В їх основі часто лежить лексика зі зневажливим відтінком, рідше

– з позитивно-оцінним значенням. Цей тип індивідуальних прізвищ також розподіляємо на тематичні підгрупи: 1) численна група прізвищ, які вказують на професію, рід занять: *Батюшка* (чоловік, який є місцевим священником), *Доктор* (працював на фермі ветеринаром), *Докторша* (місцева фельдшерка), *Голова* (староста села), *Фермер* (чоловік є фермером), *Таксист* (водій таксі), *Поштарка* (працює на пошті), *Крановщик* (чоловік працював на підйомному крані), *Доярка* (жінка працює на фермі дояркою) та ін.; 2) менш численна група прізвищ, в основах яких відтворені етноніми та назви об'єктів чи місць проживання: *Кацапка* (жінка, яка родом з росії); *Білоруска* (жінка, яка родом з Білорусії), *Левадянський* (чоловік, який живе у частині села, яка називається Левади), *Татарик* (чоловік, який родом з Криму); 3) найчисленніша третя група прізвищ, які мають в основі апелятив на позначення назв фауни, флори, предметів побуту, частин тіла людини, абстрактних понять тощо: *Швабра* (висока жінка), *Баняк* (чоловік має великі розміри голови), *Огірок і Помідор* (два брати, розміри яких нагадують цих два овочі: високий та худий, низенький та товстий), *Мавпа* (жінка, риси обличчя якої нагадують цю тварину), *Півень* (був у дитинстві забіякою), *Жаба-гадюка* (жінка, яка постійно ходить набурмоченою, як жаба, та «кидається» на людей, як змія), *Їжак* (зачіска була у чоловіка, як голки в їжака), *Гиндик* (чоловік, який любив розводити індиків), *Комарик* (гуде, як комар, коли сердиться), *Крокодилиця* (жінка, в якої гострі зуби), *Кобчиха* (має хороший зір), *Пуфік* (носій носить м'який на дотик одяг), *Горобець* (носій маленький ростом), *Кабак* (хороший господар), *Комета* (носій швидко бігає), *Жук* (хитрий чоловік), *Крім* (носій має погіршений зір) та ін.

2. Родичівські прізвиська – оніми, які близькі до неофіційних найменувань дружин, синів і дочок. Наприклад, *Шаран* (чоловік) – *Шараниха* (дружина). Досліджувані прізвиська розподіляємо на індивідуальні та родичівські (генесіонімічні). До других належать патроніми – прізвиська за назвою батька, матроніми – за назвою матері, пропатроніми – за назвою діда, проматроніми – за назвою баби.

Кожен із цих різновидів має свої словотвірні засоби та чотири основних способи творення: 1) трансонімізація (перенесення власної назви з одного родича на іншого); 2) форма родового

відмінка, утворена від назви одного з родичів; 3) прикметникова суфіксація; 4) іменникова суфіксація.

Твірна база для родичівських прізвиськ – це офіційна система іменування (*прізвища, імена, імена по батькові*) та неофіційна – розмовно-побутові варіанти імен та індивідуальні прізвиська.

Розглянемо родичівські прізвиська села Копіївка:

1) андроніми – вид антропоніма, іменування жінки за іменем, прізвиськом чи прізвиськом чоловіка: *Шараниха – Шаран, Мигидючка – Мигидюк, Ковалиха – Коваль, Кобчиха – Кобець*. Більшість андронімів походить від прізвищ, а незначна кількість – від імен та прізвиськ;

2) патроніми – це власна назва (ім'я по батькові, прізвисько, прізвище) сина чи дочки, утворена від особового імені, прізвища чи прізвиська батька або когось із предків по батьковій чи материній лінії: *Васильчук* (син Василя), *Левадянка* (дочка Левадянського – прізвисько батька), *Шевчук* (син Швеця), *Царик* (син Царука), *Банячок* (син Баняка – прізвисько батька), *Чортик* (син Чорта – прізвисько батька), *Грекова* (дочка Грека), *Малий Доктор* (син Доктора – прізвисько батька), *Гарифеївна* (дочка Гарифея, прізвисько), *Сидорівна* (дочка Сидора);

3) матроніми (метроніми) – власна назва сина чи дочки за найменуванням матері чи когось із предків по материній лінії: *Домчин* (син Домки), *Вчительчина* (дочка вчительки), *Оксанич* (син Оксани), *Манькович* (син Маньки).

3. Сімейно-родові прізвиська – це неофіційні антропоніми, що належать цілій родині, є «елементом давньої системи іменувань». Їхні ознаки: 1) передаються за спадковістю; 2) належать усій родині; 3) за функцією наближаються до прізвищ; 4) уживаються в мовленні рідко; 5) більш уживані.

Сімейні, або родові, прізвиська часто виникають в історії роду та можуть вказувати на походження, професію або характеристику пращурів. Ці прізвиська є важливою частиною культури багатьох націй і можуть мати глибокий історичний зв'язок з родовою спадщиною. Наприклад, у багатьох культурах вони використовуються для позначення належності до певної родової лінії або клану.

Деякі сімейні прізвиська можуть також виникати з різноманітних подій або властивостей пращурів. Вони допомагали відокремити одну гілку роду від іншої та створювали ідентифікаційний знак для кожної родини. Деякі прізвиська можуть бути пов'язані з місцем проживання, зовнішнім виглядом або навіть особливостями характеру.

Сімейно-родові прізвиська у селі Копіївка: *Хейлики* (< Хейло), *Зайці* (< Заєць), *Чапали* (< Чапало), *Барани* (< Баран), *Лісники* (< Лісник), *Левадянські* (< Левадянський), *Мавпи* (< Мавпа), *Комарики* (< Комар), *Ковбасники* (< Ковбасник), *Віцики* (< Вічик), *Сюрґелі* (< Сюрґель), *Рукавиц* (< Рукавичка), *Їжаки* (< Їжак), *Габаки* (< Габак).

У сучасному світі прізвиська можуть нести не лише історичний або культурний зв'язок, але й ставати об'єктом забавних або жартівливих асоціацій. Кожне прізвисько може мати свою цікаву історію та значення для роду, що надає кожній родині унікальність та індивідуальний характер.

4. Колективні прізвиська – це прізвиська, які, на відміну від індивідуальних, даються не окремим особам, а певному колективу людей, наприклад, усім жителям села чи його кутка, жителям будинку міста чи окремого під'їзду тощо. Вони наразі залишаються малодослідженими. Одними з перших, хто звернув увагу на ці антропоніми, були Є. Черняхівська та В. Чабаненко. Колективні прізвиська або прізвиська загалом використовуються для ідентифікації або опису групи людей. Вони можуть бути веселими, пестливими або навіть дискретними. Часто такі прізвиська виникають у компанії друзів, команд спортивних клубів, робочих груп або навіть країн.

Розглянемо типи колективних прізвиськ, які побутують у досліджуваному населеному пункті: 1) за територіальною закріпленістю (найменування людей певної місцевості): *Азіати* – жителі Азії (так називається західна частина села, у якій є непролазні болота після сильних дощів та невеличкий ліс); *Американці* – жителі Америки (жителі південної частини села, території, яка ближча до інших сусідніх сіл); *Левадяни* (жителі частини села, яку називають Левади через те, що є кілька присадибних ділянок із сінокосами, городами і плодовими садами та іншими деревами); 2) за професійною

діяльністю, родом занять: *Врещові* (працівники сільського господарства «Копіївський лан», який очолює Врещ Андрій Віталійович), *Лісоруби* (чоловіки, які працюють власне лісорубами у лісі та лісопильні); 3) шкільні прізвиська – це прізвиська, які виникають у школі серед учнів, учителів та техперсоналу. У селі працює Копіївська філія Дашівського ліцею Дашівської селищної ради Вінницької області. У школі є такі прізвиська: *Малявки* – учні початкових класів; *Середняки* – (учні 5-8 класів); *Старшаки* – учні 9 класу, *Технічки* – жінки-техперсонал.

Колективні прізвиська можуть стати важливою частиною соціального життя, створюючи зв'язки між людьми та надаючи їм почуття спільності, почуття належності й ідентичності в групі.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отож прізвисько є представником антропонімної категорії, функціонує як вторинна номінація, неофіційна особова назва, якою іменують конкретну особу, оцінюють її, характеризують, указують на якусь визначну рису або декілька рис зовнішності, характеру, поведінки, місця проживання і т. ін., тобто вказують на такі риси, якими носій прізвиська вирізняється серед інших осіб. Прізвиська належать до неофіційного антропонімікону, функціонують в усному мовленні, тому важливою є їх фіксація й

усебічне дослідження як особливого пласту лексичного складу української мови. «За останні десятиріччя у вітчизняному мовознавстві потужного розвитку набули такі аспекти дослідження мови, як когнітивний та культурологічний. Об'єднавчою ідеєю обох цих напрямків є антропоцентризм, зокрема вивчення мови в її зв'язку з мислительними процесами у свідомості людини та формуванням етноментального й лінгвокультурного простору соціуму» (Павлушенко, 2019, с. 451). А прізвиська є важливим аспектом антропології та соціології, вони відображають складні взаємини між людьми та їхнім оточенням, а також відображають культурні та соціальні аспекти кожної конкретної спільноти.

Зібраний та досліджений фактичний матеріал може бути використано під час укладання загальноукраїнських наукових праць та словників; досліджень з етимології, сучасної української дериватології; може бути цікавим для галузей, суміжних із лінгвістикою (народознавством, етнопсихологією, філософією мови, історією), слугуватиме теоретичною й фактологічною базою в процесі розроблення спецкурсів з теорії номінації, регіональної антропоніміки, діалектології тощо.

У подальших ономастичних студіях на ширшому матеріалі розглянемо мотиваційні типи характеристичного найменування.

Література

- Вербич, С. О. (2005). Деякі прізвища та прізвиська українців з погляду походження. *Актуальні питання антропоніміки* : зб. наук. праць / ред. І. В. Єфименко. Київ : Ін-т укр. мови НАН України, с. 56-62.
- Кравченко, Л. О. (2014). *Українська ономастика. Антропоніміка*: навчальний посібник. Київ : «Знання», 239 с.
- Павликівська, Н. М. (2009). *Питання української псевдонімії XX століття*: монографія. Вінниця : «Глобус-прес», 338 с.
- Павликівська, Н. М., Прокопчук, Л. В. (2020). Псевдоніми в антропонімічній системі української мови. *Modern researches in philological sciences* : collective monograph. Riga : Izdevniecība «Baltija Publishing», с. 288–305. <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-37-2/17>
- Павлушенко, О. А. (2019). Концепт «Україна» в індивідуально-авторських картинах світу Т. Шевченка й В. Стуса. *Молодий вчений*, №2 (2), с. 451-455. http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_2%282%29_35 (01.03.2025).
- Павлюк, В. А. (2016). Становлення неофіційного антропонімікону Вінниччини : дис. ... канд. філолог. наук : 10.02.01. Вінниця, 244 с. <https://uacademic.info/ua/document/0416U002615> (04.03.2025).
- Павлюк, В. А. (2014). Лінгвістичний статус прізвиська та його місце в антропонімії. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. Філологія (мовознавство)* : зб. наук. праць / гол. ред. Н. Л. Іваницька. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», вип. 19, с. 157–162. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2014_19_33 (04.03.2025).

- Тимінський, М. В. (1987). До проблеми мотиваційної класифікації сучасних індивідуальних прізвиськ. *Мовознавство* / ред. В. М. Русанівський, № 3, с. 64-65. <https://dspace.onu.edu.ua/bitstreams/9f9ed6af-43e9>. (02.03.2025).
- Чучка, П. П. (2000). Прізвиська. *Українська мова. Енциклопедія*. Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголова), Зяблик М. П. та ін. Київ : «Українська енциклопедія», с. 494.

References

- Chuchka, P. P. (2000). Prizvyska [Nicknames]. *Ukrainska mova. Entsyklopediia*. Redkol.: Rusanivskiy V. M., Taranenko O. O. (spivholova), Ziablyk M. P. ta in. Kyiv : «Ukrainska entsyklopediia», p. 494. (in Ukrainian).
- Kravchenko, L. O. (2014). *Ukrainska onomastyka. Antroponimika [Ukrainian onomastics. Anthroponym]*: navchalnyi posibnyk. Kyiv : «Zhannia», 239 p. (in Ukrainian).
- Pavlushenko, O. A. (2019). Kontsept «Ukraina» v indyvidualno-avtorskykh kartynakh svitu T. Shevchenka y V. Stusa [The concept of "Ukraine" in the individual-authored paintings of the world by T. Shevchenko and V. Stus]. *A young scientist*, №2 (2), pp. 451-455. http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_2%282%29_35 (01.03.2025). (in Ukrainian).
- Pavlykivska, N. M. (2009). *Pytannia ukrainskoi psevdonimii XX stolittia* [The question of Ukrainian pseudonymity in the 20th century]: monohrafiia. Vinnytsia : «Hlobus-pres», 338 p. (in Ukrainian).
- Pavlykivska, N. M., Prokopchuk, L. V. (2020). Psevdonimy v antroponimii systemi ukrainskoi movy [Pseudonyms in the anthroponymic system of the Ukrainian language]. *Modern researches in philological sciences* : collective monograph. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», p. 288–305. <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-37-2/17> (in Ukrainian).
- Pavlyuk, V. A. (2014). Linhvistychnyy status pryzvys'ka ta yoho mistse v antroponimii [The linguistic status of the nickname and its place in anthroponymy]. *Scientific notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics)* / hol. red. N. L. Ivanytska. Vinnytsia : TOV «Firma «Planer», vyp. 19, pp. 157–162. (in Ukrainian).
- Pavlyuk, V. A. (2016). *Stanovlennya neofitsynoho antroponimikonu Vinnychchyny* [The formation of the unofficial anthroponymicon of Vinnytsia region] : dys. ... kand. filoloh. nauk : 10.02.01. Vinnytsia, 244 p. <https://uacademic.info/ua/document/0416U002615> (04.03.2025). (in Ukrainian).
- Tymynskiy, M. V. (1987). Do problemy motyvatsiinoi klasyfikatsii suchasnykh indyvidualnykh pryzvysk [To the problem of motivational classification of modern individual nicknames]. *Linguistics* / red. V. M. Rusanivskiy, № 3, pp. 64-65. <https://dspace.onu.edu.ua/bitstreams/9f9ed6af-43e9>. (02.03.2025). (in Ukrainian).
- Verbych, S. O. (2005). Deiaki pryzvyshcha ta pryzvyska ukraintsiv z pohliadu pokhodzhennia [Some surnames and nicknames of Ukrainians in terms of origin]. *Current issues of anthroponymy* / red. I. V. Yefymenko. Kyiv : In-t ukr. movy NAN Ukrainy, pp. 56-62. (in Ukrainian).

Автори

Наталія Павликівська, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови
e-mail: natalia.pavlykivska@vspu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-2297-4872>

Тетяна Пелих, здобувач СВО магістр
e-mail: tetanabagrij584@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0000-9345-0075>

Authors

Natalia Pavlykivska, Doctor of Philology, Professor of the Department of the Ukrainian Language
e-mail: natalia.pavlykivska@vspu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-2297-4872>

Tetiana Pelykh, Master Student
e-mail: tetanabagrij584@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0000-9345-0075>

Конфлікт інтересів

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The authors declare that they have no conflict of interest

Bulaestian /малай'еш/ 'hawthorn, Crataegus laevigata' as a result of early Romanian-Bucovinian interactions

Aleksey Romanchuk <https://orcid.org/0000-0002-2021-7958>

Institute of Cultural Heritage, Chisinau, Republic of Moldova

Надійшла до редакції: 20.04.2025 • Схвалено до друку: 28.05.2025

Abstract

More than fifteen years ago, Bulaestian /малай'еш/ 'hawthorn, Crataegus laevigata' was introduced into scientific circulation. This phytonym is a non-trivial Romanianism in the dialect of the Bulaestian Ukrainians. Despite its non-triviality, however, over the past time this Romanianism has not become the subject of a special scientific examination, which would allow us to clarify both the conditions of its appearance in the dialect of the Bulaestian Ukrainians, and, in fact, its original Romanian source. This is what makes this study, as it seems, very **relevant**. Thus, the **purpose** of the article is to analyze in detail the context of the emergence of the Bulaestian Romanianism /малай'еш/ 'hawthorn, Crataegus laevigata', and to establish both its original Romanian source and the circumstances of the formation of this phytonym in Romanian language, and its subsequent borrowing by the Bulaestian dialect. Thus, Bulaestian /малай'еш/ 'hawthorn, Crataegus laevigata' is formed from Romanian *mălai* 'millet, Panicum miliaceum', using the Romanian diminutive suffix -eș. However, when referring to the actual Romanian data, the original Romanian phytonym, the source for Bulaestian /малай'еш/ could not be found. The main term denoting hawthorn in Romanian is *păducel*. In Ukrainian dialects, a direct analogy to Bulaestian /малай'еш/ is also not found. However, in some Bukovinian dialects (specifically: Zastavna, Kitsmani, Storozhinets, Novoselytsia), the phytonyms *малай*, *малаец*, *малайок* are known, and precisely with the meaning 'hawthorn, Crataegus oxyacantha L.'. Also, in four villages in the area of the Central Podolian dialects, the phytonyms *кашка-малашка*, *мамаличка* 'hawthorn, Crataegus monogyna Jacq.' are recorded. The phytonyms *кашка-малашка*, *мамаличка* 'hawthorn, Crataegus monogyna Jacq.', despite their obvious inequality to both Bulaestian /малай'еш/ 'hawthorn' and the Bukovinian *малай*, *малаец*, *малайок* 'hawthorn', are nevertheless also obviously etymologically related to the Romanian *mălai*. Thus, we have a specific Bulaestian-Bukovinian parallel, absent even in the Hutsul dialects (also closely related to the Bulaestian dialect). And some facts allow us to assume that both the appearance of the Bulaestian /малай'еш/ 'hawthorn' and the emergence of the Bukovinian *малай*, *малаец*, *малайок* 'hawthorn' were part of a common episode in the history of the Bulaestian Ukrainians and speakers of the Bukovinian dialects, and were associated with Bukovina. First of all, this includes the fact that the semantics of the main Romanian name for hawthorn, *păducel*, is accompanied in the Romanian folk tradition by significant negative connotations. Which, in all likelihood, should have prevented the transfer of the meaning of *mălai* to hawthorn. Indeed, the etymology of the Romanian name for hawthorn, *păducel*, is associated with the Latin (and Romanian) word meaning 'louse'. Moreover, in the Romanian folk tradition there is a widespread belief that whoever eats hawthorn fruits will be filled with lice. Moldova is included in the zone where the phytonym *păducel* is used as the name of hawthorn. That is, accordingly, in the zone of distribution in the popular consciousness of negative connotations associated with this phytonym. Accordingly, in all likelihood, the transfer of the name of millet to hawthorn was possible only in some, fairly narrowly localized zones of the Romanian linguistic space, where the attitude to hawthorn was different, and just as positive as to millet. And these, in all likelihood, were just some mountainous zones of the Carpathians, where hawthorn, in conditions unsuitable for agriculture, could be actively used in food as at least a partial substitute for cereals. In this regard, it is noteworthy that it is the Ukrainian Carpathian region (including Bukovina) that is included in the area of such a species of hawthorn as 'Ukrainian hawthorn, Crataegus ucrainica'. Its fruits, 11-13 mm in diameter, are almost twice as large as the fruits of the common hawthorn, Crataegus laevigata (7-10 mm in diameter). Which, obviously, significantly increased its food appeal in the eyes of people of traditional cultures. Based on the facts presented, it seems more likely that Bulaestian /малай'еш/ 'hawthorn, Crataegus laevigata' arose precisely in the Bukovinian period of the history of the Bulaestian Ukrainians, in the region of Bukovina, and, in all likelihood, as a result of interaction with the same group of the Romanian population.

Keywords: dialectology, Ukrainian dialects, Republic of Moldova, Romanianisms, phytonyms, Bukovina, Shipin land

Булаєштське /мала'йеш/ 'глід, *Crataegus laevigata*' як результат ранньої румуно-буковинської взаємодії

Олексій Романчук <https://orcid.org/0000-0002-2021-7958>

Інститут культурної спадщини, Кишинів, Республіка Молдова

Received: 20.04.2025 • Accepted: 28.05.2025

Анотація

Більше як 15 років тому до наукового обігу введено булаєштське /мала'йеш/ 'глід, *Crataegus laevigata*'. Цей фітонім є нетривіальним румунізмом у говірці булаєштських українців Молдови. Проте цей румунізм так і не став предметом спеціального наукового аналізу, який би дав змогу з'ясувати умови його появи в говірці булаєштських українців, і, власне, його вихідне румунське джерело. Саме це й робить наше дослідження **актуальним**. Отож **мета** статті полягає в тому, щоб детально проаналізувати контекст виникнення булаєштського румунізму /мала'йеш/ 'глід, *Crataegus laevigata*' і встановити його вихідне румунське джерело й обставини формування фітоніма на румунському ґрунті, а також його подальшого запозичення булаєштською говіркою. Отже, булаєштське /мала'йеш/ 'глід, *Crataegus laevigata*' утворене від румунського *mălai* 'просо звичайне, *Panicum miliaceum*' за допомогою румунського деминутивного суфікса -eș. Однак навіть звернення до власне румунських даних – вихідного румунського фітоніма – не дало змоги виявити джерело булаєштського /мала'йеш/. Основним терміном, що позначає глід у румунській мові, є *păducel*. В українських говорах прямої аналогії булаєштського /мала'йеш/ теж не виявлено. Проте в деяких буковинських говірках (Заставна, Кіцмань, Сторожинець, Новоселиця) відомі фітоніми *малай*, *малаєць*, *малайок* – і саме зі значенням 'глід, *Crataegus oxyacantha*'. Також у чотирьох селах в ареалі центральноподільських говірок зафіксовано фітоніми *'кашка-ма'лашка, мама'личка* 'глід одноматочковий, *Crataegus monogyna* Jacq'. Незважаючи на їхню очевидну нерівнозначність і булаєштському /мала'йеш/ 'глід', і надпрутсько-буковинському *малай*, *малайок*, *малаєць* 'т.с.', очевидно, що у своїй етимології назви пов'язані з тим самим румунським *mălai*. Отже, перед нами специфічна булаєштсько-буковинська паралель – відсутня, що важливо, навіть у гуцульських говірках (також найближче споріднених булаєштській говірці). І деякі факти дозволяють припустити, що і поява булаєштського /мала'йеш/ 'глід', і виникнення надпрутсько-буковинського *малай*, *малайок*, *малаєць* 'т.с.' були частиною загального епізоду історії булаєштських українців і носіїв надпрутсько-буковинських говорів, і це було пов'язано саме з Буковиною. Насамперед зауважимо, що семантика основної румунської назви глоду *păducel* супроводжується в румунській народній традиції суттєвими негативними конотаціями, які, припускаємо, мали перешкоджати перенесенню значення *mălai* на глід. Справді, етимологія румунської назви глоду *păducel* пов'язана з латинським (і румунським) словом, що означає 'воша'. І в румунській народній традиції поширене повір'я, що той, хто їсть плоди глоду, наповниться вошами. Молдова входить саме в зону, де для номінації глоду використовують фітонім *păducel*. Тобто відповідно до зони поширення в народній свідомості негативних конотацій, пов'язаних із цим фітонімом. Припускаємо, що перенесення назви проса на глід було можливим лише в деяких досить вузьколокальних зонах румунського мовного простору, де ставлення до глоду було іншим, а саме таким же позитивним, як і до проса. І це, вважаємо, були окремі зони Карпат, де глід, в умовах, малоприсаєднаних для землеробства, міг активно використовуватися принаймні як частковий заміник зернових. Зауважимо, що саме Прикарпаття (включно з Буковиною) входить до ареалу такого виду глоду, як 'глід український, *Crataegus ucrainica*'. Його плоди, розміром 11–13 мм у діаметрі, практично вдвічі більші, ніж плоди глоду звичайного, *Crataegus laevigata* (7–10 мм у діаметрі). Це, очевидно, істотно употужнювало його харчову привабливість для людини. Ураховуючи викладені факти, припускаємо з високою долею вірогідності, що булаєштське /мала'йеш/ 'глід, *Crataegus laevigata*' виникло саме в надпрутсько-буковинський період історії булаєштських українців у регіоні Надпрутської Буковини внаслідок узаємодії з однією групою румунського населення.

Ключові слова: діалектологія, українські говори, Республіка Молдова, румунізми, фітоніми, Буковина, Шипинська земля

Statement of the problem. More than fifteen years ago, the Bulaesti /mala'yesh/ 'hawthorn, *Crataegus laevigata*' was introduced into scientific circulation (Романчук, Тащи, 2010, с. 121). This phytonym is, in all likelihood, a Romanianism in the dialect of the Bulaestian Ukrainians. And a very non-trivial Romanianism due to a number of reasons that will be set out in the main text of the article.

Despite its non-triviality, however, over the past time, this phytonym has not become the subject of a special scientific examination, which would allow us to clarify both the conditions for the appearance of this Romanianism in the dialect of the Bulaestian Ukrainians, and, in fact, its original Romanian source.

It was the awareness of this omission and the desire to correct it that became the motive for conducting this study.

Analysis of the latest achievements and publications. The dialect of Bulaieŝtian Ukrainians has been intensively studied for over twenty years. During this time, several dozen articles and two monographs devoted to this topic have appeared. Without the opportunity to present or even mention them all here, I will limit myself to indicating only some of the works of researchers who are particularly actively engaged in its study, I. V. Horofianiuk and A. A. Romanchuk (Романчук, Тащи, 2010; Гороф'янюк, 2012а, 2016а, 2020б; Гороф'янюк, Романчук, 2017; Романчук, 2024).

The topic of interactions between Bulaieŝtian Ukrainians and Romanians was specifically considered in a number of studies by A. A. Romanchuk, which were summarized in a monograph published last year (Романчук, 2024). However, the actual phytonyms (and especially the phytonym-Romanisms of the Bulaestian dialect) were practically not touched upon in these studies.

The phytonyms recorded in the Bulaestian dialect were not the subject of a separate special consideration either. Although some of them were analyzed in a number of works by I. V. Horofianiuk (Гороф'янюк, 2014, 2016а, 2016б).

It is precisely all of the above that makes this study, as it seems, very relevant.

Thus, the **purpose of the article** is to analyze in detail the context of the emergence of the Bulaestian Romanianism /mala'yesh/ 'hawthorn, *Crataegus laevigata*', and to establish both its

original Romanian source and the circumstances of the formation of this phytonym in Romanian language, and its subsequent borrowing by the Bulaestian dialect.

Discussion. У Thus, interpreting Bulaestian /mala'yesh/ 'hawthorn, *Crataegus laevigata*' (Романчук, Тащи, 2010, с. 121) as a Romanianism (Романчук, 2024, с. 478), I proceeded from the obvious fact that this word is derived from the Romanian *mălai*/мэлай (since the dictionaries of the "Moldovan language" published in Soviet times used Cyrillic graphics, then in those cases when a reference is given to them, the Cyrillic spelling of the quoted word is also given, through a slash), and specifically in one (and, obviously, primary) of its meanings, 'millet, *Panicum miliaceum*' (DEX, *mălai*; MPC, 1961, с. 402; ДМР, 1987, с. 286; СДЕЛМ, 1978, с. 272; ЕСУМ, 3, с. 369), with the help of the Romanian diminutive suffix -eș. That is, literally Bulaestian /mala'yesh/ originally meant "little *mălai*" where *mălai* meant "millet, *Panicum miliaceum*". In Romanian, with the help of the same diminutive suffix -eș (as well as the suffix -aș, which is basically equivalent to it), several more phytonyms were formed. First of all, it is such an important phytonym in this context (we will address it in more detail below) as *măcieș*/мэчуеш (*măceș*/мэчеш; Romanian dictionaries prefer this form of the word, but in Moldovan dictionaries it is *măcieș*/мэчуеш that is given as the main (or even the only) meaning (СДЕЛМ, 1978, с. 273). As well as *toporaș*/мопорау 'fragrant violet' (ДМР, 1987, с. 462); by the way, the same dictionary also gives the homonym *toporaș*/мопорау, with the meaning 'small hatchet'¹.

However, when referring to the Romanian data proper, despite all my efforts, I was unable to find the original Romanian phytonym, the source for Bulaestian /mala'yesh/. And this, in itself, is quite interesting.

Well, let's consider the question in more detail.

Thus, according to dictionaries of the Romanian language, the main term denoting hawthorn in the Romanian language is *păducel*/пэдуцел (DEX, [păducel](#)). What is noteworthy is that the phytonym *păducel* is also

¹ I mention it here specifically because the Romanian *toporaș* was borrowed into the Budaestian dialect as /тоно'паш/, with the same meaning.

formed with the help of a diminutive suffix, but a different one, the suffix *-eľ*².

For some reason, this phytonym, *păducel*/пэдучел, was not included in the dictionaries of the Moldavian language published in Soviet times (ДМР, 1987; МРС, 1961). However, the etymological dictionary mentions it (СДЕЛМ, 1978, с. 345). And, as far as I can see, in the Romanian/Moldavian dialects on the territory of the Republic of Moldova, this phytonym is the only known designation of hawthorn.

In any case, it is precisely and exclusively as *păducel* that hawthorn is known in the Moldovan villages of Mîrzaci and Mîrzeşti, which are neighbors of Bulaesti village. And, in general, my attempts to interview informants, natives of Moldovan villages in different regions of the Republic of Moldova, gave a similar result.

All they know is the phytonym *păducel* 'hawthorn'. And never, in any context (not only to denote hawthorn) have they heard a word similar to the Bulaestian /малайеш/.

In some Romanian dialects, however, other phytonyms are used to denote hawthorn, in addition to *păducel* (DEX, [păducel](#)).

Thus, let's cite: «PĂDUCEL s. 1. (BOT.; Crataegus monogyna) (reg.) căcădară, gherghin, mărăcine. 2. (BOT.; Crataegus oxycantha) (reg.) gherghin, măceş, (inv.) ramn» (DEX, [păducel](#)).

That is, in general, in the Romanian space, at least six more words are known that denote hawthorn. Such a variety of Romanian phytonyms for hawthorn is already interesting and indicative in itself. It is worth noting separately that of these Romanian phytonyms, the use of the word *măcieş*/мэчиеш to denote hawthorn attracts special attention. But, as we can see, Romanian dictionaries do not list anything similar to Bulaestian /малайеш/ among the names of hawthorn either.

Thus, we have a very curious situation: the Bulaestian dialect contains obvious Romanianism, which, however, is not found anywhere in the Romanian language itself, or at least in its individual dialects³.

² By the way, the same suffix is also used to form the attested Romanian phytonym, derived from *mălai*, denoting *Lithospermum officinale*: «mălăcel ... (Bot; rar) Mei-păsăresc (*Lithospermum officinale*)» (DEX, *mălăcel*).

³ This is, in fact, not an isolated example of similar Romanianisms of the Bulaestian dialect, not found in the

That is, we are dealing either with a Romanian archaism that has not been preserved anywhere in the Romanian language space itself, or, more likely, with a Romanian archaic dialectism, but again, not preserved. In this situation, it is certainly fundamentally important (and interesting) to take a look at the Ukrainian dialect space: are there any analogies there to Bulaesti /малайеш/?

The efforts undertaken in this direction have shown that, firstly, there is no direct analogy to Bulaestian /малайеш/ in any of the Ukrainian dialects. At least, according to the dictionaries of these dialects known to me. However, secondly, there is still, albeit indirect, an analogy to Bulaestian /малайеш/ in Ukrainian dialects, and specifically in Bukovinian ones. Namely, in some Bukovinian dialects (specifically: Zastavna, Kitsmani, Storozhinets, Novoselytsia, which is indicative (Романчук, 2024, с. 43–68, 131–148)), phytonyms *малай*, *малаец*, *малайок* are known and precisely with the meaning 'hawthorn', *Crataegus oxyacantha* L.' (СБГ, 2005, с. 274)⁴.

Finally, thirdly, there is another, albeit even more distant analogy (and, what is also noteworthy, in the immediate vicinity of Bukovina). These are the phytonyms recorded in four villages in the area of the Central Podolian dialects *кашка-малашка*, *мамаличка* 'Hawthorn monogyna, *Crataegus monogyna* Jacq.' (Гороф'янюк, 2012б, с. 113; Гороф'янюк, 2020а, с. 124). Specifically, these are the villages of Pechera (Tulchyn district), Balanivka (Bershad district), Bronnytsia (Mohyliv-Podilskyi district), Vilshanka (Kryzhopil district) (Гороф'янюк, 2012а, с. 112, карта 23). All of this is the southern

Romanian language itself. Thus, one can also note here the Bulaestian /н'інта'пеш:/ 'a species of mint'. Based on the established patterns of transmission of Romanian phonetics by the Bulaestian dialect (Романчук, 2024, с. 405–434), Bulaestian /н'інта'пеш:/ is obviously derived from a Romanian etymon that must have had the form *mintăreş* (in turn, derived from the diminutive suffix *-eş* from Romanian *mintă* 'mint'). In this case, the Romanian /ş/, according to a rare but still recorded model in the Bulaestian dialect (Романчук, 2024, с. 431), gave /ш/-. And the Romanian /m/, following the tendency characteristic of the Bulaestian dialect as a whole to shift the pronunciation of sounds to the middle palatal zone, eventually moved into Bulaestian /н/.

⁴ *Crataegus oxyacantha* L. is an earlier botanical designation of the same '*Crataegus laevigata*'. But in general, it should be noted that the abundance of hawthorn species in the area under consideration (in total, there are about 230 hawthorn species (according to other sources, up to 1250) in Eurasia and especially in North America), and the use of identical phytonyms in Romanian to designate different hawthorn species - requires us to take into account the genus *Crataegus* as a whole when discussing this, regardless of which specific species are being discussed.

part of the Vinnytsia region; the Mogilev-Podolsk district is located on the banks of the Dniester (and is adjacent to the area of Bukovinian dialects, bordering on Khotynshchyna), and the Tulchinsky, Kryzhopolsky and Bershadsky districts located in the Southern Bug basin are adjacent, forming a compact area of the indicated phytonyms.

Phytonyms *кашка-малашка*, *мамалычка* 'Hawthorn monogyna, Crataegus monogyna Jacq.', despite their obvious disparity to Bulaestian /малайеш/ 'hawthorn', as well as to the Bukovinian *малай*, *малайок*, *малаец* 'hawthorn', it is also obvious in its etymology that it is related to the same Romanian *mălai*/мэлай⁵.

⁵ Actually, this is obvious even when taking into account the Russian dialect (Southern Russian) *малай* 'millet flour porridge' (ЕСУМ, 3, с. 369). From this is derived Russian *каша-малаша*, *кашка-малашка*. Besides, *мамалыга* is also a very thick, tough porridge (ЕСУМ, 3, с. 376).

It is important to note that although the origin of both Romanian *mălai* and *mămăligă* is generally considered unclear (СДЕЛМ, 1978, с. 272; ЕСУМ, 3, с. 369), but it is also common that they are etymologically related (СДЕЛМ, 1978, с. 272; ЕСУМ, 3, с. 376). Concerning *mălai*/мэлай, the most obvious is the noted (СДЕЛМ, 1978, с. 272) its connection with the meaning 'soft, crumbly, loose, juicy'.

I would also add the Romanian regional one (apparently, primarily Transylvania and Moldova; in Transylvania it has a wider range of meanings, including: "hand mill; windmill millstone..." (DEX, melesteu)) *melesteu* 'a stirrer for mamalyga'. Its origin is from Hungarian *mallaszto* (ЕСУМ, 3, с. 371) It is obvious and universally recognized. However, it is interesting that the meaning of the original Hungarian verb, from which the Hungarian *mallaszto* is derived, is nothing more and nothing less than 'to grind, to crush'. That is, *melesteu* is obviously and semantically connected with *mălai* and *mămăligă*.

In other words, we have a cultural complex *mălai* 'cereal and flour, groats from it' – *mămăligă* 'basic dish of the diet from flour, groats of this cereal' – *melesteu* 'a mixer used for preparing this dish', the components of which are also semantically connected. And, according to historical and ethnographic data, we clearly attribute this cultural complex primarily to the Romanian groups of the mountainous regions of the Carpathians (Transylvania, Maramures) – the zone of Romanian-Hungarian interference. Apparently, it is precisely with this zone that we should associate both the emergence of this cultural complex and the etymology of its constituent parts, based on the fact that it should ultimately lead us to a common root-source.

However, I do not think that the search for this root-source should be done on Hungarian soil (rather, the question should be asked about the origin of the Hungarian *mallaszto* itself and the Hungarian verb that is its source). Rather, the reference point should be the noted (СДЕЛМ, 1978, с. 272; ЕСУМ, 3, с. 376) connection between the Romanian *mămăligă* and the Italian *meliga* 'millet, corn', despite the phonetic difficulties of such a comparison.

Based on all the information at our disposal, it seems to me that the etymology of *mălai* should be sought either based on the long-standing idea of a Celtic-Italic community. Thus, it should be associated with the languages of the population of Raetia and Noricum before their conquest by the Romans, which brings to mind the "Eastern Alpine" hypothesis of the origin of the Vlachs by M. E. Tkachuk (Пабинович, 2000, с. 370). Or it comes (as it was suggested (ЕСУМ, 3, с. 376)) to the Latin *Panicum*

However, with the exception of those mentioned above, there are no analogies to the Bulaestian /малайеш/ 'hawthorn' in the Ukrainian language space.

This conclusion is confirmed by reference to the fundamental work of Yu. Kobiv, dedicated to Ukrainian folk phytonymy (Кобів, 2004). According to the data he cites, in Ukrainian dialects, in general, the names of hawthorn (its various species) are quite uniform, and mainly represent various variants and derivatives of the common Ukrainian word *глид* (Кобів, 2004, с. 143). Hutsul dialects stand out against the general background, where this plant is designated by the term *каркадур* (obviously corresponding to the Romanian *căcădară*, and either directly representing Romanianism, or still somehow connected with the Romanian *căcădară*), and Transcarpathian and Boykov's dialects, in which is used respectively *драча* and *драчина*⁶.

Thus, we have before us a specific Bulaestian-Bukovinian parallel, absent, which is noteworthy, even in the Hutsul dialects (also closely related to the Bulaestian dialect). Does this mean, however, that this analogy owes its origin to the Bukovina region, and marks the Prut-Bukovinian stage and

miliaceum also (from which three other names for millet in the Romanian language are derived (*mei*, *pârâng*, *pâsat*). The second option obviously implies that we should be talking about dialectal development within one of the Romanian groups of the Carpathians (and, in all likelihood, also the Alpine zone).

⁶ Bulaestian /д'рач'а/ 'a type of thorny shrub' (Романчук, Тащи, 2010, с. 113) means *Lycium barbarum* L. Among the Ukrainian phytonyms denoting this plant, the only analogy to the Bulaestian term is *дереча*, known in Volynian dialects (Кобів, 2004, с. 262). Although as a designation for other thorny bushes (and not only bushes) *драча* in Ukrainian dialects it is known more widely: «драча – *Arctium lappa*, *Cirsium arvense*, *Crataegus monogyna*, *Rosa canina*» (Кобів, 2004, с. 530). But all this, what is characteristic, is the Transcarpathian dialects: *Arctium lappa* (Кобів, 2004: 64), *Crataegus monogyna* (Кобів, 2014, с. 143), *Cirsium arvense* (Кобів, 2004, с. 128), *Rosa canina* (Кобів, 2004, с. 350).

That is, apparently, *драча* – represents yet another piece of evidence of ancient connections between the Bulaestian and Transcarpathian dialects (Гороф'янюк, 2012а, с. 281; Гороф'янюк, 2016а; Романчук, 2024, с. 63–68, 134–140).

The variant *драчина* although more widespread, it also refers us as a whole to the Carpatho-Ukrainian region and the territories immediately adjacent to it from the north: *Berberis vulgaris* – Lemkov's dialects (Кобів, 2004, с. 81), *Crataegus monogyna* – Boikov's (Кобів, 2004, с. 143), *Rubus caesius* – Lemkov's and San River region's dialects (Кобів, 2004, с. 355), *Rubus nessensis* – Lemkov's dialects again (Кобів, 2004, с. 355).

In this regard, one cannot help but recall the Romanian *dracilă*/драчилэ (*dracină*/драчинэ) 'barberry' (МРС, 1961, с. 192; СДЕЛМ, 1978, с. 120), which is considered a late Proto-Slavic borrowing, and its numerous South Slavic (Bulgarian and Serbo-Croatian) parallels.

component (Романчук, 2024, с. 43–68, 131–148) genesis of the ethnographic group of Bulaesti Ukrainians?

I believe that the fact of this analogy in itself is not a sufficient basis for such a conclusion. It is quite possible that the Bulaestian /малайеш/ 'hawthorn' and Bukovinian *малай*, *малайок*, *малаец* 'hawthorn' arose, although under the general Romanian influence, but completely independently of each other.

Moreover, as we can see, the analogy is not direct. And if in the Bukovinian dialects we are, in all likelihood, dealing with a tracing from Romanian, then in the Bulaestian dialect the /малайеш/ is a direct borrowing. It seems that behind this difference there is also a difference in the nature and context of interactions with the Romanian language environment of the ancestors of the Bulaestian Ukrainians, on the one hand, and the ancestors of the speakers of the Nadprut-Bukovinian dialects, on the other. Nevertheless, some other facts allow us to assume that both events – and the emergence of the Bulaestian /малайеш/ 'hawthorn', and the emergence of the Nadprut-Bukovinian *малай*, *малайок*, *малаец* 'hawthorn' – were part of a common episode in the history of the Bulaestian Ukrainians and the speakers of the Nadprut-Bukovinian dialects, and were associated specifically with Bukovina.

What are these facts?

First of all, let us note that in the Romanian linguistic space there is a considerable diversity of not only the names of hawthorn (which was noted above), but also of common millet. Moreover, the main, most widespread name is by no means *mălai*, but another name, *mei*: «MEI s. (BOT.) 1. (Panicum miliaceum) (reg.) pârâng, păsat, (Mold. și Transilv.) mălai» (DEX, mei). While *mălai* 'millet, Panicum miliaceum' is a regionalism, which obviously already limits the area in which the transfer of the meaning of Romanian *mălai* to hawthorn could have occurred. However, the area of distribution of Romanian *mălai* 'millet, Panicum miliaceum' is still too vast to clarify the question of interest to us⁷.

⁷ As Romanian dictionaries usually indicate, the regionalism *mălai* 'millet, Panicum miliaceum' is widespread in Moldova and Transylvania, which is already quite widespread. Plus, to Moldova and Transylvania as the area of this regionalism, we should still add Banat (indicated by some dictionaries). And also Maramures, where until the 17th century, before the spread of

What is much more promising here is that the semantics of the main Romanian name for hawthorn, *păducél/пэдуцел*, is accompanied in Romanian folk tradition by significant negative connotations. Which, apparently, should have prevented the transfer of the meaning *mălai* to hawthorn. Indeed, the etymology of the Romanian name for hawthorn, *păducél/пэдуцел*, is related to the Latin (and Romanian) word for 'louse'. And in Romanian folk tradition, there is a widespread belief that whoever eats hawthorn fruits will be infested with lice. And also, the same word, *păducél/пэдуцел*, has parallel meanings of 'sheep scabies' and 'itching or goosebumps on the soles of the feet': «păducél ... (lat. *peducellus, ... după credința că cine mănîncă fructele lui se umple de păduchi); ... 1. Scaiete (Crataegus oxyacantha). 2. Rîie a oilor. 3. Mîncărime sau furnicătură pe tălpile picioarelor» (DEX, păducel).

Moldova, as noted above, is included in the zone where the phytonym *păducél/пэдуцел* is used as the name of hawthorn. That is, accordingly, in the zone of distribution in the popular consciousness of negative connotations associated with this phytonym. Meanwhile, as is obvious, earlier it was *mălai* 'millet, Panicum miliaceum' that served as one of the key (or even the main) cereals not only in Maramures, but also in the foothill and mountainous regions of the Romanian space in general. And this, accordingly, determined the emergence in the Romanian popular consciousness of unconditionally positive connotations in connection with this cereal. Accordingly, in all likelihood, the transfer of the name of millet to hawthorn was possible only in some, rather narrowly localized zones of the Romanian linguistic space, where the attitude to hawthorn was different, and precisely similarly positive, as to millet. And these, in all likelihood, were precisely some mountainous zones of the Carpathians, where hawthorn, in conditions unsuitable for agriculture, could be actively used as

corn, millet was the main grain (and agricultural crop in general) crop and the basis of nutrition for the population («mei, s.m. – (bot.) Plantă erbacee din fam. gramineelor (Panicum miliaceum). Cultură tradițională în satele din zona Maramureș până la apariția porumbului ...» (DEX, mei). Today, in the Maramures dialect, corn is called *mălai*, which obviously means that the name has been transferred from the old staple grain (millet) to the new one (corn).

food as at least a partial substitute for cereals⁸.

This was also facilitated by the taste of hawthorn fruits - it is no coincidence that, judging by ethnographic data, they are compared with *mamalyga*: «йі'їі йак ку'сайіш / о'ц'і'їагоди / во'ни ўсе'редин'ї йак мамаліга» (Гороф'янюк, 2012б, с. 113; Гороф'янюк, 2020а, с. 124).

It should be noted here that a number of peoples of Europe (and, in particular, in Crimea) previously actively used hawthorn fruits (of various species) in cooking, including making flour for baking bread. At the same time, the nutritional value (and taste) of the fruits of different types of hawthorn differs significantly – which, among other things, depends on the size of the fruit.

And in this regard, it is noteworthy that it is the Carpathian region (including Bukovina) that is included in the range of such a type of hawthorn as 'Ukrainian hawthorn, *Crataegus ucrainica*'. Its fruits, 11-13 mm in diameter, are almost twice as large as the fruits of the common hawthorn, *Crataegus laevigata* (7-10 mm in diameter). Which, obviously, significantly increased its nutritional attractiveness in the eyes of people of traditional cultures.

Conclusions. Based on the facts presented, it seems more likely that the Bulaestian /мала'їеш/ 'hawthorn, *Crataegus laevigata*' arose precisely in the Bukovinian period of the history of the Bulaestian Ukrainians, in the region of Bukovina, and, in all likelihood, as a result of interaction with the same group of the Romanian population. The

outlined conditions of this event (where the final separation of the Bulaestian dialect from the Bukovinian, which occurred, as was shown earlier (Романчук, Тащи, 2010; Романчук, 2024) no later than the turn of the 15th-16th centuries, gives us the terminus ante quem), as well as the absence of its traces in the Hutsul dialects (which adopted a different Romanianism, каркадир, as a designation for hawthorn) – give us, in general, both the chronological framework and the general context of the emergence of the Bulaestian /мала'їеш/ 'hawthorn' and Bukovinian малай, малайок, малаец 'hawthorn'. Apparently, the emergence of these phytonyms should be associated with the cultural and historical situation of interaction between the East Slavic and Romanian populations that developed in Bukovina as a result of the formation of the so-called “Shipinskaya zemlya” in the 14th century (Балух, 2010).

Prospects for further research. It seems that further research should focus on clarifying both the original Romanian area where the sought-after etymon of Bulaestian could have originated /мала'їеш/ 'hawthorn'. And also the search for possible new analogies to it in the Ukrainian dialect continuum itself.

⁸ Let us note in this connection that it is precisely one of these mountain and foothill zones, South-Eastern Transylvania, that is the locus where the phytonym *mălai* was transferred (using the augmentative suffixes -oi or -on) to two species of alpine plants: «mălăoi, ... Numele a doi arbuști care cresc pe stînci și au flori galbene și frunze liniare, acoperite cu peri. (*Helianthemum alpestre* și *rupifragum*); ... (Regional) 1. (Prin sud-vestul Transilv. ...)» (DEX, mălăoi).

Literature

- Балух, А. В. (2010). «Шипинская земля»: истоки и судьбы. *Stratum plus*, № 6, с. 27–39.
- Гороф'янюк, І. (2016а). Стійкість і динаміка частин мови в українській говірці с. Булаєшти Республіки Молдова. *Українсько-молдовські етнокультурні зв'язки*, Т. II, Chişinău: Elan-Poligraf, с. 228–239.
- Гороф'янюк, І. (2016б). Консервація лексичних архаїзмів в українських анклавних говірках (на матеріалі говірки с. Булаєшти Республіки Молдова). *«Трансформація діалектного континууму і проблеми лінгвоекотології. До 30-річчя Чорнобильської трагедії»: Матеріали Міжнародній науковій конференції (м. Київ, 10–13 квітня 2016 р.)*. Київ: Наукова думка, с. 28–35.
- Гороф'янюк, І. (2020б). Фонетичні архаїзми української говірки с. Булаєшти Республіки Молдова: система консонантизму. *SLAVIA ORIENTALIS*, Т. LXIX, № 3, с. 675–681. DOI: [10.24425/slo.2020.134743](https://doi.org/10.24425/slo.2020.134743).
- Гороф'янюк, І. В. (2012а). До характеристики морфологічної системи української говірки с. Булаєшти Республіки Молдова. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 16, с. 275–283.
- Гороф'янюк, І. В. (2012б). *Ботанічна лексика центральноподільських говірок: Матеріали до Лексичного атласу української мови*. Вінниця: ПП Балюк І. Б., 304 с.
- Гороф'янюк, І. В. (2014). Лексична архаїка української говірки с. Булаєшти Республіки Молдова. *Jahrbuch der IV. Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik «Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht»*. Reihe: Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik. Bd. 2013 Herausgegeben. München–Berlin, с. 28–35.
- Гороф'янюк, І. В. (2020а). *Ботанічна лексика центральноподільських говірок: структурна організація та ареалогія*. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 632 с.
- Гороф'янюк, І. В., Романчук, А. А. (2017). Фонологическая система украинского говора с. Булаешты (Орхейский р-н, Республика Молдова) и её отражение в транскрипции. *Українсько-молдовські етнокультурні зв'язки: міжнародні наукові читання пам'яті академіка Костянтина Поповича*, т. III, Chişinău: Stratum plus, с. 311–326.
- ДМР 1987 – *Дикционар молдовенеск-рус*. Ецко И., Урсу Т., Челак Т. (ред.). Кишинэу: РПЕСМ, 576 п.
- ЕСУМ, 3 – *Етимологічний словник української мови*. 1989. Гол. ред. О. С. Мельничук. Т. 3. Київ: Наукова думка, 552 с.
- Кобів, Ю. Й. (2004). *Словник українських наукових і народних назв судинних рослин*. Київ: Наукова думка, 800 с.
- МРС 1961 – *Молдавско-русский словарь / Дикционар молдовенеск-русеск*. 1961. Ред. А. Т. Борщ. Кишинэу: Штиинца, 781 п.
- Рабинович, Р. А. (2000). Искушение «волошским орехом», или Балканские волохи и русские волхвы. *Stratum plus*, № 5, с. 282–390.
- Романчук, А. А. (2024). *Булаештские украинцы в контексте славяно-восточнороманских взаимодействий Карпато-Днестровского региона*. Кишинэу: Stratum plus, 487 с. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13144548>
- Романчук, А. А., Тащи, И. Н. (2010). *Ранняя история украинского села Булаешты в контексте истории Молдовы (XIV — начало XVII вв. от Р. Х.)*. Кишинев: Высшая Антропологическая Школа, 144 с.
- СБГ 2005 – *Словник буковинських говірок*. Ред. Н. В. Гуйванюк, К. М. Лук'янюк. Чернівці: Рута, 688 с.
- СДЕЛМ 1978 – *Скорт дикционар етимоложик ал лимбий молдовенешть*. Н. Раевский, М. Габинский (Ред.). Кишинэу: РПЕСМ, 680 п.
- DEX – *Dictionare ale limbii română*. <https://dexonline.ro/> (15.03.2025).

References

- Balukh, A. V. (2010). «Shypynskaia zemlia»: istoki i sudby ["Shipinskaya land": origins and destinies]. *Stratum plus*, no. 6, pp. 27–39. (in Russian).
- DEX: *Romanian language dictionaries*. <https://dexonline.ro/> (15.03.2025). (in Romanian).
- DMR 1987: *Moldovian-Russian dictionary*. Chisinau: RPESM, 576 p. (in Romanian).
- ESUM 3: *Etymologichnyi slovnnyk ukrainskoi movy [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language]*. 1989, vol. 3. Kyiv: Naukova Dumka, 552 p. (in Ukrainian).
- Gorofyanyuk, I. V. (2014). Leksychna arkhayka ukrainskoi hovirky s. Bulaieshty Respubliky Moldova [Lexical archaic Ukrainian dialect of the village of Bulaesti, Republic of Moldova]. *Jahrbuch der IV. Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik «Dialog der Sprachen — Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht»*. Reihe: Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik. Bd. 2013 Herausgegeben. München–Berlin, pp. 28–35. (in Ukrainian).

- Gorofyanyuk, I. V. (2012a). Do kharakterystyky morfolohichnoi systemy ukrainskoi hovirky s. Bulaieshty Respubliky Moldova [To the characteristics of the morphological system of the Ukrainian dialect of the village of Bulaesti, Republic of Moldova]. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics)*, no 16, pp. 275–283. (in Ukrainian).
- Gorofyanyuk, I. V. (2012b). *Botanichna leksyka tsentralnopodilskykh hovirok: Materialy do Leksychnoho atlasu ukrainskoi movy* [Botanical vocabulary of Central Podolian dialects: Materials for the Lexical Atlas of the Ukrainian Language]. Vinnytsia : PP Balyuk I. B., 304 p. (in Ukrainian).
- Gorofyanyuk, I. V. (2016a). Stiikist i dynamika chastyn movy v ukrainskii hovirtsi s. Bulaieshty Respubliky Moldova [Stability and dynamics of parts of speech in the Ukrainian dialect of the village of Bulaesti, Republic of Moldova]. *Ukrainian-Moldovan ethnocultural ties*, vol. II, Chişinău : Elan-Poligraf, pp. 228–239. (in Ukrainian).
- Gorofyanyuk, I. V. (2016b). Konservatsiia leksychnykh arkhazmiv v ukrainskykh anklavnykh hovirkakh (na materialy hovirky s. Bulaieshty Respubliky Moldova) [Conservation of lexical archaisms in Ukrainian enclave dialects (based on the dialect of the village of Bulaesti, Republic of Moldova)]. *"Transformation of the dialect continuum and problems of linguistic ecology. To the 30th anniversary of the Chernobyl tragedy": Materials of the International Scientific Conference (Kyiv, April 10-13, 2016)*. Kyiv : Naukova Dumka, pp. 28–35. (in Ukrainian).
- Gorofyanyuk, I. V., Romanchuk, A. A. (2017). Fonolohycheskaia sistema ukrainskoho hovora s. Bulaeshty (Orkheiskyi r-n, Respublika Moldova) i yeyo otrazhenie v transkripsii [Phonological system of the Ukrainian dialect of the village of Bulaesti (Orhei district, Republic of Moldova) and its reflection in transcription]. *Ukrainian-Moldovan ethnocultural ties*, Vol. III, Chişinău : Stratum plus, pp. 311–326. (in Russian).
- Horofianiuk, I. V. (2020a). *Botanichna leksyka tsentralnopodilskykh hovirok: strukturna orhanizatsiia ta arealohiia* [Botanical vocabulary of Central Podolian dialects: structural organization and areology]. Vinnytsia : TOV «TVORY», 632 p. (in Ukrainian).
- Horofianiuk, I. V. (2020b). Fonetychni arkhazmy ukrainskoi hovirky s. Bulaieshty Respubliky Moldova: systema konsonatyzmu [Phonetic archaisms of the Ukrainian dialect of the village of Bulaesti, Republic of Moldova: system of consonantism]. *SLAVIA ORIENTALIS*, T. LXIX, no. 3, pp. 675–681. <https://doi.org/10.24425/slo.2020.134743>. (in Ukrainian).
- Kobiv, Yu. Y. (2004). *Slovnyk ukrainskykh naukovykh i narodnykh nazv sudynnykh roslyn* [Dictionary of Ukrainian scientific and folk names of vascular plants]. Kyiv : Naukova Dumka, 800 p. (in Ukrainian).
- MRS 1961: Moldavian-Russian dictionary. 1961. Chisinau: Shtiintsa, 781 p. (in Romanian).
- Rabinovich, R. A. (2000). Iskushenie «voloshskim orekhom», ili Balkanskye volokhy i russkie volkhvy [Tempted by “Nux Gallica”, or the Balkan Wallachians and the Russian Magi (volkhvy)]. *Stratum plus*, no. 5, pp. 282–390. (in Russian).
- Romanchuk, A. A. (2024). *Bulaeshtskie ukraintsy v kontekste slaviano-vostochnoromanskikh vzaymodeistvii Karpato-Dnestrovskoho rehiona* [Bulaestian Ukrainians in the context of Slavic-Romanian interactions in the Carpathian–Dniester region]. Chisinau : Stratum plus, 487 p. (in Russian).
- Romanchuk, A. A., Tashi, I. N. (2010). *Ranniaia istoria ukrainskoho sela Bulaeshty v kontekste istorii Moldovy (XIV — nachalo XVII vv. ot R. Kh.)* [Early history of the Ukrainian village of Bulaesti in the context of the history of Moldova (14th - early 17th centuries A.D.)]. Chisinau : High Anthropological School, 144 p. (in Russian).
- SBG 2005: *Slovnyk bukovynskykh rovipok* [Dictionary of Bukovinian dialects]. Chernivtsi : Ruta, 688 p. (in Ukrainian).
- SEDML 1978: Short etymological dictionary of the Moldavian language. 1978. Chisinau, РПЕСМ, 680 p. (in Romanian).

Автор

Олексій Романчук, доктор філософії з теорії та історії культури, науковий співробітник Інституту культурної спадщини (Кишинів, Республіка Молдова)
e-mail: dierevo5@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-2021-7958>

Author

Aleksey Romanchuk, PhD in Theory and History of Culture, Researcher at the Institute of Cultural Heritage (Chisinau, Republic of Moldova)
e-mail: dierevo5@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-2021-7958>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that he has no conflict of interest

Перекладознавство та міжкультурна комунікація

UDK 81'25

DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-15

Semantic aspects of translation: English-Ukrainian correspondences

Oleh Demenchuk <https://orcid.org/0000-0002-3218-6693>

Rivne State University of Humanities, Rivne, Ukraine

Recived: 11.03.2025 • Accepted: 30.03.2025

Abstract

This article offers a comprehensive examination of the semantic dimension of translation, with a particular focus on English-Ukrainian correspondences. It investigates the linguistic, cognitive, and cultural parameters that shape the process of meaning transfer across languages. The relevance of the study lies in the growing demand for precise and culturally attuned translation within an increasingly globalized communicative environment, where accurate intercultural mediation is essential in such domains as diplomacy, science, business, education, and mass media. The primary objective is to elucidate the mechanisms by which semantic relationships are realized in English-Ukrainian translation and to identify strategies that effectively ensure semantic equivalence. The study also classifies types of semantic correspondence and analyzes instances of semantic divergence, with particular attention to the interaction among lexical semantics, contextual meaning, and culturally embedded knowledge – all of which present significant challenges to translation adequacy and equivalence. Methodologically, the research employs a combination of comparative, componential, and semantic field analyses, applied to a corpus of examples drawn from literary, journalistic, and colloquial texts. The theoretical framework integrates insights from both classical and contemporary translation theories, including dynamic and formal equivalence models, as well as cognitive and functional approaches to meaning construction and transfer. The findings demonstrate that English-Ukrainian semantic correspondences are seldom isomorphic, due to substantial discrepancies in lexical organization, semantic categorization, and idiomatic expression between the two languages. While some lexical items exhibit direct equivalents, many others require contextual reinterpretation or transformation. Particular emphasis is put on the translation of polysemous words, idiomatic expressions, and culturally specific elements, which often necessitate the use of functional analogues, descriptive reformulations, or compensatory techniques to preserve both semantic content and stylistic nuance. The study further systematizes key types of semantic transformation – including generalization, concretization, modulation, and semantic development – and underscores their critical role in addressing semantic and cultural asymmetries. Special attention is given to the translation of connotative meanings and culturally loaded references, which demand not only linguistic proficiency but also advanced intercultural awareness and pragmatic sensitivity on the part of the translator. In conclusion, the article contends that translation should not be conceptualized as a mechanical process of linguistic substitution, but rather as a complex act of intercultural communication. Semantic adequacy depends on a nuanced understanding of both source and target languages, along with their respective cultural and communicative contexts. The research contributes to the advancement of translation studies by offering a refined typology of semantic correspondences, methodological guidance for semasiological analysis, and pedagogical recommendations for translator training. The implications extend to improving translation quality, enhancing intercultural competence, and informing the development of more sophisticated theoretical and practical models in translation scholarship.

Keywords: semantic approach, translation studies, semasiological method, semantic equivalence, English-Ukrainian translation

УДК 81'25
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-15

Семантичні аспекти перекладу: англійсько-українські відповідники

Олег Деменчук <https://orcid.org/0000-0002-3218-6693>

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, Україна

Надійшла до редакції: 11.03.2025 • Схвалено до друку: 30.03.2025

Анотація

У статті схарактеризовано семантичні аспекти перекладу з англійської на українську мову. Актуальність теми зумовлена зростанням потреби в адекватному та культурно релевантному перекладі, що забезпечує ефективне порозуміння в умовах глобалізованого комунікативного середовища, зокрема в дипломатичній, науковій, освітній, медійній та діловій сферах. Метою статті є з'ясування механізмів реалізації семантичних зв'язків у перекладі з англійської мови на українську, а також визначення найбільш ефективних стратегій досягнення семантичної еквівалентності. Основну увагу зосереджено на класифікації типів семантичної відповідності, аналізі явищ семантичної дивергенції, а також на дослідженні взаємозв'язку лексичної семантики, контекстуального значення та культурно зумовлених знань, які ускладнюють процес перекладу з огляду на критерії адекватності й еквівалентності. Методологічна основа дослідження передбачає використання порівняльного, компонентного та семантичного аналізів, що застосовуються під час добирання прикладів із художніх, публіцистичних та розмовних текстів. Теоретичну базу становлять як класичні, так і сучасні перекладознавчі концепції, зокрема теорії динамічної й формальної еквівалентності, а також когнітивні та функціональні моделі передачі значення. З'ясовано, що семантичні відповідники між вихідною (англійською) та цільовою (українською) мовами часто бувають ізоморфними через розбіжності в лексичній структурі та ідіоматичному репертуарі. Переклад полісемічних слів, фразеологізмів і культурно маркованих одиниць вимагає використання функційних аналогів, описових трансформацій або компенсаторних стратегій. Зазначено, що досягнення семантичної відповідності можливе лише за умови глибокого розуміння як вихідної, так і цільової мов, а також релевантних культурних і комунікативних контекстів. Удокладнено типологію семантичних відповідників, що сприяє поглибленню теорії та практики перекладу, формує методичні орієнтири для семасіологічного аналізу та напрацювання рекомендацій щодо підготовки фахівців у галузі перекладознавства. Отримані результати можуть бути використані для підвищення якості перекладу, формування міжкультурної компетентності й удосконалення моделей перекладацької діяльності в академічному та професійному середовищі.

Ключові слова: семантичний підхід, перекладознавство, семасіологічний метод, семантична еквівалентність, англійсько-український переклад

Introduction. Translation is not merely a mechanical process of replacing words from one language with their equivalents in another; it is a complex act of transferring meaning across linguistic and cultural boundaries. Among the various approaches to translation, the semantic aspect plays a crucial role in ensuring that the intended meaning of the original text is preserved. Semantic translation prioritizes the sense and nuances of individual words and phrases, aiming to capture their full connotative meanings in the target language. «Semantic translation remains within the original culture and assists the reader only in its connotations if they constitute the essential human (non-ethnic) message of the text» (Newmark, 1981, p. 39). This approach is particularly attentive to the cultural and contextual dimensions of language, recognizing that words often carry layers of meaning that go beyond their surface definitions. As such, the semantic aspect of translation seeks to bridge not just linguistic differences but also the subtleties of thought embedded in the source text. It pursues «the thought-processes rather than the intention of the transmitter» (ibid.).

In the field of translation studies, the semantic approach is often regarded as the most theoretically nuanced, as it emphasizes the process by which linguistic signs convey conceptual meaning rather than merely referential content. The studies conducted within this theoretical framework evolved within semiotic (linguistic-centric), communicative (functional) and cognitive perspectives. The semiotic view regards translation as the process of transferring the 'meaning' encoded in one set of linguistic signs into a different set, relying on the effective use of vocabulary and grammar (Catford, 1965; Nida, Taber, 1982; Bassnett-McGuire, 2002). Within the communicative perspective, translation is viewed as an act of communication in which the medium ('force') prevails over the content (Newmark, 1981, p. 39). The functionally oriented approach adapts the translation to the target audience's needs: meaning is considered as «information which is offered under the condition that the sender expects it to be of interest (to contain something 'new') for the recipient» (Reiß, Vermeer, 2013, p. 92). The cognitive approach to translation shifts the focus from texts and functions to what happens inside the translator's mind – that is, how meaning is processed, constructed, and transferred cognitively (Halverson, 2017;

Vandevoorde, 2020). Drawing on the foundational principles of semiotics, alongside communicative, functional, and cognitive linguistics, the approach underscores the significance of cross-cultural (Sperber, Devellis, Boehlecke, 1994; Papadakis et al., 2022) and cross-disciplinary (García, Muñoz, Singer, 2023) avenues in the study of semantic translation.

It is evident that the semantic approach exhibits internal diversity and cannot be regarded as monolithic. It branches into various sub-approaches – denotative, significative, communicative, etc. – each focusing on a different aspect of meaning. «Translation is now regarded as complex interlinguistic and intercultural process where the context of communication is of foremost importance» (Cortés, Harding, 2018). The challenge is to define how these sub-approaches relate to one another and to clarify what makes each one distinct.

The purpose of the study is to analyze the semantic approach to translation from English into Ukrainian, with particular emphasis on the semasiological strategies used to preserve both denotative and connotative meanings across languages and cultures. The purpose is threefold: to explore the principles and mechanisms of the semasiological method as applied to translation; to identify and categorize types of semasiological correspondences – identity, inclusion, overlap, and exclusion – in English-Ukrainian translation practice; to demonstrate the practical relevance of the semasiological approach in specialized domains such as legal and scientific translation.

The research material comprises words and phrases with multiple meanings, which describe culturally bound, emotionally charged, or context-sensitive phenomena. These lexical items are analyzed in light of their semantic complexity to illustrate how translators maintain conceptual and expressive equivalence between the source and target texts. The English illustrations are either taken from Oxford English Dictionary (OED, 2009) or generated by ChatGPT.

1. Methodological Framework.

The research is grounded in an interdisciplinary methodology that integrates principles from semantics, semiotics, cognitive linguistics, and translation studies. The study employs a qualitative analytical approach, with particular emphasis on the semasiological method, which moves from word to meaning, focusing on

how lexical items in the source language (English) correspond to equivalent units in the target language (Ukrainian). This study is based on the assumption that translation is a cognitively and culturally mediated process in which semantic equivalence goes beyond literal meaning to include conceptual, connotative, and contextual dimensions. The research procedure includes: examination of the significant process of translation; identification of key elements of the semantic approach to translation; classification of translation correspondences according to the typology of semasiological equivalence (identity, inclusion, overlap, exclusion). Through this methodology, the study aims to demonstrate how semasiological principles can be effectively applied to achieve both linguistic precision and cultural fidelity in translation practice.

2. Examination of the significant process of translation.

The significant process of translation emphasizes conveying the conceptual and connotative components of lexical meaning from the source language to the target language.

The conceptual component of lexical meaning is determined by the word's reference to a mental entity (concept, image, idea, conception, etc.). Within this approach, lexical meaning is treated as a concept (an abstract or generalized idea of objects, processes, and other phenomena) denoted by a word. The relation of the word to the concept is interpreted as its conceptual meaning. The concept comprises the minimum of typical features that characterize the object of designation and distinguish it from other objects. Depending on a translator's intention in selecting those typical features, translation may reveal different degrees of semasiological equivalence, cf. the term *blackball*, which refers to formally rejecting or excluding someone from a group or society, often through a voting process (OED). A direct translation might focus on the equivalent of «to exclude» or «to ostracize», considering the contextual background. The choice reflects the translator's intention to convey both the action (exclusion or ostracism) and its underlying negative connotation within the specific social context, ensuring the translation resonates with Ukrainian readers by maintaining the original's conceptual nuances, cf.:

*Anyone put up for election can be **blackballed**.*

*Будь-яка кандидатура, висунута на вибори, може бути **забалотована**.*

*Most clubs are exclusive in the sense that you can be **blackballed** because people do not want you.*

*Існує велика кількість клубів, які вважаються ексклюзивними лише тому, що там можуть **відмовити** будь-кому, кого не раді бачити.*

*She cuts somebody, and the man is **blackballed** in his club. There is no need to explain why he was blackballed or by whom.*

*Вона втрачає прихильність до вас – і ви вже **не член** клубу. А пояснювати, хто до цього причетний і чому, немає потреби.*

The connotative component of lexical meaning is determined by the speaker's attitude towards a denoted object, the relations between an addresser and addressee, the communication environment, the goal an interlocutor intends to achieve, etc. Realizing the connotative component of lexical meaning in translation involves capturing emotional, evaluative, expressive, cultural, or associative nuances of words beyond their literal meanings. For example, the term *baby-kisser* is colloquially used in English to refer to politicians who kiss babies during campaigns to gain favor with voters. To translate this concept into Ukrainian, one would need to convey not just the literal action but also the implication of seeking public disapproval through superficial or symbolic gestures. A creative equivalent in Ukrainian might focus on this aspect of political behavior, cf.:

*Don't be fooled by that charming smile; he's just another **baby-kisser** looking for votes.*

*Не дайте себе ошукати – це удавана чарівна посмішка чергового **слуги народу**, який намагається **здобути прихильність електорату**.*

*The local news mocked the mayor as a **baby-kisser**, highlighting his photo ops with babies and handshakes at community events.*

*Місцева преса охрестила мера **улесливим популістом** за його показні фотосесії з малюками, обіймами та ручканнями під час громадських заходів.*

3. Key elements of the semantic approach to translation

Key elements of the semantic approach to translation include:

(a) understanding the direct, dictionary definitions of words and how they form a concept in the source language, cf.:

*The defendant was charged with **burglary**.*

Підсудного звинуватили в незаконному проникненні до житла з наміром вчинення тяжкого злочину.

The translation accurately reflects the legal term *burglary* «the crime of breaking into a house with intent to commit felony» (OED), focusing on the specific denotation of unauthorized entry with the intent to commit a crime, crucial in a legal context;

(b) grasping the cultural meanings words carry, beyond their literal definition. Culturally specific terms have no equivalent in the target culture and necessitate cultural adaptation or explanation to ensure the target audience understands the reference. For example, the English idiom (as) *crafty as a rat*, rendered as *підступний, як пацюк* (*щур*), would not reflect its specificity (rats are said to have a premonition when a ship is about to sink, and leave it) in Ukrainian, as for the Ukrainians the concept of ‘rat’ is hardly associated with ‘craftiness, guile, treachery’. It is rather the concept of ‘snake’ that counts, cf.: *пригріти змію на грудях* «виявити турботу, піклування про того, хто потім віддячує злом»; *лізти змією в душу* «виявляючи удавану люб’язність, приязнь до когось, добиватися його довір’я, прихильності»; hence, *підступний, як змія* might be a more appropriate equivalent, cf.:

*He is hypocritical, ingratiating, agile, and as **crafty as a rat**.*

Він лицемірний, улесливий, спритний і підступний, як змія;

(c) analyzing how context affects word meaning and choosing translations that maintain the original’s nuances, cf.:

*Mr. James Duffy lived in Chapelizod because he wished to live as far as possible from the city of which he was a citizen and because he found all the other suburbs of Dublin **mean, modern and pretentious**.*

Пан Джеймс Даффі жив у Чейплізоді, і на те було дві причини: він прагнув бути якомога далі від міста, до громади якого належав, а ще він вважав усі інші передмістя Дубліна жалюгідними, химерними та показними.

The original English sentence by James Joyce is stylistically rich and layered with subtle connotations, especially in the adjectives *mean*,

modern, and *pretentious*. The word *mean* in this context likely connotes both moral pettiness and aesthetic inferiority – a kind of small-minded, unimpressive character. The Ukrainian equivalent *жалюгідні* captures the negative evaluative tone well, conveying something pitiful or contemptible, which aligns with the speaker’s disdain. While it slightly amplifies the emotional judgment, it maintains the critical connotation, thus achieving a connotative equivalence. *Modern* in Joyce’s context is likely pejorative, suggesting sterility, lack of tradition, or artificiality, rather than technological advancement. The Ukrainian *химерні* (something astonishing, unusual, and hard to understand or explain) leans toward visual or stylistic oddity and captures an aspect of alienation or aesthetic discomfort. This could be categorized as partial overlap in semasiological terms (vide infra), capturing a common undertone of deviation from tradition. *Pretentious* implies affectation, self-importance, or ostentatiousness without substance. *Показні* (showy or ostentatious) is a strong and effective match here, retaining both negative connotation and contextual relevance. It aligns well with the character’s likely perception of suburban superficiality and thus ensures contextual and connotative fidelity.

4. Semasiological equivalence in translation

Semasiological equivalence in translation refers to the degree to which the meanings of words or phrases in the source language are matched by their translations in the target language. This can be categorized into four types:

(a) identity (exact match in meaning: $A = B$ – class A and class B reveal the same membership) provides for a complete, or total coincidence of the equivalent terms’ lexical meanings. In this type of equivalence, the meaning of a word or expression in the SL aligns perfectly with the meaning of the corresponding word or expression in the TL, cf. *black body* «in physics, a surface that absorbs all radiant energy falling on it» vs. *абсолютно чорне тіло* «фіз. тіло, яке цілком поглинає проміння, що падає на нього»:

*Understanding **black body behavior** is crucial in fields such as astrophysics, climate science, and thermodynamics.*

Розуміння природи та поведінки абсолютно чорного тіла як об’єкта, що цілком поглинає проміння, важливе для

багатьох галузей науки, серед яких астрофізика, кліматологія та термодинаміка.

(b) inclusion (the source meaning is fully contained within a broader target meaning: $A \subset B$ – class B is wholly included in class A) is a partial coincidence that is based on the hyponymic relations revealed between the equivalent terms' lexical meanings. Inclusion occurs when the meaning in the TL is broader than in the SL, cf.:

*No amount of begging or pleading will get you the beer, because the owner of the supermarket knows that if she violates N.C. General Statute 18B-1004©, the store's **ABC license** could be revoked and its alcohol sales could end permanently.*

*Жодні прохання та благання не допоможуть вам придбати пиво в обхід правил, адже власниця супермаркету знає: якщо вона порушить Загальний Статут Північної Кароліни 18B-1004(с), їй можуть анулювати **ліцензію на продаж алкоголю** та повністю заборонити продавати алкогольні напої в магазині.*

The English term *ABC license* (SL) refers specifically to a permit issued by the Alcoholic Beverage Control Commission in the U.S. (in this case, North Carolina), governing the legal sale and distribution of alcohol. It's a specific legal document within a regional legal framework. The Ukrainian term *ліцензія на продаж алкоголю* (TL) is a general phrase meaning «license to sell alcohol» and could refer to any such permit in various countries or contexts – not limited to North Carolina's ABC system or U.S. law.

(c) overlap (partial match with some common semantic features: $A \cap B$ – class A and class B reveal a common membership; however, each has the elements not found in the other) is a partial coincidence that is based on an incomplete intersection of the equivalent terms' lexical meanings. Overlap refers to partial equivalence, where the meaning in the TL partially overlaps with the SL, cf.:

*Apparently, she met her husband through the internet, on one of those **internet dating agencies**.*

*Судячи з усього, вона познайомилася зі своїм чоловіком через інтернет на одному з тих **сайтів** знайомств.*

An Internet agency typically refers to an organization or company that provides services related to the Internet. These services can vary widely and may include web development, digital

marketing, e-commerce solutions, and more. Therefore, an **internet dating agency** is a platform that facilitates connections between individuals seeking romantic relationships or companionship online. A website, on the other hand, specifically refers to a digital location accessible via the Internet. It is a collection of web pages containing information, multimedia content, or interactive features. However, agencies operate through websites or apps, allowing users to create profiles, search for potential partners, and communicate with others.

(d) exclusion (no match in meaning, requiring a different strategy for translation: $A \neq B$ – class A and class B reveal no common membership) is a non-coincidence of lexical meanings, with each non-overlapping part preserving its own, unique set of semantic features, cf. *гymn* «a song of praise to God» vs. *гimn* «урочиста пісня, прийнята як символ державної або класової єдності»:

*They sing **hymns** during morning, noon and evening prayers.*

(incorrect): *Вони співають **гimни** під час ранкових, обідніх та вечірніх молитов.*

(correct): *Вони співають **церковні гimни** під час ранкових, обідніх та вечірніх молитов.*

Very often exclusion deals with the concepts that would have something in common but have become estranged, cf. *orbiting* «that is moving in or into an orbit» vs. *orbiting* «a behavior when you cut off direct contact with the person, you are dating but continue to engage with their content on social media». In this case, translators may need to find alternative expressions to expose the concept correctly, cf. *орбіта* «перен. межі, сфера поширення, впливу, діяльності і т. ін. кого-, чого-небудь»:

*After our breakup, he stopped texting me directly, but he's still **orbiting** my social media profiles.*

*Після розриву наших стосунків він перестав писати мені напряму, але все ще **переглядає** мій профіль на сайті.*

*She hasn't replied to my messages, but I noticed she's **orbiting** my Instagram stories.*

*Вона не відповідає на мої повідомлення, але я помітив, що вона **заходить** на мою сторінку в Інстаграм.*

*Even though we're not talking anymore, he keeps **orbiting** my online presence.*

Попри те, що ми більше не спілкуємося, він продовжує **відстежувати** всі мої контакти в мережі.

Conclusions. This study has demonstrated that the semantic approach to translation from English into Ukrainian requires a comprehensive framework that goes beyond surface-level lexical correspondence. By adopting the semasiological method, the research emphasized the necessity of attending to both conceptual and connotative components of meaning in order to preserve the integrity of source texts across linguistic and cultural boundaries. Through detailed analysis, the study clarified the principles and mechanisms underlying semasiological translation and offered a typology of semantic correspondences – identity, inclusion, overlap, and exclusion. These categories helped articulate the complexity of interlingual equivalence

and underscored the translator's role in navigating degrees of semantic alignment based on contextual, cultural, and conceptual factors. Moreover, the study illustrated that specialized domains such as legal and scientific discourse demand high semantic precision and functional fidelity. In such fields, the semasiological method proves especially effective in preserving terminological accuracy.

Future research on the semantic approach might explore: applying the semasiological framework to multilingual corpora for broader validation; studying cross-cultural semantic shifts in real-time translation scenarios, such as diplomatic communication, international media, or digital content localization; expanding the analysis to include pragmatic equivalence and genre-specific translation strategies in professional contexts.

References

- Bassnett-McGuire, S. (2002). *Translation Studies*. London ; New York : Routledge. (in English).
- Catford, J.C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation. An Essay in Applied Linguistics*. Oxford : Oxford University Press. (in English).
- Cortés, O.C., Harding, S.-A. (2018). Introduction: Translation and culture. *The Routledge handbook of translation and culture*. Ed. by S.-A. Harding, O. C. Cortés. London, New York : Routledge, pp. 1–13. (in English).
- García, A.M., Muñoz, E., Singer, N. (2023). Cognitive translation and interpreting studies in the early twenty first century. *Translation, Cognition & Behavior*, vol. 6(2). pp. 109–117. (in English).
- Halverson, S. (2017). Developing a cognitive semantic model: Magnetism, gravitational pull and questions of data and method. *Empirical translation studies: New methodological and theoretical traditions*. Ed. by G. de Sutter, M.-A. Lefer, I. Delaere. Berlin; New York : Mouton, pp. 9–45. (in English).
- Newmark, P. (1981). *Approaches to translation*. Oxford : Pergamon Press. (in English).
- Nida, E.A., Taber, Ch.R. (1982). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden : E.J. Brill. (in English).
- OED – *Oxford English Dictionary*. (2009). Second Edition on CD-ROM. Oxford : Oxford University Press, vers. 4.0. (in English).
- Papadakis, N.M., Aletta, F., Kang, J., Oberman, T., Mitchell, A., Stavroulakis, G.E. (2022). Translation and cross-cultural adaptation methodology for soundscape attributes – A study with independent translation groups from English to Greek. *Applied Acoustics*, vol. 200, article 109031. (in English).
- Reiß, K., Vermeer, H.J. (2013). *Towards a General Theory of Translational Action. Skopos Theory Explained*. London, New York : Routledge. (in English).
- Sperber, A.D., Devellis, R.F., Boehlecke, B. (1994). Cross-Cultural Translation: Methodology and Validation. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, vol. 25(4), pp. 501–524. (in English).
- Vandevoorde, L. (2020). *Semantic Differences in Translation. Exploring the field of inchoativity*. Berlin : Language Science Press. (in English).

Автор

Олег Демечук, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романо-германської філології
e-mail: oleh.demenchuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3218-6693>

Author

Oleh Demenchuk, Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Romance and Germanic Philology
e-mail: oleh.demenchuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3218-6693>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that he has no conflict of interest

УДК 811.111'25:796.5(477)(036)
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-16

Developing intercultural competence through pre-translation analysis of Ukrainian tourist guides into English

Larysa Kyrychuk* <https://orcid.org/0000-0002-2944-4268>

Liudmyla Kovalchuk <https://orcid.org/0000-0002-4531-1326>

Nataliia Pozharska <http://orcid.org/0000-0003-1463-5472>

Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

*Corresponding author, e-mail: ky-la-my@ukr.net

Recived: 24.03.2025 • Accepted: 20.04.2025

Abstract

This paper explores the development of cultural translation skills and, ultimately, students' intercultural competence during the pre-translation analysis of Ukrainian travel guide texts. Though intercultural competence have been studied by a considerable number of authors it still needs clarification and modification due to new challenges emerging in the contemporary globalizing translation landscape that call for cultural mediators who could ensure effective communication between different ethnic groups and different cultural worldviews. The purpose of the study is to examine how the pre-translation analysis could foster cultural awareness by encouraging trainees to recognize diverse ways of communicating similar situations across cultures. We argue that pre-translation analysis plays a crucial role in shifting students' perceptual stance, prompting a cognitive transition into a different cultural perspective. This stage broadens their understanding of new communication patterns rather than merely focusing on handling culture-bound units. The approach adopted in the study is student-centered, encouraging learners to engage in discussions, express their opinions on cultural translation strategies, and reflect on their decision-making process. Findings suggest that pre-translation analysis serves as a foundational step in shaping cultural translation skills and, consequently, developing students' intercultural competence. The proposed instructional strategies aim to create a cognitive shift that facilitates risk-taking. Instead of providing definitive translations, instructors encourage group collaboration, allowing students to explore various possibilities and select the most appropriate solutions. The study highlights the effectiveness of discussion-based learning in empowering students to make translation decisions regarding cultural elements. Developing intercultural competence in translation trainees requires activities such as analyzing differences in the communication styles of promotional texts in the source and target cultures, adapting cultural references for better reception, and balancing the representation of both cultures in translation output. These activities engage students in strategic translation planning while considering the purpose of the travel guide and the expectations of the target audience. Furthermore, they help maintain cultural awareness and sensitivity, equipping trainees with the skills to navigate cultural challenges. In summary, this study underscores the importance of a student-centered approach in modern translation education. It advocates for authentic translation tasks, problem-solving activities, and collaborative learning methods to enhance students' intercultural competence and overall translation skills. A natural progression of this work is to analyze teaching strategies of cultivating trainees' intercultural competence that could be adopted during the other procedural stages of translation process, that is translation proper and post-translation editing.

Keywords: intercultural competence, pre-translation analysis, travel guide texts, cultural awareness, cultural sensitivity, culture-bound units

УДК 811.111'25:796.5(477)(036)
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-16

Розвиток міжкультурної компетентності в процесі доперекладацького аналізу українських туристичних путівників англійською мовою

Лариса Киричук* <https://orcid.org/0000-0002-2944-4268>

Людмила Ковальчук <https://orcid.org/0000-0002-4531-1326>

Наталія Пожарська <http://orcid.org/0000-0003-1463-5472>

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

*Автор-кореспондент, e-mail: ky-la-my@ukr.net

Надійшла до редакції: 24.03.2025 • Схвалено до друку: 20.04.2025

Анотація

Статтю присвячено дослідженню стратегічних підходів до розвитку навичок культурологічного перекладу та міжкультурної компетентності студентів під час доперекладацького аналізу текстів українських туристичних путівників англійською мовою. Попри те що питання міжкультурної компетентності активно вивчають, воно все ще потребує уточнення та модифікації через нові виклики, що виникають у сучасному глобалізованому перекладацькому ландшафті та вимагають культурних посередників, які могли б забезпечити ефективну комунікацію між різними етнічними групами та різними культурними світоглядами. Мета дослідження – з'ясувати, як доперекладацький аналіз може сприяти підвищенню культурної обізнаності студентів, заохочувати їх розпізнавати різноманітні способи передачі схожих ситуацій у різних культурах. Ключовим завданням цього процедурного етапу є поглибити розуміння студентами нових комунікативних моделей. Підхід, застосований у дослідженні, покликаний заохотити їх брати участь у дискусіях та висловлювати свої думки щодо стратегій культурного перекладу. У статті запропоновано автентичні перекладацькі завдання, що передбачають групову співпрацю й прийняття нестандартних ризикованих рішень. Зокрема, визначено такі види доперекладацької діяльності, як аналіз відмінностей у стилях комунікації рекламних текстів у вихідній та цільовій культурах, адаптація культурних референцій для кращого сприйняття та збалансування представлення обох культур у кінцевому результаті перекладу. Ці вправи залучають студентів до стратегічного планування перекладу з урахуванням мети путівника та очікування цільової аудиторії. Крім того, вони допомагають підтримувати культурну обізнаність і чутливість, удосконалювати навички орієнтування у викликах міжкультурної комунікації. Результати дослідження засвідчують, що доперекладацький аналіз слугує дієвим інструментом розвитку навичок культурологічного перекладу, а отже й формування міжкультурної компетентності студентів. У висновках статті відзначено ефективність навчання, заснованого на дискусіях, у розширенні можливостей студентів приймати перекладацькі рішення щодо культурних елементів та важливість студентоцентрованого підходу в сучасній перекладацькій освіті.

Ключові слова: міжкультурна компетентність, доперекладацький аналіз, тексти путівників, культурна обізнаність, культурна чутливість, культурно зумовлені одиниці

Introduction. Developing intercultural competence in the university students who are engaged in professional translators' training is crucial for facilitating cultural cooperation and boosting intercultural dialogue. The culture turn in translation studies introduced the idea that translation, besides the linguistic aspect, also involves the cultural one and, thus positioning translation as intercultural communication. This perspective entails the need for an emphasis on building up cultural awareness and cultural knowledge in future translators' training. The challenges of globalization of economic, political, commercial, cultural, etc. fields throughout the world call for smooth and cooperative intercultural communication and, that consequently, necessitates new types of translators / interpreters who are not only fluent in the languages involved but also are sensitive of cultural differences. This challenge makes the translators' training teachers reconsider their habitual classroom language practices so that the intercultural or cultural aspect of translation could be paid the due attention to. In other words, the bilingual training should also include the bicultural considerations.

Though intercultural competence have been studied by a considerable number of authors it still needs clarification and modification due to new challenges emerging in the contemporary globalizing translation landscape that call for cultural mediators who could ensure effective communication between different ethnic groups and different cultural worldviews.

Specifically, cultivating intercultural competence can be the focus of different stages of translation process, such as pre-translation analysis, translation proper and post-translation editing.

This study explores the ways of building up cultural translation skills and, eventually, intercultural competence in students during the pre-translation analysis of Ukrainian travel guide (destination promotional / tourist) texts to be translated into English and suggests a set of activities to foster trainees' cultural awareness by acknowledging diverse ways of communicating about similar situations in different cultures. We hold the view that it is the pre-translation analysis stage where students are initially empowered to shift their perceptual stance, necessitating a mental transition into a different cultural perspective and to

broaden their understanding of new communication patterns rather than solely focusing on handling culture-bound units. The educational approach taken in the study is student-oriented when the students are encouraged to take part in a discussion, voice their opinions concerning cultural translation options and reflect on their decision-making.

Literature Review. Recently, a considerable literature has grown up around the theme of intercultural competence training. Scholars engaged in the cultural translation studies highlight the importance of building up the intercultural translation skills by explicit formulation of the principles, goals and outcomes of intercultural competence training. A researcher in this field, D. Katan defines the concept of intercultural competence as the ability to perceive and handle differences and suggests a number of classroom activities to guide the trainees through their learning (Katan, 2008).

According to D. Kelly, intercultural competence is an integral part of translators' training, along with other competences, such as communicative, textual, professional, instrumental, strategic competences and competence in a particular field of knowledge (Kelly, 2007, 161-162). Scholars believe that a translator's intercultural competence refers to their ability to bridge cultural differences during the process of translation. It encompasses a range of skills and knowledge beyond mere linguistic proficiency, including understanding the socio-cultural contexts of both the source and target languages, recognizing cultural nuances and connotation in the text, and adopting communication strategies to ensure accurate and culturally suitable translation (Yajima, Toyosaki, 2015; Tomozeiu et al., 2016). Ch. Schäffner holds the view that a key aspect of translation competence involves the capacity to interrelate and compare two cultures, facilitating a purposeful and contextually appropriate information exchange between individuals or groups from different cultural backgrounds (Schäffner, 2004, 488-489).

Another integral component of intercultural competence, according to David Katan is the ability to continually acquire and institutionalize cultural knowledge. This entails consistently updating and enriching translators' encyclopedic understanding of both cultures, allowing for a deeper comprehension and appreciation of their nuances

and intricacies (Katan, 2009). R. Cranmer, for one, claims that specifying the components of intercultural competence will offer the additional advantage of rendering this concept more explicit and, consequently, more amenable to instructions in educational setting (Cranmer, 2015, 157). The scholars, such as M. Maria, J. M. Gonzalez, D. Deardorff suggest splitting the intercultural competence education into building blocks, each of them consisting of a range of components. The authors emphasize that formulation of intended intercultural competence learning outcomes as an action plan for students to implement is crucial at the initial stage (Yarosh et al., 2017, 255). One of the researchers who advocate a holistic approach to cultural translation, M. Tymoczko believes that this method ensures that cultural differences are conveyed strategically or adjusted to enhance the translation's reception. She suggests the ways of how intercultural competence should be taught highlighting the importance of translators' empowerment that is when translators are aware of the implications of the various levels of choice to be exercised in translation (Tymoczko, 2014, 211-219).

Thus, the brief literature overview speaks to the importance of building up the cultural translation trainees' skills explicitly and systematically. Together, these studies provide significant insights into the strategies and methods of intercultural education of would-be translators..

The purpose of the study is to specify the role of intercultural competence and indicate the ways of how this skill set could be developed during the stage of pre-translation analysis while translating Ukrainian tourist texts into English.

Results and Discussion. Intercultural competence is crucial for translators of travel guides as these texts are not only about conveying words, but also about capturing the essence and cultural subtleties of a tourist site. The abundance of cultural references in these texts calls for observing the norms of cultural translation which deals with the practice of acceptance of other cultures and interacting with others who are «different» (Kroneman, 2019, 35). Thus, translators have to be aware of the similarities and differences of the tourist context of both the source and target cultures and be familiar with the techniques to be applied in cultural translation. Moreover, many tourist texts and travel guides

include promotional content aimed at attracting visitors. Translators need to understand the culturally specific features of marketing and advertising in both languages to effectively convey the intended promotional message. Therefore, it seems obvious that a well-developed intercultural competence could enable a travel guide translators to negotiate the cultural differences skillfully, ensuring that the travelers receive faithful, culturally sensitive, and engaging information about the destination they plan to visit.

The procedural model of translation process described by S. Cragie and A. Pattison comprises a series of sequential moves categorized into three main stages: pre-translation analysis, translation proper and post-translation analysis (editing) (Cragie, Pattison, 2018). The pre-translation analysis serves as the cornerstone of subsequent translation endeavors, offering a critical opportunity to mitigate potential translation mistakes and effectively address anticipated challenges. It is during this preparatory stage that translators equip themselves with requisite knowledge and resources essential for the successful execution of a translation project.

At the stage of pre-translation analysis students are encourage to voice their options, comment on their colleagues' observations, compare and contrast the source and target texts linguistic and cultural features and variables that could be relevant to the translation process. The pre-translation analysis discussion is designed in a manner to facilitate acquisition of in-depth linguistic and cultural knowledge. Specifically, during the pre-translation analysis students are encouraged to make a decision which cultural differences should be presented in the target text and which may be generalized or even suppressed. M. Tymoczko holds the view that arranging such a discussion «gives a basis for establishing a hierarchy of values that determines the elements to transport from the source text and the elements to construct in the target text» (Tymoczko, 2007, 250). The expecting learning outcome of the activities during the pre-translation analysis is to adopt suitable translation macro and micro-strategies with regard to text message and cultural setting (Cragie, Pattison, 2018).

Specifically, pre-translation analysis of travel guide texts plays a crucial role in developing intercultural competence in translation trainees.

Since these texts include information about historical landmarks, local cuisine, customs, traditions and social norms that are culture-bound pre-translation analysis allows trainees to identify potentially sensitive or ambiguous content and helps them make informed decisions during the translation process. Consequently, a meticulously conducted pre-translation analysis of a tourist text facilitates cultivating cultural awareness, language skills and sensitivity to effectively manage the stage of translation proper, ultimately enhancing students' intercultural competence as translation mediators.

In this study we follow the framework suggested by S. Cragie and A. Pattison, where they set out the criteria and features of the pre-translation analysis, such as subject matter, purpose, genre (text type), format, language (grammar and syntax), register, organization and logic, meaning, viewpoint, culture and context. They emphasize that «the analytical process is considered as a holistic assessment of the text's features, which are inter-dependent» (Cragie, Pattison, 2018, 8).

We believe that to manage successfully the procedure of pre-translation analysis students have to focus on a three-step process. First, they should develop the ability to recognize cultural differences and nuances through reflection and self-analysis. Second, they need to formulate strategies to effectively navigate these differences. Third, they must anticipate and manage the potential consequences of their translation choices. To succeed, students should cultivate professional awareness, curiosity about different cultures, and a professional mindset, enabling them to act as skilled mediators who can support their clients when needed. It seems obvious that building the intercultural competence in would-be translators is not limited with instilling respect to the cultural diversity or teaching cultural equivalence, it also involves developing students' awareness of communicating difference, that is how the situation could be described in the source and target cultures.

Data from several studies suggest that when translating into a foreign language (L2), trainees often encounter the challenge of language interference, wherein they may inadvertently impose the value system of the source language culture onto the target language culture. This bias can lead to the automatic transfer of internal

elements of the source culture's value system onto the target culture. It is essential to familiarize students with the concept of cultural grammar, which refers to the subconscious rules that influence how people think, feel, speak, and interact within a particular culture (Bassnett, 2014).

We believe that developing intercultural competence in the students should be aimed at opening up their minds to new patterns of communication rather than teaching them how to deal with culture-bound units only (Katan, 2009). Scholars lay the emphasis on the importance of training students to be able to recognize differences in communication style. One method to cultivate this skill is by encouraging trainees to analyze tourist texts prevalent in the target culture. This involves tasks such as identifying common attention-getting verbal patterns, comparing them with preferred communication patterns in the source texts, and highlighting disparities in the presentation of tourist sites between the source and target cultures.

Task 1. Indicate the communicating patterns in English tourist guides whose function is to gain attention and arouse interest:

1) *Hargeisa is a **rapidly evolving and vibrant city just waiting to be discovered**.* 2) *Venture here and **delve headfirst into Greece's northern jewel**.* 3) ***Discover** a city that **captivates and allures**.* 4) ***You'll never be short of entertainment in Egypt's second largest city**.* 5) ***This thriving capital boasts** superb food, excellent shopping, and striking colonial buildings.* 6) *If you're short on time or don't know what to see, **we've selected 3 must-see attractions that you simply cannot miss whilst in the Czech capital**.* 7) *Take a look at our complete guide of things to do or **explore** our London Attractions Map **to make sure you don't miss out on a single thing**.*

Discussion. Which pattern would you use in translation of a Ukrainian promotional text into English to engage potential visitors? What other language units could be used to align your translation with the style of English travel guides? Why are the cultural nuances of marketing and advertising in both the source and target languages to effectively convey the intended message crucial in translation?

The aim of these activities is to foster cultural awareness by acknowledging diverse ways of communicating about similar situations. Ultimately,

when translating, students should possess the ability to shift their perceptual stance, necessitating a mental transition into a different cultural worldview.

The next step in the pre-translation analysis involves consideration of the amount of culture-bound units in Ukrainian travel guides. These are proper and common names related to history,

religion, social life, cuisine, etc. Undoubtedly, when translating the texts with culture-bound elements the translator is faced with the problem of how to deliver the message to the multicultural audience in the most target recipient-oriented manner so that the described destination would look attractive to them and, thus worth visiting.

Task 2. Choose the translation equivalent of the culture-related units that could potentially be used in translation of a travel guide

Table 1. Approaches to translation of culture-bound units

Culture-bound unit	Direct translation (Literal translation / Loan Translation)	Generalization / neutralization	Descriptive translation
Городище	horodyshche	<i>ancient settlement, hillfort</i>	
Князівство	knyazivstvo	<i>principality, duchy, principedom</i>	
Отаман	otaman	<i>chieftain</i>	<i>a Cossack leader</i>
Галицько-Волинське князівство		<i>Galicia-Volhyn principality</i>	<i>a state that united the western and southern branches of East Slavs and consolidated their identity</i>
Order of the Vasilians	Order of the Vasilians	<i>The Congregation of St. Basil</i>	<i>a Roman Catholic clerical religious congregation of Pontifical Right for men</i>
Паляниця	palyanytsya		<i>a loaf of homemade bread</i>
Вареник	varenyk	<i>a dumpling</i>	
Квас	kvass		<i>a fermented cereal-based low-alcohol beverage</i>
Горілка	horilka	<i>a Ukrainian alcoholic beverage</i>	

Discussion. Which words may foreign readers be familiar with? Which equivalents should be favored in order to achieve cultural adaptation? Which options are aimed at an international readership? Which of them could be prioritized to promote the local culture?

Analyzing translation options in terms of cultural accuracy, sensitivity to cultural nuances, and appropriateness of cultural adaptations can offer insights into students' intercultural competence. This may involve comparing their equivalent choices to identify instances of cultural insensitivity and discussing the ways of facilitating communication with the target receptor.

Task 3. Read the source travel guide text and its possible translations.

The source text. *Сьогодні це об'єкти історико-культурного заповідника «Старий Луцьк» та основні пам'ятки Луцька: замок Любарта, Петропавлівський костел, Хресто-воздвиженська церква, Троїцький собор, Покровська церква, монастир Брідиток, Лютеранська кірха та ін.*

Translation option 1. *Today, these are the objects of the Old Lutsk Historical and Cultural Reserve and the main sights of Lutsk: Lubart's Castle, St. Peter and Paul Church, Holy Cross*

Church, Trinity Cathedral, Intercession Church, Brigitte Monastery, Lutheran Church, etc.

Translation option 2. *Discover the jewels of Lutsk's historical heritage by exploring Lubart's Castle, a majestic fortress with tales of the past echoing through its walls. Immerse yourself in the spiritual ambiance of St. Peter and Paul Cathedral, Holy Cross Church, Trinity Cathedral, Intercession Church, Brigitte Monastery, and the Lutheran Church.*

Discussion. Indicate potential translation challenges in the source text. Comment on how they are solved in the translation options. What expressions in the translated texts make them engaging yet informative? Which option serves the style and function of the promotional text better?

The suggested instructional strategies can create a cognitive shift in students that fosters risk-taking. Rather than offering a definitive translation, the teacher encourages students to collaborate in groups, exploring various possibilities and selecting their preferred alternatives. Over time, the teacher's role should become more subtle, offering discreet guidance – such as suggesting they verify their choices using a translation tool. Encouraging discussions and dialogues during the pre-translation analysis seems to be an effective educational strategy to empower the trainees in decision-making on how to translate culture.

Developing intercultural competence in translation trainees during the pre-translation analysis includes a range of activities, such as considering cultural subtleties, identifying cultural differences, making decisions that shape how cultural elements are presented, adapting cultural references for better reception in the target culture. These activities are designed to engage the learners into strategic planning of their translation while taking into account the purpose of the travel guide and the expectations of the target receptor. Moreover, their goal is to maintain cultural sensitivity in the trainees that involves their ability to deal with cultural challenges. It is worth noting that shaping translators' intercultural competence, like modern translation education in general adopts a student-centered approach, emphasizing student

responsibility and aiming to enhance their skills through authentic translation tasks, problem-solving activities, and collaborative learning methods.

Summing up, the pre-translation analysis of Ukrainian travel guides focuses on the translator's choices in representing cultural aspects rather than aiming for perfect accuracy. This way, cultural differences can be presented in a thoughtful way or adapted to make the translation more effective. By being aware of their decisions, translators can shape cultural meanings to fit their purpose.

Conclusions. The current study examines educational approaches to shaping future translators' intercultural competence. The study demonstrates that this type of skill set can be cultivated during pre-translation analysis by encouraging the trainees to delve deeply into the cultural context embedded within the source text. This involves researching cultural nuances, social norms, and historical backgrounds relevant to the text's context. The study offers a set of classroom activities aimed at engaging students in comparative cultural studies that can broaden their understanding of cultural differences and similarities between the source and target languages, fostering sensitivity to cultural subtleties. Encouraging reflection on how cultural factors influence language use and interpretation can further enhance students' intercultural competence, enabling them to produce translations that resonate with the target audience on both linguistic and cultural levels. Achieving this proficiency necessitates students becoming as bicultural as possible and being able to empathize with both the original and target culture readers.

A natural progression of this work is to analyze teaching strategies of cultivating trainees' intercultural competence that could be adopted during the other procedural stages of translation process, that is translation proper and post-translation editing. Obviously, further research in this area needs to examine the effectiveness of a wider range of classroom activities with focus on instilling cultural awareness and encouraging self-reflexivity in student-translators that could foster shaping their intercultural competence.

References

- Bassnett, S. (2014). *Translation studies*. New York, Routledge (in English).
Cragie S., Pattison A. (2018). *Thinking English Translation*. London/New York, Routledge (in English).

- Cranmer, R. (2015). Introducing Intercultural Communication into the Teaching of Translation. *Linguistics*, 19 (4), 155-173 (in English).
- Katan, D. (2008). Translation as Intercultural Communication. *The Routledge Companion to Translation Studies*. London/New York, Routledge, 74-92 (in English).
- Katan, D. (2009). Translator Training and Intercultural Competence. [In] S. Cavagnoli, E. Di Giovanni, R. Merlini *La ricerca nella comunicazione interlinguistica. Modelli teorici e metodologici*. Milan, Franco Angeli, 282-301 (in English).
- Kelly, D. (2000). Text Selection for Developing Translator Competence: Why Texts from the Tourist Sector Constitute Suitable Material. [In] Ch. Schäffner, B. Adab (Eds.) *Developing Translation Competence*. Amsterdam/Philadelphia, Benjamins, 157-167 (in English).
- Kelly, D. (2007). *A Handbook for Translator Trainers*. Manchester, St. Jerome (in English).
- Kroneman, D. (2019). Review of: What is Cultural Translation? By Sarah Maitland. *Journal of Translation*, 15 (1), 35-37. <https://doi.org/10.54395/jot-8n25j> (in English)
- Madkour, M. (2018). The Impact of Culture and Intercultural Competence. *Conference Proceedings of RAIS Research Association for Interdisciplinary Studies*, November 19-20, 2018. <https://rais.education/wp-content/uploads/2018/11/014MM.pdf> (in English)
- Pym, A. (2003). Redefining Translation Competence in an Electronic Age. In defence of a Minimalist Approach. *Meta*, vol. 48, No 4, 481-497. <http://www.erudit.org/revue/meta/2003/v48/n4/008533ar.html> (in English)
- Schäffner, C. (2004). Understanding Bohemian Villages ... and Greek. Cultural Competence in Translation. [In] G. Androutsakis (eds.) *Translating in the 21st Century: Trends and Prospects*. Thessaloniki, University Studio Press, 486-494 (in English).
- Tomozeiu, D., Koskinen, K., D'Arcangelo, A. (2016). Teaching Intercultural Competence in Translator Training. *The Interpreter and Translator Trainer*, vol 10, issue 3, 251-267 (in English).
- Tymoczko, M. (2007). *Enlarging Translation: Empowering Translators*. Manchester, St. Jerome (in English).
- Tymoczko, M. (2014). *Cultural Translation and Empowerment*. London, Routledge (in English).
- Yarosh, M (2015) Translator Intercultural Competence: A model, learning objectives and level indicators. [In] Y. Cui and W. Zhao (eds.) *Handbook of Research on Teaching Methods in Language Translation and Interpretation*. IGI Global, Hershey (in English).
- Yarosh, M., Gonzalez J. M., & Deardorff D. K. (2017). Intercultural Competence. *Developing generic competences outside the university classroom*. Granada, Universidad de Granada, 243-267 (in English).
- Yajima, Y., & Toyosaki, S. (2015). Bridging for a Critical Turn in Translation Studies. Power, Hegemony, Empowerment. *Connexions – International Professional Communication Journal*, 3 (2), 91-125 (in English).

Автори

Лариса Киричук, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
e-mail: ky-la-my@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-2944-4268>

Людмила Ковальчук, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
e-mail: liuda_babula@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-4531-1326>

Наталія Пожарська, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
e-mail: pozarska.nataliia@vnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0003-1463-5472>

Конфлікт інтересів

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів

Authors

Larysa Kyrychuk, PhD in Philology,
Associate Professor of the English Philology Department
e-mail: ky-la-my@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-2944-4268>

Liudmyla Kovalchuk, PhD in Philology,
Associate Professor of the English Philology Department
e-mail: liuda_babula@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-4531-1326>

Nataliia Pozharska, PhD in Philology,
Associate Professor of the English Philology Department
e-mail: pozarska.nataliia@vnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0003-1463-5472>

Conflict of Interests

The authors declare that they have no conflict of interest

УДК 811.111'25:659
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-17

Переклад екологічної реклами: труднощі і тонкощі

Вікторія Юшак* <http://orcid.org/0000-0002-7810-7452>

Наталія Пожарська <http://orcid.org/0000-0003-1463-5472>

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

*Автор-кореспондент, e-mail: vika.yushak@gmail.com

Надійшла до редакції: 24.03.2025 • Схвалено до друку: 20.04.2025

Анотація

У статті проаналізовано особливості перекладу екологічної реклами в контексті її мультимодальної природи, що вирізняє її серед інших типів медіадискурсу. Досліджено взаємодію вербальних і невербальних засобів, зокрема колористики, візуальних метафор і композиційних прийомів, що формують цілісне переконливе рекламне повідомлення. Окреслено аргументативний потенціал візуальних елементів, які посилюють комунікативну ефективність реклами. На основі аналізу лінгвістичного матеріалу виокремлено низку перекладацьких стратегій, зокрема дослівний переклад, креативний підхід й адаптацію, що є доцільними залежно від конкретного рекламного контексту. Дослівний переклад є ефективним тоді, коли важливо зберегти фактичну точність і пряме повідомлення. Водночас транскреція дозволяє передати емоційне навантаження, культурні асоціації та прагматичну функцію реклами через створення нового адаптованого тексту. Адаптація ж забезпечує відповідність рекламного повідомлення мовним і культурним нормам цільової аудиторії, зберігаючи при цьому основний зміст і комунікативний намір. У статті проілюстровано кожну зі стратегій прикладами екологічних рекламних слоганів.

Ключові слова: переклад, екологічна реклама, дослівний переклад, транскреція, адаптація, мультимодальність

Translation of environmental advertising: challenges and nuances

Victoria Yushak* <http://orcid.org/0000-0002-7810-7452>

Nataliia Pozharska <http://orcid.org/0000-0003-1463-5472>

Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

*Corresponding author, e-mail: vika.yushak@gmail.com

Received: 24.03.2025 • Accepted: 20.04.2025

Abstract

The language of advertising represents a unique type of media discourse, characterized by its multimodal nature. Environmental advertising, in particular, merges linguistic and visual semiotic resources to create coherent and persuasive messages aimed at influencing public awareness and ecological behavior. The increasing global attention to environmental issues has led to a growing need for the effective cross-cultural communication of ecological values, often mediated through translated advertising texts. However, translating environmental advertisements poses numerous challenges due to the interaction of verbal and visual modes, cultural references, and persuasive intentions. This study **aims** to explore the structural, functional, and semiotic features of environmental advertising texts and to analyze the main difficulties and strategies involved in their translation. Special attention is given to the multimodal characteristics of environmental posters and advertisements and how these impact the process of rendering meaning in the target language. **Methods.** The research is based on qualitative content analysis of a selected corpus of authentic environmental advertising materials in English. The analysis focuses on identifying the translation techniques used to preserve both form and persuasive function, the functions of these advertisements, the interplay of verbal and non-verbal elements. The study employs a functionalist approach in translation studies, combined with elements of multimodal discourse analysis. **Results.** The analysis revealed that environmental advertisements fulfill multiple communicative functions, such as informative, persuasive, emotional, aesthetic, educational, and motivating. Structurally, they combine verbal elements with typographic and visual components such as font size, color, layout, visual metaphors, and symbolic imagery. These elements are often used strategically to enhance the argumentation and overall impact of the message. Translators must consider both linguistic content and visual context, as well as the cultural expectations of the target audience. The study identified a range of effective translation strategies, including literal translation, adaptation, and creative translation, with the choice of strategy depending on the dominant function of the original text. **Originality.** This research contributes to the relatively underexplored area of translating multimodal environmental advertising. It offers a systematic overview of the functional diversity and visual complexity of such texts and emphasizes the importance of interdisciplinary approaches that combine linguistics, translation studies, and semiotics. The findings provide practical insights for translators working in the field of eco-communication and media localization. **Conclusion.** Translating environmental advertisements requires more than linguistic competence; it demands an understanding of multimodality, cultural semiotics, and persuasive communication strategies. The study concludes that successful translation in this domain is based on a flexible, function-oriented approach that integrates both textual and visual dimensions. Future research may focus on audience reception studies, the role of digital media formats, and the comparative analysis of translation practices across different cultural and linguistic contexts..

Keywords: translation, environmental advertising, literal translation, transcreation, adaptation, multimodality

Постановка проблеми. На сучасному етапі свого існування людство платить високу ціну за жагу до збагачення, комфорту, бажання пришвидшити процеси, адже наслідками надмірного і необдуманого використання ресурсів планети, індустріалізації, нераціонального споживання є численні екологічні проблеми, які загрожують існуванню *homo sapiens*. Щоб зупинити негативний вплив, апелювати до свідомості споживачів, екоактивісти запускають кампанії, інструментом яких є реклама екологічного спрямування. Як частина цього руху, соціальна екореклама має на меті не лише підвищити обізнаність, але й переконати громадськість у потребі екологічно свідомої поведінки. Вербальні засоби, що використовують для вираження переконливості в англомовній екорекламі, є важливими для розуміння того, як мова може впливати на ставлення та дії, спрямовані на сталий розвиток. А в перекладацькій площині передача англомовних рекламних слоганів українською мовою є справжнім викликом для перекладачів, адже вимагає не лише лінгвістичних знань, а й урахування культурних та прагматичних аспектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Переклад реклами вимагає неабиякої майстерності, адже це не лише лінгвістична діяльність, а й урахування прагматичних цілей, основних для будь-якого бізнесу, особливо в умовах виходу на іноземні ринки. Зацікавленість до перекладу реклами та різноманітних її аспектів імплементовано в дослідженнях Дж. Ван, М. Лі (Wang, Li, 2024), Д. М. Добровольської, Л. В. Добровольської (Добровольська, Добровольська, 2021), Т. О. Мащенко, О. Г. Гнедкової (Мащенко, Гнедкова, 2024), Г. І. Родрігес-Аркос (Rodríguez-Arcos, 2024), В. О. Яблочнікової (Яблочнікова, 2021).

Мета статті – дослідити тонкощі перекладу, лінгвістичні стратегії, що використовують в екорекламі для ефективної передачі переконливих повідомлень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мова реклами є унікальною формою медіадискурсу і відрізняється від інших його видів мультимодальністю, яка полягає в поєднанні різних семіотичних ресурсів в одному

тексті. Мультимодальна природа постерів й екологічної реклами загалом свідчить про те, що лінгвістичні та паралінгвістичні засоби взаємодіють для створення цілісного рекламного повідомлення. Отож серед паралінгвістичних засобів, виявлених у проаналізованих нами зразках, фігурують використання великих літер, індивідуалізованих шрифтів, а також візуальні компоненти, зокрема кольорова гама, зображення, візуальні метафори та візуальний паралелізм. Усі ці елементи виконують роль ефективних засобів аргументації, сприяючи підвищенню переконливості рекламних повідомлень.

Специфіка рекламного тексту зумовлює його структурні особливості, які спрямовані на реалізацію низки функцій. Серед них варто виокремити персуазивну (формує потреби та стимулює попит на об'єкт рекламування), емотивну, естетичну, атрактивну, інформаційну (сприяє донесенню відомостей про товар, послугу чи бренд до споживача), нагадування, популяризацій, оцінну, іміджу (підтримує репутацію компанії, створюючи сприятливий образ у свідомості цільової аудиторії), диференційну (забезпечує відокремлення рекламованого продукту у свідомості цільової аудиторії від аналогічних конкурентних товарів), проєктувальну (відповідає за формування у свідомості реципієнта моделі використання рекламованого продукту в повсякденному житті) функції. Соціальна реклама виконує також просвітницьку функцію, спрямовану на формування громадянської свідомості та позитивних соціальних змін. Крім того, вона містить мотиваційну функцію, закликаючи аудиторію до суспільно важливих дій або зміни поведінки.

Функції і спрямованість реклами визначають характеристики рекламної мови. Рекламні тексти, з одного боку, дають «підживлення» для розуму, бо задовольняють нашу потребу дізнатися про щось нове і важливе; з іншого – у приємній акустичній і візуальній формі (або в обох разом) без зусиль на пошуки, інформують про те, що задовольняє наші еферентні потреби. Короткі рекламні тексти впливають на нашу свідомість, іноді – підсвідомість, адже в них втілено неабиякий прагматичний потенціал (Добровольська, Добровольська, 2021, с. 110).

За структурою рекламний текст можна умовно поділити на чотири основні частини: заголовок, слоган, фраза-відлуння, основний рекламний текст. Наявність у кожному рекламному тексті всіх частин не є обов'язковою. Стрижневим компонентом рекламного тексту є слогани — тексти, пов'язані з комунікативною ситуацією та спрямовані на скерування дій і поведінки широкого загалу через закладений у них сугестивний вплив (Добровольська, Добровольська, 2021, с. 113).

Переклад англomовної реклами українською мовою є складним завданням для перекладача, адже фокус на емоційній передачі, а не лише на створенні смислового еквівалента. Аналіз зібраного мовного матеріалу дав змогу виокремити наступні стратегії, які доцільно використовувати під час перекладу реклами: дослівний переклад, креативний переклад, адаптація.

Дослівний переклад передбачає передачу тексту з однієї мови на іншу «слово в слово» зі збереженням оригінальної форми. За правильного виконання дослівний переклад може бути не тільки лояльним до мови оригіналу, але й відображати влучність і красу оригінального речення, що робить переклад реклами легким для сприйняття, для прикладу: *Protect nature – protect your future – Захищай природу – захищай своє майбутнє*. Цей підхід варто застосовувати обачливо, адже він не лише позбавляє текст креативності, але й може призвести до його неправильного сприйняття аудиторією (Мащенко, Гнедкова, 2024, с. 116).

Значно ефективнішою стратегією є креативний переклад, або транскреація, яка полягає в передачі реклами або повідомлення, що виходить за рамки перекладацької концепції, за допомогою творчих підходів. Щоб реалізувати інформативну та прагматичну функції екореклами, перекладачі повинні намагатися адаптувати свій переклад до культури та мовних звичок цільової аудиторії.

Транскреація — один з найкреативніших процесів у перекладацькій індустрії. Ця стратегія дає перекладачеві набагато більше свободи, тобто йому не потрібно дотримуватися вихідного тексту під час перекладу. У відтворенні рекламного тексту ідея полягає в тому, щоб перекласти вплив певних фраз на потенційного читача, а не самі слова. Це означає, що цільовий

текст може значно відрізнятися від тексту оригіналу. Цю стратегію найчастіше використовують у сфері маркетингу та реклами як спосіб адаптації креативних повідомлень або слоганів до глобальних аудиторій. Щоб уплинути на цільових споживачів та, як результат, переконати в потребі турбуватися про довкілля, треба враховувати культурні та історичні аспекти, гумор. Прикладами використання транскреації є наступні постери екологічного спрямування. У процесі перекладу слогана *Protect the forests. They are the climate umbrella of our planet* було застосовано стратегію транскреації, наслідком чого є варіант *Оберігай ліси. І вони берегти́муть нашу планету від лиха, наче парасолька* (рис. 1).

Рис. 1

Ще одним прикладом креативного перекладу є відтворення українською мовою слогана *Don't domesticate trash* як *Відходам не місце в твоєму домі* (Рис. 2).

Рис. 2

Для кращого розуміння слогана *Melting away* пропонуємо переклад *Тане швидше, ніж твоя кулька морозива* (Рис. 3).

Рис. 3

Для перекладу слогана *Leather is a dead style* також використано транскреацію: *Шкіра – це не про стиль. Шкіра – це про смерть* (рис. 4).

Рис. 4

Аналіз зібраного матеріалу засвідчив, що транскреація – найефективніша стратегія, яку застосовують під час перекладу рекламних та інших видів медіадискурсу. Цей підхід передбачає створення нового висловлювання, що зберігає комунікативний намір, емоційне забарвлення, стилістичний рівень і культурну релевантність оригіналу. Транскреація вимагає від перекладача не лише мовної компетенції, а й креативного мислення, міжкультурної обізнаності та здатності адаптувати повідомлення до специфіки цільової аудиторії. Особливо важливою ця стратегія є у сфері реклами, де основна мета тексту – вплинути на споживача, викликати емоційну реакцію та стимулювати до дії. Саме тому транскреативний підхід дозволяє максимально зберегти прагматичний потенціал оригіналу, навіть якщо вербальні компоненти значно трансформуються в процесі перекладу. У багатьох випадках транскреація не лише виправдана, а й необхідна для досягнення ефективної міжкультурної комунікації.

Як засвідчує аналізований матеріал, у структурі екологічної реклами ключову роль у формуванні цілісного та переконливого повідомлення відіграють невербальні засоби. Зокрема, шрифтові характеристики сприяють акцентуванню ключових елементів змісту, а колористика підсилює асоціативне навантаження. Найчастіше використовують кольори, що асоціюються з природним середовищем: зелений – як символ життя, екологічної рівноваги та сталого розвитку; синій – що уособлює воду, небо та чистоту; коричневий – як колір ґрунту, дерева та натуральності. Значну роль у передачі змісту відіграють також візуальні метафори, за допомогою яких планета постає у вигляді повсякденних предметів, наприклад, яблука, лампочки, поліетиленового пакета або навіть людського серця, метою використання яких є бажання вплинути на емоції реципієнта і викликати глибший рівень співпереживання. Композиційні прийоми, включаючи візуальний паралелізм, контрастність та центровану фокусну побудову, спрямовані на максимальну ефективність візуального впливу та формування екологічної свідомості. Отож невербальні елементи є невід'ємною частиною комунікативної стратегії екологічної реклами, яка апелює як до логіки, так і до емоцій аудиторії.

Інша перекладацька стратегія – адаптація, використовує тоді, коли прямий переклад рекламного вислову українською мовою є неможливим через низку лінгвістичних та культурних нюансів. Адаптація є однією з ключових перекладацьких стратегій, що застосовують у разі суттєвих лінгвокультурних відмінностей між мовою оригіналу та мовою перекладу. Вона передбачає зміну тексту з метою досягнення еквівалентного комунікативного ефекту в іншій культурі. Особливо актуальною ця стратегія є в перекладі рекламних повідомлень, де важливими є не лише точність передавання змісту, а й збереження емоційного впливу на аудиторію. Адаптація дозволяє враховувати національні особливості сприйняття, культурні коди та мовні стереотипи цільової аудиторії. У такий спосіб ця стратегія забезпечує ефективну інтеграцію іноземного продукту або ідеї в локальний комунікативний простір.

Розглянемо приклад використання адаптації в такому прикладі: *Shrek is green, the hulk is green. Shouldn't you be green too.* Оскільки в українській мові немає значення слова «зелений» «екосвідомий» пропонуємо такий варіант перекладу, зазначаючи героїв українського мультфільму «Мавка»: *Мавка любить ліс. Лісовик любить ліс. А ти?*

Адаптація є ефективною стратегією передачі культурно-маркованих метафор, які є яскравими засобами створення емоційного й когнітивного впливу в екологічній рекламі. В англомовному дискурсі екологічні метафори нерідко апелюють до специфічних культурних кодів, таких як американський стиль життя, концепт споживацтва або релігійні алюзії. Переклад таких метафор потребує не прямої трансляції, а адаптації до культурного контексту цільової аудиторії, що забезпечується через стратегію локалізації. Вона дозволяє не лише зберегти прагматичну функцію тексту, а й зробити метафоричний образ зрозумілим і релевантним українському читачеві.

Наприклад, у слогані *Stop treating the planet like a 5-dollar all-you-can-eat buffet* використано метафору, що апелює до американської культури споживання, де необмежене споживання їжі асоціюється з марнотратством. Дослівний переклад *Припини ставитись до планети як до буфету за 5 доларів* є незрозумілим для українського адресата. Адаптований варіант *Планета – не шведський стіл. Зупини бездумне споживання* зберігає метафору надмірності, але вводить більш знайомий образ – «шведський стіл», відомий в українській мовній картині світу.

Ще один приклад – слоган *Mother Nature is not your maid* – базується на метафоричному образі Природи як матері та водночас прислуги, що відображає патерн домашньої експлуатації. Буквальний переклад *Матір-Природа – не твоя покоївка* може звучати різко або неприродно в українському контексті. Тому адаптований варіант *Природа – не служниця*. Не зловживай її ресурсами не лише зберігає зміст метафори, а й підсилює її через високу моральну оцінку.

Слоган *Going green is the new red, white, and blue* використовує національні кольори прапора США як символ патріотизму, співвідносячи екосвідомість із громадянським обов'язком. Прямий переклад не має аналогів в українській

культурі, тому адаптований варіант *Бути екосвідомим – це новий вияв патріотизму* передає основну ідею через відповідний культурний маркер. Так адаптація трансформує метафору із символічної палітри однієї нації в ідеологічне послання, релевантне іншій.

Іншим прикладом є слоган *The Earth is in hot water*, де метафора *in hot water* означає перебування в небезпечній ситуації. Дослівне *Земля в гарячій воді* може бути неправильно витлумачене. Адаптоване рішення *Земля під загрозою – діємо зараз* передає ідею кризи без втрати метафоричного навантаження.

Також варто звернути увагу на слоган *Climate change is the real monster under your bed*, який переосмислює дитячу страхітливую метафору «монстра під ліжком». У перекладі як *Кліматичні зміни – це справжнє чудовисько з-під ліжка* образ не має аналогічної емоційної сили в українській культурі. Тому адаптація *Кліматична криза – не вигадка*. Вона вже тут посилює прагматичний ефект за рахунок реальності загрози, замінюючи казковий образ на пряме попередження.

Отже, культурно-марковані метафори в англомовній екологічній рекламі потребують обов'язкової адаптації під час перекладу. Це дозволяє не лише зберегти емоційний ефект і прагматичну функцію, але й уникнути хибного розуміння або зниження переконливості повідомлення. Адаптація виступає як найдоцільніша стратегія в таких випадках, адже вона перетворює локальний образ у транснаціональне послання. Перекладач тут виконує функцію культурного медіатора, який трансформує метафору відповідно до нової комунікативної ситуації. Ефективна локалізація таких метафор сприяє формуванню екологічної свідомості та стимулює відповідні дії аудиторії.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, упродовж воєнного періоду в Україні «мова сміху» засвідчила оцінну поляризацію поширених у ЗМІ антропонімів і топонімів; антропоморфізацію хремотонімів, розширення функцій етнофолізмів, проникнення термінів у фольклорні тексти; перегляд гендерного маркування асоціативних полів, розширення стилістичних функцій транслітерації та міжмовної паронімії; поглиблення залежності імпліцитної інформації від прецедентних явищ і

фонових знань, розгорнутих у медійному контенті. Домінантними за функційністю в комічних повідомленнях стали ресурси лексико-семантичного рівня, що знайшли підтримку суспільно-політичного та психологічного контекстів. У процесі гумористичної комунікації відбувається актуалізація ментального сценарію

Святого Письма та розвінчування ідеологічних міфів. Спостережено розгортання репертуару антропного, просторового, часового, біоморфного й артефактного кодів лінгвокультури. Перспективу досліджень пов'язуємо з вивченням морфологічного рівня «мови сміху» періоду воєнного стану.

Література

- Добровольська, Д. М., Добровольська, Л. В. (2021). Англomовні комерційні та соціальні слогани у площині перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, вип. 47(3), с. 110–114. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.47-3.25>
- Мащенко, Т. О., Гнедкова, О. Г. (2024). Особливості перекладу рекламних слоганів із грою слів і метафорами. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, вип. 6 (35(74)), с. 115–120. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.6/19>
- Яблочникова, В. О. (2021). Стилiстичні особливості рекламних текстів та їх відтворення у перекладі. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*, вип. 3, с. 174–178. <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2021.3.25>
- Rodríguez-Arcos, I. (2024). Advertising translation in social media: Multimodality and simultaneity in a global campaign. *Babel*, vol. 70(1–2), pp. 111–137. <https://doi.org/10.1075/babel.00373>
- Wang, J., Li, M. (2024). Brand transcreation as multimodal configuration: The (re)making of text, context, and meaning in brand semiotics. *Babel*, vol. 70(1–2), pp. 89–110. <https://doi.org/10.1075/babel.00370>.

Джерела

Pinterest: вебсайт. 2025. URL: <https://uk.pinterest.com/> (04.04.2025)

References

- Dobrovolska, D. M., Dobrovolska, L. V. (2021). Anhlmovni komertsiiini ta sotsialni slohany u ploschchyni perekladu [English commercial and social slogans in the context of translation]. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology*, Issue 47(3), pp. 110–114. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.47-3.25> (in Ukrainian).
- Mashchenko, T. O., Hnedkova, O. H. (2024). Osoblyvosti perekladu reklamnykh slohaniv iz hroiui sliv i metaforamy [Features of translating advertising slogans with wordplay and metaphors]. *Scholarly Notes of the V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism*, Issue 6 (35(74)), pp. 115–120. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.6/19> (in Ukrainian).
- Yablochnikova, V. O. (2022). Stylistychni osoblyvosti reklamnykh tekstiv ta yikh vidtvorennia u perekladi [Stylistic features of advertising texts and their reproduction in translation]. *Academic Studies. Series "Humanities"*, issue 3, pp. 174–178. <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2021.3.25> (in Ukrainian).
- Rodríguez-Arcos, I. (2024). Advertising translation in social media: Multimodality and simultaneity in a global campaign. *Babel*, Вип. 70(1–2), pp. 111–137. <https://doi.org/10.1075/babel.00373> (in English).
- Wang, J., Li, M. (2024). Brand transcreation as multimodal configuration: The (re)making of text, context, and meaning in brand semiotics. *Babel*, Вип. 70(1–2), pp. 89–110. <https://doi.org/10.1075/babel.00370> (in English).

Sources

Pinterest. 2025. URL: <https://uk.pinterest.com/> (04.04.2025)

Автори

Вікторія Юшак, кандидат філологічних наук, доцент
кафедри англійської філології
e-mail: vika.yushak@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-7810-7452>

Наталія Пожарська, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
e-mail: pozharska.nataliia@vnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0003-1463-5472>

Конфлікт інтересів

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів

Authors

Viktoria Yushak, PhD in Philology, Associate
Professor of the English Philology Department
e-mail: vika.yushak@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-7810-7452>

Nataliia Pozharska, PhD in Philology, Associate
Professor of the English Philology Department
e-mail: pozharska.nataliia@vnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0003-1463-5472>

Conflict of Interests

The authors declare that they have no conflict of interest

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
СЕРІЯ: ФІЛОЛОГІЯ (МОВОЗНАВСТВО)**

№ 40

Збірник наукових праць

Головний редактор – І. Я. Завальнюк
Заступник головного редактора – І. В. Гороф'янюк
Відповідальний секретар – Л. В. Прокопчук
Літературний редактор (англійська мова) – І. Д. Забужанська

SCIENTIFIC JOURNAL

**SCIENTIFIC NOTES OF
VINNYTSIA MYKHAILO KOTSIUBYNSKYI
STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY
SERIES: PHILOLOGY (LINGUISTICS)**

No 40

Collection of scientific papers

Editor-in-Chief - Inna Zavalniuk
Deputy Editor-in-Chief - Inna Horofianiuk
Executive Secretary - Liudmyla Prokopchuk
Literary Editor (English) - Inna Zabuzhanska